

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

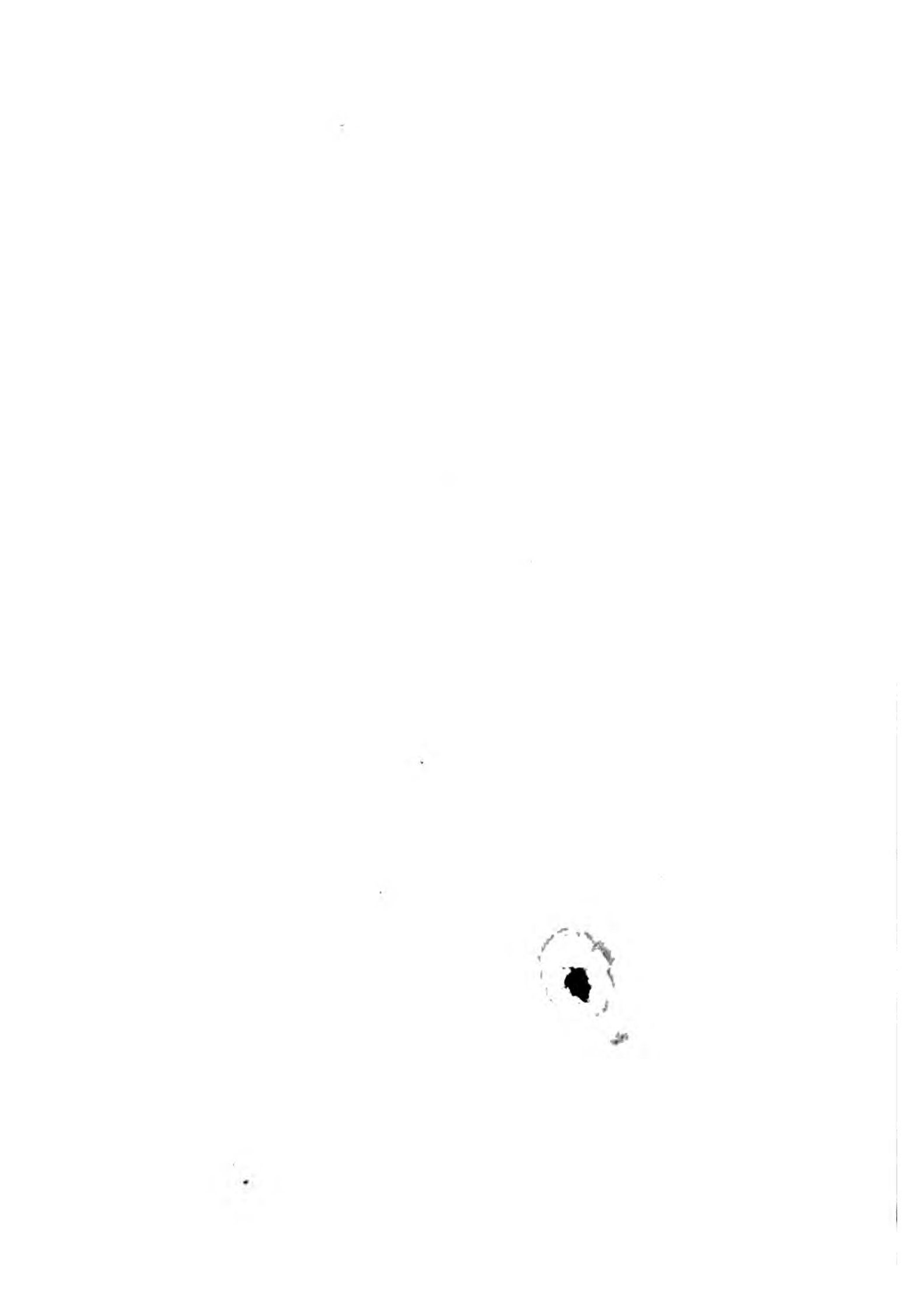

PG 1614. S7/1

~~Slav. Pa. 1/1~~

303258347Z

5-15 12

~~UNS. 151 f 1~~

Stare pisce hrvatski
kn. I

PJESME
MARKA MARULIĆA.

SKUPIO

IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI.

NA SVIET IZDALA

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

U ZAGREBU 1869.

U KNJIŽARNICI FR. ŽUPANA (ALBREHTA I FIDLERA) NA PRODAJU.

Štamparija Dragutina Albrehta u Zagrebu.

Predgovor.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, smatrajući važnim svojim zadatkom, starati se oko hrvatskog jezika i njegovih književnih spomenika, bješe zaključila u skupnoj sjednici od 17. Listop. g. 1867 da će o svom trošku izdavati bogato blago hrvatskoga jezika i književnosti, koje se sačuvalo u djelih starih hrvatskih pisaca od 15. do 18. vieka. U odbor, koji će se tim poslom baviti, biše izabrani iz prvoga i drugoga razreda ovi članovi: Gj. Daničić, V. Jagić, J. Jurković, Fr. Kurelac, A. Veber. Ovaj odbor, ustanovljen pod imenom „za izdavanje starih hrvatskih pisaca“, prihvati za osnov svoje radnje ovaj nacrt:

§. 1.

„Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, „znajući da naučno ispitivanje hrvatskoga jezika i književnosti „ne može uspješno napredovati, van ako se s vremenom na „vidjelo iznesu sve važnije starine književne, medju kojima se „nutarnjom i vanjskom vrijednošću najvećma odlikuju obilati „plodovi naše srednje dobe, na ime književnosti dalmatinsko- „dubrovačke — izriče načelo, da će se pod njezinom upravom „i o njezinu trošku izdavati sve do sada ne izdane ili pak nova „izdanja potrebne književne starine, naročito sva vrijedna djela „hrvatskih pisaca tako zvane dalmatinsko-dubrovačke dobe.

§. 2.

„Prvi i drugi razred jug. ak. biraju izmedju sebe odbor vještaka, koji će oko izdanja nastojati, te od vremena do vremena akademiji izvješća donositi kao i u nje potrebit trošak „iskati.

§. 3.

„Ostavlja se potanjemu ispitivanju vještačkog odbora, da pro- „sudi, koji će pisci ući u tu akademičku zbirku starih hrvatskih „pisaca; ali cjelovit red izdanja treba da se osniva na jednakih „načelih, pak i vanjski oblik čitave zbirke da bude jedan.

§. 4.

„Izdanje starih hrv. pisaca ne treba upravo da započme po „kronologiji, niti da se je drži u nastavljanju; nego onako, kako

„se koji pisac prije za štampu pripravi, onim će se redom i štampati. Ipak se želi, da prije izadju na sviet ona djela, koja nisu još nigda štampana bila a vriedna su toga.

§. 5.

„Cjelokupna djela svakoga pisca, bila proza bile pjesni, čine jednu celost, tako da ako ustreba da izadju u više svezaka, naznačit će se brojem. K potpunom izdanju svakoga pisca spada osim njegovih djela još i literarno-historičan uvod. Inače je svaki pisac o sebe te ga ne veže na celost ništa do jednakosti u vanjskom obliku i jednakosti u znanstvenih načelih, na kojih je ciela zbirka osnovana.

§. 6.

„Osobito se ima gledati, da bude tekst svakoga pisca kritički izdan, da bude vjerno izradjen polag najboljih rukopisa ili gdje njih ne bi bilo, polag najstarijih štampanih edicija. Želi se, da budu sve znatnije razlikosti teksta raznih rukopisa i izdanja pobilježene ispod redka; isto se tako ište, da budu napomenuti svi znatniji popravci ili konjektуре. Odstupati se od teksta izvornoga može tek u pravopisu, razumievajući i tu rieč u njezinom najstrožem značenju, koje isključuje sve promjene osobina fonetskih ili gramatičkih. U uvodu govorit će se o izvorih svakoga izdanja, na ime o karakteru, vieku i drugih vlastitostih raznih rukopisa ili edicija, po kojih je tekst nastampan.

§. 7.

„Da bi se lakše obnašli izvori i da bi izdavanje pojedinih pisaca što potpunije bilo, sastavit će se bibliografski pregled sviju starih pisaca i njihovih djela, za koja se ov čas znade, bila ona još u rukopisu ili već štampana. Ujedno će se svagdje dodati, gdje se koji rukopis ili koja stara edicija u koga danas nahodi. Taj će se pregled štampati u Radu jug. ak. za znanje onih, koji bi ga trebali te mogli i htjeli ispraviti ili popuniti.

§. 8.

„Akademija je pripravna podupirati svakoga, koji bi se latio, da kojega pisca pod njezinom upravom izda tim, što će se postarati, da mu dobavi one rukopise ili stare edicije, koje mu ne bi pristupne bile. Isto je tako pripravna, da ocieni svaku posebnu osnovu, koju bi joj tko god prije izručio, nego li će se same radnje prihvatiti. O takovoj osnovi izreći će odbor vještaka svoj sud.

§. 9.

„Akademija nagradjuje izdavatelju trud i posao, koji je imao, pripravlajući tekst za štampu te pišući literarno-historičan

„uvod. Nagradu odredjuje skupna sjednica na predlog odbora.
 „Gdje bi izdavatelj imao povećih troškova, dat će mu se na
 „predlog odbora predujam.

U to doba bavio se g. Ivan Kukuljević Sakcinski skupljanjem književne ostavštine najstarijeg do sada poznatog hrvatskog pisca, Marka Marulića, da ga na sviet izda. Odbor, uvidjajući kako bi zgodan i dostojan početak akademičkog preduzeća bio, da najprije izadju na sviet u akademičkom izdanju djela Marulićeva, dogovori se s g. Kukuljevićem, te odkupi od njega sabrani i za štampu priredjeni tekst sviju pjesničkih djela, koja je M. Marulić hrvatskim jezikom pisao, s tim naročitim pravom, da može i u tekstu i u pravopisu učiniti one promjene, koje ištu ustanovljena po odboru načela gori pomenutog nacрта. Samo se kaže, da je toga radi gosp. Kukuljević ustupio odboru za porabu sve rukopisne i štampane izvore, odakle bješe tekst pjesama Marulićevih pokupio. Poredjivanje teksta s izvori povjeri odbor meni. Moja je dakle dužnost, da u kratko ovdje iskažem, u čemu je posao g. Kukuljevića ostao ne taknut, gdje li sam ja što god na ime odbora i njegovih se načela držeći inače udesio.

Ja ostavih broj pjesama, koje se smatraju književnom ostavštinom Marka Marulića, kao i razredbu teksta onako, kako ih je gosp. Kukuljević udesio; uredjujući nasuprotiv tekst pojedinih djela, dodavah ispod redka kritičke bilješke, držeći se §. 6. gori pomenutog nacрта. Izbor dakle teksta i njegova razredba sa svime je posao gosp. I. Kukuljevića; samo vanjski oblik bješe stavljen pod kontrolu danih nama za poredjivanje izvora te gdje se god tekst i koliko odalečio od svojih izvora, to je naznačeno ispod redka. Ja sam bio u tome što točniji, niti se s toga kajem; mnogi oblici našega staroga jezika čine nam se na prvi mah kao kakve štamparske ili pisarske pogrješke, ali kod dubljega pogledanja izlazi na vidjelo, da je ono nešto sa svime drugo. Uvjeren sam, da će potanje ispitivanje hrvatskog jezika istinu ovih rieči i kod Marulića sjajno dokazati.

Što se izbora tiče dodao bih onome, što je g. Kukuljević na str. LXV pripomenuo, još ovo: Čim se manje do sele znalo za tolika hrvatska djela Marulićeva, tim je veća dužnost prvih izdavatelja, dakle i jugosl. akademije, na koje ime ja ovdje govorim, da budu oprezni te da pisca svoga, koliko se igda može, obrane od svake sumnje. Nu ciela je istina, da se ne može za sve, što je ovdje naštampano, jednakom sigurnošću ustvrditi, da je zbilja Marulićevo. Po čem se dakle znade, da je ovo za cielo Marulićevo, a po čem se slutiti, da je ono može biti Marulićevo?

Dva su rukopisa, nekoč u Kukuljevićevoj sada u akademičkoj biblioteci, tako zvani Lucićeve „Vrtal“ br. 324 i Lulićev rukopis br. 339, odakle bjehu crpena tolika djela Marulićeva. Zbornik Lucićeve, u malenoj četvrtini, ima 371 list po starinskoj paginaciji, a na-

pried mu je istom starinskom rukom pisano kazalo, koje sadržaje i one komade, što su nekoč u tom zborniku bili, ali su kasnije propali, jer je mjestimice po nekoliko listova ispalo ili čak navlaš istrgnuto. Ovaj je kodeks vrlo znatan sa svoje starine; pisan je očevitno od više ruka, ali tako da je neke njegove sadašnje dielove, koji su već od prije pisani bili, samo gotove ušio u svoju kolekciju onaj, koji je taj zbornik u jednu cielost sastavljao. To se vidi odatle, što su u pomenutom starinskom te istom rukom pisanom kazalu pobrojena sva djela onako i oniem redom, kako se zbilja u rukopisu nahode. Kada je taj rukopis pisan, razumievajući i onu ruku, koja je kazalo pisala, pokazuju nam nekoje bilješke u samom kodeksu; na listu 217 stoji u dnu zapisano: „dospih pisati na 1575 i na 17 marza“, na l. 337 pominje se godina MDLXXXIII, na listu 333 čitamo: „na osam agusta 1573“, na l. 340 god. 1584, napokon je na l. 351 zabilježena godina 1595. Čini se, da je taj zbornik, osim njegovih starijih dielova, sâm svojom rukom pisao Petar Lucić; to svjedoči ne samo naslov s onom pjesmicom, što je štampana na str. LXV, nego još i na kraju kodeksa istom rukom pripisani epigram, koji ovako glasi — što se ne može pročitati, jer je list poderan, ogradih medju znakove —

(*Pisah Lucij*) Petar ovih knjig veći dil
 (za) majke i sestar, dat jim razgovor mil,
 Marul ča je složil, komu bog pokoj daj,
 i mene s njim združil u vikuvičnji raj.

Ovaj epigram navodim ovdje za to, što je po mojem mišljenju još i s neke druge strane vrlo znamenit. Po mojem tumačenju znače rieči; „Marul ča je složil“ toliko, kao da je P. Lucić rekao, da je u tom zborniku većina sadržaja od Marka Marulića; a to je vrlo važno s toga, što ima u „vrtlu“ mnogo stvari, proze i pjesama, bez imena t. j. ne kazuje se, čije su. Da ne bude dakle Lucić na kraju svoga kodeksa izriekom spomenuo ime Marulićevo, ne bismo imali nikakova prava, prisvajati našem piscu i onih komada, gdje nije zapisano njegovo ime. Nu ovako, po što sam Lucić smatra Marulićevo djela glavnim sadržajem svoga kodeksa, dobismo pravo, da i mi Maruliću prisvojimo veći dio prozaičkih i pjesničkih djela ovoga kodeksa; a to tim više, što se kod onih pjesama, koje nisu Marulićeve, kazuju imena njihovih pjesnika. Kad je dakle u vrtlu spomenuto, što nije od Marulića, već na priliku od Vetranića, Matulića, Hjerolima Martinčića, Petra Divnića, Kaboge, Koriolanovića, Nadaljevića - Budisavljevića i Petra Lucića, to ne bi onaj na kraju dodani epigram, koji Marula spominje, nikakova smisla imao, da ostalih komada ovoga kodeksa, bilo ne bilo kod njih zabilježeno ime Marulićevo, ne smatramo svojinom našega pisca. Da zbilja ima puno razloga, prisvajati Maruliću i one pjesme ovoga rukopisa, gdje baš nije zabilježeno njegovo ime — tomu nam podaje novo svjedočanstvo rukopis br. 339. Taj je rukopis nešto malko kasnije pisan od Vrtla; i u njemu ima

više ruka, starijih i mlađih; što je najmlađjom rukom pisano, biti će iz početka 17. vieka, jer se na str. 121 godina 1615 spominje. U tom dakle kodeksu nose nekoje pjesme razgovietno zapisano ime Marulićevo, koje su u vrtlu bez imena. Po tom je Lulićev rukopis br. 339 važno vanjsko svjedočanstvo za autentičnost nekih djela Marulićevih, koje su u Lucićevu Vrtlu bez vanjskoga dokaza ostale — i time je umovanje moje o značenju onog epigrama, što je na kraju Vrtla, bar djelomice opravdano. Dakako za sve ovdje naštampane, a iz Vrtla bez imena izvadjene komade, ne može se ni pomoću Lulićeva rukopisa jasno dokazati, da su zbilja Marulićeva ostavština, kao što se opeta ne može reći, nisu li još gdje koje pjesme u Vrtlu ostavljene, koje su možda Marulićeve a nisu od g. izdavatelja u tu zbirku uvrštene. Sumnja dakle ostaje još jednako i s jednoga i s drugoga kraja: može biti je ovdje i suviše naštampano, a može biti i pre malo pod imenom Marulićevim. To će se moći istom onda znati, kad se nadju novi, do sada nepoznati rukopisi, koji će sadržaj Lucićeva Vrtla onako od prilike objasniti, kao već sada što ga donekle objašnjuje rukopis br. 339. Toliko u opće; kasnije vratit će se na pojedine pjesme te kazati, gdje što treba o njihovoj autentičnosti.

Što se razredbe tiče, djela su štampana onim redom, kako ih je g. izdavatelj namjestio: tu se ne mogosmo držati rukopisa, jer u njih nema stalna reda. Mislím ipak, da je dobro bilo, što se u štampanom izdanju uklanjasmó prevelikoj klasifikaciji, koje sam pisac nije nigda na umu imao; za to su u knjizi ostavljeni, koliko se samo moglo, onakvi naslovi, kakovi se sačuvaše u izvorih. Jedino je šteta, što nije pjesma „lipo pogovaranje razuma i človika“ primaknuta bliže k onoj česti, gdje dolaze pod kraj „prikazanja“; jer je to nešto slična onomu. Već sama rieč „prigovaranje“ odgovara talij. „contrastò“, a može biti je i to samo prievod s talijanskoga ili latinskoga. Vriedno bi na priliku bilo porediti onakve talijanske komade, kao što pominje Klein (Gesch. d. Dram. IV. 237) nekakav „Intertenimento del Senso e della Ragione“.

Prelazeći na tekst pojedinih djela, imam o Juditi kazati ovo: Za tekst Judite imadjah tri štampana izdanja pri ruci: drugo od g. 1522, treće od g. 1628 i četvrto, nepodpuno, bez početka i kraja, ne zna se od koje godine, ali se čini svakako starije od onoga, koje je štampano g. 1628: ova izdanja označih slovima *a*, *b*, *c*. Za osnov teksta bješe odabrano izdanje *a*, razlikosti ispod redka pribilježene protežu se na izdanje *b*, ili gdje gdje, ako je upravo naznačeno, na izdanje *c*, koje se ipak svagdje slaže s *a*. Bivši medju tiem, po što je već tekst Judite naštampan bio, jeseni g. 1868 u Dubrovniku, nadjoh ondje i prvo za jednu godinu starije izdanje, od god. 1521, kojega od prije ne vidje ni g. Kukuljević ni ja; ja ga sravnih s našim, već štampanim tekstom, te se uvjerih, da se izdanja od g. 1521 i 1522 gotovo svagdje rieč po rieč podudaraju. Samo nekoje razlikosti ili potvrde napomenut ću ovdje izriekom: Knj. I. 18 *tvoga*, 41 potvrđuje se moj ispravak *ninivska*, 121 *obujat*, 163 *zbrogi*, dakle do-

bro popravljeno, 243 *ga*, 306 *na*; u stihovih 206, 236, 262, 263 itd. sa svim kao u izdanju *a*; knj. II. 46, 54, 60, 97, 146, 216, 220, 304 itd. kao u izdanju *a*; knj. III. 20 *more* i *Nabukdonosor*, 72 *stram*, 264 *skupšćini*, 338 *rič*, 340 piše *nicchie*, stih. 119, 138, 176, 198, 277, 287, 333 itd. kao u *a*; knj. IV. 83 *userezmi*, 146 *ne chie* t. j. ne će, 166 *tachiasche*, 171 *sliscainu*, stih. 61, 74, 123, 124, 159, 223, 227, 262 itd. kao u *a*; stih 202 potvrđuje se moja konjektura; knj. V. 38 *ochusasche* t. j. okusaše, 126 *obisce se*, 136 *ta ga*, 246 čitaj *i sta*, 254 *gnjizdo*, 294 *zratie*, 319 *hvale*, stih. 200, 230, 277 itd. kao u *a*; knj. VI. 79 *crav*, 199 *preza ssa*, 262 *nam*, 302 *zazbicne*, 345 *spaltiri*, 406 *pocviliti*, stih. 95, 118, 227, 243, 386 itd. kao u *a*. U tumačenju knj. IV. 121 čit. *živodivstvom*, 141 *uhiti* m. ubi, 150 *podsedoše*; knj. V., 124 *objitši* m. objivši, 131 *u tarpju upadisci* (?); knj. VI., 61 *prez* 374 *vretenom*.

Tekst *Suzane* izvadjen je iz *Vrtla*, list 287—307; štampani naslov čita se onako u rukopisu — to je ujedno autentičan dokaz, da je *Suzana Marulićevo* djelo. I u samoj pjesmi, stih 7, poziva se *Marulić* na svoju *Juditu* — odatle razabiremo, da je *Suzana* kasnije spjevana. U tekstu čitaj ovako: 50 *sključuju*, 101 može biti *nažimat*, 138 *mneće*, 140 *kaj jest*, 167 *pri sedihu*, 224 *suj*, 253 *huda*, 318 *razlogu*, 503 govoren'ja *s toga*, 517 *bližnji*, 553 *sud ovih* dajemo, 698 *imati*.

Tekst pjesama *Urehe duhovne* i *Dobri nauci* izvadjen je iz *Vrtla* 163—184; dokaz jamačan, da su to *Marulićeve* stvari, podaje nam na l. 183b pripisani epigram kao postscriptum, koji je na str. 125 štampan. Nego umah ovdje moram spomenuti, da je istom rukom, kojom ovo, pisano u jedan mah sve što se čita u *Vrtlu* od lista 136 do 184; može dakle biti, da se onaj epigram na sav taj odlomak rukopisa proteže. I zbilja nekoje bezimene pjesme ovoga odlomka dolaze u rukopisu br. 339 pod imenom *Marulićevim*. Vrlo je dakle prilično istini, da gotovo sa svim sigurno, da je sav sadržaj listova 163—184 posao *Marulićev*. Na taj ću se dokaz kasnije samo pozivati. — U „dobrih nauci“ čitaj 146 *siguro*, 178 *u sem*, 395 *druzi*, 589 *živodivstvo*.

Stumačenje *Kata* izvadjeno je iz rukp. *Vrtla* 188—224; u samom se rukopisu, kao i u kazalu, izriekom kazuje, da je to *Marulićevo* djelo. Latinski sam tekst dotjerivao prema onomu, kako je u njemačkom djelu: *Der deutsche Cato von F. Zarncke*, naštampan. Čitaj 171 *togaj*, 218 *sa zlom voljom*, 291 *tko bo će*, 432 *takoj*, 533 *iman'je*.

Lipo prigovaran'je razuma i človika čita se u *Vrtlu* l. 311—321; naročita dokaza, da je to djelo *Marulićevo*, nema; nultarnji se razlozi tomu bar ne protive. Osim toga valja uzeti na um, da u rukopisu dolazi taj komad medju samimi *Marulićevimi* pjesmami — tako je umah pred njim *Marulićev miserere* (l. 309) a nekoliko listova napried njegova *Suzana*. Kako je ovo već znatnija pjesma, bio bi po svoj prilici *Petar Lucić* i ovdje dodao, čija je, da je nije smatrao *Marulićevom*; a za nj rekosmo, da ga nije trebalo

upravo svagdje napominjati, jer je čitav zbornik par excellence Marulićev. Naslov pjesmi izvadih iz kazala, u rukopisu stoji samo „Razum“. Čitaj stih 28 *dvoji*, 211 *da li*, 336 *u taki sud*, u opasci k strani 347 *rastarti* m. ratarli.

Za „svit je tasćina“ svjedoči nadpis M. M. na listu 103 vrtla, da je zbilja Marulićevo. Isto tako i za pjesmicu „suprotiva slasti od blaga“, koja je izvadjena iz vrtla l. 270b.

Pjesma na str. 165 „od začetja Isusova“ čita se u Vrtlu, list 138—141; za što je smatramo Marulićevom, rekoh napried. Ovdje potvrđuje naše nagovještanje do podpune sigurnosti rukopis br. 339, gdje se ista pjesma čita na listu 296 s podpisom: „Marko Marul to složi“. Razlikosti teksta Lulićeva (tako zovemo rukopis br. 339) navedene su ispod redka u kritičkih bilješkah. Čitaj stih 110: *s kripostju*.

Pjesma „od muke Isukrstove“ izvadjena je iz Vrtla, l. 136 do 138; gori su već navedeni razlozi, koji nas nukaju vjerovati, da je to djelo Marulićevo.

Svrh muke Isukrstove — ova je dugačka pjesma izvadjena iz Vrtla l. 29—43; pred pjesmom dolaze ona dva epigrama, što su naštampana na str. 189 te budući da se smije vjerovati, da se prvi od ta dva epigrama proteže na našu pjesmu, to nahodimo u tome autentičan dokaz, da je djelo Marulićevo. Vriedno je uzeti na um, što epigram govori: „Marul tumači toj na slavu gospoje“, a u pjesmi stih 2—3 zazivlje se zbilja u pomoć „gospoja svih gospoj“. Stih 276 čitaj: *ne će svi dni*.

Pjesma „od muke Isusove“ dolazi u Vrtlu l. 158, medju samimi Marulićevimi komadi; ali nekako se čini, kao da joj nema pravoga početka. Isto je tako i ono, što je štampano pod naslovom: „Versi od križa“, bez sumnje Marulićevo. Ali to ne će biti jedna pjesma, kao što je naštampano u našem izdanju. Istina tako dolazi to u Vrtlu l. 72—75, izuzam tek stihove 49—64; a i rukopis 339 smatra stihove 1—74 kao jednu pjesmu, koja je ondje pisana na l. 307—309. Nego ja vjerujem radije Vrtlu, koji pojedine dielove ove pjesme kao samostalne cielosti smatra te ih je na raznih mjestih napisao po drugi put uz ono, što su jedan put već na listu 72 do 75 bili. Tako prvih 8 stihova dolazi u Vrtlu na listu 157b kao jedna samostalna molitva; to potvrđuje i rukopis akad. biblioteke br. 969, koji pod naslovom: „Versi od slavnoga križa i od njegova pozdravljen'ja“ mnogo toga ima u jednom napisano, ali poslije osmoga stiha metnuo crvenilom rieč „Amen“ — to je znak, da je prepisač smatrao, da je tu pjesmi kraj. Stihovi 9—48 čitaju se u Vrtlu na listovima 323 i 324, opet kao samostalna molitva, a stihovi 49—64 na listovima 322 i 323 takodjer kao samostalna pjesma. U Vrtlu ima na listovih 322—326 nekoliko takovih što kraćih što dužih pjesama, pod općenitim naslovom: „Molitve od križa“ i ja ne sumnjam ni malo, da je sve ono Marulićevo. Stihovi 9—48 dolaze u nekakvoj dosta čudnoj parafrazi takodjer u rukopisu 339 kao sa-

mostalna pjesma, na listu 319. Napokon stihovi 65—70 dolaze još jedan put štampani kao uvod u neku drugu pjesmu, i to na strani 225 ovoga izdanja. Poslije stiha 74 ide u rukopisu br. 969 nastavak, koji se za cijelo i opet može smatrati samostalnom molitvom od križa, a počima ovako: O križu, na kom bi stvoritelj naš propet itd. Vidi se dakle, da je Marulić spjevao na slavu propetoga Isusa više pomanjih pjesama, pod jednim općim naslovom kako je u rukopisu Vrtlu naznačeno. Naročito spadaju simo još iz Vrtla l. 216 i 217: „od sedam vrimen od križa“ i „pozdravljen'je križa“, i u rukopisu br. 339 na listu 317: „prislatici Isuse, tko te to rascvili“. — Nekoč mišljaše g. Kukuljević, da je to Matulićeva pjesma, i za to je štam-pao u starih hrv. pjesn. I. 69.

Od uskrsa Isusova čita se u Vrtlu na listu 214—216, gdje nema Marulićeva imena, i u Lulićevu rukopisu l. 298—300, gdje je pripisano na kraju: „Marko Marul ovo složi“.

Naslidovan'je Isukrsta čita se u onom odlomku rukopisa Vrtla, za koji gori rekoh, da sadrži same Marulićeve stvari, na listu 141—150. Čitaj stih 1 *vičnji*, 124 *paka*, 264 *prijati*, 295 *hvale*.

Molba k Isusu od človika dolazi u Vrtlu na listu 270, umah za njom pjesma divici Mariji (na str. 216), a pred njima pjesma* O gloriosa domina (na str. 214) na listu 269 — da je to troje zbilja Marulićevo, svjedoči pripis istom rukom zapisan ispod ovieh pjesama na kraju, koji ovako glasi:

Marko Marul pisa ovoj,
bog pomози njemu u toj;
da tko bude ovo štiti,
spomeni se za nj moliti.

Isti razlozi, s kojih su ove tri pjesme priznate za Marulićevo djelo, nukaju me, da i onu pjesmu što je pred ovimi, na listu 268*b*, prisvojim Maruliću. Naslov joj je: Grišnik govori gospoји — u našem izdanju nije štampana. Isto tako nisu štampane, a bit će za cijelo Marulićeve one sitne pjesmice na listu 270*b* i 271, koje sadrže razgovore izmedju grješnika i propetog Isusa na križu. — Jedan je od onih responzorija već na listu 58*b* napisan, te su i ondje oko njega sve same Marulićeve pjesme — to je nov dokaz za autentičnost.

Pjesma: Isus govori grišnikom ne dolazi u Vrtlu, nego u Lulićevu rukopisu, na listu 323 s pripisanim imenom „Marko Marul“ — bit će dakle za cijelo njegova.

Od uzvišen'ja Gospina nahodi se u Vrtlu na listu 280 do 285, nemajući ovdje zabilježena imena Marulićeva, ali u Lulićevu rukopisu, gdje se ista pjesma čita na listu 300—303, zapisano je u sredini pjesme, gdje bi imao doći prievod od magnificat — sa svim razgovietno ovo: „po Marku Marulu“. To svjedoči, da je zbilja či-

* Ima još jedan himan „o gloriosa domina“ nešto kraći u Vrtlu na listu 343*b*.

tava pjesma Marulićeva. Čitaj 53 *ter*, 123 *u svitliji lože*, 144 *boga mjesto koga*.

Utečen'je k divi Mariji, izvadjeno iz Vrtla, na listu 156, dolazi u rukopisu medju samim Marulićevim sadržajem: bit će dakle bez sumnje njegovo. Čini mi se, kao da pjesma nije svršena; može biti, da ovamo spada ona „Zdrava Marija“, što je napisana na listu 71 *b*, u četiri četverosložne kitice. Ima još u Vrtlu i Lulićevu rukopisu nekoliko pjesama o Mariji, koje teško da nisu Marulićeve, kao u Vrtlu l. 23*b* „Zdrava Marija“, l. 59 „petje angelsko“, „himan od gospe“; u Lulićevu rukopisu, l. 303: „pozdravljen'je blažene dive Marije“. Napokon na listu 342 Vrtla dolazi: „Pisan aliti molitva pričiste blažene dive Marije složena po Marku Marulu“ — ali rukopis br. 777 dokazuje, da je to prievod Fr. Božičevića, a samo latinski original bijaše Marulićev.

Od svetih divic i udovic: čita se u Vrtlu na l. 60—62 — bit će Marulićevo sudeći po tome, što pjesma, koja umah za ovom dolazi istom rukom pisana, nosi ime Marulićevo — slutim, da je to bila oduža pjesma, ali je ovdje pokraćena.

Od ljubavi božje človiiku i Deset zapovidi dolaze u Vrtlu na listu 57—58 — nema naročito dokaza, da je Marulićevo, ali je pisano rukom P. Lucića; nasuprotiv za onu pjesmu od deset zapovidi božjih, štampanu na str. 222, dokazuje u Lucićevu kazalu pripisani M. M., da ju je uprav Lucić obilježio Marulićevim znakom.

Od sedam smrtnih grihova, u Vrtlu na l. 156—157, dolazi u onom odlomku ovoga bogatog rukopisa, koji sadržaje same Marulićeve pjesme. Stih 12 čitaj: *ubozih*. Razlikosti ispod teksta pribilježene su iz nekog glag. rukopisa akadem. knjižnice br. IV, gdje je ova pjesma glagolicom prepisana, ali bez imena pisca. Onaj je rukopis pisan g. 1613.

Pjesma od svete pokore štampana je po rukopisu Lulićevu, l. 324—325; rekoh napried, da prvih 6 stihova dolazi već u pjesmi: „Versi od križa“. Po onom tekstu, odakle je pjesma ovdje štampana, nema izrazita dokaza, da je to djelo Marulićevo, nego se samo umovalo onako za nju, kao i za mnoge druge pjesme. Ali je znamenito, što ispitujući poblize rukopis br. 339, naidjoh ondje kasnije na pjesmu, koja pod naslovom: „Ispovid i moljen'je grišnika na konac života toga“ počima ovako: „Bože ti si stvoril zemlju i nebesa“. Ova je pjesma pisana na l. 309—313, te čitajući je diljem, naići ćeš poslije 54-og stiha na ono, što je u štampanoj pjesmi od stiha 7 „pomi-luj me“ itd. napried pak sve do konca. Po tom se obaznalo, da u štampanoj pjesmi prvih 6 stihova zbilja ne spada amo; da pjesma ovdje nije čitava, jer joj ispred stiha 7. manjkaju upravo 54 stiha. Napokon što je takodjer znatno, pod konac teksta dolazi ovdje kao izrazito svjedočanstvo autentičnosti onaj epigram, koji je štampan na str. 190, stih 681—686, te se tiem potvrđuje moja na str. 189 izrečena slutnja, da oba epigrama ne spadaju onamo pod onu pjesmu, nego onaj drugl spada evo ovamo pod ovu pjesmu. Važnije razlike u tekstu

jesu ove: str. 7 m. *molim* čit. *bože*, prema tomu 8: ter s nebeske lože pozri slugu tvoga. 11 bludnici s' htil, m. *hotiše* ima *imiše*, stih 14 a pak dilj tve časti noge t' celivaše, 16 tebe slidit, 21 stavil ga s', 24 dušu mu prim' k sebi, 28 ki te skrušeno čti, 30 s ke mi život vene, 33 milosrdje prosim milosrdje tvoje, 35 a ti promisli mnom, 36 rastavit me s tobom ki išću na svit taj, 37 zaren' jih u propast, ki no me nevolje, 40 pošlji s tve polače, tko me će pomoći, 49 ke tko godir gleda, pun je sve radosti, 51 u tve ruke sa svim pridaju dušu mu, 52 molbe moje ti prim, ne krat mi milost tvu, 54 sinka tvoga mila isprosi mi milost, 61 ku ne će stvoriti, 62 za ku no gospe ti budeš ga moliti, 68 združi s milostju.

Ove razlike popravljaju pjesmu znatno, te dokazuju, da onako nevaljali srokovi nisu potekli iz pera Marulićeva.

Ovamo bi spadala bez sumnje i ona pjesma iz rkp. 339, koja ide umah za ovom, na l. 313—317 pod naslovom: „Potaknutje duše grišne na pokoru“. O „svetoj pokori“ ima još i u Vrtlu 271b početak jedne pjesme, koja s istih razloga kao i mnoge druge pripada valjda Maruliću.

Človik na punat od smrti — ova pjesma dolazi u više puta spominjanom odsjeku Vrtla, koji sadrži same Marulićeve stvari, na listu 158b—160. — U istom je odsjeku i pjesma: Od suda versi, list 154b—156, s razlikami iz glag. rukopisa od g. 1613. Znatna je sličnost ove pjesme s onom na str. 223—224 štampanom, a i u rukopisu ide ona za ovom tako, da ih tek mala pjesmica: „Utečen'je k divi Mariji“ rastavlja. K tomu kad se uzme i to na um, da kod stiha 49 na jedan put počima drugačiji vanjski oblik ove pjesme — jer nema više stalnog refrena: umriti li ne mniš? — tada se lako dolazi na sumnju, nije li i tu rukopis nešto skrpio, što ne ide skupa, a opeta nešto rastavio, što bi skupa spadalo? — Ispravi stih 18 *hoće*, 64 *posli bit*.

Glava mrtaška govori iz Vrtla l. 157b — nalikuje više na odlomak, nego li na cielost.

Duša iz groba ove riči nam govori, izvadjeno je iz rkp. 339 list 306b—307. I to je čudna pjesma; jer se stihovi 13 do 16 opetuju eno na početku predjašnje pjesme; stihovi 17—30 i 43—44 dolaze u Vrtlu na listu 286b kao samostalna pjesma, s nadpisom: „Od kratka života“, s nekimi razlikami kao stih 18 *li konac će biti*, 20 *jere ga*; napokon stih 31—42 opet se opetuje iz predjašnje pjesme! Tako je očevitno ova pjesma skrpljena iz dvie-tri li samostalne pjesmice!

Govoren'je duše osujene i odgovor Isusov dolazi u Vrtlu na str. 160b, a povrh toga i u Lulićevu rukopisu na l. 303b do 306. Što je već iz Vrtla sigurno, da je to Marulićeva pjesma, to potvrđuje onaj drugi rukopis ovim pripisom: „Ovo je složen'je Marka Marula Splićanina“. Ispravi 68 *zli tim* (zli = zlé), 83 *tamo t'*, 84 *jer*.

Stumačen'je psalma: Miserere mei deus u Vrtlu list 309b—410, ima upravo nadpis „Marka Marulića“, dakle je bez sumnje

njegovo; pak i u kazalu stoji njegov znak M. M. Stih 39 čitaj *jazik*. Te Deum laudamus čita se u Vrtlu listu 61b, među drugimi Marulićevimi pjesmami. Umah za tim Tužen'je grada Hjeruzolima na listu 62b, nosi u naslovu rieči: „po M. Marulu“; čitaj stih 20 *po tlo*.

Molitva suprotiva Turkom čita se u Vrtlu l. 92b—96; o autentičnosti nema sumnje, jer je i u rkp. dodan znak imena Marulićeva M. M. i u kazalu stoji M. Marl.

Anka Satira čita se u Vrtlu na l. 308b—309; pred ovom je pjesmom Suzana, a za njom Miserere — a sve je istom rukom pisano — odatle izvodim da je i to Marulićevo djelo. Ne valja ni osobitosti u jeziku i pojedinih riečih s uma metnuti, a tendencija ove pjesme kraj svega podudaranja s kolendami skroz je moralna, da kalugjerska!

Pokladi korizma i spovid koludric ne dolazi u Vrtlu, nego u rukopisu prije Kukuljevićeve, sada akad. knjižnice br. 323 — to je tek nekoliko listova u 8-ni, kojim nema početka, a nema ni kraja. Sudeći po ruci i crnilu bit će taj rukopis iz konca 16 ili početka 17 vieka. Obje gori pomenute pjesme pisane su istom rukom; a na koncu spovidi dolazi onaj dodatak, koji jasno svjedoči, da su to djela Marulićeva. Samo šteta, što prva pjesma nema početka, a tko zna, nije li bilo pred njom još više takovih šaljivo-moralnih pjesmica Marulićevih.

Ovim šaljivim pjesmam još bih dodao iz rukopisa Vrtla pjesmu na listu 333b, koja će biti za celo Marulićeva, a osobitá je karaktera: „Govoren'je Judino skalam na obišenje hodeći“.

Dodana na kraju tri prikazanja bit će po svoj prilici takodjer plod pera Merulićeva. O Panuciju vjerujem to s toga, što se čita u Vrtlu na listu 150—154, dakle ondje gdje su same Marulićeve stvari. Ostala dva prikazanja dolaze takodjer u Vrtlu, ali su pisana puno starijom rukom, te ih je P. Lucić već gotove uvrstio u svoj zbornik. Čim ne kazuje, čije su: sudim da ih je barem on smatrao djelom Marulićevim; a ovu slutnju potvrđuje donekle i to, što govorenje sv. Bernarda dolazi podjedno u rkp. 969, koji inače sadržaje sama djela Marulićeva. Bit će dakle više nego li puki slučaj, što je ondje upravo poslije nauka sv. Bernardina, a prije pjesama „Versi o križu“ umetnuto ovo prikazanje. U Skazanju od suda ognjenoga čitaj stih 15 *tvoju*, 29, *ki*, 151 *s lijeve*, 252 *mnjahomo*, 769 *vaše*, 1041 pred *skončan'je* dodaj *i*. U Govorenju sv. Bernardina, na str. 312 red. 2 zdola čitaj: *Stihovi 1—90* mjesto *1—10*.

Ovdje se svršuju moje opaske o autentičnosti pjesama, koje su u ovom izdanju naštampane kao djela najstarijeg hrvatskog pjesnika Marka Marulića. Kako vidite, ja mislim, da se pred sudom kritike može većina komada ovdje naštampanih podpunoma obraniti kao neprieporna svojina Marulićeva; pače ja sam uvjeren, da je još gdje koja pjesma u Vrtlu i u Lulićevu rukopisu Marulićeva, koje nismo ovdje štampali. Ali tko uzme na um, da prije nekoliko godina nismo

o hrvatskih djelih Marka Marulića, osim štampane Judite, upravo ništa znali, bit će prezadovoljan, što je neumornomu istraživanju g. Ivana Kukuljevića Šakcinskoga u kratko vrieme sretno pošlo za rukom, sastaviti tolik zbornik pjesama hrvatskih od Marka Marulića. Prema tolikoj književnoj dobiti kratka vremena tko se ne bi pouzdano nadao, da ćemo s vremenom još i one sumnje raspršati, koje ov čas postoje za neke pojedine komade ovoga izdanja, o čemu moći će se razlog dati, kad jednom dodje na red da se izda što god od Marulićeve proze.

Sva je prilika, da će se danas sutra i u prozi naći više hrvatskih djela Marulićevih, nego li za koja sada znamo. Ta u samom Vrtlu ima po više svetih života i pripoviedaka, pisanih starom hrvatskom prozom, te može biti da je medju njimi što to od Marulića. I tako će Marko Marulić, kojega već i po ovome, što sada o njemu znamo, poštujemo kao čovjeka velika i znamenita ne samo za latinsku nego i za hrvatsku književnost, izaći s vremenom još veći i znatniji, a njegovi će potomci imati još više razloga, ponositi se starimi viekovi hrvatske knjige.

U Zagrebu dne 15. travnja 1869.

V. Jagić.

Marko Marulić

i

njegova doba.

Ako hoćemo da prosudimo valjano djelovanje budi kojega znamenitoga čovjeka, treba da poznamo prije svega dobu, u kojoj je živio; javno i duševno stanje domovine njegove, što je na njega uticalo; i znamenite suvremenike koji ga okružavahu.

Ako tko, to zaslužuje doista Marko Marulić, kao otac umjetnoga pjesništva u Hrvatah, da se oko njegove slike takav okvir ovije, iz kojega će proviriti svakolika doba života njegova.

Ovu tešku zadaću, mislio sam, da imam svakako svršiti prije, nego predočim čitateljem malo poznati život Marulićev, te sam s toga pokušao, barem crtimice, na koliko uprav ovdje prostor dopušta, opisati dobu njegova života.

Kada povirimo u gradjansku povjestnicu naroda hrvatskoga druge polovine XV. i početka XVI. vieka, nalazimo malo momentah, koji bi mogli zadovoljiti rodoljuba hrvatskoga.

Viečna borba s Turci, sad sretna, sad preko mjere nesretna, i neprestana svadja domaćih velikašah i plemićah medju sobom i sa svojim kraljevi, kao i s obližnjimi susjedi bosanskimi, mletačkimi i njemačkimi; a uza to tajno nezadovoljstvo i javna buna siromašnoga puka proti svojim zemaljskim gospodarom i gradskim vlastelom, zrcali se nada svim u gradjanskoj povjestnici rečenoga vremena.

Od onoga dana, kada je najveći ugarski Rumunj Matijaš Korvin zasio kraljevsku stolicu ugarsko-hrvatsku, pak sve do posljednjih godina Ludovika II., može se u javnom gradjanskom životu naroda hrvatskoga malo opaziti povoljnih i sretnih promienah i malo uznositih činah.

Kao svagda, bijaše i u to doba mnogo slavohlepnih i poduzetnih muževah, koji su postigli velika dostojanstva, kao n. pr. Vitezi od Sredne, Gerebi vingradski i valpovački, Čupori moslavački, Vitovci grebenski, Botovi banjski, Berislavići grabarski, Hrvati litvanski, knezovi Gorjanski, Knežići (Kanižai), Frankapani, Blagajski, Gušići krbavski itd. itd. A bilo je i takovih naših velikašah, koji su posizali za

II

istom kraljevskom krunom, kao Pločki za bosanskom, a Zapoljski za ugarskom; dapače i za papinskom thiarom, kao Toma Bakač Erdödski.

Bijaše, istinabog, u to doba i mnogo junačkoga požrtvovanja, pokazanoga u različitim ratovih proti Turkom, Niemcem, Mletčanom, Čehom i Poljakom, pod raznimi državnimi bojami i barjaci. Pak ako i je u nesretnih bitkah, kao kod Modruša i na Krbavskom polju kod Udbine (1493) palo do 13.000 Hrvatah, a u različitim manjih bojevih, prije i poslie, navlastito prilikom obrane pograničnih gradovah, dvo- i trostruko toliko; to je ipak i u mnogih za Hrvate slavni bojevih, kao kod Šibenika, Jajca, Dubice, na brodu Zrinskoga, kod Une, Knina, Skradina, Klisa, Perušića itd. isto toliki broj, ako ne veći, i od Turakah pao. Junačke dakle odvažnosti i požrtvovanja života, u obrani svoga ognjišta, nije manjkalo Hrvatom ni u ono doba.

Osobito bijaše u njih mnogo iskrene i oduševljene privrženosti prema vjeri kršćanskoj, koja je čestoputah jedina poticala narod u svih slojevih, da se složno brani proti Islamu i da nesliedi primjer mnogih pojedinih i vrlo duhovitih poturicah svoga naroda, koji svoje osobno slavohlepje istoj vjeri predpostavljahu.

Ali što je u to doba, kao i često, manjkalo Hrvatom, to bijaše narodna samosviest i pripravnost da žrtvuju sve za obću korist, i za skupni napredak naroda svoga, te da se slože u jednoj misli, ne samo u tom kako da pobiju neprijatelja kršćanstva, i kako da izbave narod iz velike materijalne nevolje u koju bješe pao uprav XV. vieka; nego i u tom, kako da pomognu urediti zemlju i uzkrisiti s nova samostalnost naroda i stare države hrvatske. Jednom riečju, narod hrvatski nije razumio tada, kao ni sada, što će to reći živiti i raditi za jednu i skupnu domovinu, a pojedini članovi naroda, kao ni pojedine pokrajine, ni gradovi, nisu marili za skupni narod; nego samo za svoj posebni interes.

Odkada Turčin Carigrad osvoji (1453), ostanke srbske države uništi, a zatim i Bosnu i Hercegovinu sve po malo pod svoju vlast metnu; pritisnu njegova ogromna sila, i tako jur na ugarsku, mletačku i njemačku državu razkomadanu kraljevinu hrvatsku na toliko, da je od golemoga pritiska, mnoge svoje djelove njemu 'odpustiti morala, a sama jedva još u životu postojati mogla; oslanjajući se u svojoj nemoći kadikad jedino na uvijek obećavanu, ali riedko dočekanu pomoć kršćanskih svojih susjedah; a još češće sabirajući svoje poslednje sile na to, da uzčuva jedine štitove i bedeme svoje zemlje, na ime pogranične tvrđje Petrovaradin s Biogradom, Jajce, Krupu, Bihać, Senj, Knin, Skradin i Klis, koji gradovi čuvahu tada ne samo ugarsko-hrvatsku, nego i mletačku i njemačko-austrijsku državu, a i čitavu Italiju od ljutih navalah azijatskih barbarah. Premda je često bivalo, da Mletčani, u isto doba, kad bi Hrvati branili svoje granice proti Turkom, s druge strane ili silom ili mitom navaljivahu na hrvatske primorske gradove: Rieku, Trsat, Bakar, Novi, Senj, Knin, Skradin, Klis itd. Nu još je tužnije bilo po narod hrvatski, da u svih povećih ratnih poduzetjih naroda, viečna zaprieka mogućega velikoga uspjeha domaći

razdor bijaše, koj tada toli svestrano preuze mah, da ga ni kraljeva vlast, niti molbe i nagovaranja inostranih državah (kao papinske, mletačke i njemačke) utješiti nemogahu.

Zemljište kraljevine hrvatske sa Slavonijom protezalo se je, istinabog, sve do vremena muhačke bitke još uvijek od Dunava, Drave i Mure, pak do rieke Plieve, Verbasa i Cetine, kao i na nekih mjestih do jadranskoga mora, te je pod pučkim imenom hrvatske banovine, a pod službeno-mletačkim nazivom hrvatske zemlje za ono doba poznato bilo sve što je dopiralo skoro do zidinah primorskih gradovah dalmatinskih: Zadra, Šibenika, Trogira i Splieta, koji stojahu pod vladom republike mletačke. Ali na svih tih granicah hrvatskih nebijahu stanovnici u ono doba, ni u dne ni u noći sigurni za svoj život i za svoj imietak, te s toga zapuštavahu ili prodavahu plemići svoje pogranične gradove, a seljaci ostavljahu hrpimice svoj zavičaj, te se preseljivahu ili u odaljene od granice domaće krajeve, ili u tudje zemlje.

Naravna je stvar, da pri takovu stanju zemlje, navlastito u ugarsko-hrvatskoj državi, nemogaše u najliepšem cvietu cvasti poljodjelstvo, obrtnost i trgovina. Narod priviknut jedinomu ratnomu zanatu, naučio se je na neprestani grabež i otimanje, te bijaše ovo bezzakonje silni mah preotelo ne samo kod siromašnijih seljakah i plemićah, nego i kod najviših dostojanstvenikah, dapače i kod istih kraljevah.

Iz vjerodostojnih listinah znamo n. pr. kako je kralj Matijaš Korvin pootimao velika imanja knezovah Celjskih, Vitovacah grebenskih, knezovah Krbavskih, knezovah Frankapanah, hercega Iločkoga i Sv. Save, nadarivši njimi svoga sina Ivana Korvina i ostale svoje ljubimce i privrženike. Primjer kraljev sliedjahu sva skoro višja vlastela, a dostojanstvenici nesmatrahu za grieh otimati i državno i crkveno blago, kao i zemaljski i ratni porez, te je s toga za vrieme kraljevah Ladislava i Ludovika II. nastala bila često kod istoga kraljevskog dvora takova oskudica novacah, da ni sám kralj nije imao čim nabaviti si hrane i odieće.

K tomu nije ni pravosudje kod nas uredjeno bilo onako kako u drugih izobraženih državah. Pismeni, vladinom sankcijom potvrđjeni a zajedno i običajni zakoni (*lex consuetudinaria*), bijahu u jednakoj porabi i valjanosti, te je jedan ili drugi zakon svaki upotrebljivao po svojoj čudi i volji. Od Dunava i Mure, pak do Kupe i Une, u tako zvanoj gornjoj i donjoj Slavoniji (slovenskoj zemlji) bijaše skoro u svem isti zakon koj i u Ugarskoj, dočim je u pravoj Hrvatskoj od Kupe i Une sve do Cetine vladao stranom zakonom hrvatski i pravo hrvatsko (*jus et lex Regni Croatiae*)¹, stranom pisani zakon posebni, s rodnimi i plemenskim navadami, imajući značaj seoski, kao n. pr. u kotaru vinodolskom, u kneževini poljičkoj, u kotaru kastavskom, na otoku krčkom itd. ili pako osobite ustanove i naredbe (*Statuta, Ordinationes*) kao u gradovih.

¹ Na ovaj zakon i pravo hrvatsko pozivlju se često listine XV. vieka.

Isto javno pravo naprema kraljevini Ugarskoj, nebijaše posve jasno uređeno, ali je ipak na toliko poznato i sveto bilo svakomu državniku hrvatskomu, da se nitko nije usudio, budi kojom prilikom pogaziti ga; te ga zato dobro u pameti držahu iste inostrane vlasti, kao na pr. mletačka, papinska, njemačka i turska, pozivajući se danom zgodom na naše javno pravo, oddruženo od ugarskoga².

Najmanje bijaše pako uređena imovina državna i domaća s pjenezničtvom u ugarsko-hrvatskoj zemlji, jer, ako su i mnoga vlastela slovila s velikoga bogatstva, koje su na vidik iznašala velikoljepnim gradovi, bogatom odiećom, skupocienim pokućtvom i oružjem, to se ipak nisu ustručavali i najbogatiji boljari, kao Ivan Korvin, Bernardin, Ivan, Krsto i Fernando Frankapani, knezovi krbavski, Botovi banjanski itd. inostranim vladam za novce nuditi svoju službu.

Mnogo veći poredak u upravi i u javnom životu vladao je tada u onih primorskih gradovih i njihovih kotarih, koji stajahu pod okriljem vlade mletačke, ugledne, jake i bogate, kao malo koja onodobna država kršćanska. Gradjanski zakoni i pravosudje, državna vlada kao i zemaljska i gradska (municipalna) uprava, znamenita obrtnost, široka i daleka trgovina po moru, cvatnja umjetnosti i znanosti, odgovarahu skupno duhu izobražene i uređjene države, kakova bijaše mletačka. To isto može se reći i o Dubrovniku.

S toga nije čudo da su naši primorski gradovi i jadranski otoci otimali se namieram onih ugarskih i hrvatskih boljarah i državnih, koji su za vrieme kambrijskoga saveza namišljavali oteti Mletčanom Dalmaciju, te da su rado stajali pod okriljem vlade mletačke. Njihov primjer slijedjahu kasnije, izvan samoga Dubrovnika, svi skoro južni gradovi Dalmacije, Arbanske, i grčko-jonskoga primorja; a i njeka vlastela hrvatska, na granici mletačkoj, postadoše od svoje dobre volje podanici ili plaćenici jadranske moguće republike.

Nu da su Mletčani na primorskom kopnu i po otocih jadranskih i jonskih imali tolike privrženosti, nebijaše jedini uzrok bolji red unutarnje uprave, nego i veća sigurnost žiteljah prema vanjskim neprijateljem, jer su Mletčani, ne samo svojim ugledom prema inostranstvu, nego i sa silnim i vieštim pomorstvom umjeli braniti i štiti svoje more i primorje od svake nevolje.

Osim toga znali su Mletčići u dalmatinskih gradovih strogo bditi nad viernostju svojih podanikah, i sakrivenom ali neograničenom samovlastju nad njimi vladati, pošto su ne samo posebne ustanove

² U obće moglo bi se kazati da je savez Hrvatske s Ugarskom u ono doba osnovan bio na temelju puke personalne unije, jer osim kralja, kojega su imali Hrvati zajedno s Ugri, nisu s ovimi imali ništa zajedničkoga, imajući u svojoj ruci podpunu vlast i upravu svoje zemlje, koju su dapače višekrat nudili sad Mletčanom, sad njemačkim cesarom (Frideriku, Maksimilijanu) sad stolici rimskoj, a i samomu Turčinu, kad su ostavljeni i zaboravljeni od ugarskoga kralja i ugarske pomoći, našli se u najvećoj nevolji. Pojedini velmože i banovi vodili su dapače rat na svoju ruku s cesarom njemačkim, kao Ivan Frankapan, a i s Mletčani i Turci, bez ikakove dozvole kraljeve.

tih gradovah udesili po kalupu svojih zakonah, nego što su i zemaljskim providurom i gradskim knezom³ podieljivali najveću vlast naprema stanovnikom i gradskim vlasteoskim sborovom, dočim su jih s druge strane, naprema svojoj vladi učinili sasvim odvisnim; te su tako tobožnju slobodnu municipalnu upravu gradovah sasvim centralizirali. K tomu nije u gradjanskoj, vojničkoj i nastavnoj upravi dalmatinskoga primorja skoro nijedan Dalmatinac u višjih častih namješten bio; te su po gradovih, počamši od kneza, kapetana i kastelana svi činovnici, koje je knez imenovao, kao kancelari, tajnici, zapovjednici vojske i straže sigurnosti itd. sami rodjeni Talijani bili, koji su sa svojim narodnim i službenim jezikom talijanskim prodirali sve dalje u javne sborove vlasteoske, kao i u život pučanstva, koje je do narodne samosviesti, i do skupne domovine, izvan granicah svoga grada, isto tako malo držalo, kao i stanovništvo banovine hrvatske.

U malom i velikom vieću gradskom, imali su, istinabog, najveći i skoro jedini upliv urodjeni plemići ili vlastela, koja su po izboru obnašala časti unutarnjega i vanjskoga poglavarstva, kao sudacah, viećnikah, preslušateljah (Judices Examinatores), odvjetnikah (Procuratores, defensores, Syndici, fiscales camerae) procieniteljah (extimatores), ličnikah (praecones, plazzarii), blagajnikah (camerarii, camerlengi), poreznikah, (Datarii, doganarii, gabelarii) pristavah itd. Ali mletački knezovi umieli su s vremenom izraditi, da je gradsko vieće vlastelah, sve po malo mnoge iz doseljenih inostranacah, svojimi članovi izabralo, te su ovim za ljubav kasnije domaći plemići rado pristajali uz njihove tudje običaje i ustanove, pretvarajući ista svoja slovinska imena u tudja talijanska.

Najgore bijahu s ove i s one strane Velebita, pod ugarskom kao i pod mletačkom i dubrovačkom vladom uredjeni u ono doba odnošaji seoskih podanikah prema svojim vlastelom, te su ovi odnošaji jur onda povoda davali opasnim bunam pučkim, tjerajući puk u takovo sdvojenje, da su čitava sela i obćine, koje su po svom starom pravu medju sobom u savezu ili u „posobah“ stojale, volile se podložiti Turčinu, nego oštati nadalje pod jarmom svojih zemaljskih gospodarah, koji su jih smatrali kao svoje robje, ako jih i nisu prodavali kao robove, kako su n. pr. u ono doba naši kršćani često prodavali turske zarobljenike.

Znamenito je ipak, da je pri svoj toj seoskoj nevolji u Dalmaciji puk i onda još više privrženosti pokazivao prema kmetstvu i prema ugarsko-hrvatskoj monarkiji, nego li prema mletačkoj republici, u kojoj tudja gospoda gradska nemogahu nikada toliko ljubavi i posluha steći, koliko domaća gospoda hrvatska preko granice mletačke; ako su ova domaća gospoda možebit u mnogom smislu i surovija i silovitija bila nego li mletačko-dalmatinska vlastela.

³ Ove knezove pošiljala je mletačka vlada na neopredieljeno vrieme iz Mletakah, birajući jih iz sredine svojih vlastelah; dočim su prije pod hrvatskom i ugarsko-hrvatskom vladom dalmatinski gradovi imali pravo birati po svojoj volji knezove, podknezove, biskupe, sudce. itd.

Bez dvojbe izviral je ova prirodjena odanost takodjer iz su-
kromne naravi Hrvata, koji se kao diete ponizno i pouzdano pokori
svakomu, koj pokazuje, makar samo iz vana, veće sile, snage i sjaj-
nosti. A i neuredjeno stanje javnih stvari u banovini prijalo je više
naravi seljakah mletačko-hrvatskih, koji su u ono doba kazali mnogo
nagnutja prema boju, grabežu, haranju i činom osvete, a malo lju-
bavi prema redu i disciplini, poput svih neizobraženih narodah.

Ovo bijaše po prilici javno stanje naroda hrvatskoga, kad je
živio najstariji po imenu poznati pjesnik hrvatski Marko Marulić
u Splietu.

Nu prije nego o samom njegovom životu prozorim, valja mi
još upoznati malko čitatelje s njegovim rodnim gradom Splietom.
Valja mi razpitati kulturno stanje istoga grada i narodnost
kojoj pripadahu tadašnji stanovnici ovoga grada. A neće biti s go-
rega, ako u kratkom pregledu razkrilim stanje i sliku svekolike
književnosti Hrvatah za vrijeme Marulića, s osobitim pogledom na
pjesništvo.

G r a d S p l i e t.

Obćenito je poznato, da sadašnji grad Spliet stoji na razvali-
nah veličanstvene palače cesara Dioklecijana, u kojega prostorijah smie-
stili su se sve po malo stanovnici obližnjih okolica, primivši u svoju
sredinu tečajem vremena ponješto gostah takodjer iz odaljenih do-
maćih i inostranih krajevah. Za vrijeme narodne hrvatske vlade bijahu
Spliet i Solin sa svojom okolicom uprav srdce čitave kraljevine, jer
se ovdje usredotoči život i uprava gradjanska i crkvena. U Splietu
stojaše nadbiskup i primas čitave Hrvatske; ne daleko od Splieta
stanovahu mnogi kraljevi hrvatski, te u obližnjih crkvah Sv. Stje-
pana, Marie i Petra izabraše i miesto svoga viečnoga počinka. Pod
ugarskom i mletačkom vladom preuze stoprv svu znamenitost gradu
Splietu dobro utvrđeni grad Zadar.

Ako smijemo vjerovati jednomu izvještju Ivana Dieda provi-
dura dalmatinskoga od g. 1501, koje zabilježi Marin Sanudo u svo-
jih dnevnicah, to je grad Spliet na izmaku XV. vieka imao samo
preko 700 kućah, a stanovnikah po prilici 6000. Bijaše opasan sta-
rima dosta slabimi zidovi, sa nekoliko od starine sačuvanih kulah.
Grad je imao dvoja vrata, koja je stražilo 12 plaćenih mletačkih
vojnikah, i jedan utvrđeni kastel, kojega čuvaže mala mletačka po-
sada. Izvan grada kod razvalinah Solina na Solini rieci bijahu još
dvie tvrdjice Solin i Kuk, obie ne daleko od Klisa grada, leže-
ćega na zemljištu ugarsko-hrvatskom, koji je branio svu okolicu
splietsku i čitavu Dalmaciju. Po svjedočanstvu Sanuda nije tada slo-
vilo stanovništvo splietsko s velikoga junačtva, te se je medju hra-
brimi u ono doba brojio jedini splietski vlastelin D mine Papalić
i knez Žarko Dražojević rodom iz Poljicah⁴, sa svojimi Poljićani,

⁴ Ovaj slavan junak onoga vremena poginu u boju s Turci g. 1508, te je
pokopan prvi u stolnoj crkvi splietskoj Sv. Dujma gdje mu njegova

medju kojima se spominju knezovi Gregurić, Petrović, vojvoda Vaniša i ostali.

Gradom Splietom upravljao je mletački knez s gradskim viećem, koje sastojahu iz samih gradskih vlastelah. Osim kneza bijahu Mletčani ponamještani i u službah kastelana, kancelara ili tajnika, kamerlenga, sindika, kontestabula i kapuralah; ostalo gradsko poglavarstvo bijaše većom stranom u rukah domaćih vlastelah, koji upravljahu po svojih vlastitih starih i novih štatutih, što su prvokrat sabrani u jedan codex g. 1312. te naliče, manje više, ustanovam ostalih dalmatinskih gradovah onoga vremena. Nu znamenito je, da se u javnih sudačkih zapisnicih splietskih XV. vieka pozivlju takodjer često na običajno pravo slovinsko (*mos slavonicus*), koje bijaše pred sudom od iste krieposti, kao i ostali pisani zakoni. U istih zakonih splietskih dolaze često i slovinski izrazi iz staroga prava slovinskoga, kao vražda, porota, posobe, vreteni, oplanki, pударcus, dvornik, vlastelin itd.

Jezik uprave bijaše latinski i talijanski, ali je svaka naredba poglavarstva javno po ličnicih (*praecones*), u prisutju občinskoga tajnika proglašivana stanovničtvu na jeziku hrvatskom⁵.

Ovaj način proglašivanja naredabah, mogo bi jur svakoga čitatelja osviedočiti da je u Splietu u vrieme Marulića kod stanovništva vladao jezik hrvatski; ali imamo još jasnijih dokazah, da u XIV. i XV. vieku, u gradu Splietu, osim nekoliko talijanskih doseljenikah, nebijaše drugih stanovnikah, nego pravih i čistih Hrvatah, ili kako nas inostranci onoga vremena zвахu: Slovinacah.

Prije nekoliko godinah razgledao sam stare splietske zapisnike, i tako zvane kvaderne, XIV. i XV. vieka, a imao sam u svojoj knjižnici i sám splietskih pisamah od iste dobe; iz ovih zapisnikah i pisamah pobilježio sam sva hrvatska krstna, mužka i ženska, zatim porodična imena, počam od g. 1360—1385 i od g. 1412 do 1492. te sam u njih našo, osim običnih u svem krštjanstvu krstnih imenah, vrlo mnoga čisto slovinska, a medju porodičnimi, osim nekoliko talijanskih, kod kojih obično stoji od kuda se koja porodica doseli, uprav sama imena hrvatska⁶; tako da od god. 1412—1492 da-

žena Katarina Martinuševićeva grobnu ploču postavi s napisom još danas dobro sačuvanim.

⁵ U kvadernah splietskih od g. 1470, našao sam medju ostalimi sljedeće zabilježeno. „Die 28. Martii Matheus preco Communis publice proclamavit ad gradus Standardi more solito, me notario et Cancellario sibi legente de latino in slavum. Quod cum ser Bubanich mortuus sit ab intestato“ etc.

⁶ Krstna mužka imena od g. 1360—1385. Beloje, Beloš, Beroj, Bilša, Bogavac, Bogiša, Bogodin, Bogolija, Bogomil, Bosan, Boško, Boža, Božan, Božić, Brajan, Brajko, Budislav, Budko, Budonja. — Cvitko, Daša, Deša, Dešman, Dianko, Diviša, Dobrić, Dobrivoj, Dobrogost, Dobrovan, Dobrula, Dragan, Dragoman, Dragoš, Dragoslav, Draško, Druško. — Gavran, Glavko, Gojak, Gojko, Gojtan, Gostin. — Hlapac, Hranislav, Hvalislav, Ivanoš, Jadar, Jakša, Juran, Karin, Klapac, Kresta, Križan, Lipoje, Ljubac, Ljubigoj, Luceta, Madio, Maroje, Miha, Mikac, Mikavac,

VIII

kle u vremenu od 80 godinah, pokraj 328 hrvatskih porodičnih imenah, u zapisnicih splietskih samo nješto preko 20 inostranih porodičah dolazi, koje dobiše obično svoje ime od grada, odkuda se doseliše, kao de Augubio, de Bononia, de Cremona, de Ferro, de Florentia, de la Janina, de Manfredonia, de Monforte, de Mutina, de Nava, de Padua, de Pergamo, de Placentia, de Sassoferato, de Tarvisio, de Venetiis, de Verona. itd.

Istina je, da su mletački kancelari i tajnici, kao u svih gradovih dalmatinskih, tako i u Splietu, veću stranu vlasteoskih porodičnih imenah počimali prevadjati u talijanska, kao Balistriće u Balistis i Balisteris, Cindriće u Cindris, Cipke i Cepciće u Cipcis, Cipico, Cepio, Hrankoviće u Crancho, Gregurijanciće u Gregorianis, Kukuljiće u Chuchulia, Martinčiće u Martinis, Pecinić-Maruliće u

Milac, Milat, Mildrag, Miligost, Miljac, Miloš, Milov, Mislen, Mirče, Moglan, — Obrad, Ostoja, Ozričin, Ozrin, Papko, Paun, Peroš, Petko, Pokrajac, Poznan, Pripko, Prvoslav. — Radak, Radalja, Radašin, Radigost, Radin, Radočina, Radomir, Ranko, Rusoje, Rusov, Slavac, Slavče, Slavko, Slavogost, Stavan, Stojčica, Stojiša, Svetin, Tvrđina, Ugleša, Utišen, Vekac, Veselin, Veselko, Vidoj, Vidoje, Vlaso, Vogoslav, Vokac, Vokašin, Vokmil, Vokoslav, Volaman, Volčina, Volin, Volkoslav, Volkota, Vučeta, Živac.

Ženska krstna imena od g. 1360—1385. Angjelesa, Avulica, Beloslava, Bilča, Bolica, Božična, Buna, Cvita, Desača, Deša, Dobra, Dobrica, Dragna, Dragoslava, Draguna. Draža, Goja, Gojčica, Gojna, Gojslava, Grada, Grubula, Ivana, Jakolina, Juba, Jura, Jurka, Kata, Kota, Kunica, Ljuba, Ljubislava, Marica, Marislava, Mila, Miloslava, Misleva, Mira, (opatica), Niža, Nižica, Pagina, Petruša, Priba, Radica, Radoslava, Radula, Slava, Stana, Stanova, Starovina, Stojina, Stojislava, Ubrica, Veka, Vesela, Vica, Vohinja, Vojslava, Volislava.

Porodična splietska imena od g. 1360—1385. Aprojević, Balčić, Balistarić, Bertan, Bertanić, Bilbradić, Bogdanić, Bogodinić, Bogoje, Brakušić, Bratošević, Bubanja, Bucić, Budić, Budislavić, Budmanić, Budojević, Burinić, Cernotić, Cvitkuš, Čalnišić, Čečerović, Čekuš, Čića, Čičetić, Čutlinić, Dapković, Davornić, Dešinović, Desislavić, Doborković, Dobravčić, Dobretinić, Dobrogostić, Dobrovan, Dodonjačić, Dojak, Dominić, Dorković, Dragacević, Dragilović, Dragoslavić, Dragošević, Drašković, (Vlahus) Dražanić, Gladinić, Glavenić, Gojšić, Govonosić, Hervatin, Herešić, Hranković, Hresić, Jarković, Jupišić, Jurjević, Kačarić, Kačićević, Kambilović, Karipić, Kastrulić, Kervavičić, Klopošić, Konjovodić, Krajković, Kraljević, Kravac, Kresonić, Kuten, Lenković, Likarić, Ljubečić, Ljubić, Ljubinić, Lucić, Lukšić, Lužinić, Mačavac, Mačković, Mačoranić, Makovac, Mandulić, Marković, Marojević, Mažuranić, Medelković, Mendenić, Mesticinić, Milatković, Milogostić, Milivojić, Milković, Mirković, Miroslavić, Mladenović, Mudić, Nevković, Obradović, Orišić, Ozrojević, Papalić, Petračić, Pirošević, Placarić, Policović, Poršić, Prihodarić, Radobratić, Radojević, Radomirović, Radošević, Rojević, Sasinić, Savetić, Sipurinić, Siran, Siranić, Skaričić, Skašković, Skorovac, Smaldić, Stojanović, Strislavić, Svert, Talostović, Tevčić, Tolić, Tolislavić, Tosavić, Tržić, Vidojević, Vokomilić, Voković, Volčićević, Volković, Vražinić, Zora, Župčić.

Inostrane porodice. Alberti de Florentia, Bastaxius (ako nije Bastašić), a Cutheis, Madius.

Muška krstna imena od g. 1412—1492. Balša, Belin, Benko, Bilša, Bogomil, Bogoslav, Boleslav, Borin, Boža, Božić, Božidar, Brajen,

de Marulis, Papaliće u Papalis i de Papalibus, Petračiće u Petracha i de Petrachis itd., ali zato dolaze ipak ne samo u hrvatskih, nego i u latinskih pismih istoga vremena, rečene porodice i pod svojimi hrvatskimi imeni često zabilježene. Ista hrvatska nošnja bijaše još tada, osobito kod pučanah splietskih u običaju, te u kvadernah gradskih spominju se često pohervatija, vrst halje, gonela i gunjela suknja, župan, županka i župarella od skrleta, vestis sclavina. itd.

Nu na koliko je slovinski živalj i hrvatski jezik kod stanovništva splietskoga vladajući bio, svjedoče nam ponajbolje sama vlastela splietska, koja premda su jur onda odgojivana bila u tudjem talijanskom duhu, cienila su ipak na toliko svoj materinski jezik, da su uprav neki izmedju vlastelah ponajviše promicali hrvatsko

Budislav, Cvitan, Dabiša, Deša, Dminac, Dmine, Dminkoš, Dminoslav, Dobrašin, Dobroslav, Dragić, Drago, Dragoje, Dragoš, Dražić, Dujmo, Dušman, Gladoje, Gojak, Gojil, Gojслав, Grubac, Hlapac, Hrestole, Ivanuš, Ivko, Jurica, Karin, Križan, Kuzma, Ljuboje, Luceta, Lukša, Markiša, Maroje, Matica, Matoš, Mihovil, Mikša, Miladin, Milanko, Milivoj, Milobrat, Miloško, Milovac, Milše, Milun, Milutin, Mirko, Miroslav, Mladen, Nevak, Novko, Ostoja, Pokraljac, Priban, Pribić, Pribinja, Pribislav, Radak, Radić, Radica, Radigost, Radin, Radiša, Radivac, Radivan, Radivoj, Radko, Radmil, Radojko, Radonja, Radosav, Radoslav, Radot, Radota, Restin, Skorovoj, Slavić, Staniša, Stanko, Stojmil, Svetina, Svetko, Tvrdislav, Tvrdko, Ugrin, Velislav, (tal. Alegretus) Veselko, Vladislav, Vladko, Vladoj, Vojko, Volčina, Vuk, Vukacić, Vukašin, Vukdrag, Vukelja, Vukoslav, Vukota, Vulčina, Vulk, Zamac, Zanko.

Ženska krstna imena od g. 1412—1492. Anglica, Beloslava, Bilava, Bilica, Bogdana, Bolča, Bunava, Cvita, Deša, Dobra, Dobrica, Domancija, Draga, Dragoslava, Dražica, Dubrava, Franatica, Franica, Gapa, Goja, Gruba, Isolka, Jakovica, Jelina, Jelka, Kordica, Kuzmana, Lavdonja, Ljuba, Ljubislava, Lučina, Marava, Marča, Marica, Maruša, Mila, Milahna, Milica, Mira, Pavica, Petruša, Pribislava, Prvinica, Rada, Radava, Radica, Radoslava, Ruža, Slava, Stana, Stančica, Stanica, Stoja, Stajača, Stojislava, Stojka, Strija, Tomica, Ursa, Veleslava, Velislava, Veselica, Vlada, Vladislava, Vladna, Vokna, Vuhna, Vukava, Vukna, Zakovica.

Porodična imena splietska od god. 1412—1492. Ahmović, Alačić, (Olachus = Vlah), Alegretti, Babčić, Bačić, Badglavić, Balistarić, Banić, Barišić, Bastijanić, Batalo, Bazalić, Belislavić, Berbavac, Berinović, Bilbradić, Bilgunja, Bilković, Bilošević, Bilšić, Biluncić, Bobanić, Bodulović, Bogavčić, Bogdanić, Bogišić, Bogoević, Božić, Božiković, Brajanović, Brakčić, Brakušić, Branković, Brezalić, Britvica, Bubanić, Bucić, Budalović, Budelić, Budimilić, Bunić, Bura, Burčić, Carević, Cernić, Cervljen, Češković, Čevizović, Cindrić (de Cindris) Cipko (i Ciepko Cipcić, Capius, Cipicus) Čović, Cvetković, Verbavac, Čučković, Čurica, Dartulić, Deković, Desanović, Dešković, Dikavić, Divičić, Dmincić, Doborković, Dobrić, Dobrovojević, Dolgoručić, Draganić, Dragočić, Dragomančić, Dragošević, Dragošić, Dragovoda, Dražičić, Dražević (Comes de Politió), Drenović, Dudić, Dumbatić, Dunibat, Engleski, Filipović, Galiković, Gavosolić, Glavić, Glusić, Gnucić, Gojaković, Gojislavić, Gojšić, Golubić, Gravanić, Gregurić, Grlić, Grličić, Grubanović, Grubišić, Herbavac, Herlam, Hervatinić, Hmelić, Hranković, Hrelja, Hudobić, Ilić, Imota, Ivancić, Ivanović, Ivojević, Jakovčić, Jakovilić, Japrančić, Jelinić, Jugović, Juradinić, Jurinić, Jurjević, Kalić, Kalinić, Karbavčić, Karić,

knjižtvo, kao Balistrići, Gregorianići, Martinčići, Marulići, Papalići, Petračići i ostali. Ista inostrana florentinska porodica de Albertis prionula je na toliko vladajućemu tada živilju hrvatskomu, da su sve žene iste porodice dobivale na krstu hrvatska imena, a neki članovi iste porodice posvetili se i knjizi hrvatskoj.

Na koliko je vladao hrvatski živalj u Splietu još početkom druge polovine XVI. vieka, potvrđuje nadalje izviestje mletačkih sindikah Ivana Giustiniana i Angjela Dieda, koji godine 1553 o Splietu medju ostalim ovo izviestiše: „I costumi Spalatini sono tutti all' usanza schiava, la cui lingua materna è così dolce et vaga, che come dell' italiana la toska è il fiore, e la piu nobile et migliore, così della Dalmazia questa di Spalato tien il principato. È ben vero, che i cittadini tutti parlano la lingua franca, et alcuni vestono all' usanza

Karipić, Klopocić, Klunić, Kolarić, Konjević, Konjovodić, Kosanović, Kosinčić, Kostadinović, Kostraga, Kovčilić, Kozica, Koža, Krancić, Kreljin, Kripšić, Krivošija, Krivošić, Kristianović, Križanović, Kuhnetović, Kukulja, (de Nob.) Kukuljić, Kusirović, Ladičić, Ligatić, Lisačić, Ljubetić, Ljubicić, Ljubinović, Longinović, Lovrinčić, Lovrinović, Lukendović, Lupčić, Madenković, Mahnut, Makaronić (de Nona), Maretić, Marić, Maričić, Marinić, Markočević, Marković, Marmonja, Marnić, Marojević, Martinčić, Martinušević (Nob.), Marulić, (Nob.) Matijević, Matošić, Mažurana, Medušević, Meljaević, Meršćenović, Mersinović, Mihovilić, Mikacić (Nob.) Mikulić, Miladin, Milatović, Miljanović, Mihovilić, Milošević, Milukić, Minetić, Mioković, Miroević, Modrilac, Mraušić, Muličić, Musićić, Naspalić, Nepristalović, Neslan, Neuković, Nikolčić, Nikšić (de) Običević, Ohmučević, Okijatić, Ostojić, Ozretić, Papalić, Garzanić, Pecenić, Pećar, Pekas, Petenić, Petrača, Petračić (de Petrachis) Petronja, Petrović, Picinić, Pirošević, Plošić, Pojaković, Pomenić, Pavković, Predojević, Pribatović, Pribilović, Pribisalić, Pribunić, Prođanić, Prođasić, Prođović, Prusić, Prvojević, Pšeničić, Radašinić, Radeković, Radelić, Radišić, Radivojević, Radojević, Radojković, Radoslavić, Radovanović, Ratimil, Ratolović, Ravaković, Roponić, Rudica, Runosović, Jačić, Sanković, Sapković, Sebastianić, Sičirić, Simonović, Sivić, Skočibušić, Sladičević, Slipčić, Složinović, Smailović, Sminić, Sobotić, Sparić, Srića, Stampaković, Stanković, Stipanović, Stojičić, Studenac, Stukala, Sutić, Suhin (de Lucaris) Supković, Svaganić, Svojtinić, Šišlavić, Šoštarić, Šušnar, Šubković, Tartalić, Tatar, Tavarović, Tolicić, Tomašić, Tomašović, Tovarović, Travanić, Travicić (Olachus), Tribatić, Tvardićić, Tvarković, Udicić, Uglešić, Ugrinović, Uršić (de Krušević), Utešenić, Utišenović (de Bosna), Vašić, Vercić, Verinović, Veselković, Vidras, Visnić, Vladiković, Vladinović, Vladislavić, Vladković, Vodelčić, Vojnović, Vokasović, Volkojević, Volkotić, Vrbnica, Vučković, Vukašinić dictus Baba, Vukmirović, Vukomilić, Vukoslavić, Vuković, Vulašić, Vulčinić, Zakočević, Zazarović, Zečković, Zlesinović, Zloterg, Zoltić, Zoretić, Živković, Županić, Žuvišić. (328 porodicah).

Porodice vlasteoske u Splietu od g. 1412—1492. De Albertis, de Avantis, de Balcis, de Balisteris et de Balistis, de Bisantis, de Brilović, de Cindris, de Cipcis, de Columbis, de Crancho, de Chrankovich, de Chuchulia (Judex), de Gavosolić, de Gregorianis, de Grisogonis, de Judicibus, de Lucharis, de Suhin, de Madiis, de Manfredis, de Maričić, de Martinis, de Martinussevich, de Marulis, de Michacich, de Natalibus, de Nichssia (Nikša), de Papalibus, de Pecinich et Picinich de Marulis, de Petracha et Petrachis, de Putnich (Putnik?), de Zane. (Njeka od ovih imenah dolaze i hrvatski pisana, kako gore vidismo).

italiana, ma le donne non favellano se non la lingua materna, benché alcune delle nobili vestono secondo l' usanza italiana“⁷.

U mnogo gorjem stanju glede hrvatske narodnosti, stojaše tada svećenstvo nadbiskupije splietske. Odkako je mletačka vlada onaj ugovor, što ga bijaše g. 1420 sa Splietčani prigodom preuzimanja grada Splieta pismeno ustanovila, bezobzirno nogom pogazila, uništi ona i kardinalno pravo grada Splieta, po kojem je svećenstvo i gradjanstvo imalo pravo birati svoje knezove i nadbiskupe; te je ista mletačka vlada počam od god. 1426 s porazumljenjem stolice rimske pošiljala neprestano, bez ikakove iznimke, uzprkos protestom gradjanah i svećenikah splietskih, same članove mletačkoga vlasteostva za prve crkvene poglavare u Spliet.

Koliki neprijatelji bijahu ovi ljudi osobito slovinskomu crkvenomu obredu i hrvatskomu jeziku, svjedokom su nam dvie naredbe od g. 1511 i 1535 za vrieme nadbiskupah Bernarda Zana i Andrije Kornela, od kojih Zani odredi: „Da nijedan svećenik, budi kojegagod čina ili reda, nesmije tumačiti sveto pismo na jeziku slovinskom, osim jedino Evangjelja, Epistole, izpovied, pričest, a u naredjeni dan, red mrtvih. (Quod nulli Presbyteri cuiuscunque Conditionis et gradus audeant interpretari sacram scripturam in lingua illyrica, nisi Evangelia, Epistolas, et confessionem ac communionem et in die proprio sequentia mortuorum)⁸. Kornelova naredba bijaše pako, da nijedan svećenik slovinskoga jezika (glagoljaš) nesmie biti član kapitula i svećeničkoga sbora stolne crkve sv. Dujma, niti može uživati ikakav dio desetine, pogrebštine (funeralium) ili drugih dohodakah, niti mu se može podjeliti uredna dušoskrbna kapelanija i plovanija, niti svećeničko mjesto u monastirih grada Splieta, niti u Omišu, Šolti, Vranjici, Diladu, Kuku, Postrani, Lužanu, Žarnovnici i kod sv. Stjepana de Pinis, nego samo onda, kad bi uzmanjkalo latinskoga obreda svećenikah (što je tada često bivalo). Ujedno bješe zabranjeno svećenikom latinskoga obreda čitati misu na slovinskom jeziku, i na istom jeziku tumačiti iz sv. pisma išta drugoga, van što je jur pod Zanom odredjeno bilo⁹.

Glede nastave i naukovnih zavodah nalazim, premda su splietska gospoda a i mnogi od imućnijih gradjanah po primjeru drugih dalmatinskih gradovah svoju djetcu pošiljali na nauke u Italiju, da su ipak jur početkom XV. vieka pobrinuli se Splietjani, da uvedu

⁷ To će reći: Svi Splietčani žive po navadi i običaju slovinskom, te je njihov (slovinski) materinski jezik toli sladak i nježan (ljubak), da drži prvenstvo u Dalmaciji, isto tako kao narječje toskansko u Italiji, koje se može nazvati cvietom, te najliepšim i najboljim narječjem talijanskim. Istina je, da gradjani govore svi takodjer franačkim jezikom (lingua franca) i da se neki nose (odjevaju) po običaju talijanskom, ali gospooje negovore drugim jezikom nego materinskim, premda njeke od vlasteoskih kućah nose haljine po običaju talijanskom. Gl. „La Dalmazia 1846. N. 11.“ članak S. Ljubića.

⁸ Farlati *Illyricum Sacrum* T. III. p. 431.

⁹ Isti T. III. p. 446.

XII

učione u svom gradu, te se u zapisnicih gradskih jur god. 1434 do 1447 spominje Magister Christophorus de Nava kao Rector Scholarum in Civitate Spalati. A godine 1477 Magister Hieronymus Genetius olim Rector Scholarum in Spalato. Zatim Frater Joannes Macedonicus, Professor Gramaticae Spalati (1494).

Kako ravnatelje učionah i učitelje, primali su Splietćani u svoju plaću i doktore medicine, ponajviše iz Italije; kao takovi spominju se u XV. vjeku Andreas a Camera de Mutina i Jacobus Battifero civis Vicentinus, ali takodjer Vinko Vanetti, Splietćanin i Joannes dictus Demetrio de Hungaria.

Pošto se je velika strana stanovništva splietskoga bavila trgovinom, stranom po kopnu u turskih pokrajinah sve do Jedrene i Carigrada, a stranom po moru s Mletci, Senjom, Jakinom, Barom u Apulii, Genovom, Palermom, Napulom i sa čitavim skoro jadranskim i sredozemnim primorjem, to su dakako Splietjani u ono doba imali dosta brodovah, te su mogli u vrieme rata i čitave Galije pošiljati na pomoć Mletčanom, na kojih galijah bijahu zapovjednici vlastela splietska. Medju takovimi spominju se g. 1477 Nicolaus de Albertis Supracomes unius Galeae Spalatinae i Ser Dojmus de Papalibus Supracomes Galeae Spalatinae.

Da je osim trgovine podobro napredovala u ono doba u Splietu kao i po svih povećih dalmatinskih gradovih obrtnost i umjetnost, svjedokom su imena onih rukodjelacah i umjetnikah skoro svake vrsti, koja se spominju u gradskih pismih onoga vremena. Nu kako jur u starija vremena, bijaše i 15. i 16. vjeka medju obrtnici ponajviše zlatarah, koji su obskrbljivali svojimi djeli ne samo gradjane splietske, nego i susjedne hrvatske plemiće i seljane, dapače i turske podanike, pošto u ono doba zlatom i srebrom uresivati svoje odieće, oružje, konjsku spravu itd. obćeniti običaj bijaše. Medju ovimi zlatari spominju se kao najslavniji meštari Andrija i Vuk Splietjanin god. 1447 i 1473, Vladko Petković Sanković (1450), Petar Girica (1449).

Medju umjetnici nalazimo znamenite graditelje; Nikolu Tvrdoju, Andriju Aleksijeva Dračanina, Ivana Filipovića, Mihalja Meljanića, Jurja Matejevića Šibeničanina, Antuna Rudičića, Ivana Zakočevića, Nikolu iz Florencije, Iv. Bražolu i Antuna iz Milana, kojim ima Spliet zahvaliti krasnu zgradu svoga zvonika stolne crkve, kapele i oltare u crkvah sv. Dujma i Benedikta i poljepšanje dvorovah nadbiskupskih u Splietu, Dilatu i Šušurcu. Zatim Ivana Splietjanina Protu (Prothomagister) graditeljah i vajarah, što je oko god. 1470 pomogao graditi divni dvor duždov u Mletcih. Od vajarah poznati su Nikola Sučić, Mihalj Mihaljević, Luka Radašinović, Martin nazvan Gvozdožder; Luka Nižica, Ivan Bražola, Nikola Jurjev Hvaranin i rečeni Tvrdoje i Splietjanin Antun. Od slikarah Antun i Pribislav Restinović, Grgur Splietjanin, meštar Mihalj, Dujmo i Marin Vučković; Jerolim de Santacroce, Blaž Jurjev i Dujmo Miroslavić. Od riezbarah: Antun Zarović i Ivan Budislavić (1449). Osim ovih spominju još tadašnji

zapisnici splietski manje poznate graditelje i vajara Matija Brakčića, Martina Bogdanića, Ivana Radojevića, Marina Veselkovića, Andriju Dujma, Luku Maroja, Petra i Stjepana Splietjane, Stasa Meljinovića, Marka Gruata Trogirana, Dujma Randićića, Luku Despota itd.

Medju diplomati proslavio se napokon u ono doba umni Toma Niger Decretorum doctor i vikar crkve splietske i vesprimske, a kasnije biskup skradinski i trogirski, kojega upotrebljavahu za razna poslanictva, isto tako Splietjani kao i ban Petar Berislavić i stolica rimska.

Skupno duševno stanje i književnost u Hrvatah.

Naertavši ovako kulturno stanje grada Splieta u Marulićevo doba, prelazim na tadašnje skupno i duševno književno stanje Hrvatah, koje ovdje dakako samo u pregledu predočiti mogu.

Prije svega valja mi svoje tvrdo osvjedočenje i ovdje izjaviti, da pri pisanju povjesti književnosti starije dobe onih narodah europskih, koji pripadaju zapadnoj kulturi i rimskom vjerezakonu, treba svakako obzir uzeti i na one književnike, koji pisahu u tuđih jezicah, a ponapose na latinskom, u sriednjem vieku obćenitom strogoznanstvenom jeziku, jer je stara rieč: „Da tuđja forma nije jošte tuđja stvar“.

Navlastito imamo mi Hrvati držati se postojano ovoga načela, ako nećemo da nam sviet rekne, da se je sva književnost našega naroda sve do novijega vremena, kretala ponajviše samo oko bogoslovja u najnižoj sferi i oko pjesništva.

Njekim ponosom moram priznati, da se je u drugoj polovini XV. i početkom XVI. vieka, t. j. u doba našega Marka Marulića, uprav tada, kada je tursko barbarstvo našu susjednu srbsku, bugarsku, bosansku, hercegovačku i arbanasku braću skoro sasvim pogazilo i svojim jataganom istim Hrvatom na svih krajevih smrtnim udarcem grozilo, narod hrvatski kraj jadranskoga mora, kao i medju Unom, Kupom i Dravom, sa svojim duševnim izobraženjem na toliko podigo u visinu, da je ne samo susjednim srodnim, nego osobito svim narodom tadašnje dosta silne ugarske države, kao predhodnica zvezda slavno prednjačiti mogao.

Neima sumnje da je narod hrvatski ovu svoju duševnu prednost zahvaliti imao ponajviše umnoj, uprav tada grčkim življem ojačenoj, i u duševnom životu preporodjenoj Italiji, s kojom bijaše ne samo po vjeri, nego i po mletačkoj vladi, i po neprestanom trgovačkom obćenju tiesno vezan, ter je od onuda na raznih učilištih i u znanstvenih kruzih crpio svoje izobraženje.

Znamenito bijaše nada svim djelovanje Hrvatah na sjajnom dvoru kralja Matijaša Korvina, koj oko sebe sakupi sve umne i učene ljude onoga vremena iz vlastitih i inostranih zemaljah, koji su ga samo služiti htieli.

Oko ovoga dakle kralja nalazimo medju prvimi dostojanstvenici i vojvodami Nikolu Iločkoga, kasnije naslovnoga kralja bosanskoga, Eme-

rika i Stjepana Zapoljskoga, Damjana Hrvata Litvanskoga, Mihalja i Petra Sokola, Junija i Marina Gjorgjiće iz Dubrovnika, Ivana Thusa od Laka, Ivana, Jurja, Martina, Franju i Bernardina Frankapane; Jana Vitovca grebenskoga i njegove sinove, Stjepana, Grgura i Mihalja blagajskoga, Matiju Gereba vingradskoga itd. Među crkvenimi dostojanstvenici i umnima savjetnici kralja dva Ivana i Vladislava Viteza od Sredne, Dimitru i Nikolu Čupora moslavačkoga, Vladislava Gereba vingradskoga, Jana Panona, Osvalda Thusa, Kristofora Dubrovčanina, itd.

Među umjetnici graditelji i vajar; Jakova Statilića i Ivana Duknovića iz Trogira, slikare Feliksa Dubrovčanina i Ivana Viteza. itd.

Ali najveće zasluge stekoše Hrvati u ono doba u Ugarskoj oko naukah i uvođenja znanstvenih zavodah, i oko prenošenja kulture sa juga na zapad.

Jur prvo svoje duševno odgojenje dobi kralj Matijaš od Ivana Viteza iz Sredne, sina siromašnoga plemića iz križevačke županije, gdi je ležalo i miesto Sredna. On bijaše kod Matijaševa oca Janka Sibirjanina tajnikom. Slavan ovaj muž, (rodjen oko god. 1400 † 1472), koj se izобрази u Italiji, prenese tako rekuć prvi nauke i umjetnosti u Ugarsku¹⁰, gdi je tada vladalo još toliko neznanstvo, da najbogatiji boljari magjarski, kao n. pr. erdeljski vojevoda Stjepan Bátor, Vladislav Rozgony, Vladislav Ország de Guth Palatin itd. ni svoje ime podpisati umieli nisu. Premda još početkom XVI. vieka kod ugarskoga plemstva veliko neznanstvo vladaše, što i naš Antun Vrančić u kratkom životu našega učenoga Šimuna Djaka iz Atine svjedoči, kad veli: *Li (optimates) in ea gente (Hungarorum) primi ordinis non ita multum literas profitentur, militiae magis intenti*“ (Mon. Hung. Hist. Scriptores II. p. 154.)

Ivan Vitez (nazvan stariji) dočim se pod kraljem Matijašem pope do najviše crkvene časti, naime do stolice nadbiskupa oštrogonškoga, utemelji u Oštrogonu školu i knjižnicu, koju je jur u Velikom Varadinu, kao tamošnji biskup sakupljati počeo; sagradi velikoljepne dvorove, sabere u njih znamenite umotvorine i potakne kralja Matijaša da je g. 1467 podigo u Požunu sveučilište, a u Budimu Akademiju naukah, kojoj postade predsjednikom njegov sinovac Ivan mlađji Vitez, biskup vesprimski, dočim on sam upraviteljstvo ili kancelarstvo sveučilišta požunskoga primi; imajući za ovo sve sposobnosti, jer bijaše duboko vješt u matematici, astrologiji, pravoslovju i bogoslovju, a k tomu još u graditeljstvu i slikarstvu.

Neima sumnje, da je njegovim potaknutjem utemeljio kralj Matijaš i budimsku toli u svietu proslavljenju knjižnicu, u kojoj su opet

¹⁰ Ovo svjedoči i suvremeni pisac Marcio Galeotti u svom djelu: „De homine“, Basileae 1516 Lib. II. u kojem veli o našem Vitezu: „Qui (Joannes Vitezus) tempestate nostra musas ex toto orbe fugatas ad se reuocauit, Hungariamque novum Musarum domicilium constituit. Unde factum est, ut qui dispersi fuerant docti, ad ipsum tamquam litterarum parentem, turmatim confluxerint“.

dva Hrvata namještena bila kao čuvari i predstojnici, po imenu Feliks Dubrovčanin i Petar Zamanjić, također iz Dubrovnika, od kojih je prvi slovio radi podpuna znanja jezika kaldejskoga, arabskog, grčkog, latinskog, talijanskog i hrvatskog, kao i radi umjetnosti sitnoga slikarstva; drugi pako iz reda fratarah sv. Franje, radi dubokoga znanja bogoslovja i mudroslovja.

Kao kod knjižnice, bieše namješteni i kod sveučilišta medju samimi inostranimi učitelji iz Italije i Njemačke pozvanimi, dva Dubrovčana Serafin Bunić i Toma Baseljić iz reda sv. Dominika, oba učena bogoslovca. Isto tako bijahu u učenom društvu akademije budimske medju samimi inostranci, po imenu poznati akademici, osim predsjednika Ivana ml. Viteza, Ivan Panonius od Kešinacah, Juraj Frankapan, Ivan Statilić Trogiranin, i ako se nevaram, izvrstni pjesnik i bogoslovac Julio Dalmatin.

Uz bok kralja Matijaša i njegove supruge Beatrice stojao je još i kraljičin izpovjednik i dvorski prvi kapelan Antun Dukan Zadranin, nazvan Dalmata, kasnije biskup modrnski (1481)¹¹. Osim ovih bijahu još na dvoru Matijaševu učeni fratar Filip i Junio Gradić, oba Dubravčanina, od kojih bijaše prvi papinski a drugi srbskoga despota Gjurgja Brankovića poslanik, i Benko Bošnjak, kao Director Causarum Regalium.

Nu i onaj zavod, kojemu se promicanje knjige ponajviše zahvaliti ima, naime tiskarnu, utemelji prvi u Ugarskoj g. 1472 jedan izmedju hrvatskih plemićah, naime Vladislav Gereb Vingradski, koj umre kao biskup koločki g. 1502.

Kad već prvu tiskarnu ugarsku napomenuh, nemogu mukom mimoići i one veoma zaslužne članove našega naroda, koji su odmah u prvo vrieme iznašastja divne umjetnosti tiskarske prionuli už nju, pak ako i nisu svi, što je viečna šteta za našu domaću književnost, rukovodili svoju umjetnost u svojoj vlastitoj domovini, to su ipak izvan domovine unapredjivali um čovječji u znanju i u životu mudrom i uljudnom.

Hrvatski tiskari XV. i početkom XVI. vieka.

Medju našimi tiskari onoga vremena ide prvo miesto Andrija Paltašića, Kotoranina, koj počam od g. 1473 do 1492 u Mletcih, trideset meni po naslovu poznatih djelah tiskom izdade¹². Dobriša Dobrić, nazvan Boninus de Boninis bijaše rodnom iz Dubrovnika i utemelji svoju tiskarnu u Mletcih, ponajprije u društvu s Paltašićem (1478), a kasnije sám u Breši (1480—1491); od njega ima 37 do sada poznatih tiskanih knjigah. Paskvalića Šimuna, po svoj prilici onoga istoga, kojega njeki Šimunom Kotoraninom

¹¹ O životu ovoga znamenitoga Dalmatina nalazi se rukopisno djelo Ksista Schiera: „De Antonio Dalmata Jadrensi nominato Episcopo Modrussiensi et Christophoro Modrussiensi Episcopo“. (U carskoj knjižnici bečkoj.)

¹² Gledaj moj Slovník umjetnikah. str. 330.

nazvaše, budući da se je u Kotoru doista porodica Paskvalićah nalazila, imenuje Carrara tiskarom XV. vieka (1480—1490) ali meni nije poznato, što je tiskao. Dalmatin Juraj stanujući u Mletciah, tiskao je tamo god. 1482 i 1484 dvoja bogoslovna djela¹³. Grgur Senjanin rodom iz Senja, stanujući najprije pod konac XV. vieka u Mletciah, preseli se g. 1507 u rodni svoj grad Senj, te poče prvi od hrvatskih tiskarah tiskati glagolske knjige (1507 i 1508). Čini se da se je kasnije nastanio u Rieci (1534). Napokon živio je početkom 16. vieka i Martin Dubrovčanin, koj g. 1536 u Napulju „Questiones Forcianas Philaetis Polytopiensis tiskom izdade“¹⁴.

Nu vrieme je da predjem na sám

Pregled književnosti naroda hrvatskoga u svihkolikih granah u Marulićevo doba.

Kako je naš narod od davne starine upotrebljivao u crkvi i u javnom životu t. j. kod uprave i zakonodavstva, dva jezika, naime, latinski i hrvatski, tako bijahu oba ova jezika, od najstarijih vremena glavna sredstva promicanja knjige i naukah kod našega naroda.

Teže je potanko naznačiti o kojih uprav vrstih naukah pisali su naši književnici na jeziku latinskom, i o kojih na hrvatskom. Nu u obće moglo bi se kazati, da je u onih krajevih domovine hrvatske, gdje se je slovinski jezik u crkvenoj službi uzdržavao, pisano sve što na bogoslovje, na vjeronauk i u obće na crkvene predmete spada, većom stranom hrvatski, pokraj toga i pjevalo se na nar. jeziku, a štogod i pisalo o predmetih, koji zasjecahu u domaću poviest, u zakonarstvo i sudstvo obćinah seoskih i gradskih, u domaći kućni život, i u medjusobne odnošaje pojedinih stališah, plemenah i porodicah. Naprotiv u onih krajevih, gdje bijaše jezik latinski iztisnuo iz crkve jezik slovinski, ako je i u javnom životu, izvan gradovah bio u porabi jezik narodni, ograničili su ipak domaći književnici svoj narodan jezik ponajviše samo na potrebe pučkoga vjeronauka i na pjesništvo. O svih drugih znanstvenih predmetih pisalo se malom iznimkom još XV. i početkom XVI. vieka jedino na jeziku latinskom, a vrlo malo na hrvatskom ili talijanskom.

Osim toga dielila se još onda književnost jezika hrvatskoga na četiri različita pisma, 1. na glagolsko, 2. na zapadno-ćirilsko¹⁵, 3. na latinsko i 4. na gotičko pismo.

¹³ Gl. moj Slovník umjetnikah str. 58.

¹⁴ Na srbske tiskare Makariju i Pahomiju iz Crnegore, Božidara Vukovića, Jurja i Theodora Ljubovića, Djakona Radoju, kaludjere Teodosiju i Gjenadiju itd. kao i na Slovenca Cerdona iz Slovenogradca nemogu ovdje obzira uzeti.

¹⁵ Ja bih reko, da se dvostruko različito ćirilsko pismo, kojim su se služili južno-slovinski narodi istočne i zapadne vjere, uprav najpravilnije na istočno i zapadno razdieliti može, isto tako kao i glagolsko, koje noviji jezikoslovci na bugarsko i hrvatsko razdieliše.

Granice u kojih se upotrebljivalo napóse svako od ovih pisámah nije moguće točno opredieliti, nu dalo bi se utvrditi: da su oni hrvatskoga jezika pisci upotrebljivali pismo glagolsko, koji su živili u takovih predjelih, u kojih slovinski jezik u rimskoj crkvi u običaju bijaše; dočim je tamo, gdje glagolica jur koncem XV. vieka u porabi nebijaše, kao u svih skoro gradovih, a osobito pako u Dubrovniku, i na obližnjih otocih, latinsko i gotičko pismo jur u ono doba posve mah preotelo. Napokon je zapadna ćirilaska azbuka uzduž granicah bosanskih i hercegovačkih jur onda sve druge nadvladala, te i u onih gradovih u porabu unišla, koji su stajali u tiesnom odnošaju sa slovinskimi zemljama iztočne vjere.

Poznato je, da je slovinski jezik u crkvi zajedno s glagolicom još tečajem XV. i XVI. vieka ne samo u splietskoj, trogirskoj, šibeničkoj, zadarskoj, ninskoj, rabskoj, krčkoj i senjsko-modruškoj, nego i u istransko-pulskoj, pićanskoj i tršćanskoj biskupiji podobro vladao, pa da je i duboko u zagrebačku biskupiju, sve do najbližih okolica Zagreba i do Medjumurja prodro, pošto na istom ovom posljednjem okrajku zemljišta hrvatskoga jezika, uz Muru, tragovah bijaše glagolici, odkad su početkom 15. vieka grofovi celjski po sebi utemeljenu župu sv. Jerolima u Štrigovu, predali upravi glagolskih svećenikah, pozvanih iz gornje hrvatske. U obće moglo bi se za tako zvanu slovensku zemlju (Slavoniju gornju i dolnju) postaviti načelo: da je glagolica sve donle gospodstvo svoje širila, dokle dopirahu to veće, to manje naselbine pravih gornjih Hrvatah, kako nam to dokazuju i oni pismeni spomenici, što su pisani oko Zagreba, pod Okićem, u Ozlju, Jastrebarskom, Kupčini, Draganiću, Topuskoj, Gorah, Samoboru, Medvedgradu, Letovaniću itd.¹⁶

Iz svih gore rečenih predjelah imamo množinu spomenikah glagolskih onoga vremena, koji jasno svjedoče, da se je tamo u ono doba hrvatski samo glagolicom pisalo, te je s toga vjerojatno, da je i ono, što je od književnih spomenikah onoga vremena u istih predjelih na latinskom pismu do naše dobe sačuvano, prvobitno po svoj prilici glagolicom pisano bilo, budući da neima iz one dobe u rečenih predjelih skoro nijednoga hrvatskoga pisma, pisana izvorno latinicom. Dakako da u tom primorski gradovi dalmatinski, gdje od starine latinski jezik u crkvi uveden bijaše, iznimku čine, ali se i u istih ovih gradovih, još XV. i početkom XVI. vieka hrvatski nije pisalo pravimi latinskimi, nego gotičkimi pismeni, kako nam svjedoče najstarije naše tiskane knjige i neki do naših vremenah sačuvani rukopisi; koje pismo upotrebljivali su međjutim u isto doba i ostali zapadni narodi.

Prelazeći na potanji pregled obćenite književnosti naroda hrvatskoga u vrieme Marulićevo, moram prije svega priznati, da gledali mi ili na pravac i duh, ili na struke i vrsti naukah, naša književnost

¹⁶ Gl. moje „Listine hrvatske“.

onoga vremena nije daleko stajala za ostalimi narodi zapadne kulture, koji su, kao n. pr. Niemci i Talijani, isto tako kao i Hrvati ponajviše samo pjevali i pobožne knjige pisali na svom narodnom jeziku, a sve druge predmete znanja pisali na jeziku latinskom; pak se često zgadjalo, uprav kao i kod nas, da su njihovi latinski pisci, bolje narodno mislili, i u boljem narodnom duhu pisali i za narod koristnije djelovali, nego li oni, koji pisahu na jeziku narodnom¹⁷.

Ako je i na zemljištu Hrvatah u ono doba bilo u povećih gradovih nižih učionah elementarnih i humanističkih, to je ipak u pomanjkanju sveučilišta narod naš iz svijuh stranah prisiljen bio putovati u Italiju, kamo su međjutim u ono doba, navlastito radi bogoslovnih i filologičnih naukah putovali mladići svih zapadnih narodah, već radi toga, što je na istih inostranih sveučilištih, kao i u Ugarskoj, tada od rimske stolice zabranjeno bilo predavati nauke bogoslovne. Zato nije čudo, što se naši pisci svake ruke povedoše skoro izključivo za svojimi učitelji i uzori talijanskimi, osobito što se tiče izbora predmeta i vrsti nauke o kojoj pisahu.

Ovo pretpostavivši, hoću da najprije spomenem one pisce naroda našega, koji tada o raznih strukah pisahu na jeziku latinskom, a za njimi one, koji pisahu na jeziku hrvatskom.

Latinski bogoslovci.

Medju bogoslovci latinskoga jezika nalazimo dakako same skoro svećenike, a ponajviše redovnike reda sv. Dominika i sv. Franje, koji su u ono doba, pokraj inih redovnikah, u obće najviše bavili se naukom i pisanjem. Najstariji medju ovimi, koji upravo u početku druge polovine XV. vieka, putujući s grofom Friderikom Celjskim u Rim, na putu umre, bijaše Ivan Zagrebčanin, nazvan de Grech, (od Griča = Gorice), kanonik zagrebački, koji nam ostavi u rukopisu svoja učena tumačenja Evangjeljah i Psalmah „Expositio Ecclesiasticum cum Evangeliiis et Psalmis“¹⁸. Zatim Jakov Splietjanin, dominikan, učitelj bogoslovja u Rimu g. 1445. Serafin Bunić † 1488 i Toma Basileić † 1511, oba Dominikana, oba učitelja bogoslovja i Padovi i Budimu, oba takodjer pisca o raznih bogoslovnih predmetih. Julijo Dalmatin, dominikan, koji oko g. 1460 napisà: „Commentarios super XII. Prophetas minores“ i „Opus de Animae potentiis“. — Dubrovčanin Jakov, biskup trebinjski, koj napisà: „Tumačenje o psalmih Davidovih“. — Marijan Bondenalić, prof. bogoslovja u Parizu i tajnik pape Siksta IV. — Leonardo Tralasić, Dubrovčanin, dominikan, rektor i učitelj bogoslovja na sveučilištu padovanskom (1480), koji je tiskom izdao „Summam theologicam“ i druga djela bogoslovna. — Šimun Divnić, Šibeničanin, spominje se kao bogoslovac po Jurju Šišgoriću u njegovih latinskih, god. 1477

¹⁷ Vidi Wolfg. Menzel Deutsche Dichtung I. p. VI.

¹⁸ Nalazi se u nadbiskupskoj zagr. knjižnici.

tiskanih Elegijah, u jednoj od kojih izjavlja mu pjesnik velike svoje tuge i nevolje, što ga muče. — Drugoga Šimuna Hvaranina razprava o sv. krstu pisana g. 1475, a štampana u Mletcih g. 1477, nosi naslov: „Simonis Dalmatae Praesbyteri ex civitate Pharensi. Opusculum in quo tractatur de Baptismo sancti spiritus et virtute eius super Evangelio Joannis Cap. III. — Na koncu: Hoc opus composuit praedictus sacerdos Simon pharensis, rector Ecclesiae S. Mariae de Murelis padue dioecesis. A. Dni. nostri J. Chr. 1475. impressum Venetiis per magistrum Guilielmum Gallum 1477 die 14. Octobris“. Juraj Dobrotić, nazvan Benignus, malobraćanin iz Bosne, (rodjen oko g. 1460 † 1520 kao nadbiskup nazarenski). Bijaše učitelj bogoslovja u Florenciji, ljubimac Lovre i Kuzme Medicisah, putnik po većoj strani Europe, veleučeni pisac mnogih bogoslovnih djelah, i odvažni branitelj sažganoga, radi razkolništva u Rimu Savonarole, kojega apologiju dao je tiskati u Florentii god. 1497 pod naslovom: „Dialogus (Cum Hubertino Risaliti) in defensionem prophetiarum Fratris Hieronymi de Ferrara“, gdi je i drugo njegovo djelo: „De natura coelestium Spirituum“, posvećeno dubrovačkomu senatu g. 1499 na svietlo izašlo. Od njegovih bogoslovnih djelah poznata su još 3. Vexillum Christianae Victoriae. 4. Dissertatio de assumptione B. M. Virginis. 5. Defensio pro Joannis Paulini dialogo: an sancti Talmudi libri sint supprimendi. 6. Tractatus de rebus moralibus, Senatui Ragusino dicatus. 7. Contemplationes Christianae, dicatae Francisco I. 8. Petri Galatini opus de arcanis Catholicae veritatis. Impressum Ortonae 1518. 9. Oratio habita in funere Junii Georgii Ragusini Patricii anno 1499 typis edita ab Aelio Lampridio Crieva. et Sigism. Georgio dedicata.

Veoma na glasu bijaše tada fratar Benko Benković Zadranin, nazvan „Monarcha cuiusvis disciplinae“ i „Monarcha scientiarum“ † 1525, koji je slovio kao učitelj na sveučilištu sorbonjskom sa svojih bogoslovnih i filosofičkih djelah tiskanih koncem XV. i početkom XVI. vieka. Još veću slavu steče fratar Toma Osoranin, nazvan Illyricus, koj proputova svu skoro Evropu, propovjedajući oduševljenimi govori spasonosnu vjeru rimsku, zašto dobi od rimske stolice naslov „Clipeus Papalis“ i „Clipeus Religionis Catholicae“, a od Francezah, kod kojih je veću stranu svoga života sproveo, častno ime „le saint homme“. Dubrovčanom, gledajući njihovu domaću razpru, pisa iz Rima krasnu poslanicu: „De invicem habenda caritate“, a ostala njegova bogoslovna i crkveno-povjestna djela tiskana su u raznih miestih od g. 1519 do 1525. Još se proslaviše kao bogoslovni pisci, učeni Dubrovčani: Fratar dominikan Luka Martinušević (Martinusius i Martinius) koji, kao jedan izmedju najvrstnijih propovjedaocah i bogoslovacah, god. 1486 bijaše poslan u Mletke u važnih poslovih svoga reda. Njegova bogoslovna i moralna pisma sačuvana su u djelu Klimenta Ranjine, poznata pod imenom „Consilia“. († oko 1512). — Grgur Natalijev Budisalić (rod. oko 1480 † 1550), dominikan, učenik i učitelj u Italiji i Zadru, izvrstan u

svih naučih, a navlastito u bogoslovju, ostavi knjižnici rodnoga svoga grada Dubrovnika, različita svoja bogoslovna i pjesnička djela u pet velikih knjigah. Još bijahu dubrovački bogoslovci onoga vremena Valentin Medojević i Fratar Vinko Bakrović, koji posljednji napisa više bogoslovnih djelah i utemelji g. 1494 knjižnicu u samostanu svoga reda dominikanskoga († oko 1538) i Augustin Nalješković (njeki ga pišu Natalis, rod. oko g. 1460 † 1520), bivši učitelj u Bolonji i u Mlecih, a kasnije biskup trebinjski, koji napisa 1. *Commentarii in I. librum Sententiarum*. 2. *Adnotationes in D. Thomae summam theologicam*. 3. *Opusculum de autoritate summi Pontificis*. 4. *Apologia contra Pisanum conciliabulum*. 5. *Concordantiae*, in margine I. *Partis Summae Angelicae*. Venetiis 1505. Nadalje bijahu još Dubrovčani: Kliment Ranjina (r. g. 1482 † 1559), koji je napisao do 15 različitih djelah, te su njeka tiskana medju g. 1541 i 1547, a ostala u rukopisu. Od ovih hoću da spomenem samo: 1. *Contra Rassianorum mores cum Nestorianorum haeresi collatos*, koje Criević naziva „*Aureum opusculum*“. Zatim 2. „*Quodlibet Declamatorium cum suis figuris*. Impr. Venetiis 1541 et Brixii 1586“. 3. *Commentaria ad IV. libros sententiarum ad mentem B. Thomae*. 4. „*Sententiae ex Doctoribus ad casus particulares facile resolvendos per modum alphabeti excerptae*; djelo od velike mudrosti i pouke, itd. Ivan Gradić, bogoslov i umni tumačitelj crkvenoga prava, koji je dao tiskati mnoga svoja djela od g. 1491—1528. Petar Gućetić, (r. oko g. 1564), učitelj bogoslovja u Parizu na Sorbonji i Lovanji, Francezi ga zвахu „*Doctor Illyricus portentum ingenii*“. On postade kasnije biskupom stonskim. Vasil Gućetić (r. oko g. 1460 † 1528), pisac moralnih naukah, bijaše protivnik nauka *Immaculatae Conceptionis B. Mariae virginis*, i stajaše u sumnji da je privrženik Simonije. Flavio Eborenski napisa mu na Epitafiju: „*Hic situs est ille, qui scripsit opuscula mille. Vir rara doctrina*“.

Napokon bijahu još Dubrovčani: Kerubin Sorkočević nazvan Klisović († 1540), koji napisa: „*Sermones a dominica Septuagesimae*“ i „*Orationes de divorum laudibus*“. Mate Bobalić, vlastelin, koj izvan drugih svojih djelah, ostavi benediktinskomu samostanu mlietskomu sva djela Vasilije Velikoga, prevedena po njem iz grčkoga na latinski jezik i Rafael Vladković, koji oko g. 1500 napisa svoje prodike: „*Conciones per totam Quadragesimam*“.

Vriedno je još spomenuti i Dubrovčane učitelje bogoslovja onoga vremena na sveučilištu podovanskom, medju kojimi su poznati Marko (godine 1448), Šimun (god. 1459), Donat (god. 1458—1462) i Marin de Ragusa (g. 1479). Dolaze za ovimi tri Kotorana: Fratar Ivan Alberto Gliričić-Dujmić, (r. koncem XV. vieka), ljubimac pape Pavla III., umni govornik i mudri učitelj bogoslovja u Rimu, a po nalogu pape viešt razsuditelj i tumač dekretah trident-skoga koncilija, bivši tad jur biskup modruški i zatim krčki. Vinko i Dominik Buča, oba dominikana, rodod iz Kotora, od kojih prvi napisa „*Opus de Conciliis*“ tiskano g. 1542, a drugi: 1. „*Ety-*

mon elegantissimum, satisque erudite in septem psalmos poenitentiales cum expositione singulorum eorundem Psalmorum, et Additione orationis in fine ad singulos Psalmos nuper compilatum“. Venetiis 1531. apud Aurelium Pintii. — Zatim 2. „Expositio satis perutilis omnium Epistolarum Dominicalium quae per totius Anni circulum leguntur, nuper edita per Rev. S. Theologiae Professorem integerrimum Patrem Fr. Dominicum Bucchia Catharenensem Ord. Praed. Provinciale Prov. Dalmatiae. Venetiis per Nic. Bascacinum Brixiensem 1546.“ Napokon: 3. „Quatuor cantica novi Testamenti. Venetiis 1537.“ Po nagovaranju istoga Dominika Buće, napisao Marulić g. 1522 poslanicu papi Adrijanu VI., poticajući ga na rat proti Turkom, koje djelo posveti Marulić istomu Dominiku.

K ovim učenim muževom može se pribrojiti još i *Katarina Frankapanka*, koja kao udova ugarskoga velmože Gabriela Perénya, sakupi na svom dvoru mnoge učene ljude, kao u kakovu skupštinu mudrih; te je po Benku Komjathiu, svom svećeniku, dala na magjarski prevesti poslanice sv. Pavla, koje djelo tiskano je u Krakovu godine 1533, pod naslovom: „Az zent Pal leweley magyar-nyeluen“.

Još se ima dodati i jedan Srijemac, *Ivan od Slankamena*, pavlinskoga reda predstojnik, kojega djelo bijaše nakon njegove smrti g. 1536 u Krakovu tiskom izdano pod naslovom: „Rubrica generalis de divinis officiis pro Ord. S. Pauli I. Eremitae“.

Premda se ne zna, da li su ovi gore nabrojeni bogoslovci latinski pisali što god o istom predmetu i na svom narodnom jeziku, to moramo ipak priznati, da su one pisce, koji u isto doba pisahu hrvatski o bogoslovnih stvarih, glede učenosti i dubljega poznavanja predmeta, malom iznimkom, daleko nadvladali.

Hrvatski bogoslovci.

O bogoslovnih predmetih pisalo se koncem XV. i početkom XVI. vieka i na hrvatskom jeziku dosta mnogo, osobito bijaše običaj i nužda crkvene knjige, kao Misale, Brevijare i Homilie glagolske s nova prepisivati, propovjedi sastavljati o različitim predmetih iz vjeronauka, potrebnih popom, fratrom i puku, što kraće pisati. Uz to niesu zanemarili naši glagolaši, od davna u narodu objubljene pripovjedice i pričice mističnoga i alegoričkoga sadržaja iz staroga zakona te iz pravih i apokrifnih evangjeljah itd. izvadjene, koje nalazimo često u glagolskih i ćirilskih rukopisih tadašnjega vremena. Imamo iz onoga vremena i živote svetacah, čine i članke vjere, zakone pojedinih crkvenih sborovah i bratovštinah, razgovore sv. Grgura i Augustina¹⁹, bijaše dapače i čitavih prevodah sv. pisma, ako smijemo vjerovati jednoj bilježki od god. 1475 u misalu knjižnice rimske propagande,

¹⁹ Jedan poveći rukopis takovih razgovorah nalazi se u knjižnici Garanjin-Fanfonje u Trogiru, a drugi pomanji u mojoj bivšoj knjižnici.

koja spominje, kako iste godine občina i plovani iz Omišlja“ poslaše v Krk, po zapovidi kneževе milosti kneza Ivana najprvo kaleži 4, s bibliju, misali 4 knigi itd.“²⁰, ali imena pisacah, koji su rečene predmete sastavljali i pisali, žalibože malo su nam poznata.

Od poznatih mi hrvatskih bogaslovah one dobe hoću da njeke ovdje spomenem. Po starini prvo mjesto ide u onoj dobi: Djakona Luku Krčanina, koj g. 1445 napisa glagolskimi pismeni „Zrcalo časnoga spasenja“, u kojem govori o padenju človečjem, i o njegovom uzkrnutju (vstanju) i spasenju, nastavljajući: „V tom zrcali ki ravno gleda očima, more viditi, zač stvoritel vsih riči račil e človika učiniti; i u koje more poznati, kako je človik djavolsku l' stju prehinem; i pak, kako je skozi trpenje božie k milosti vraćen“²¹. Petar Frašćić Istrijanin, protumači god. 1463 Davidov psaltir, pod imenom: „Tlk psaltira“²². Nikola Kotoranin, biskup modruški (god. 1461—1470) učeni diplomat i poslanik pape rimskoga i kralja ugarskoga, koji je u pismu ostavio više političkih govorah i poslanicah i jedno filozofičko djelo na jeziku latinskom, spada na toliko medju bogoslovce jezika hrvatskoga, jer je vjerojatno, da je o pobožnih stvarih i o vjeronauku sam štogod pisao hrvatski, pošto se je u jednoj glagolskoj, kleru i kaptolu modruškom pisanoj poslanici krepko zauzeo za porabu jezika slovinskoga u svojoj biskupiji, proti kojemu bijaše njeki tobožnji učenjak potajno raditi počeo²³.

Vriedno je da nješto iz njegova pisma i ovdje priobćim. Govoreći on o nevoljah, koje mora narod trpjeti od Turakah, nastavlja: „Da, ča je veća žalost, da se najde veće žestok i krudel obitelanin, neprijel (neprijatelj?), znanac i domaći moj, s nami kupno jide kruh, ki nevim ke oholosti ali smenosti duha nemilostivnoga nadahnut, imel e smesti misli i srca vaša, mir crkveni razlučue i običaji cerkveni nepravadnu smenostju ispravlae, a neću reći smučue, govoreći: „da oblast svetih služab našega jazika otečaskoga od cerkve katoličaske ni potvrjena“; kako da bi on vsih naukov i naredab vere hristjanske ali svetih otac plni nauk držal. Da, ní vsih stvari naukov v dunati i v doktrinali; ni samo knjige gramatikov mogoše vsu mudrost ovoga svita imati: Mnoge stvari udržaše za se meštri, ki se govore kožmografi, četiri, meštri ki se govore aštrolozi, peti, ki se govore filozofi, izlagajući likare i zakonov učitele, od kih niedan v svoej meštrii gramatiku dopusti imjeti mesta, nego samo v govorenji, a vele manje svetoga pisma knižnici, kih, ako bi taki koli e svetoga pisma i taki čtac ali bi e čtal, ali bi e ljubeznivo procinil, zaisto bi našal, da ono, ča e od svetih otac pozvoleno, ot toliko vikov nastoećim ljudem nareno, niednih listov i niednih bul

²⁰ Moje Izviestje o putovanju u Rim str. 96.

²¹ Rukopis, na pergameni u maloj 4. u dva redka sa 189 stranah, čuva se u knjižnici propagande u Rimu.

²² Taj glagolski rukopis čuva se u carskoj knjižnici u Beču, i protumači ga pop Črnčić u Slovenskom Glasniku.

²³ Gl. moje spomenike str. 107.

niednoga novoga potvrđenja ne potribue. — A navadna e sveta rimska crkva vse nauke i naredbe svih svetih navlastito presvetlih četirih doktorov svojih častno prieti i priemši stanovito braniti; — — i takoe mnogim crkvam po Hrvatih i Dalmaciji običae i uredbe ot svetoga eronima nareene, sveta mati rimska crkva est velečasno priela, i po niedno vrime ot nikogare ni v tom smetenja priela“ (?) itd. — Pop Mihovil Bribiranin napisu god. 1485 glagolski breviar²⁴. — Žakan Broz Kacitić Buzanin plemenom Kolunić, napisu godine 1486 takodjer glagolskimi pismeni poveći rukopis različita bogoslovna sadržaja, i to: Čtenja i nauke iz Evangjelja i sv. pisma, izvadak iz naukah sv. Bernardina, Apokalipsu sv. Ivana Ev. itd. Znamenito je da u njegovom rukopisu imade i suvremena bilježka zapadnom ćirilicom napisana²⁵.

Godine 1482 tiskana bješe bez naznačenja miesta, ali po svoj prilici u Mletcih, prva hrvatska knjiga: „Misal rimski“ glagolskimi pismeni, a trinaest godina kasnije dade fratar Bernardin Splietjanin²⁶ tiskati u Mletcih prvu hrvatsku knjigu gotičko-latinskimi pismeni, pod naslovom: „Evangelia et Epistolae cum prephationibus et benedictionibus per anni circulum in lingua illyricha emendata et diligenter correctae“. Iz česa dade se zaključiti, da je u rukopisih jur prije toga bilo takih prevodah, i da jih je Bernardin samo popravio, kako se doista u Ritualu Bartola Kašića spominje Marko Andrijuć ili Andreašević, koji već prije Bernardina, Evangjelja na hrvatski prevede. Ista Evangjelja i Epistole prevede g. 1508 takodjer Nikola Marinov Ranjina Dubrovčanin, pod naslovom: „Pištule i Vangjelija i lekcioni koje se legaju po sve godišće na misi kako je užanca“²⁷. Oko godine 1500 napisu Dubrovčanin Angjeo Martinić († 1520) Officij sv. Jerolima (horarias preces). — Pop Andrija Novljanin prepisu god. 1506 glag. pismeni u Novom, gradu hrvatskoga primorja, poveći „Blagdunar“ iz rukopisa nekogoga gospodina Filipa²⁸. — Pop Broz Cjatlić, učenik Broza Kacitića, napisu g. 1518 u Stanišćih (u Lici?) pod imenom „Antonin“ glagolskimi pismeni „Nauk dobar i svršen vsakomu redovniku ki ispovida i onim ki se izpovidaju“²⁹.

²⁴ Rukopis u knjižnici propagande u Rimu.

²⁵ Rukopis na pergameni, u mojoj njegovdašnjoj knjižnici br. 352.

²⁶ Ovaj fratar Bernardin spominje se g. 1495 kao: Fr. Bernardinus de Spalato Ord. Minorum in provincia Dalmatiae, ac partibus Hungariae, Croatiae, Bosnae, Albaniae, Serviae, Rassiae et Bulgariae ac Archiepiscopatus Jadren. Spalatens. Ragusino, Antibaren. Dyrrhachien. nec non in caeteris Dioecesisibus ac partibus Inquisitor. Još godine 1518 spominju ga listine: Fr. Bernardinus de Spalato Ord. min. Conv. contra haereticam pravitatem per totam Sclavoniae provinciam Inquisitor“. Farlati T. III. p. 407 i 436.

²⁷ Rukopis u njegovdašnjoj mojoj knjižnici pod br. 653.

²⁸ Rukopis u kanonika Brčića u Zadru.

²⁹ Rukopis u knjižnici rimske propagande.

Oko g. 1506 bijaše podignuta u Senju prva glagolsko-hrvatska tiskarna, koju tiskar Juraj Senjanin tamo zavede, te bi ovdje najprije tiskan „Misal hervatski, g. 1507.“ Zatim iste godine: „Naručnik plebanušev“, napisan po kanonicih senjskih Urbanu iz Otočca i Tomašu djakonu. God. 1508.: „Korizmenak fratra Ruberta“, preveden iz latinskoga po popu Peri Jakovčiću i popu Silvestru Bedričiću; te iste godine: „Transit sv. Erolima“, preveden na hrvatski po gore rečenih kanonicih Urbanu i Tomašu. Jur sljedeće godine nestane senjske tiskarne, te je dvadeset godina kasnije glagolski Misal fratra Pavla Modrušanina, tiskan u Mletcih kod Bindona i Pasina (1528), a tri godine kasnije podigne slavni modruški biskup Šimun Kožičić Benja, Zadranin, u gradu Rieci novu glagolsku tiskarnu, gdi je dao g. 1531 tiskati ne samo svoja „Žitja rimskih Arhierejov i cesarov od Petra i Julija daže do sadanih Klimenta VII. i Karla V.“, nego i „Misal hrvatski po običaju rimskoga dvora“.

Ako tu još napomenem fratra Šimuna Glavića Šibeničanina, koji uz svoje kratke ljetopise napisa i njeke regule i nauke za svoje fratre, pak ako pridajem još k tomu Popa Stipana na Rogovi pisca, kojega po svjedočanstvu rečenoga Glavića, ubiše Turci godine 1499; onda sam na kratko kazao sve, što se znade o bogoslovcih na hrvatskom jeziku, u vrijeme Marulićevo.

M u d r o s l o v c i.

U nauku mudroslovja proslavili su se u ono doba „Ambroz Šibeničanin, doktor Mudroslovja, o kojem njegov sugradjanin Juraj Šišgorić g. 1477 pjeva:

Atque tu figis logicas sagittas
et datas in te bene tu repellis,
copia rerum penitus refulges
philosophiae.

Verba conscribis bene tu latina
Tullio magno duce vel magistro;
et tibi vir sunt celebrande leges
Justiniane etc.

Ivan Križan ili Crisalio, Zadranin, rektor i učitelj filosofije i medicine na sveučilištu padovanskom g. 1492, napisa nekoliko filosofičkih djelah; isto tako i višerečeni Juraj Dobrotić, nazvan Benignus, medju kojega književne radnje spada znamenito kardinalu S. Petri ad Vincula Leonardu posvećeno djelo: „Artis dialecticae praecepta vetera ac nova miro artificio conscripta a Georgio Benigno archiepiscopo Nazareno, omnis Philosophiae hac tempestate facile Principe, acutissime simul ac limpidissime traduntur“. Ovaj naslov stavi tiskar Jakov Mazocchio, koj isto djelo u Rimu g. 1520 štampom izdade. Osim toga napisa Dobrotić: „Tractatus de rebus mora-

libus“ i „Propheticas Solutiones“ tiskane u Florentii 1497. U predgovoru prvoga djela pripovieda kako je posjetio Pariz, Oxford, Florenciju, Bolonju, Paviju, Padovu, Urbino, Ferraru i napokon Bim.

Početakom XVI. vieka živio je i meštar Ivan Polikarpov Saveritan reda sv. Dominika, rodnom iz Šibenika, koji g. 1522 izdade svoje djelo: „Totius humanae Vitae Modus. Libri IV. ad Illustrissimum Principem Franciscum Mariam Ruverium Urbini et Sorre Ducem Clarissimum. Venetiis per Jo. Franc. de Rusconibus“. Napokon Nikola Kotoranin, biskup modruški, od kojega se nalazi u carskoj knjižnici bečkoj pod br. 280—2431 filozofičko djelo na pergameni pisano: „Nicolai Episcopi Modrusiensis opusculum de ea quaestione: an sint ulla in rerum natura vestigia unde mortales certam sui finis rationem condiscere possint“.

Pisci o matematičarima i zvezdoslovju.

U matematičarima i zvezdoslovju, obćeljubljenom toj nauci onoga vremena, odlikovahu se višespomenuti Ivan stariji Vitez od Sredne, osobiti ljubimac Pape Pia II. i kralja Matijaša, kojega je takodjer podučavao u zvezdoslovju, pak sve do svoje smrti o tom predmetu znanja s kraljem i s učenjaci najradje zabavljao se; noseći vazda kraj sebe astrologičke tablice i stojeći u neprestanom obćenju s Peuerbahom i Regiomontanom, od kojih je dobivao astronomičke nastroje. Š njim u savezu tjerali su istu znanost na dvoru Matijaševu Feliks Dubrovčanin i Janko iz Kešinacah, nazvan Ivan Panonius, dobivajući posljednji potrebite astrologičke makine i oćnike iz Dubrovnika, po Ivanu Gazaliću, dominikanu, i veoma vieštom zvezdoslovcu, kojega djela bijahu tada na široko i daleko poznata³⁰. Od Dubrovčanah bavio se zvezdoslovjem gore rećeni Budisaljčić Grgur i umni naš pjesnik Mavro Vetrančić, kad je živio samotno na otoku sv. Andrije. Slavno ime radi dubokoga znanja matematike i zvezdoslovja steće Benko Mišulić (Missulus) Pažanin, o kojem suvremeni Paladius Fuscus Padovanin veli, da je bio: „Astrologiae et Juris tam Pontificii, quam Civilis scientissimus“. Isti Paladius hvali i Rabljanina Antuna Nimiru radi velika znanja matematike, (mathematicarum artium peritissimus) koju kao samouk naući. K ovim može se prićisliti i Antun Marcello Osoranin, domaći zemljopisac, koji se velikim uspjehom bavio i matematikom.

³⁰ Janus Pannonius, kojemu isti Gazulić jedno od svojih djelah u Ugarsku posla, veli o njem u svojoj poslanici sljedeće: „Vehementer siquidem nobis placuit liber ille vester, quem nuper ad nos misistis. Tanta is doctrina, tanta eloquentia refertus apparuit, ut adeo legenti jucundum, et discenti se praestiterit fructuosum. Nam fatemur, scrupulosas quasdam veterum Astrologorum sententias, quam jam pridem clarius intelligere desiderabamus, ibidem nobis fuisse luculenter explicatas“.

Slovníčari i Jezikoslovci.

Medju slovníčari i jezikoslovci onoga vremena ide prvo miesto Jana Panona († 1473) slavnoga pjesnika latinskoga, koj prvu gramatiku jezika magjarskoga napisa, i viešt jeziku grčkomu, latinskomu, talijanskomu i slovinskomu, njeke govore Demostena prevede iz grčkoga na latinski.

Isto tako izdade štampom prvu gramatiku talijansku Ivan Franjo Fortunio (Srića?) nazvan Dalmata i Schiavone, viešti pravoslavac, koji kao podesta (načelnik) grada Jakina, padnuvši s prozora, tamo g. 1516 umre. Njegova gramatika nosi naslov: „Regole grammaticali della lingua volgare“, te je po svjedočanstvu Tiraboschia, u vremenu od 36 godina doživila 16 izdanja. Gore spomenuti bogoslovac Angjeo Martinić (de Martini) Dubrovčanin († 1520) napisa „Methodum grammaticalem instruendis juvenibus utilissimam“. Šimun Trogiranin, nazvan Aretophylus, izdade štampom g. 1520: „Regulae Gramatices Simonis Aretophylis Tragurini Dalmatae ad utilitatem puerorum perquam commodae“ posvetivši ovo djelo Petru Pavlu biskupu od Jesia, te bje opjevan u latinskoj pjesmi od Jana Vitala iz Palerma. — Marin Becichemo (Becić?) Skadranin (rod. 1468 † 1526) bivši upraviteljem učionah u Dubrovniku (1495), zatim državnim tajnikom i poslanikom mletačkim, napokon učiteljem uljudnih i jezikoslovnih naukah u Brešiji (1501) i Padovi (1520), napisa više djelah o rimskih klasicih; medju ostalimi „Castigationes et observationes super Virgilium; Ovidium, Ciceronem, Servium et Priscianum“, koje djelo posveti g. 1495 vieću dubrovačkomu. Napisa takodjer njeke zakone, kako se ima valjano pisati latinski. S učenim Rafaelom Reggiom imao je velike razpre itd. (v. Zeno Dissertazioni Vossianae. T. II. p. 409). Bijaše zajedno dobar govornik, te su njegovi govori u pohvalu dužda Antuna Gritta i mletačkoga kancelara Petra Skele tiskani u Mletcih 1510, u 4. Napokon proslavi se kao jezikoslovac Trifun Bisantić Kotoranin, doktor crkvenoga i gradjanskoga prava, kao i mudroslovja i bogoslovja, koji je na sveučilištih u Bolonji i Perugii predavao klasičku literaturu grčku i latinsku, postavši zatim knjižničarom nadvojvode modenskoga i g. 1513 biskupom kotorskim, († 1540).

Latinski historici.

Medju historici ide po starini opet prvo miesto našega Iv. Viteza od Sredne, kojega umne poslanice, toli koristne za razjasnjenje znamenite dobe njegova vremena, pod naslovom: „Epistolae Historicae de rebus gestis inter Imperatorem Fridericum V. et Regnum Hungariae ab A. C. 1445 usque ad A. 1451“, sakupi njegov zemljak Pavao Ivanićanin, svećenik i kanonik zagrebačke biskupije i bilježnik u kancelariji kralja Matijaša, te jih sa svojimi

vrstnima bilješkama³¹ obogati. Slavni pjesnik latinski Ivan Pannonius, sestrić Ivana Viteza po svojoj materi Barbari, a sestri Vitezovoj, napisa takodjer, žalibože izgubljeno, historičko djelo u versih, pod naslovom: „Annales Hungariae, versibus uno in volumine colligati“³². — Ivan Barbeta Šibeničanin sastavi oko god. 1460 takodjer izgubljenu povjest Dalmacije, pod naslovom „Historia Dalmatiae seu de laudibus Dalmatiae“. U isto doba napisa Dalmatin Kristofor Crisonius, po svoj prilici od zadarske porodice Križanah, svoje djelo: „Isolario Dalmatico“. — Koriolan Ciepić (Cipico) Trogiranin (rođen god. 1425 † 1493) bivši podknežin t. j. zapovjednik jedne galije u ratu Mletčanah proti Turkom, napisa kao očevidac, veoma ugladjenim slogom latinskim pisano i u Mletciah godine 1478 prvokrat štampano izvrsno djelo: „De Petri Mocenici Venetae Classis Imperatoris contra Ottomanum Turcorum Principem gestis libri tres“, što je godine 1544 u Basilei i godine 1595 u Mletciah s nova preštampano, a na jezik talijanski po Ivanu Ciepiću, nadbiskupu zadarskom, sinu Koriolanovu pod naslovom: „Delle cose fatte da M. Pietro Mocenigo“ prevedeno, i po smrti ovoga godine 1570 u Mletciah tiskom izdano. Medju dubrovačkimi pisci sloveli su u ono doba kao historici: učeni opat benediktinskoga reda, učenik sveučilišta pariškoga i član akademije sienske Ljudevit Criević, nazvan Cervarius Tubero (r. 1459 † 1523 polag Criev., a g. 1527 polag Dolcia), kojega vrstno djelo: „Commentaria de rebus, quae temporibus suis (1490—1522) in illa Europae parte quam Pannonii et Turcae eorumque finitimi incolunt gestae sunt“ više putah tiskom izadje. Ovo je djelo po papinskom Indexu zabranjeno, jer brani kadikad protestante, napada pape Aleksandra VI., Julia II. i Leona X., te o grčkoj i rimskoj crkvi veli: da neima u njih nauka druge razlike, nego u ludom i priepornom tumačenju riečih. Ovo svoje djelo posveti Criević učenomu nadbiskupu koločkomu Grguru Frankapanu. Osim toga napisa u Florentii god. 1590 tiskano djelo: „De Turcarum origine, moribus et rebus gestis Commentarius“; na kojega djela pisanje potaknu ga gore rečeni Frankapan. Prvo njegovo djelo štampano višeokrat, izdano je i u Dubrovniku g. 1784 s obširnim opisom njegova života. Ivan Evangjelista Brajilov i Ivan Gabrijelov Tiburnić nastaviše genealogičko djelo svoga djeda Bjeloslava Gradojeva Tiburnića, napisav rodoslovje svih porodicah dubrovačkih, pod naslovom: „Origine e Genealogia di tutte le famiglie dei Cittadini della Città di Ragusa quali successivamente sono uscite di tempo, cominciando circa l'anno 1300 fino al a. 1500. Cominciate a descriversi da Bjeloslavo di Gradoie Tiburtini fin all' 1400 esequitate da Evangelista di Brailo Tiburtini nipote del ditto Bjeloslavo fin' all' a. 1450. Epoi di Evangelista di Gabriele Tiburtini nipote di D. Evangelista fin all' a. 1500

³¹ Ove poslanice izdane su kasnije u zborniku ugarskih pisacah: (Scriptores Rerum Hungaricarum) od Šwandtnera i o.

³² Czwittinger. Specimen Hungariae litteratae in Appendice p. 53.

et ampliato per me Giovanni d' Evangelista“. Istim predmetom bavio se i Ambroz Ranjina dominikan, (rod. 1490 † 1550), te je njegovo djelo štampano u Mletcih g. 1541 u gore spomenutom bogoslovnom djelu njegova rodjaka Klimenta Ranjine: „Quodlibet declamatorium“. — Nikola Marinov Ranjina (r. oko g. 1490), kojega medju hrvatskimi bogoslovcima spomenuh, sastavi na talijanskom jeziku ljetopis dubrovački od g. 1400 do 1552, pod naslovom: „Annali di Ragusa“. — Bernardo Getaldić (Getaldi) dominikan, napisao oko g. 1510: *Historiam virorum illustrium Congregationis (S. Domini) Ragusanae*. A Petar Binčula ili Bučinjola, prijatelj slavnoga Gerarda Plania, tajnika cesara Karla V. napisao: „De Causis Rebellionis Achmati a Solimano Turcarum Imperatore“, tiskano godine 1524 u Beču, u kojem govori mnogo o Vlaškoj, Dalmaciji itd. Paškval Sorokočević, savjetnik srbskoga despota Gjurgja Brankovića, koji napisao po svjedočanstvu Dolcia, znamenite poslanice pod imenom: „Exemplar litterarum ex Paschale de Sorgo Raguseo nobili, qui est cum Despote Serviae inter Primores“. Gore spomenuti Nikola Kotoranin, biskup modruški, poznat kao diplomat i poslanik pri stolici papinskoj i u Bosni kod posljednjega kralja Stjepana Tomaševića (1462), napisao nekoliko zanimivih poslanica o događajih svoga vremena, medju kojima je: „Epistola ad Stephanum Archiepiscopum Colocensem, postquam reversus fuisset ex oris Italicis“³³. Od njegovih govorah čuva se u mletačkoj knjižnici sv. Marka: „Oratio in funere Cardinalis S. Xisti“. (cl. XIV. Cod. 180). — Marin Brletić (Barletius) Skadranin, napisao povjest osvojenja Skadra grada po Turciz: „De expugnatione Scodrensi a Turcis, libri tres. Venetiis 1504. et Basileae 1556. Francofurti 1587.“ On proslavi i svoga suvremenoga zemljaka i prvoga junaka hristjanskoga Jurja Skenderbega Kastriotića, napisav njegov život pod naslovom: „De vita, moribus ac rebus contra Turcas gestis Georgii Castrioti Scanderbeg“. Argentorati 1537 et Zagrabiae 1743. Ovo djelo prevedeno je na francuzki, talijanski, portugalski i njemački jezik. Osim toga napisao po mnijenju nekih i „Chronicon Turcicum“. Francofurti 1578. Meni nepoznato. — Juraj Dobretić nazvan Benignus, o kojem također govor bijaše, sastavi na obranu svoga zaštitnika Franje od Rovera, hercega urbinskoga, pod naslovom: „Defensio Francisci M. Feltrii seu Roborei Urbini Ducis“, za koje djelo misli Dolci, da je izgubljeno, a ja bi reko, da će ono isto biti, što se sada nalazi u rimskoj vatikanskoj knjižnici pod naslovom: „Della vita di Francesco Maria di Montefeltro della Rovere, Duca di Urbino“, te je krasnom sitnoslikarijom urešeno od našega tada još mladoga Julija Klovija, s kojim je Dobretić po svoj prilici u prijateljskom savezu bio.

Iz dalmatinskih ostalih gradovah i otokah bijahu poznati historici: Jakov Banišić (Banisio) iz Korčule (r. 1466 † 1532), slavni diplomat i tajnik kardinala Raimonda Peraulta, a kasnije cara Mak-

³³ Rukopis u mojoj bivšoj knjižnici.

similijana (1510—1519), zatim savjetnik cara Karla V. Njegove znamenite poslanice i ostale spise sačuvaše tiskana djela kardinala Bemba, Erazma Rotterdamskoga, Pirkheimera, Da-Monta i Rousseta, s kojimi stojaše u prijateljskom dopisivanju. Nikola Paladinić iz Hvara, kavalir mletački reda zlatne haljine (della toga d'oro) napisao historičko djelce: „Commentarius omnis rei gestae“, a drugi Hvaranin i dominikan Vinko Pribojević (Priboevo) dade u mletcikh tiskati svoje važno djelce: „Oratio de Origine successibusque Slavorum, habita Phariae 1525“. Impr. Venetiis 1532. 4. p. 61., koje kasnije Splietjanin Belizar Malaspali na talijanski preveo i g. 1595 u Mletcikh štampati dade. — Ivan Statilić iz Trogira (Statilaeus), kancelar kralja ugarskoga Ludovika II., a zatim biskup erdeljski i revni sliedenik Ivana Zapoljskoga, a još revniji zaštitnik vjere rimske i žestoki govornik proti protestantom, dade preštampati život sv. Ivana Ursina, biskupa trogirskoga, i ostavi nakon sebe nekoliko znamenitih diplomatskih govorah, medju ostalim i govor, što ga je besjedio pred mletačkim senatom godine 1552³⁴. — Toma Niger, Splietjanin, o kojem bijaše jur govor, nastavi u rukopisu: „Pontificum Salonitanorum et Spalatensium series ex scriniis romanis et variis antiquis monumentis collecta, a viro Dalmata, Patriae et Nationis suae amantissimo“, s bilježkom nepoznatoga: „Hanc seriem ex antiquis approbatis auctoribus et monumentis, Thomas Niger civis Spalatensis, Epus. Scard. inde Tragur. conscripsit et ordinavit, ut in Archivio Romano Sedis servaretur (Carrara Chiesa di Spalato p. 67.)“ Jakov Radovčić (Gaudentius) napisao u Splietu Dnevnik (Ephemerides) svoga vremena i kliskoga boja, kojim se je Farlati služio. — Martin Šibeničanin, napisao g. 1489 izgubljeni ljetopis pod imenom: „Cronicon Dalmatiae et Saladae (Salonae?)“, a mnogoučeni i za glagolsku književnost veleslužni Zadranin Šimun Kožičić-Benja, biskup modruški (1509—1536), sastavi poveće historičko djelo: „Monumenta vetera Illyrici Dalmatiae Urbis et Ecclesiae Salonitanae ac Spalatensis a Simone Begnio Patritio Jadertino, Episcopo Modrussiensis, ex variis codicibus et tabulariis collecta“. Ali ovo djelo, što se je još g. 1805 u knjižnici rimske propagande čuvalo, izgubljeno je sada. Njegovo pomanje djelce: „Oratio in sexta lateranensis concilii sessione, quinto kalendas majas (1513) habita“, posvećeno knezu Bernardinu Frankapanu, tiskano na nepoznatom miestu, i drugo: „De Corvatiae desolatione oratio ad Leonem X. Pont. nona Novembris 1516 habita“, tiskana je u Parizu g. 1516. u 4. Farlati spominje još jedno veoma važno djelo Kožičićevo, što se je nekada čuvalo u arhivu kaptola splietskoga, ali je sada takodjer izgubljeno. Ovo djelo sastojalo je, zajedno s dodatci Rafaela Levakovića, iz IV. knjigah, te je osim izvadakah iz rimske historije, sadržavalo mnogo gradiva za crkvenu povjest, zajedno sa životom sv. Klimenta pape, napisanim od Hesichia nadbiskupa solinskoga s primjetbami

³⁴ Rukopis u mojoj njegdašnjoj knjižnici.

Kozičića, koje Farlati (T. II. str. 83) u *Illyricum Sacrum* priobći³⁵. Još bijaše iz dalmatinskoga Šibenika po svjedočanstvu Krčelića i Istwanfa, rodom Feliks Petančić, kancelar senjski, a kašnje kancelar kraljice ugarske Beatrice i čuvar knjižnice korvinijanske, koj napisa kratku, ali važnu razpravu: „De itineribus aggrediendi Turcam“. Ovo djelo više putah tiskano, posveti pisac Vladislavu, kralju ugarskomu i českomu. Osim toga ostavi u rukopisu: „Genealogie turskih carevah“, koje djelo čuvalo se u knjižnici Ivana Cuspiniana, njegova prijatelja. Neznam odkuda bijaše rodom Dalmatin Herman, koji iz arapskoga na jezik latinski prevede život Muhameda proroka i arapski ljetopis o Muhamedu i njegovih nasljednicah, koja oba djela štampana su po Ivanu Oporinu u Basilei god. 1546 zajedno s Alkoranom.

Napokon ima se k našim dalmatinskim historikom onoga vremena pribrojiti i Pavao Cortesius Dalmata (r. 1465 † 1510), premda ga neki drže za Talijana iz S. Geminiana. Bivši u mladosti tajnikom pape Aleksandra III. i Pia IV. postavši kasnije biskupom od Urbina, napisa troja poznata mi djela: 1. *Commentarius in Petri Lombardi sententias*. 2. „Opus de Cardinalitia dignitate“ i 3. najvažnije: „Dialogus de hominibus doctrina claris“ pisano 1490, tiskano u Florenciji g. 1734. u 4.

Od hrvatskih povjestnikah s ove strane Velebita bijahu poznati u ono doba, osim gore spomenutih Ivana Viteza, prijatelja pape Ence Silvia (Pia II.), Pavla od Ivanića i Jana Panna, takodjer Marko iz Dubrave, koji god. 1486 sastavi prvi ljetopis Pavlinah pod naslovom: „Chronicon ordinis S. Pauli I. Emeritae“. — Ivan Sermek (Zermegh) Bontoševečki, kojega Czvittinger i Horany načiniše Magjarom, premda sám u svojih djelih priznaje, da je bio rodom iz križevačke županije, napisa više putah tiskano, veoma zanimivo djelo: „Historia rerum gestarum inter Ferdinandum et Joannem Reges Hungariae“. Pisac bijaše revni sliedbenik Zapoljskoga i častnik Kristofora Frankapana u vojsci hrvatskoj. Stjepan Brodarić, rodom iz dolnje Slavonije, najprije kanonik zagrebački, zatim kancelar kralja Ludovika II., biskup sriemski i pod Zapoljem naslovni vacki († 1539)³⁶, opisa živimi bojami nesretnu muhačku bitku (1526): „De conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohats“ i nekoliko važnih poslanicah, stranom službenih u ime kralja Ludovika II. pisanih raznim vladarom, stranom privatnih kraljicam

³⁵ O njegovom glagolskom „Žitju carah“ itd. gledaj niže.

³⁶ O njegovaj smrti pisa Antun Vrančić Petru opalenskomu, meštru dvora poljskoga iz Budima 3 kal. Decembris 1539 ovo: „Stephanum Brodericum virum profecto qualem diu Hungaria non est habitura, amisimus. Nemo est qui eum non defleat. Decessit morte admodum facili ac digna ejus vita et moribus, adeoque cita, ut unico spirandi actu, tamquam dormiturus, non moriturus, ad ultimum semper cum sensu loquens XV. kal. Decembris in arce sua Episcopatus Vacienensis animam exalavit. Successor illi in sacerdotio dignus quaeritur, neque reperitur, adeo mores ac studia, quibus ipse pollebat, in hoc regno interiere“

ugarskim Mariji i Isabelli Zapoljevoj, kralju poljskomu Sigismundu i poljskim velikašem, navlastito nadbiskupu krakovskomu i biskupu plockomu. K ovim ima se pribrojiti i pop Juraj iz Kamenice u Sriemu (rod. oko g. 1484), koji napisa obširno, ali veoma izkvarenim jezikom latinskim, svoga vremena povjest pod naslovom: „De perdicione Regni Hungarorum“, tiskano u spomenicima akademije peštanske (Scriptores T. I.)³⁷.

Napokon dolaze jedini onoga vremena pisci i govornici iz višega stališa, i to dvojica slavne porodice knezovah Frankapanah, Franjo i Vuk, od kojih prvi redovnik sv. Franje, čestoputah poposlanik kraljevah Ivana Zapoljskoga i Ferdinanda na dvoru poljskom, turskom i u Njemačkoj, a kasnije nadbiskup koločki i biskup jegarski³⁸, ostavi umne poslanice, pisane Pavlu III. papi rimskom; zatim govor držan u Reznu (Ratisboni) na cesara i stališe njemačke, koji je g. 1541 na jeziku latinskom i u njemačkom prevodu tiskom izdan; drugi pako Vuk, slavan kao junak i diplomat, ostavi nam takodjer govor, što ga je govorio kao poslanik hrvatski pred cesarom Karlom V. te je taj za poviest onoga vremena znameniti govor tiskan u Augsburgu (Augustae) god. 1530, pod naslovom: „Wolfgangi de Frangepanibus Comitis, Croatiae oratoris, oratio ad Carolum V. Imp. et ad illustr. Germaniae Principes Rom. Imp. facta, nomine Regnicolarum Croatiae“. Augustae a. 1530. Treći od plemićah hrvatskih, koji se bavio povjestnicom, bijaše Pavao Gregorijanski od Gregorianca, više putah poslanik kralja Ferdinanda kod raznih inostranih dvorovah, zatim biskup zagrebački i jegarski († 1470) koji napisa: „Breviarium rerum huugaricarum historicarum“, što ga je kasnije Matija Bel sa svojim razjasnjenji tiskom izdao³⁹. Medju Vrančićevimi poslanicama, ima takodjer njegovih.

Ovo su po prilici svi, koji su u drugoj polovini XV. i početkom XVI. vieka pisali na jeziku latinskom što god o povjestnici ili za povjestnicu znamenitijega. Valja nam k ovim jošte pribrojiti i one riedke, koji pisahu o istom predmetu što god na jeziku hrvatskom.

Hrvatski historici.

Prvi po starosti poznat je fratar Šimun Jurjev Klimentović ili Klemenović, rodom iz Lukurana, sela okružja zadarskoga (r. oko g. 1460 † 1520). Od njega imamo kratak ljetopis od početka svieta do 1512. Už njega stoji drugi fratar Šimun Glavić, (latinske listine pišu ga i Clavich) rodom iz Šibenika, (r. oko g. 1490 † 1563) ministar države dalmatinske reda male braće sv.

³⁷ Gl. o njem obširniju moju razpravu u Katoličkom listu 1859. br. 33.

³⁸ Jegarskoj crkvi ostavi isti Franjo Frankapan svu svoju veoma bogatu knjižnicu.

³⁹ Ovo će biti isto djelo, što se u carskoj knjižnici u Beču br. 2253—8742 nalazi pod naslovom: „Gregorianez Pauli Fpi. Jaurinensis. Origo gentis Hungariae“.

Franje, koji nastavi ljetopis Klimentovićev od 1512 do 1529, te napisa i drugi kratak ljetopis od Adama do godine 1542. Treći je pop Andrija Istrijanin, koji oko g. 1511—1525 napisa još kraće ljetopisne bilješke. Ova sva tri pisahu glagolskim pismeni, te su njihovi ljetopisi priobćeni po meni u Arkivu IV. str. 30—47. Još napisa gore spomenuti biskup modruški Šimun Kožičić Zadranin, na polu hrvatskom polu staroslovinskom jeziku: „Žitja od rimskih arhierejev i cesarov ot Petra i Julija daže do sadanih Klimenta sedmoga i Karla petoga“, tiskano na Rieci, u hižah njegovih g. 1531. Ako k ovim pridadem jošte popa Martinca Lapčanina (1493), popa Filipa Novljanina (1499) i bezimenoga pisca časoslova novljanskoga (1493), koji napisahu kratke bilješke o boju Hrvatah s Turci (1493) i o smrti Kristofora biskupa modruškoga, to sam onda napomenuo sve do sada poznate pisce, koji se u vrieme Marulićevo baviše pisanjem povjestničkih predmetah na hrvatskom jeziku. —

Z e m l j o p i s c i.

Zemljopisje gojilo se u sva vremena kod Hrvatah veoma malo. Iz vremena Marulićeva poznati su mi Antun Marcellus Osoranin, koji je po svjedočanstvu Dujma Gožetića (Galzigna) napisao oko g. 1470 zemljopisno djelo: „De situ orae Illyrici“. U isto skoro doba sastavi umni pjesnik šibenički Juraj Šišgorić svoje djelo: „De situ Illyriae et civitate Sibenici“, što se nalazi u knjižnici gosp. Cicogne u Mletcih pod br. 2218⁴⁰. Antun Marko Raimundi Zadranin, opisa g. 1501 biskupiju ninsku, koj opis priobći Farlati IV. str. 225. pod naslovom: „Descriptio Dioecesis ac territorii Nonensis“. — Dujam Hranković (de Cranchis) Bračanin, opisa latinskim jezikom g. 1505 otok Brač, koji opis štampan je u djelu Cicarellovom: „Osservazioni sull isola Brazza“. Fratar Ivan Gunlić Dubrovčanin, kroz više godinah gvardijan samostana fratarskoga u Betlemu, opisa na talijanskom jeziku svoje putovanje u svetu zemlju g. 1526. Tranquillus Parthenius Andronicus (Andrašević) Trogiranin, sastavi početkom XVI. vieka opis putovanja u Carigrad, prigodom svoga poslanstva. O tom piscu veli suvremeni Pavao Jovio: „Dignus elogio — Tranquillus Andronicus praeclarus Ciceronis aemulator, dum gravissimarum actionum ac Ottomanicae legationis, obscurorumque nobis itinerum Commentaria perscribit“. Napokon može se k ovim pričisliti i učeni fratar Bonifacio Darkolić, nazvan Stephanis, koj kao gvardijan monastira sionskoga i jerusalimskoga, dvanaest godinah u Palestini proživi i sveti grob Isusov popraviti dade. Postavši kasnije biskupom stonskim, bijaše na sboru tridentinskom i poslanik pape Pia IV. kod Filipa od Španje. († 1581). Izdao je svoje putovanje u svetu zemlju, pod naslovom:

⁴⁰ Ljubić. Ogledalo I. str. 339. — Valjalo bi sravniti u čem se razlikuju ova dva opisa Illyrie, od djela Palladia Fusca Padovanina: „De situ orae Illyrici“, što je pisano g. 1540 i od Lucia priobćeno.

„De perenni cultu terrae Sanctae et de fructuosa ejus peregrinatione“. Venetiis 1572. Osim toga napisa: „Regressus ex Hispania“ i bogoslovno djelo: „De ortu Clericorum“ u Mletcih 1568.

P r i r o d o s l o v c i .

Prirodoslovjem bavio se stari sviet, osobito Hrvati, još manje nego zemljopisjem. Ipak imamo tri naša pisca, koji nisu zanemarili i ovu prevažnu znanost koja iz mnogoga obzira polaže temelj ogromnomu napredku uma i umovanja ljudskoga. Veleumni dubrovački pučanin Benko Kotruljić, o kojem će niže biti govor, svrati prvi XV. vieka (1460) svoj um na prirodoslovna iztraživanja i na botaniku, te napiše na talijanskom jeziku djelo: „Della natura dei fiori“ (o naravi bilja). Učeni Dalmatin, po svoj prilici Zadraniin, Friderik Chrysogonus, napisa izvrstnu razpravu o tom, koliku silu vrši sunce i mjesec na morsku osjeku i plimu: „De causis aestus marini“, o kojem predmetu pisahu kasnije, Gassendi, Newton, Cartesius i Wolf, te je djelo našega Dalmatinca tiskom izdao njegov zemljak Ivan Pavao Galuči Solinjanin u svom djelu: „Theatrum mundi et temporis“. — Napokon pisa o istom predmetu Nikola Stjepanov Sagri Krivonosović Dubrovčanin, († 1572 u Manfredoniji) pod naslovom: „Ragionamenti sopra la varietà de' flussi et riflussi del mare oceano occidentale raccolti da Nicolò Sagri. In Venezia per Dominico Guerra, 1574 in 4“. Naš Ignacio Gjorgjić u svom djelu: „Parallelismus Afromelitae cum Dalmatia et Ragusa“ veli o istom piscu: da je bio zajedno izvrstan matematik.

P r a v o s l o v c i .

Medju onimi, koji XV. i početkom XVI. vieka pisahu štogod o crkvenom ili gradjanskom pravu, te se baviše u obće pravoslovjem, ide kao najstarijemu prvo mjesto Blažu Moravčaninu iz Glavnice. Poslan g. 1462 u Italiju na nauke, posjeti učilišta u Ferrari i Padovi, te postane u posljednjem mjestu god. 1467 doktorom kanoničkoga prava. Vrativ se u Zagreb, bijaše zagr. kanonik i zajedno župnik u Glavnici kod Moravča, a zatim g. 1494 arcidjakon kalnički. Od njega čuva se u zagrebačkoj nadbiskupskoj knjižnici rukopisno djelo: „Expositio Decretalium Corporis Juris Canonici“. U isto doba učio je u Padovi drugi zagrebački kanonik Martin od Gragene ili Grangje, koj god. 1467 napisa djelo: „Solemnis et copiosa repetitio famose legis admonendi seu de jurejurando. Excellentissimi Juris utriusque Doctoris Domini Angeli de Perusio in florentissimo studio Paduano ordinarie legente“⁴¹. Kao pravoslovca opjeva g. 1477 Juraj Šišgorić Jerolima Trogiranina, valjda od porodice Ciepićah, koj bijaše kasnije naddjakon i vikar splietski i doktor obijuh pravah,

⁴¹ Rukopis u knjižnici nadbiskupije zagrebačke.

te ga Marulić zove svojim najboljim prijateljem. Trogiranin bijaše i Fantin de Valle iz kuće Ciprijanićah († 1475), auditor Rotae i utemeljitelj hospotala slovinskoga sv. Jerolima u Rimu, papinski nuntius u Pragu itd. kojemu kardinal Oliverio Carapha napuljanin god. 1475 u rimskoj crkvi S. Maria Maggiore postavi grobni spomenik, kao „Juri consulto, Palatinarum Causarum disceptatori gravissimo, equissimoque“. Bogatu svoju knjižnicu i vlastite rukopise ostavi on monastiru sv. Križa na otoku Buji kod Trogira. Placido Menčetić Dubrovčanin iz reda sv. Benedikta, sastavi izvadke iz dekretah Gratianovih na porabu ponajviše izpovjednikah i prodikaocah. Toma Criević, drugi Dubrovčanin, (r. oko 1490 † 1562) bijaše kao pravoslavac i doktor obijuh pravah toliko na glasu, da mu god. 1529 kardinal Toma de Vio posveti svoje djelo: „De emptione rerum raptarum in bello injusto“. — Još bijahu poznati u Dubrovniku kao tadašnji pravoslovci: Ragusio de Ragusaeis, učitelj gradjanskoga prava rimskoga na sveučilištu u Padovi i Perugji (1522), koj je i pisao njeka izgubljena djela o istom pravu. — Marin Menčetić, kojega spominje Serafin Criević kao izvrstna pravoslovca „Juris Consultus excellens“ bijaše kanonik crkve dubrovačke. Jedna listina kralja Matijaša od god. 1470 spominje još Luku Bunića, koji je kao „Legis doctor“ poslan bio zajedno s Jakovom Gundulićem u Ugarsku u poslu založenoga blaga pokojnoga Stjepana Kosačića hercega sv. Save. I o Dobruši Dobričeviću (Boninus Bondenalius), koj umre g. 1510, veli Juraj Dobretić-Benignus, da je bio obijuh pravah doktor veoma slavan (gloriosissimus). Napokon spominje Ser. Criević Matu i Lovru Ranjinu od kojih prvi († oko god. 1500) bivši u Rimu imenovan doktorom prava, postane tajnikom kardinala Julijana Roborea, kasnijega pape Julija II.⁴²; a drugi Lovro († 1520) takodjer ljubimac pape Julija II., proslavi se kao doktor obijuh pravah u Florenciji na toliko, da su tamošnji gradjani u znak velike cienne njegova znanja, na občinskoj viećnici za viečna vremena posadili njegov grb. — Na glasu bijaše kao pravoslavac i Trifun Bisančić Kotorauin, učenik rimski, učitelj obijuh pravah u Bolonji i Perugji, knjižničar Duke od Modene, a kasnije biskup kotorski († 1540), baveći se pisanjem ne samo o pravoslovnih predmetih, nego i bogoslovnih, a stranom i povjestnicom, ostavivši nakon sebe Sbornik važnih poslanicah, što jih je pisao kardinalu Dominiku Grimanu. Ivan Stafilić Trogiranin (r. 1472 † 1528), vikar biskupije trogirске i učitelj crkvenoga prava na kolegiju Della Sapienza u Rimu, napokon biskup šibenički, napisa juridičke razprave: „De gratiis expectativis“. „De litteris Gratiae et justitiae“. „De vacatura beneficij“. „De brevibus ac de officio Legati apostolici“, tiskane u Mletcih godine 1540. Osim ovih još u rukopisu: „De bello et pace“, posvećeno djelo Vladislavu kralju ugarskomu i češkomu. Franjo Fumati,

⁴² Jednomu Mati Ranjini Dubrovčaninu, pravoslovcu i rektoru sveučilišta padovanskoga, postavljen je na trgu Prate della Valle u Padovi veliki kip, izvajan od mramora.

vlastelin zadarski i doktor građanskoga prava izdao je god. 1538 u Padovi govor, što ga je držao pred sakupljenimi pravoslovci. Čuveni dominikanac Juraj Utješenić Martinušević, rodom iz Kamenčaca u Hrvatskoj, jedan između najslavnijih i najlukavijih diplomatah svoga vremena (r. 1481) ubijen iz zasjede po Ferdinandovih plaćenicih kao gubernator erdeljski (1553), ostavi nakon sebe juridičko djelo: „*Libellus de Judicio candentis ferri et ferventis aquae*“, tiskano u Kološvaru godine 1550. A ima od njega i više diplomatskih i privatnih pisamah, među ostalim jedna poslanica pisana Antunu Vrančiću g. 1545, u kojoj opisuje počelo svoje porodice i svoj život. (U peštanskom muzeu, Sećenijevoj zbirci). — Franjo Nigretić, nazvan Niconitius, Korčulanin (r. 1501 † 1549), kancelar kralja poljskoga, ubijen u Rimu od svojih slugah, napisa juridičke razprave: „*De novi operis enunciatione*“. „*De probationibus*“. „*De testamentis*“. „*De consiliis*“ itd., a drugi Korčulanin Pavao Petreo bijaše g. 1545 učitelj prava na sveučilištu padovanskom i po svjedočanstvu Facciolatia izvrstni pisac. — Mario Kaboga Dubrovčanin, učitelj na sveučilištu padovanskom, doktor pravah i bogoslovja, poznati pjesnik hrvatski i talijanski, ostavi više pravodavstvenih razpravah, kao: 1. *De Ecclesiastica libertate et sacrați ordinis immunitate*. 2. *De praecedentia Episcopalis vicarii et aliarum dignitatum in cathedralibus Ecclesiis*. Tiskano u Rimu 1575, i posvećeno kardinalu Ludoviku Madruciju. 3. *Libellus secretorum*. 4. *Defensio in Philippinam Jupanensem* itd. Još imamo i razjasnjenje ugarskoga prava i sabranje dekretah, pod naslovom: *Tripartita ugarskoga*, zahvaliti dvim vieštim pravoslovcem onoga vremena: Franji Iločkomu u Srijemcu (rod. 1484 † 1555), kasnije biskupu jegarskomu u Ugarskoj, te gore spomenutomu Pavlu Gregorijanskomu od Gregorijanaca, biskupu zagrebačkomu i jegarskomu.

Još mi je ovdje spomenuti njeke upravljaatelje pravoslavniha učionah i učitelje prava na sveučilištu padovanskom, o kojih nebijaše gore rieč, ali su bez sumnje o svom predmetu štogod i pisali. Upravljaatelji bijahu: Šimun Roza, Dalmatin (g. 1492). Ivan Kašić, Hvaranin (g. 1496). Marin de Hungaris (Ugrinović?), Dalmatin (g. 1508—1517). Nikola Paladinić, Hvaranin (god. 1533). Ivan Giovino, Zadranin (god. 1535). — Učitelji crkvenoga prava bijahu: Natal Salernitan, Dalmatin (god. 1533). Antun Bakulić, Kotoranin (god. 1535). Vinko Pelegrinović, Dalmatin (g. 1536). Učitelji građanskoga prava: Mate Andreašević (Andreis g. 1503). Nikola de Hungaris (g. 1528—1529). Marin Solon, Dalmatin (g. 1531). Ivan Giovino, Zadranin (g. 1534). Antun Bakulić (g. 1537). Franjo Fumati, Zadranin (godine 1538). Paškalić Paškalić (god. 1539)⁴³. Napokon spominju se četiri zagrebačka kanonika: Ivan od Greča, Jakov od Tmera, Grgur stolni arcidjakon, i Angjeo, kao doktori pravah (*Decretorum*

⁴³ Ljubić. Dizionario biografico.

Doctores), koji su polazili takodjer sveučilište padovansko, a mogu se k ovim pridati još kanonik i arcidjakon Andria od Ivanica, kao Artium et Decretorum Doctor (g. 1495) i profesor bogoslovja u Zagrebu⁴⁴, te kanonik Juraj, Juris utriusque doctor.

Pisci o medicini i trgovini.

Malo bijaše naših ljudi u ono doba, koji se baviše medicinom i znanostju trgovine. O prvoj pisahu neki Dubrovčani i to: Doktor Juraj Ispan, učenik pariški, koj napisa medicinsko djelo: „De ratione medendi eos qui sub climate Ragusae nati sunt“ i Luka Bisija (god. 1460) o kojem veli Criević: Claruit medicis disciplinis apprime. Kao učeni doktor medicine i mudroslovja hvali se još od Crievića i Gabriel Galvani Dubrovčanin, koj izučiv nauke u Italiji i vrativ se g. 1479 u svoj rodni grad, započe njeko učeno medicinalno djelo pisati, kad god. 1482 od kuge naglo umre. Početkom XVI. vieka bijaše u Dubrovniku na glasu učeni doktor medicine Veselko (Alegretti) polag nekijh Alojno Georgirić, kojega pisma izgubljena su, ali mu stoji grobni spomenik u Bolonji u crkvi Annunziazione di B. M. Virgine, na kojem se veli, da je bio: „Tum Philosophiae, tum medicinae scientia eximie ornatus, atque etiam Historiarum, Astrologiae, inprimisque Cosmographiae ac Geographiae, quas non tam ex libris quam ex diuturna terrarum perlustratione sibi adsciverat, caeterarumque artium mathematicarum omnium clarissimus“ († 1575). — Medju vieštake liekarstva, ako i neznam da li su štogod pisali o medicini, mogu pribrojiti i učitelja medicine na sveučilištu padovanskom god. 1532. Jurja Amelija, nazvana Liburnese, po svoj prilici iz primorja hrvatskoga, t. j. stare Liburnie; zatim Mihalja i Markvarda kanonike zagrebačke (1456), obadva doktora medicine. — O trgovini⁴⁴ pisa jedini dubrovački pučanin i prognanik „Benko Kotruljić“, ministar i poslanik napuljskih kraljevah Alfonsa i Ferdinanda, a prije sudac Napulja grada, koj god. 1458 u gradu Serpici u Napuljskoj napisa na talijanskom jeziku svoje djelo: „Della mercatura e del mercante perfetto libri IV.“ posvetivši ovo djelo Franji Stjepanovu pučaninu dubrovačkomu, ter ga stoprv nakon njegove smrti Ivan Guizepić, pučanin dubrovački, ponajprije u Mletcih g. 1573, te iste godine Franjo Patritio, Dalmatin,

⁴⁴ Za čudo mi je kako baš o velevažnoj znanosti trgovine naši ljudi u ono doba tako malo pisahu, kad su upravo dalmatinski gradovi, a njim na čelu slobodni grad Dubrovnik, sve svoje ogromno bogatstvo i sav svoj duševni napredak ponajviše obrtnosti trgovine zahvaliti imali. Ta poznato je, da sam Dubrovnik tečajem XV. vieka svæstranom svojom sretnom pomorskom trgovinom tako daleko dotjera, da je do 300 velikih brodovah imao, s kojimi je dopirao do Afrike i Egipta, do Indije, do Englezke i do novoga svijeta, ter je mogo jošte u XVI. vieku oružanimi svojimi brodovi i najizkusnijimi brodari podupirati veličanstvena, ali žalibože nekoristna poduzeća cesara Karla V, koja dubrovačkomu mornarstvu smrtni udarac zadadoše.

popravljena po drugi krat tiskom izdade, pošto je prvo izdanje u nekoliko danah razprodano bilo. Od istoga pisca poznata je i razprava: „De uxore ducenda“.

P j e s n i c i l a t i n s k i.

Prelazim sada k pjesničtvu, kao onoj grani književnosti, koja u doba Marka Marulića kod Hrvatah najbujnije procvatè, i nad svimi inimi granami znanosti silni mah preotè.

Dualizam jezika vladao je dakako i u toj vrsti znanja, isto tako kod Hrvatah kao i kod inih narodah zapadnih. Latinski klasicizam i narodan jezik stajahu još uvijek u oprieci, te se neznaše, koji će prevagnuti u napredak. Latinski pisalo se je za veliki sviet i za učene ljude⁴⁵, a u narodnom jeziku, za puk i za žene, koje tada još govorahu samo svojim jezikom. Kod nas Hrvatah pisalo se iznimno još u narodnom jeziku i za svećenstvo glagolsko, koje nije umielo latinski, ali se nije ni popelo bilo do višega znanja i uljudnosti.

Štogod su naši ljudi još u ono doba pisali latinski, to ima višega uzleta i dublje znanstvene vrijednosti, a što su pisali hrvatski, ima više obične priproste nauke, ako i toplijega čuvstva. Tako bijaše i u skladanju pjesamah. Epopeje, Ode, Elegije i Epigrame pisahu naši pjesnici ponajviše na jeziku latinskom, dočim liričke pjesme čuvstva i ljubavi, prijateljske poslanice, alegorične, didaktične, dramatične i pobožne pjesme, a kadkad i Satire na hrvatskom jeziku pjevahu.

Mi moramo dakle i u pjesničtvu oddieliti one naše pjesnike, koji pjevahu latinski, od onih, koji pjevahu hrvatski. Počnimo s pjesnicima latinskimi.

Odmah početkom druge polovine XV. vieka pojavljuju se dva naša neumrla latinska pjesnika, kojih slava i glas proteče po svojoj zapadnoj Europi. Ivan Ljudić od Kešinacah⁴⁶, nazvan Janus

⁴⁵ Kako je u istoj Italiji narodni jezik talijanski malo cienjen i zanemaren bio u ono doba, svjedoči nam I. Cantu, koji o onom vremenu ovo piše: „Allora la lingua fondata da Dante, da Petrarca e da Boccaccio parve indegna di vestire i pensieri, parve una puerizia, e i pochi che la coltivavano, od erano tenuti in conto da poco, o essi stessi nol facevano che per confortarsi di studii più gravi, non mai per meritare con essa un nome nel regno delle lettere. — Gli Italiani non vollero pensare, non vollero parlare se non come parlavano e come pensavano i Greci e i Romani; così invece d'arricchire una lingua e una nuova letteratura, non pensarono che a copiar servilmente gli antichi modelli. I più vigorosi eruditi si sarebbero vergognati di parlare in una lingua che era parlata dal popolo, e il cui uso avrebbe potuto forse imbastardire la purità del latino“.

⁴⁶ Sve do danas nije se znalo pravo ime ovoga slavnoga pjesnika. Dojakošnji njegovi životopisci, Kaprinaj, ako se nevaram na čelu, našavši u nekoj listini pogriješno napisano (ili čitano) njegovo ime de C e s i n g e i de C h e s i n g e, H o r a n j i piše H e s i n g e, okrstiše ga ovim imenom, koje u nijednom jeziku neima upravo nikakova smisla. Mnogozaslužni Theiner priobči prvi u svojih spomenicah ugarskih (Mon. Hist. Hung. T. II. p. 320.), pismo pape Pia II. na Ivana Viteza od Sredne, tadašnjega biskupa varadinskoga, koj bješe zamolio papu, da mu njegova netjaka

Pannonius, bijaše prvi, a drugi Elio Criević nazvan Elias Lampridius Cervinus. Ivan Ljudić od Kešinaca, sin prostoga drvodjelca, zvana Ljudića (Ludicius) i Barbare Vitezove, sestre više spomenutoga Ivana Viteza od Sredne, rodio se dakle g. 1434 u Slavoniji medju Savom i Dravom, kako sám u svojim pjesmah svjedoči, po svoj prilici kod sela Kešinci kod Djakova, u virovitičkoj županiji, te umre kao biskup pečuški g. 1472 u Zagrebu, kamo bješe pobjego pred kraljem Matijašem, učinivši sa svojim stricem proti kralju urotu, na korist kralja poljskoga Kažimira. Izobražen u Italiji, a najbolji učenik Ivana Gvarina, stajaše s ovim i mnogimi učenicima Talijani u tiesnom savezu, te dovede prvi klasičke muze u podunavsku i podravsku Panoniju, kako sám u svom Epitaphiju kaže, kad veli:

Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Histrum,
Duxit laurigeras, ex Helicone, Deas.
Hunc saltem titulum, Livor, permitte sepulto,
Invidiae non est in monumenta locus.

A na drugom mjestu pjeva:

Primus ego Eridani patrium de gurgite ad Histrum
Mnemonidas Phoebos ducam comitante sorores.
Primus Nysaeos referam tibi, Drave corymbos,
Ac viridi in ripa centum sublime columnis
Constituam templum.

Jana (Panona), bivšega tada predstojnika crkve titulske, za pomoćnika i vikara dade; na što mu papa ovo odgovori: „Cum itaque — — — cupias dilectum filium Johannem Chesmicze prepositum Ecclesie Titulensis, Colocensis Dioecesis, legum doctorem, nepotem tuum, virum utique expertum et idoneum ac litterarum scientia peditum, ad participationem cure huiusmodi, quoad vixeris, adhibere. Nos igitur tuis — supplicationibus inclinati etc.“ Iz ovoga pisma razabire se dakle, da se njegovo prezime, koje on po običaju onoga vremena, od rodnoga svoga mjesta dobi, neima čitati Cesinge ni Chesinge. Ali je moguće, da ni učeni Theiner ovo geografičko ime nije dobro pročitao, jer nam se čini, da bi imao bio čitati: „Chesincze“ t. j. Kešince, koje posve odgovara današnjemu mjestu Kešinci i Keršinci kod Djakova u virovitičkoj županiji, a odgovara takodjer opisu o Janovom rodnom mjestu, kako nam ga sam Jan Panon u svojim pjesmah ostavi, kad veli:

Ille ego et haec cecini Dravum generatus ad altum.

Još jasnije opisuje mjesto njegov učitelj Ivan Gvarini u svojoj poslanici, pisanoj istomu Janu, u kojoj medju ostalim veli:

Quando erit illa dies qua tecum visere possim
Littora saxosa proxima Dalmatiae,
Illyricumque latus, Dravus quas irrigat oras,
Et glaciem gelidi cernere Danubii.

Sám Jan kaže nadalje, da se je rodio nedaleko od mjesta, gdi Drava utiče u Dunav, a to je kod Osieka, ne daleko od Kešinca. Magjarski pisac Ferenczy, zove u svom „Magyar Irodalom“ našega Jana „Mecsinczei Janos“, t. j. iz Mešincea, odkuda njemu ovo ime? to neznam. Kad bi Theinerovo čitanje ipak pravo bilo, onda bi naš Jan prezime nosio od Česmicze, prastaroga grada u križevačkoj županiji, koji je medjutim daleko od Dunava ležao. Ime Janova oca Ludicius, t. j. Ljudić, priobći prvi Kaprinay.

Pisao je ponajviše Panegirike, Elegije, Epigrame i poslanice, klasičkim perom, duboko izobraženim umom i uznešenim poetičkim duhom. U mladosti svojoj bijaše vojnik, te mu se samo kao takovomu mogu oprostiti njeke njegove uprav ružne erotičke Epigrame, kao n. pr. na Ursulu, Luciju, Ledu itd. pisane, koje bi se napisati stidio najrazuzdaniji čovjek. Ali naš pjesnik bijaše prost i od tadašnjih težkih vjerozakonskih verigah i predsudah, a to ga uprav velikim učini; nijedan svećenik ugarski i hrvatski onoga vremena nebi se bio n. pr. usudio sliedeće napisati redke proti hodočastju rimskomu, iz kojega je stolica rimska tada tolike koristi vukla:

Deridet euntes Romam ad Jubilaeum.

Hispani, Galli, Sclavini, Teutones, Hunni,

Clavigeri petitis limina sancta Petri.

Quo ruitis stulti, Latios ditare Telonas?

Salvari in patria a sicine nemo potest?

Janova pjesnička djela tiskana su višekrat. Ja bi reko, da je najbolje izdanje erdeljskoga kancelara Samuela Telekija, u Frankfurtu na Renu (Trajecti ad Rhenum) kod Bartola Wilda g. 1784 u dva debela toma u 8-ni polag staroga rukopisa iz korvinianske knjižnice.

Elio Criević ili Crieva, kako se je sam u svojoj oporuci napisao, dobivši kao akademik rimskih kviritah ime Elias Lampridius Cervinus, slavni ljubimac kardinala Aleksandra Farnesa (pape Pavla III.), rodio se u Dubrovniku g. 1463, a umro tamo 12. rujna 1520. Otac mu se zvao Lampridio, a mati mu bijaše iz kuće Zamanjićah. Iza Franje Petrarke bijaše on prvi, kojega još mlada, u 18 godini, akademija kvirinalska vienča kao klasičkoga pjesnika latinškoga, na rimskom kapitolu. Ovo vienčanje raznese mu glas po svijetu, te vladari, velikaši i književnici odlikovahu ga svojimi hvalami. Vrativši se u Dubrovnik, bude tamo velikim slavjem primljen i vječnikom imenovan, ali kad svoju ženu izgubi, s kojom je rodio dvie kćeri Mariju i Petronilu, ostavi sviet i postane svećenikom, te umre kao kanonik dubrovački od kostobolje u zabiti, napisav sam sebi grobni napis:

Aelius obscuro tacitus tegor ecce recessu,

Nunc de me saltem, livor acerbe, tace.

Njegove pjesni sastoje iz Epigramah, Elegijah, Himnah, Epitaphijah itd., te se čuvaju u knjižnici vaticanskoj pod br. 2939, i u priepisih kod nekijh Dubrovčanah.

Od ostalih latinskih dubrovačkih pjesnikah onoga vremena, poznati su još Jakov Bunić (rod. 1534), koj u heroičkih versih, prije Sannanzara i Vide, izpjeva u klasičkoj Epopei život našega Spasitelja, te je ovo djelo pokraj inih Bunićevih pjesamah, dozvolom pape Klimenta VII. u Rimu g. 1526 tiskom izdano pod naslovom: „Jacobi Boni Ragusaei, de vita et gestis, mysteriis et documentis opus egregium; ex quatuor Euangeliis aliisque diuinis eloquiis ad

omnimodam et perfectam Christianorum eruditionem, carmine Heroico eleganter ac mirifice congestum atque in XVI. libros diuisum. — Eiusdem Jacobi Praeludium in tres distinctum libros, trium gratiarum nominibus appellatos, atque Herculis labores et gesta in Christi figuram, mystice ac pulcherrime eodem carmine continentes. Cum gratia et priuilegio sanctissimi D. N. Clementis VII. Pont. Max. Romae MDXXVI mense Maio“. Gore rečenu pjesmu dade isti papa Kliment po fratru Bernardinu Cortonu iz Videma na chaldejski i jermenski jezik prevesti. Dubrovčani bijahu još: Vuk Bobalić (1470), Petar Menčetić (1489), Angjeo Martinić (de Martini † 1520), Nikola Marinov Ranjina (rod. oko 1490 † oko 1550), bogoslovac i historik, koji napisa takodjer poveću latinsku pjesan: „De Inventione Corporis S. Simeonis Prophetae“. Nikola Restić pisa oko g. 1500 latinske i talijanske pjesme, koje ostavi samostanu benediktinskomu u Višnjici. Bijaše slavan vojnik i vojvoda na kopnu i na moru, odlikovan od genovezke vlade. Stjepan Gučetić, koj oko g. 1500 pisa svoje Epigrame. Karlo Pucić († oko g. 1522), Marin Lukarić († 1564) i Damjan Beneša († 1540), koji posljednji i na grčkom jeziku pjesme skladaše, a na latinskom ostavi u rukopisu izpjevanu smrt Isukrsta u X knjigah, zatim Ekloge, liričke pjesme, Satire, Epigrame itd., dočim Marin Lukarić pjesmu o postanku svieta i život sv. Vlahe, zaštitnika dubrovačkoga, izpjeva. Medju dubrovačkimi latinskim pjesnici proslavi se napokon veoma i Ivan Gučetić († oko g. 1527), kojemu učeni Angelus Politianus, kad njegove pjesni pročita, medju ostalimi pisa ovo: „Perlegi libros Carminum tuorum — Ii me cum voluptate maxima tum maiore prorsus admiratione affecerunt. Nam quae non obsecro suauitas illa tanta, lepor elegantiaque versicolorum, tot aculei, sales, argutiae, tanta eruditio, tanta varietas, tantae ubique Veneres gratiaequae delectentur. Quis non attonitus audiat hominem ab Illyrico, mercimoniis, ut inquit Plautus. eruendis vendundisque occupatum, florentibus adhuc annis tantos in omni Poetica fecisse progressus“. U tiskanoj Kristiadi Bunićevoj ima i njegovih pohvalnih pjesamah. Mletčanin Sabellico stavlja ga u prvi red govornikah svoga vremena.

Kotor grad može se ponositi sa svojom trojicom tadašnjih latinskih pjesnikah, od kojih prvi Bernardo Pima (1508) bijaše vienčan kao pjesnik; drugi Ludovik Paskvalić († 1550) učenik padovanski i vojnički častnik na otoku Kreli, bijaše toli sretan i duhovit, da mu se riedki pjesnici dalmatinski predpostaviti mogu. Njegove tal. ljubovne pjesme tiskane su pod naslovom: „Rime Volgari“ u Mletcih 1549, te su posvećene Marciji Grisogoni Zadranci, kojoj iste godine Bernardin Gisolfo posveti svoj tal. prevod Marulićeve pjesme o Herkulu. Nakon njegove smrti izdade napokon sve latinske pjesme njegov prijatelj i čuveni učenjak mletački Ludovik Dolci, pod naslovom: „Ludovici Pascalis Carmina, per Ludovicum Dulcium nunc primum in lucem edita. Venetiis 1601“. Treći pjesnik bijaše Nikola Chierli († 1522).

Na Hvaru otoku pjevahu i pisahu hrvatski pjesnici Hanibal Lucić i Petar Hektorevič, takodjer latinski i talijanski. Najbogatiji izmedju dalmatinskih gradovah bijaše grad Splet u ono doba latinskimi pjesnici. Medju znamenitijimi hoću samo njeke da napomenem: Prvo mjesto zauzimalje učeni diplomat, govornik i pisac Toma Niger († 1527), o kojem višekrat govor bijaše, koj se je kao poslanik i prijatelj velikašah i s ove strane Velebita naime u Senju, Zagrebu i u Ugarskoj dulje vremena bavio. Po svjedočanstvu Marina Sanuda, sastavi on poveću heroičku pjesmu u pohvaln dužda mletačkoga, koju je g. 1503 mletačkomu senatu poslao. Njemu posveti Marulić svoje parabole, kako ćemo niže viditi, a u poljudskom monastiru kraj Splieta, u kojega crkvi je zakopan, čuva se i danas njegova izvrstna podoba. — Petar Petračić, opjevan od Šišgorića (g. 1477), Franjo i Jerolim Martinčić, Donat Pašalić, Nikola de Albertis, Šimun Selimbrič, Kristofor Niger, Toma Hranković i Nikola Natalis slovili su u isto doba kao pjesnici. Njeke od njih opjeva Marulić u latinskih versih, dočim opet Natalis život M. Marulića, po njegovoj smrti izvrstno napisa.

Od Šibeničanah zaslužuje kao pjesnik prvo mjesto učeni doktor Juraj Šišgorić, od stare vlasteoske kuće, koj izučiv u Padovi svoje nauke, izdade g. 1477 u Mletcih svoje pjesme pod naslovom: „Georgii Siggorei Sibenicensis Dalmate Elegiarum et Carminum libri III.“, posvetivši jih svomu prijatelju, mladomu Petru Toboleiću, sinu Damjanovu. Iz njegovih Elegijah razabira se uznešen duh, rodoljubivo srce i duboko čuvstvo, ali i turobna ćud pisca, koja se pokazuje osobito onda, kada pjeva o nevoljah svoje domovine, zadanih joj od Turakah, i o nesreći svojoj i svoje porodice. Njegove Epigramme čuvaju se u rukopisu u mletačkoj knjižnici sv. Marka. (Class. XIV. Cod. 244. i 249). Kao što gore vidismo, napisa on i zemljopisno djelo o Illiriku i Šibeniku, a osim toga izdade stampom talijansko djelo: „Delle piu nobili prerogative di Sebenico“. Opisa takodjer običaje Šibeničanah, i bijaše prvi sabiratelj hrvatskih narodnih posloviceah, koje zajedno s učenim Ivanom Naupleom na latinski jezik, pod naslovom: „Dictionaria Illirica“ prevede, kako to sam izpovjeda: „Siquidem prouerbiis Illyricis utuntur (Sibenicensis) quae nos dictionaria diximus, et ex lingua vernacula in latinum vertimus cum Jo. Naupleo viro docto et discreto. Illis namque nec leges Solonis, nec Numae Pompilii excogitationes, nec ipsa Pythagorica praecepta videntur acutiora“⁴⁷. Iz Šibenika bijaše i Elio Tolomirić, umni učitelj u grčkom i latinskom jeziku proslavljenoga kasnije Antuna Vrančića (rodjena 1504). Medju ostalim opieva Elio u disticah Dominka Buću Kotoranina. Još je bio Šibeničanin i Juraj Divnić biskup ninski, o kojem Šišgorić, zahvaliv mu se na poslanoj si pjesmi, pjeva:

Tu musam parvo semper veneratus ab euo
Musa tibi magnum nomen in orbe dabit.

⁴⁷ Ljubić. Ogdalo str. 339.

Medju Trogirani sloveli su kao pjesnici dva od vlasteoske porodice de Andreis (Andraševići) Matija (r. o. 1470) i Trankuillus Parthenius, nazvan lat. Andronicus, a hrvatski Tihčić (r. o. 1480 † oko 1560). Prvoga Elegije spominje Ivan Lucić u svom djelu: „Memorie di Trau“, a u novije doba i Fortis. Bijaše isti vienčan kao pjesnik na sveučilištu padovanskom g. 1503. Drugi je živio mnogo vremena kao professor u njemačkoj i u Lipsiji, zatim je kao tajnik i poslanik kralja Ivana Zapoljskoga hodio po Poljskoj, Englezkoj, Francezkoj, Ugarskoj, Vlaškoj i Turskoj, dok nije napokon pod starost nastanio se u rodnom gradu Trogiru, jer je po svjedočanstvu Vrančića ljubio Dalmaciju nada sve. Ovaj Trankvillo napisao različita djela, medju ostalimi izdade: „De celeberrimi D. Blasii vita. Lipsiae 1509“, zatim u Ingolštadu god. 1518 pjesmu: „Ad Deum contra Thurcas oratio, carmine heroico“, s posvetom: ad Clarissimum ac nobilem virum Hieronymum de Croaria (Croatia?) in Taphein utriusque Juris Doctorem“ zajedno s Epigrammi Herlera, Rotmunda i Spetta u njegovu pohvalu izpjevanih. Iste godine 1518 štampana je u Augsburgu njegova pjesma: „Oratio ad Germanos de bello suscipiendo contra Turcas“, posvećena Kristoforu de Modrutza, biskupu od Trienta. Godine 1541 tiskao je neki Melchior Lotter u njemačkoj njegovu razpravu: „Oratio de laudibus Eloquentiae“, a u Beču; „Oratio contra Turcas“ (2. izd.?) Osim toga tiskan je i njegov „Dialogus de vitta privata“, u kom se razgovara Silla s Cezarom. I u rukopisih ostavi mnoge razgovore, poslanice, govore i pjesme u pohvalu pape Pia V. cesara Maksimiliana, sina Ivana Zapoljskoga, Alviza Cjepića, i heroičku pjesmu o Milošu Baričeviću¹⁸. Dopisivao je često i s Antunom Vrančićem, sugradjaninom svojim. K ovim Trogiranom imadu se još dodati Jerolim Makarelić, arcipop trogirski, a g. 1496—98 vikar splietski, koj i Marulića opjeva u jednoj latinskoj Epigrammi, ter Ivan Stafilić, takodjer Trogiranin, doktor obijuh pravah, koj svoje pjesme posveti Petru Contarenu Mletčaninu, s poslanicom čuvanom u knjižnici sv. Marka. (Cl. XIV. Cod. 245. Od Zadrana poznat mi je po imenu jedini Ivan Križan, kojega je Šišgorić u njegovih brigah tješio s pjesmom:

Summe lyram : tristes propellet pectore nubes,
Et faciet pulso corda serena metu.

S ove strane Velebita živili su Julio Dalmatin, vierni prijatelj Jana Pavana i prećedni pjesnik, kojega je isti Jan česte nagovarao u svojih pjesmah, da nekrije pred svietom svojih prekrasnih umotvorah. Julijo napisao i djelo: „Tractatus de animae potentiis“, sadržaja, ako se nevaram, filozofičkoga. Drugi pjesnik iz Dalmacije, za vrijeme kralja Matijaša, bijaše Alexander Cortesius tajnik stolice rimske, nazvan Dalmata, koj napisao Epos u hvalu kralja Matijaša. Ova pjesma pod naslovom: „De laudibus Regis Mathiae bellicis“, tiskana je u Bonfinovoj povjestnici.

¹⁸ La Dalmazia 1846. N. 34.

Latinski pjesnik bijaše takodjer Vladislav Vitez od Sredne, poslanik kralja Matijaša na dvoru pape Siksta III., rođak Ivana nadbiskupa i prijatelj Jana Panona, koj mu dne 13. rujna 1469 pisa: „Ex quo te utriusque linguae musae inter suos ascripserant, iam ex illo amicus mihi esse coepisti“, koj drugi jezik, pokraj latinskoga ima se tu razumievati, nije još nitko protumačio. Napokon imamo latinskih pjesamah i od našega historika Stjepana Brodarića, koj napisa više vrstnih Elegijah, medju kojima je jedna spjevana u slavu krakovskoga biskupa Petra Tomickoga, priobćena po Stanislavu Gorskom, kanoniku krakovskom, u životopisu rečenoga biskupa.

Dočim ovako predočismo sve našega naroda pjesnike, koji u Marulićevo doba, zajedno s njim, pjevahu na jeziku latinskom, doba je da oko svratimo i na pjesništvo hrvatsko onoga vremena.

Pjesnici hrvatski.

Mi Hrvati nemožemo žalibože dokazati, da imamo umjetnih pjesamah starijih od 15. vieka, ako bi se i dalo utvrditi, da su one umjetne pjesme nepoznatih pjesnikah, koje su sačuvane u nekih glagolskih i dubrovačko-cirilskih rukopisih XV. i XVI. vieka, (1468—1520), kao i njeka u rukopisih sačuvana Mysteria t. j. prikazanja, od mnogo starijih pjesnikah nego što su rukopisi. Ali baš gore rečene pjesme strogo pobožnoga sadržaja, nisu ni glede poetičkoga duha, ni glede rithma od velike ciene, a mysteriam neznamo točno njihovu starost; s toga moramo svakako priznati, da naše umjetno hrvatsko pjesništvo počima stoprv s drugom polovinom XV. vieka, i to uprav s Markom Marulićem, dokle god nam se neodkriju hrvatski pjesnički spomenici onih starih „začinjavac“, koje spominje Marulić u predgovoru svoje Judite, ili onih od Marulića starijih našega naroda pjesnikah, kojih jedine latinske pjesme doproše do nas.

Nu ako i nemožemo izrično utvrditi, da je narod naš prije druge polovine XV. vieka imao umjetnih pjesamah spievanih od učenih i književnih ljudi na hrvatskom jeziku, to možemo ipak podpunim osviedočenjem kazati, da smo jur onda imali starinskih narodnih pjesamah sačuvanih kod puka. Dokazom je ne samo naš Petar Hektorović Hvaranin (r. 1487 †. 1572.), koj prvi nekoliko narodnih „počasnicah i bugarkinjah“, u svom „Ribanju“ priobći, nego još više Juraj Šisgorić Šibeničanin (r. oko 1440 †. oko 1490), koj u svom rukopisnom djelcu „De situ Illyriae et civitate Sibenici“, govoreći o običajih puka šibeničkoga, veli medju ostalim: „Mulieres praeterea in funerum luctibus reboant nenias, constantium animos virorum percutientes, et ad lacrymam excitantes: feruentiores quam fletibus Thelidis, et minis Curiali, quos in filiorum perditionibus barbaro ululatu emittebant. Et in nuptiarum die choreas ducentes, quaedam cantant epithalamia, qualia nec Catullus, nec Claudianus cecinisse fuit auditus. Petulans deinde iuventus, cupidinibusque capta, voce valens amatorium carmen tale noctu decantat, quale vix cultus Tibul-

lus, aut blandus Propertius, aut lascivus Cichoridis Gallus, aut Zeboya Sapho decantaret. Et molam vertentes pro conficiendo oleo, meditantur Eclogas alternas, diceresque Dametam et Menalcam coram Palemone modulari. Pro modo praeterea cantilenae in choreis terram feriunt, quam rem describens Galeottus Nro. de Nomine, sic loquitur: Apud Sclavinos nunc in usu est modus ille antiquorum, nam cum staticulos in chorea fecerunt, omnes uno eodemque tempore terram pede pulsant“⁴⁹. Lukarić Dubrovčanin pripovieda, da su Dubrovčani jur prije XI. vieka pjevali junačke pjesme o slavi hrvatskih vladarah, a Eusebio Caboga suvremenik Lukarićev, XVI. vieka, spominje narodnu popievku, što su pjevali u Slanom o morskoj nesreći Aleksije Komnena itd.

Narod hrvatski, koji je dakle tako starih narodnih pjesamah imao, nije dakako mogo biti i bez umjetnih pjesnikah, koji su se doista u drugoj polovini XV. vieka hrpimice pomolili. Dubrovnik i Splet, prednjačili su kao u svem duševnom životu, tako i u pjesničtvu svemu narodu hrvatskomu, a možemo s ponosom kazati i svemu slovinskomu na rodu, te bi se s toga o obijuh gradovih kazati dalo ono, što je Ivan Vidal, vlastelin i pjesnik korčulski XVI. vieka, u jednoj svojoj poslanici na N. Nalješkovića pjevao o samom Dubrovniku:

Dubrovnik grad svitli i slavan zadosti
 Svake bog nadili obilno milosti.
 Gospodom ga uresi, zakonmi i pravdom,
 Razlicim uzvisi imanjem i blagom.
 Svuda ga jes puna slava, svud on slove,
 Hrvatskiah ter s' kruna gradovah svih zove.

Njekoliko samo godinah iza Marulića rodili su se u Dubrovniku Šiško Menčetić, (r. 1457 †. 1501), Gjore Držić, (r. oko god. 1460), Marin Krističević, (r. oko 1460). Marin Dimitrić (r. oko 1470—1500) i Mihalj Bunić sin Luke, (†. oko g. 1520.) bivši knez dubrovački, kojega i Elio Criević opjeva, (1511),

Prva dva mogu se nazvati uprav otcu dobrovačko — hrvatskoga pjesništva, jer dočim je od trećega jedna jedina lirička pjesma medju Menčetićevimi sačuvana, a od posljednjih dvijuh nijedna, imamo od prvoga čitavu zbirku ljubeznih i elegičkih pjesamah, a od drugoga različne pjesme ljubovne, moralne, elegične i dramatične, ter je Držićeva „drama od pira“ uprav najstarije djelo svoje vrsti na jeziku hrvatskom, pošto starija Marulićeva „prikazanja, skazanja i govorenja“ sasvim drugoj vrsti dramatičkih proizvodah pripadaju, kako ćemo niže viditi. U XV. vieku živivši još tri Dubrovčana: Mavro Vetranić (r. 1482 †. 1576), Nikola Dimitrić (r. 1493 †. 1553). Stjepan ili Sigismund Gučetić, (†. 1503), od kojih pripada Vetraniću prvo mjesto medju hrvatskimi pjesnici XV. i XVI.

⁴⁹ Kao što izdanje Hektorovićeve Ribanja, tako imamo i prevažnu ovu bilježku Šišgorićevu zahvaliti mnogozasluznomu akademiku Ljubiću, koji ju u Mletciah iz rukopisa knjižnice Čikonjine prepisa.

vieka, ili mi gledali na bogatstvo njegovih pjesničkih proizvoda, ili na vanjsku formu i krasotu jezika, ili na unutarnju vrijednost i ljepotu misli i slika. Njegov „Remeta“ i „Putnik“ (pelegrin), njegova rajska gora u drami Abramova posvetilišća i njegove pjesme izpievane Italiji, Vlasteostvu hvarskomu itd. takovi su umotvori, koji bi svakomu izobraženomu narodu onoga vremena na slavu služiti mogli. Dimitrovićeve „poslanice“ imaju vrijednost ne samo kao pjesme, nego i kao putopisi, a Gučetićeve „Dervišiada“, za koju se još uvijek nezna pravo, da li je doista njegovo djelo, spada u prvu vrst naših makaroničkih i šaljivih pjesama. Ako hoćemo da budemo pravedni, moramo priznati, da se splietski hrvatski pjesnici onoga vremena s dubrovačkimi nipošto natjecati nemogu, jer one pjesme, što jih imamo sačuvanih od Marulića, Jerolima Papalića, Placida Gregorijanića, Jerolima Martinčića i Nikole Matulića, nemogu nikako dostići visinu i ljepotu mnogih tadašnjih pjesmotvorah dubrovačkih. Mogli bi baš reći, da jim je kadikad jezik jezgrovitiji i da su jim bogatije misli, dočim su dubrovčani mnogo trošili rieči na gole fraze bez misli. Ali vazda jedin te isti pobožan i moralan sadržaj splietskih pjesama, čini da splietska pjesma pokraj bujne, živahne, raznoga cvieća i mirisa pune pjesme dubrovačke, uvijek u nazadku ostaje; ako nije možebit ovu štetu tadašnjim splietskim pjesnikom naniela nemarnost kasnijih Splietjanah, s vremenom potalijančenih, koji su malo marili za hrvatski jezik i hrvatske duševne proizvode svojih otacah, dočim su Dubrovčani sve do danas umili bolje čuvati i dohraniti dragociene duhovne umotvore pradjedovah svojih.

Mnogo srodniji Dubrovčanom jesu tadašnji pjesnici hvarski, od kojih su nam poznati Hanibal Lučić, (r. oko 1480 † 1530), Petar Hektorović (r. g. 1487 † 1572) i Franjo Božičević (r. oko g. 1480)⁵⁰. Navlastito dva prva podigoše se za Vetranicem skoro do iste njegove visine. Lučićevu Robinju oblubi naš narod na toliko, da su ju još prošastoga vieka po dalmatinskih gradovih i otocih javno predstavljali. Njeke od njegovih „ljuvenih pjesama“ nadkriljuju sve, što se u staro doba do Gjorgjića kod nas o ljubavi pjevalo. Još ima Lucić i tu zaslugu, što je prvi kušao latinske klasike, (kao Ovida), na naš jezik prevadjati. A neima sumnje, da je i latinske pjesme skladao, kao što je pisao i talijanske sonette, štampane u Mletcih 1555. Hektorović bijaše ne samo duhovit pjesnik, nego i mudrac, naravoslovac i prvi sabiratelj narodnih pjesama i napjevah, od kojih nam njeke u svom „Ribanju i ribarskom prigovaranju“ na ugodnu uspomenu ostavi. Obćeći s pukom, učio je mudrost njegovu i prebogati njegov jezik. Kao imućan vlastelin crpio je nauke iz najboljih vrelah i ostavio svojom oporukom, štampane i pisane hrvatske knjige (in lingua dalmatina) Juliji kćeri svoje kćeri Lukrecije, udate za Petra Gazarovića, vlastelina hvarskoga. O Franu

⁵⁰ Ja sam ovoga u mojih starih pjesnicih pogriješno načinio bio Spliećaninom.

Božićeviću, o kom veli Hanibal Lucić u jednoj pjesmi da je „svim ostalim naprida pisnikom“ neznam šta da reknem, jer su njegove pjesme većom stranom izgubljene, te ja poznam samo njegov hrvatski prevod: „Molitve B. D. Marie“ od Frana Petrarke, koju pjesmu Marulić iz tal. na latinski prevede. Još nam ostaje jedan pjesnik, fratar „Šim un Klemenović ili Klimentović“, (r. oko g. 1460 † oko g. 1520), o kojem govorih kod povjestnikah, ali taj siromah glagoljaš, pobožan i ponizan, nije umio predobiti za sebe božice olimpa, te je hramajući na pegazu, plakao s blaženom djevom Mariom i razgovarao se sa svetom Mandaljenom.

Od pjesnikah XVI. vieka mogli su pjevati u isto doba s Marulićem Andrija Čubranović (r. o. 1500 † 1550) i Mario Kaboga, (r. 1505 † 1582) oba Dubrovčana. Zatim Nikola Gazarović, Hvaranin (r. 1506 † 1580) i Petar Zoranić, Ninjanin (r. 1508 † 1550). Ako je Čubranović sa svojom u osmoredcih spjevanom „Jedjupkom“, što se tiče ugladjenosti jezika i nježnosti mislih, nadkrililo njeke pjesnike XV. vieka, to se ipak pogledom na ozbiljnost predmeta, na višji uzlet poetički i na psihologičnu vrijednost pjesamah nemože ni s daleka prisposodobiti s Marulićem, Vetranićem, Dimitrićem, Lučićem i Hektorevićem. Uz njegovu prem izvrstnu „Jedjupku“, ostanu ipak njegove „Robinjice“, „Prelice“, „Primalje“, „Djevojke“ i „Kaludjeri“ u osmoredcih, a „Sibile“ u dvanaestoredcih izpjevane, uvijek samo pjesme za šalu i za smjeh; kao što i jesu samo za pokladno vrieme skladane. Viečno opetovanje slikah te uvijek ista vrst pjevanja dosadjuje svakomu čitatelju. Učeni Mario Kaboga, da se nije samo mimogred bavio hrvatskim pjesničtvom, mogao bi bio književnost našu obogatiti izvrstnim Epigrammami i satirami, za kojima je težila njegova žestoka ćud, ali on je volio pisati satire na talijanskom i filipike u prozi na latinskom jeziku, te je s toga ostavio na hrvatskom jeziku samo nekoliko pjesamah, medju kojima njegova „Pjesan o dinaru“ književne vrijednosti nikada izgubiti neće. Petar Zoranić Ninjanin, ako i nije bio toli visoko učen, kao njegovi drugovi u Dubrovniku, Splietu i Hvaru, ali rođen u posve hrvatskom gradu Ninu, bijaše nada sve Hrvat dušom i tjelom. Njegove „Planine“ ako i nisu veliki pjesnički umotvor, imati će vrijednost, dok će biti i jednoga hrvatskoga rodoljuba, a njegovi u pjesme umiešani dodatci u prozi, ostatak će uvijek riedki biser za hrvatske jezikoslovce. Što je on prije tri i pol stoljeća preko ustijh svoje Hrvatice vile govorio, to bi naša vila punim pravom i danas, osobito našoj tako zvanoj višjoj inteligenciji prišaptnuti mogla. Koliko žalostne istine ima na priliku ova izreka Zoranićeva: „Znam da Hrvat mojih, ne jedan ali dva, dá mnozi mudri i naučeni jesu, ki sebe i jazik⁵¹ svoj pohvaliti, proslaviti i naresiti umili bi; dà, vidi mi se, da se manom, pa čeli sobom sramuju i stide. — Da jino nij, neg nepomnja od kriposti; tako pak malovridnost u narav se stvori, i jedan drugoga

⁵¹ Pod „jazikom“ razumieva se i narod.

gledajući, svi praznuju i taščine“. Zoranić bijaše ćutljiv rodoljub i uprav zato po svoj ćudi pravi pjesnik, te mu njeke pjesme imadu i historićku vriednost, kao n. pr.: „Tužbeni poj od razsute baščine (domovine) i poj slavnoga Marula pastira“, u kojoj našega Marulića slavi i tužno stanje svoje domovine opisuje.

Ako sravnimo sad pjesništvo hrvatsko s pjesnićtvom latinskim našega naroda onoga vremena, to moramo dakako dati prednost našim pjesnikom latinskoga jezika, već radi više znanstvene unutarnje vriednosti i radi savršenosti vanjske forme. Izobraženi i ugladjeni jezik latinski, kao i njegov Rythmus, bijaše odavna uredjen po strogo propisanih zakonih, preko kojih nije nitko mogo, ni smio, koji je htio da se zove pjesnikom. Uza to imao je svaki naš latinski pjesnik velićanstvene uzore u starih neumrlih klasicih, pa je lasno po njihovom pravu udesio svoje umotvore. K tomu mogo je još računati i na mnogo obširnije ćitateljstvo, i na priznanje i proslavljenje svoga umotvora od svega ućenoga svieta, ako je samo što valjana napisao. Doćim naš hrvatski pjesnik, neimajući nikakovih uzorah u starih vremenih, morao se boriti s jezikom bez ikakovih obćenito primljenih zakonah i pravilah, bez pravopisa i ćestite slovnice; k tomu je hrvatski pjesnik pjevao pjesme za veoma malo ćitateljstvo, kadikad samo za krug svojih najbližih prijateljah, jer puk ni žene neumješe u ono doba ni ćitati, a onim, koji znadoše ćitati, nije uvijek s volje bilo prepisivati rukopise, pak ako je i koj hrvatski pjesnik svoje djelce tiskom priobćiti želio širjemu sviету, to ga je morao, neimajući nigdje kod kuće hrvatske tiskarne s latinskim pismeni, poslati u talijanske tudje gradove, odkuda je natrag dobio tolikimi pogrieškami nagrdjeno svoje djelo, da ga ćitajući, mjestimice ni sam razumieti mogao nije. O slavi i o velikom priznanju njegova truda i uma, što toliko putah ljude na divna djela potiće, nebijaše nade ni govora; s toga nije ćudo, ako je hrvatska pjesma XV. i XVI. vieka za domaćom latinskom pjesmom u svakom smislu ostajala. Ali uprav ovo tužno stanje jezika i knjige ćini, da oni, koji se odvažiše narodu svomu priobćivati misli i nadahnutja svoja na narodnom jeziku, zaslužuju naše duboko štovanje i našu najveću zahvalnost, jer kako bi stojao danas naš jezik, da nismo imali one za nas neumrle radioce na književnom polju, koji nam prvi dokazaše bogatstvo našega jezika, ugladjivajući ga svojim uznositim duhom i svojimi liepimi umotvori.

Svršiv ovako, na koliko mi je ovdje maleni prostor dopustio, pregled svega gradjanskoga, crkvenoga, kulturnoga i književnoga života našega naroda, za vrieme M. Marulića, doba je da pristupim na opisivanje samoga njegova života i na razsudjenje njegova književnoga djelovanja.

Život Marulićev.

Marulićeva porodica pripada staromu, korjenitomu hrvatskomu vlasteostvu grada Spleta. Novo ime Marulićah i Marulah, latinski i talijanski de Marulis i Marulo, dobi ova porodica stoprv za vrieme vlade mletačke; prije zvala se je od starine Pecinić i Picinić. Markov otac Nikola, občinski odvjetnik spletski, dolazi još u spletskih zapisnicih i kvadernah god. 1471 pisan, kao „nobilis vir ser Nicolaus Pecenich de Marulis, Procurator de Spalato“. Nikolin brat Luka, i sinovi mu Šimun, „Examinator Communis“ (god. 1477 jur pokojni, Ser Simeon Pecenich, quondam ser Nicolai). Petar, (g. 1492 jur pokojni), Ivan i Valerio, oba Examinatores i Alexander Consiliarius, spominju se u kvadernah od g. 1472—1792 pod jednim imenom Pecinićah i Picinićah; isto tako i ostali članovi iste porodice, kao: Jerolim (1471), Dujmo, (1491) Consiliarius, Marica, (1302) unuka Nikole a kei pokojnoga Petra. Dočim još god. 1470 nobilis ser Marinus de Marulis, quondam ser Balcii de Spalato, Examinator Communis, zatim g. 1492 Juraj, Decretorum Doctor i kanonik spletski, takodjer pod imenom de Marulis, a g. 1578 Alexander Cancellarius Archiepiscopalis (prasinovac Markov) pod imenom Marulus zabilježeni dolaze.

Marko bijaše najstariji sin više rečenoga Nikole i njegove supruge Dobrice, sestre spletskoga vlastelina i zlatnoga viteza Ivana Lava Alberta. Osim više spomenute petero bratje, imao je Marko još i jednu sestru Vicu, koja ode medju spletske duvne sv. Benedikta, postavša kasnije opaticom monastira sv. Rajnera u Spletu.

Po sviedočanstvu suvremenoga životopisca i prijatelja Markova Franje Natala, rodio se Marko u Spletu dne 18. Kolovoza 1450. Prve nauke primivši u Spletu, ode kasnije po običaju onoga vremena na više nauke u Padovu, gdje bijaše njegov glavni učitelj glasoviti Picentini, koji ga je takodjer u grčkom jeziku podučavao. Ostali njegovi učitelji bijahu Colla Firmianus, Tideo Acciaren i Jerolim Jenesio.

Mladi Marko napredova u svih znanostih veoma dobro, navlastito u latinskom jeziku, mudroslovju, pjesničtvu i govorničtvu. Kao mladić od 23 god. pozdravi on u Padovi u ime sbora učenikah, staroga dužda mletačkoga Nikolu Marcellia (†. 1. Pros. 1474) prekrasnim govorom, na začudjenje svih slušateljah. U ostalom bijaše ponizan, čedan i poslušan, i veoma prijateljan, zašto ga ljubljahu svi, koji ga poznavahu. Bijaše sriednjega uzrasta, širokih plećah, okretna tiela, čela vedra i široka, crnih očijuh, nosa pokučasta, liepa lica, kose i brade žutkaste.

Koliko se je vremena bavio Marko izvan svoje domovine, nije poznato; nu vrativ se kući, čini se, da su ga druzi povelili stazom, koja vodi jedino do veselja i nasladjivanja. U Spletu kruži od starine njeka pripovjest o Maruliću, koju premda neki za lažljivu proglasiti se trudiše, ipak vjerodostojni pisci, kao Josip Antun Con-

stantini ili Costadoni, nazvan Conte Agostino Santi Pupieni (1732) i naš vriedni A. Kuzmanić istinitom priznaše.

Rieč je: da se mladi Marko s drugim nekim mladićem od kuće Papalićah⁵² vrlo dobro pazio. Oba ova mladića zaljube se u jednu djevojku, kćer ili sestru nekoga splietskoga poglavara, koja se nijednomu s puta uklanjala nije, već je svoje milovanje s obima jednako dielila, primajući od obijuh na izmjenice pohode. Oni običavahu ob noć kradomice po svilenih liestvah kroz prozor dolaziti k njoj u kuću, koja stojaše u nekoj uzkoj, tamnoj ulici. Tom sgodom ostao bi uvijek jedan od njih dole na straži, dok bi se drugi gore zabavljao. Njeku noć dodje red na Marka, da ide k djevojci, ali Papalić zamoli ga, da ga pusti na mjesto njega; Marko pristane, čekajući po običaju doli i čuvajući stražu. Minu noć, a Papalića ni čuti ni viditi. Kada jur zora zabjeljivati poče, stojeći Marko u najvećoj brizi, da ga tko nebi vidio na griješnoj straži, čuje iz visine pasti težku vreću, a kad ju drhtjući otvori, nadje u njoj mrtvo truplo svoga prijatelja s odsjećenom glavom. Iznebljušen i izvan sebe od straha i groze pohiti kući, kamo ponese i mrtvo truplo svoga druga, zakopav ga tajno, te spozna u tom groznom slučaju providnost božju, koja ga onako na čudnovati način spasila od smrti na griješnom putu. Od onoga vremena posveti se sasvim životu svetomu.

Koliko je u toj priči istine, tko će to sada znati; ali je istina, da se na otoku Braću u dvoru sv. Ivana, vlastničtvu splietskih vlastelah Kaugrošovićah, medju ostalimi starinami još danas kaže zubnjak od sapetih svionih liestavah Marka Marulića; a još je veća istina, da je Marulić veliki dio svoga kasnijega života posvetio svetim stvarim, jer skoro sve, što je pisao, osnovano je na temelju sv. pisma i svetih naukah, ako i kadkad iz šaljivih njegovih pokladnih pjesamah proviruje vesela čud mladoga druga Papalićeva.

Iz njegove mladosti sačuvana je još medju pjesmami Šibeničanina Jurja Šišgorića, tiskanimi god. 1477, jedna poslanica Markova, koju pisa kao čuvenomu tada pjesniku i zemljaku svomu Šišgoriću, premda ga osobno poznao nije. U toj poslanici veli Marulić medju ostalim: „Ignotus ad te litteras scribo, quem etsi nunquam viderim, virtus hoc tua quidem effecit ingenii, quippe que non solum eos quos non vidimus, sed etiam qui multo ante nos fuerunt, amabiles nobis reddunt. Vellem tamen suavissime Georgi Sigsawee, ut me tui tam studiosum mutuo complecti non fastidires amore — video n̄ (nempe) que uis in te iuvene acerrimi ingenii et quam potens, etenim ex metris tuis, que iam totam peruagantur Italiam, incredibilem quandam et prope singularem, et diuinam doctrinam preferentia ad nos quoque peruenerunt. In his itaque contemplanti mihi tam artificiosam verborum compositionem; tam integras nouasque sententias,

⁵² Da je Marulić s kućom Papalićah u tiesnu bio prijateljstvu, dokazuje nam i književno obćenje, što je imao s Jerolimom i Dominkom Papalićem, i što je Alojziju Papalića imenovao ovršiteljem svoje oporuke.

quod priscis illis, sanctisque vatibus propius accedere videtur nemo. etc.“ Iz ovoga se vidi, kolikom ljubavju za pjesništvo i za višimi nauci bijaše naš Marko nadahnut jur u svojoj mladosti, i kolikom bezazle-nosti znao je cijeniti umove i književne zasluge svojih suvremenikah.

Izvan gore rečene priče i priobćene poslanice malo se znade o mladom životu M. Marulića. Kako njegov suvremenik Natali tvrdi, običavao se Marulić sve do smrti svoga najmilijega brata Šimuna⁵³ († oko g. 1476) odjevati gizdavo po običaju vlastelah; ali po smrti ovoga svoga brata promjeni najedanput prvašnju ćud, i poče se odjevati na prosto, čim je uvidio mlohavost i ništetnost svieta⁵⁴. Predavši kao najstariji član svoje porodice veliko gospodarstvo svoje porodične za- druge najmladjemu bratu Valeru⁵⁵, preuzme, kad ovaj umre, s nova gospodarstvo zadružno, premda mu ovo na veliki teret bijaše, kao što se sám često tužao. Stanujući u malenoj, knjigami i pismi prepunoj sobici svoje kuće, izlazio je riedko, ali svaki skoro dan po- sjetio crkvu sv. Dujma, u koju bi svagda prvi ulazio, a iz nje naj- posliednji izlazio. Nu premda Natali tvrdi, da je Marko u rečenoj tiesnoj svojoj sobici živio do 40 godinah, ter da je pokraj sve svoje mudrosti i vrline, malo govorio, bivši stidan i ponizan, više svoje znanje tajio nego ga otkrivao; živući kršćanski ob dan i ob noć iz knjigah se učio, svoja djela pisao, često se rado bogu molio, i po običaju onoga vremena postio; ter da je rado pomagao siromahe, dje- leći milostinju tako, da nije znala desnica što radi lijeva; to imamo ipak razloga misliti, da Marulić i u svoje kasnije doba nije tako sa- motno živio, kako Natali tvrdi, budući da on i sam u posveti svojih solinskih nadpisah, posvećenih Dmini Papaliću, spominje: kako je često s ovim svojim prijateljem po solinskih razvalinah skitao se (saepe tecum per Salonarum rudera parietesque vagatus). A i grad Rim, gdi je takodjer rimske napise sabirao, posjeti on valjda u svoje sta-rije doba, jer nije vjerojatno, da bi se jur kao mladić, tako ozbiljnom i mučnom radnjom bavio bio, kakovo je sabiranje i točno prepisivanje klasičkih nadpisah.

U šestdesetoj godini (dakle 1510) padne mu doista na um, po- vući se sasvim iz kruga šumnoga svieta, te ode u monastir sv. Petra u Gluhoj dolini na otoku Šolti, dvanaest miljah odaljenoj od Splieta. Poslie dvie godine ostavi on ipak monastir i Gluhu dolinu, ter se vrati u Splet u prvašnji svoj svoj stan (pristinum habitaculum

⁵³ Kako gore vidismo, bijaše Šimun g. 1471. Judex Examinator (sudac izpi- tatelj) u Spletu, a god. 1477 spominje se jur kao pokojni. Natali kaže, da je služio medju konjnici mletačkimi, pak da je skoro zatim umro, odkako se je vratio iz Italije.

⁵⁴ Nestoji li to u kakovom savezu s gore rečenom pričom, jer je Marulić, kad mu brat Šimun preminu, imao 26 godinah.

⁵⁵ Ovaj Valer, kao što i braća mu Petar i Ivan, služili su Mletčane u pomorskoj vojsci, bivši kapetani brodovah (triremis). Kako gore vi- dismo, umre Petar jur prije g. 1492. Valerovu smrt oplakiva Marko Ma- rulić osohitom Elegijom.

veli Natal), gdi je dne 5. Siečnja 1524 u sedamdeset i četvrtoj godini tihom smrtju umro.

Uzrokom, zašto je Marulić jur iza dvie godine ostavio više rečeni monastir, stavljaju Natal i svi kasniji životopisci Marulićevi „strah od gusarah“, prem da nitko nespominje, da su i redovnici monastirski, radi toga straha iz Gluhe doline pobjegli. Ja bi reko, da je Marulić iz monastira pobjego radi toga, što tamo žudjena pokoja našo nije, jer se je radi nenavidosti i kojekakovih drugih strastih s redovnici boriti imao. Ovo moje mnjenje potvrđuje sám Marulić, kad u svojih „Dobrih naucih“ gdje pjeva o nenavidosti, medju ostalim u versih 137—146 ovo veli:

Jer ča god obajdoh od moje mladosti,
nigdire ne najdoh gdi nij' zavidosti.
Gradom se nečudim, to nij' čudno bilo,
ni na sela tužim, vazda je to bilo;
Ner stanja redovnih, to mi je jad vekši,
gdi najti pokoj mnh, sigurno utekši:
Vazda svoje volje, tere zla hotinstva,
nesklada dovolje a malo jedinstva.

Marulić dakle pod svoju starost nije bio veliki prijatelj redovnikah, te zato neima se onim slipeo vjerovati, koji tvrde, da je Marko umro u fratarskom samostanu kao fratar, već je samo to istina, da je u smislu svoje oporuke zakopan u crkvi fratarah sv. Franje, izvan zidinah grada Spleta⁵⁶. On imenova za ovršitelje svoje oporuke Petra Gregorijanića i Alojzija Papalića⁵⁷, golemo svoje imanje većom stranom ostavivši crkvam.

Dumanić Marko, splietjanin, pisac XVII. vieka, veli u svom djelu: „Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato“, da je mnogo godinah po smrti Markovoj, njegovu od vremena izkvarenu grobnu raku dao popraviti njegov prasinovac Aleksander sa svojom braćom, postavivši mu sliedeći na kamenu izrezani napis:

Marco Marulo magno Patruo;
Vitae candore,
Nobilitate ac doctrina praeclaro,
Patrique eiusdem nominis
Optime merito;
Alexander Marulus, ac fratres
Monumentum instauraverunt.

⁵⁶ Sad se nezna više pravo, koja je to crkva sv. Franje, jer i danas ima u Spletu jedna crkva fratarah sv. Franje u predgradju, a druga još dalje izvan gradskih zidinah u Poljudih, gdi sam ja vidio grobnu ploču na grobn Marulićah s grbom i napisom: „Marulorum Progeniei ossium pulveres in hac tumba novissima teguntur“, dočim A. Kuzmanić tvrdi, da je zakopan u crkvi sv. Franja u Splitu, i „da je na nekoliko godinah prije taj njegov grob vidio i na njemu zarjezane rieči „Famiglia Maroli“.

⁵⁷ Ja sam u mojih starih pjesnicah hrvatskih pogriješno načinio Placida Gregorijanića, pjesnika hrv. ovršiteljem Marulićeve oporuke.

Ali sada neima u nijednoj splietskoj crkvi sv. Franje ovoga spomenika.

Osim spomenutoga Epitafija imamo još više njih od Franje Natala, životopisca Markova, Franje i Jerolima Martinjaka ili Martinčića, Nikole i Antuna Alberta, Jerolima Papalića mladjega, i popa Donata Paskvalića, izpjevanih u versih na latinskom jeziku, izmedju kojih hoću samo jednoga, što ga Franjo Natal izpjeva, da ovdje priobćim:

Epitaphium Marci Maruli per Franciscum Natalem.

Irrita res mors est, non sunt obnoxia morti
 Corpora, si semper vivere posse datur,
 Marulus aeternum diffusus nomen in aevum,
 Vivere post cineres incipit ecce magis.
 Vive igitur quicumque sapis virtute magistra,
 Funereo cupias si superesse rogo.

Marulić je obćio pismeno u književnih poslovih s mnogimi učenjaci i velikaši svoga vremena, kao s papom Adrijanom VI., s kardinalom Dominkom Grimanom; Petrom Berislavićem banom; Kristoforom Marcellom, nadbiskupom od Krfa, Augustinom Mulom, vlastelinom mletačkim; Bernardom Zanom, nadbiskupom splietskim; s učenim profesorom u Dubrovniku i pjesnikom Jerolimom Kalvom iz Vičence; s Tomom Nigrom biskupom i piscem, kojemu posveti svoje Parabole, načiniv po njegovoj smrti i pogrebnu mu pjesmu; s Jurjem Šišgorićem, pjesnikom; s Franjom Lucenskim, kanonikom mletačkim; s Jerolimom Ciepićem, učenim kanonikom splietskim, kojega Marulić svojim najboljim prijateljem priznade; s Dominikom i Jerolimom Papalićem, spietjani, i s Dominikom Bućom, kotoraninom, kojoj posljednjoj trojici posvećivao je svoja latinska djela, kao i s Dujmom Balistrilićem, kojemu posveti svoju hrvatsku „Juditu“ i „Naslidovanje Isusovo. Njeki od svojih prijateljah opjevao je takodjer u latinskih pjesmah, kao Tomu i Krsta Nigra, Franju i Jerolima Martinčića, Jerolima Papalića mladjega, Nikolu Alberta, Šimuna Selimbrića, Tomu Hrankovića i Žarka Dražojevića.

Od hrvatskih pjesnikah opjevaše Marulića nakon njegove smrti Petar Hektorević Hvaranin u svom „Ribanju“; Petar Zoranić Ninjanin u svojim „Planinah“ i Gjuro Baraković Zadraniin u svojoj „Vili Slovinki“. Sva trojica priznaše ga za prvu zvijezdu na mladom obzorju književnosti hrvatske. Svi ga pohvališe radi duboke učenosti, radi sveta i častna života, i radi velike zasluge, što je podigo hrvatsku knjigu, a širio po svietu nauke krieposti. Levaković reče na nekome mjestu, da je Marko bio prva zvijezda dalmatinska poslie sv. Jerolima. Vilhelmo Eisengrein veli: da je bio prvi svoga vremena mudroslovac, i da ga nitko nenadvisi u naucih

bogoslovnih⁵⁸. Jerolim Makarelić, nadpop trogirski i pjesnik latinski, pjeva o njem:

Nam quis eo melior, quis vita sanctior omni?
 Cui tantus verae religionis amor?
 Dalmatiae tellus tali se iacet alumno,
 Cive suo antiquum gaudeat Aspalatum.

Napokon Franjo Lucenski (Lucensis) i Franjo Guliani Mletčanin neimaju dosta riečih, s kojima bi pohvalili Marulića, o kojem veli isti Giuliani medju ostalim: „Qui tanquam lucidum sidus hac nostra aetate enituit, qui non solum sibi natus, imo ad communem omnium utilitatem nullis sudoribus parcit ut hominibus auxilio sit; vivit ut nos vivere faciat; laborat ut quietem inveniamus. Sprevit divitias, sprevit honores, ab iis in quibus summum bonum mortales collocant, se penitus abdicavit. — Quid hoc viro imo divino spiritu sanctius, quid beatius, qui in carne praeter carnem vivens coelestem vitam in terris agit — Taceo multiplicem litterarum cognitionem, ut utrum elegantiore stylo an doctrina magis valeat non facile possis diiudicare etc.“⁵⁹

Ovo je sve što mogoh za sada reći o samom životu M. Marulića, valja mi još procieniti njegove književne radnje.

Kao svi skoro bolji i učeniji književnici našega naroda u XV. i XVI. vieku, bavio se i Marulić izvan hrvatske, ponajviše latinskom knjigom, s toga pripada dužnost njegovomu životopiscu obazrijeti se isto tako na njegova hrvatska, kao i na latinska djela.

Premda je Marulić bio svestrano klasički izobražen, to je ipak u književnih svojih radnjah i iztraživanjih dao prednost povjestnici⁶⁰

⁵⁸ „Vir doctus et eruditus, ingenio clarus, disertus eloquio, Fidei propugnator acerrimus, princeps suae aetatis Philosophus, poeta gravis et ingeniosus, sacrarum litterarum scientia nemini secundus“. Gulielmi Eisenrein, Catalogus Doctorum orthodoxae matris Ecclesiae.

⁵⁹ Njeki noviji životopisci Marulićevi bijahu uztvrdili, da je i slavni Ariosto našega Marulića u svojih pismih pohvalno spomenuo, nazvavši ga „il divino“ t. j. božanskim. Za rečenimi pisci povedoh se i ja krivo u „Starih pjesnicah“ sv. I., ali proučiv pobolje djela Ariostova, našao sam, da u njih o našem Maruliću nigdje spomena neima, već o grčkom prognaniku Mihalju Marulu Tarkaniotu, koj u isto doba kao pjesnik i mudrac po svoj Italiji na glasu bijaše. O njem dakle govori Ariosto u jednoj latinskoj poslanici, pisanoj Herkulu Stroziju, čuvši da je isti Murul naglom smrtju umro (utopiv se u rieci Cecini u Toskanskoj g. 1500), moleći ga, neka mu javi, da li je istinita prežalostna viest. U toj poslanici veli Ariosto medju ostalim:

Quod potuit gravius deferri hoc tempore nobis,
 Qui summam in Phoebi Pieridumque fide,
 Quam mors divini (si vera est fama) Marulli?
 Jupiter! ut populi murmura vana fluant.

⁶⁰ Njegov životopisac i suvremenik Natalis natuca dapače, kao da je bio viešt u slikanju i vajanju i riezbariji; ali mislim, da se njegovim rie-

starinarstvu i pjesničtvu, a nada svimi znanostmi bogoslovju i kršćanskoj filozofiji, te je u tom znanju kao svietski čovjek, na čudo svega svećeničkoga stališa, nadkrilio najslavnije bogoslovce svoga vremena.

Pošto sam dosada u pregledu naše književnosti držao se načela, da se književni proizvodi latinski naših domaćih književnikah imadu dieliti od hrvatskih, to ću dosljedno tomu i pri razmatranju Marulićevih djelah, to isto načelo slijediti i ponajprije s latinskim njegovim djeli započeti, ter onda tekar preći na hrvatska u versih i u prozi pisana.

Marulićeva djela latinska.

Latinska Marulićeva djela možemo razdijeliti na dvoje: prvo na sačuvana, drugo na izgubljena, a po predmetih znanosti 1. na bogoslovna 2. mudroslovna, 3. povjestna, 4. starinarska, 5. pjesnička.

Od Marulićevih bogoslovnih djelah ide prvo mjesto njegovomu *Evangelistar*u. Ovo djelo, kako sam u jednoj staroj rukopisnoj bilježki našao, tiskano je prvokrat, pod naslovom „*Evangelistarium*“ u Mletcib 1501. u četvrtini. Drugo meni poznato izdanje pod istim naslovom, tiskano je u Mletcib kod Melkiora Sesse 1516 u četvrtini. Straga. „*Accedit Carmen ad Virginem beatam Francisci Petrarchae, ex tusco in latinam linguam a Marco Marulo versum.*“ III. izdanje, pod imenom „*Evangelistarium in septem partitum libros correcte recognitum*“ u Basilei kod Adama Petri 1519 u osmini. IV. izdanje pod naslovom: „*Evangelistarum opus vere Evangelicum sub fidei spei et charitatis titulis in septem libros partitum. Accedit huic propter idem fere argumentum, Meginhardi viri undecunque doctissimi ad D. Guntherum de fide, varietate symboli et ipso symbolo apostolico et peste multarum haeresum sed insigniorum libellus. Coloniae ex officina Eucharii Cervicorni 1529. in 8°.* V. izdanje pod istim naslovom: *Coloniae apud Neronem Alopecium, aere et impensis Godefridi Hittorpij 1532. in 8°.* VI. izdanje pod istim naslovom, cum adjunctis 50 eiusdem Auctoris parabolis. Accessit quoque Meginhardi etc. libellus. Coloniae apud Metern Cholinum 1556. in 8. VII. izdanje u M. Maruli opera omnia. Antverpiae 1601.

U talijanskom prevodu od Silvana Razzia, redovnika reda kamaldolitanskoga, izišlo je isto djelo u Florenciji kod Bartolomea Sermantellia 1571. u 8. pod naslovom: „*Evangelistario di Marco Marulo Spalatense. Opera veramente Evangelica. Diuisa in sette libri, sotto i titoli della fede, speranza e charità*“

Rečeno djelo Marulićevo osnovano je na tri glavnih predmetih, t. j. na vjeri, ljubavi i ufanju, a razdijeljeno na sedam knji-

čim neima na dlaku vjerovati, budući da o Markovoj vještini u tih umjetnostih neimamo dokaza, ter je možebiti pisac htio kazati, da je Marulić umio izvrstno vršiti sve što je poduzeo, kao rečeni umjetnici. Ja bih barem tako tumačio ove rieči: „*Ingenio fuit acutissimo et admodum perspicaci: quid volebat, pingebat ut Apelles, sculpebat ut Lysippus, formabat ut Praxiteles.*“

gah. Po temeljnih naucih Evangjelija i sv. pisma, sastavljeno je čitavo djelo za pouku ljudem, koji hoće da živu kriepostno i sveto.

Djelo je puno mudrosti, morala i velike nauke, ako i ima u njem takovih bogoslovnih razpravah, koje u današnji dan pred zdravom kritikom razuma mejdan održati nebi mogle, kao što n. pr. poglavja 9—15. knjige III., gdje se govori o vrazih itd. Sadržaj prve knjige govori o vjeri, ali tu nepripovieda pisac samo o vjeri i nevjeri prema Bogu i prema božjim zakonom i propisom, nego i o vjeri i nevjeri prema sebi i svojim bližnjim, o postojanosti duše, o jakosti čovječjega značaja i čuvstva, o malovriednosti slavohlepja, o vriednosti života samotna i čitanja knjigah itd. U drugoj i trećoj knjizi govori pisac o ufanju, o krieposti i o griehu kako se ufanje dobiva ili gubi. Veoma umno piše tu o bdienu i o suvišnom spanju, koje mori tielo i dušu i čovjeka mekanim i lastnim čini; o umjerenom i suvišnom jelu i postu, o poniznosti, o pravoj i krivoj mudrosti, o putenosti i nje lieku, o koristnom i štetnom društvu, o siromaštvu i bogatstvu itd. Četvrta, peta, šesta i sedma knjiga posvećena je ljubavi. Tu razlaže pisac obširno ljubav prema bogu, prema bližnjim, prema prijateljem i neprijateljem; o zlu, koje radja mržnja, o miru javnom i privatnom, o miru duše i tiela, o miru prividnom, o dobroti, o pet čutilih, o umjerenosti i djevičanstvu, o načinu obćenja s drugim spolom i o lieku proti putenosti, o braku i dužnosti muža i žene i o tom, kakovu da ženu biramo; o odgojivanju djetce, o davanju i primanju milostinjah, o nezahvalnicah prema bogu, o židovih i ereticah, o prodikaciah i o načinu i predmetu propovjedanja, o gizdosti i nje zlu, o poslušnosti, i poniznosti o nestrpljivosti i srditosti, o huljenju i zlu jeziku itd.

Iz kratkoga ovoga sadržaja može se razabrati, da Marulićev Evangjelistar nije bio drugo, nego mudar voditelj po težkom putu života čovječjega, a sav mu bijaše smier, čitatelje skloniti na čudoredni i sveti život. Djelo je ovo za njegovo vrieme mnogo i premnogo valjalo, te je s toga talijanski prevoditelj Silvan Razzi, u svojoj posveti na Faustinu Vilellijevu, punim pravom ovu Marulićevu knjigu nazvati mogo knjigom svetom (libro sante), izpovjedajući: „kako je ne samo od običnih, nego i od mnogoučenih i književnih ljudih slušao višekrat, da kolikogod su knjigah čitali, nijedna jih toliko nepotaknu na život duševni, pošteni i pobožni, koliko ova Marulićeva, jer se može smatrati kao kakova božanska Etika i sbornik svih kriepostih kršćanskih“.

Drugo Marulićevo bogoslovno-filozofičko djelo nosi naslov: „De institutione bene beateque vivendi“, te je, na koliko je meni znano, tiskano prvokrat u Salingiaku g. 1511, a po drugokrat g. 1513. u Basilei kod Adama Petrova Langendorfa u 4-ni, pod naslovom: „Bene vivendi Instituta typo sanctorum salutariumque doctrinarum congesta, littera iam pridem recentiore calcographata et lima correctionis ferventiori castigata. Calce tamen huius omnium dicatorum, sententiarum, sententiae alphabetico ordine registraliter epilogatae“. (Veoma krasno izdanje). Izvan ovih dvajuh, doživi još

isto djelo osam izdanjah, i to 3. u Koloniji kod Eutheria Cervicornia 1530, u 8-ni. — 4. Na istom mjestu 1531, u 8-ni. — 5. U Salingiaku kod Ivana Lotera 1540, u 8-ni. — 6. U Antverpiji kod Ivana Foulera 1578, u 8-ni. — 7. U Antverpiji kod Egidia Stelsija 1584, u 8-ni pod naslovom: „M. Maruli Spalatensis Dictorum factorumque memorabilium Libri sex. — 8. Pod istim naslovom u Antverpiji kod Martina Nutia 1593. u 8. — 9. U Antverpiji kod istoga Nutia pod naslovom: „M. Maruli opera omnia 1601, u 8-ni. — 10. U koloniji kod Bernarda Gualthera 1609, u 8-ni.

U talijanskom prevodu imade pet izdanjah istoga djela, i to pod naslovom: 1. Opera di Marco Marulo da Spalato. Circa l'istituzione del buono e beato vivere, secondo l'esempio delle vite dei Santi del vecchio e nuovo testamento, diuisa in sei libri, tradotta in lingua toscana da M. Remigio Fiorentino dell'ordine de Predicatori. Venetia per il Bindoni 1569, u 8-ni. — 2. Izdanje: Venetia apresso Francesco Bindoni 1574, u 4-ni. — 3. Venetia apresso Paulo Ugolino 1597, u 4-ni. — 4. Kod istoga 1601, u 4-tini. — 5. Venetia 1609, u 4-ini.

Isto je Marulićevo djelo prevedeno i na franczki, španjolski i njemački jezik; nu pošto meni prevodi prvih dvajuh jezika poznati nisu, priobćujem ovdje samo naslov njemačkoga prevoda, kojega i sám imam: Ovaj glasi ovako: „M. Maruli Spalatensis Sechs Bucher, von gedächtnuss würdigen Reden vnd Thatten. Oder: Von Lehr vnd Vnderweisung das Leben wol vnd selig anzustellen, nach Form der Hailigen Lebens. Altes vnd Newen Testaments. Hochvonnöthen den gemeinen Landpriestern, dem Völklin daraus allerhand Materi Exempel fürzutragen: auch den Klosterpersonen, vnd sonst allen gemeinen Manns- vnd Weibspersonen, so die wolgebanete Strass zum Himmel wandeln, vnd selig werden wollen. In Teutsche Sprach gebracht, durch Herman Baumgartern, Burgern vnd Bischofflichen Fiscal zu Augsburg. Getruckt zu Dilingen durch Johannem Mayer 1583. u 4-ni, listovah 964.

Već ovi toliki prevodi, i tolika samo meni poznata izdanja rečenoga djela Marulićeva, mogu nas osvjedočiti o velikoj književnoj cieni, koju je uživalo isto djelo čitavim tečajem XVI. i početkom XVII. vieka po svoj skoro zapadnoj Europi rimskoga zakona.

Prem da je i ovo Marulićevo djele, što se tiče smiera i pravca, veoma srodno Evangjelistaru, to je ipak glede moralnih naukah i historičkih primjerah mnogo bogatije, a glede sadržaja mnogo obširnije, ako i neima nego samo šest knjigah.

Da se čitatelji malko bliže upoznadu s rečenim djelom, priobćujem ovdje sav njegov sadržaj: Liber I. De terrenis bonis contemnendis propter Christum. De elemosynis faciendis. De hospilitate servanda. De inani gloria fugienda. De humilitate appetenda. De dignitatibus non concupiscendis. De avaritia vitanda. De paupertate servanda. De vita solitaria. De vigiliis et somno et strato. — Liber II.: De cura et modo orandi. De orationis virtute. De tentationibus tem-

pore orationis. De contemplatione. De scripturarum lectione. De fide unius dei contra Gentiles. De fide Christi contra Judaeos. De fide Christi contra Gentiles. De fide Christi contra magos. De fide Christi contra Philosophos. De fide Christi contra haereticos. De spe divinae misericordiae. — Liber III.: De charitate erga Deum. De charitate erga proximum. De charitate erga inimicos. De officio doctoris evangelici. De sacerdotibus honorandis. De pace colenda. De consortio habendo fugiendoque. De vestitu cultuque corporis. De operibus manu exercendis. De corporis castigatione per flagella. — Liber IV. De corporis castigatione per jejunium. De cibi potusque utilitate ac parsimonia. De obedientia servanda. De veritate colenda mendacioque fugiendo. De mansuetudine animi. De tacurnitate sermonisque moderatione. De castitate servanda exempla virorum. De castitate servanda exempla foeminarum. De poenitentia peccatorum exempla veterum et novorum. De peccatorum confessione. De sacrosancta communione. — Liber V.: De nemine temere iudicando. De patientia iniuriae. De patientia damni. De patientia aegrotationis. De patientia martyrum sexus virilis. De patientia martyrum foeminini sexus. De ratione resistendi diabolo. De perseverantia bene agendi. De mortis meditatione. De hora mortis. De purgatorio. — Liber VI.: De signis ultimi iudicii. De Antichristi persecutione. De die iudicii incerta. De apparitione crucis et Christi interrituque Antichristi. De horrendo Christi ad iudicandum adventu, et creaturarum aduersus peccatorem accusatione, et igne quo consummenda sunt omnia. De resurrectione mortuorum. De domini descensu ad iudicandos vivos et mortuos. De sententia Christi aduersus impios. De sententia apostolorum aduersus peccatores. De sententia prophetarum aduersus iniquos. De damnatorum ad inferna abductione. De sanctorum cum Christo ad coelum ascensione. De Damnatorum poena. De reuelationibus infernalium poenarum. De beatorum gloria. De reuelationibus coelestis beatitudinis'.

Ovim djelom dokaza Marulić, da je ne samo sv. pismo staroga i novoga zakona skoro na izust znao, nego da je poznavao i sve stare grčke i latinske pisce, a navlastito crkvene povjestnike, kao i životopisce svetacah. Divnim trudom sakupi on u tom djelu čudoredne nauke iz sv. pisma, te iz svih boljih pisacah, što su do njega živili i na grčkom ili latinskom jeziku pisali; sastavivši jih tako razumno u sklad, da bi mu se djelo nazvati moglo uprav enciklopediom naukah moralnoga života. Meni je ovdje suviše premalen prostor, da se upušćam u potanje razglabanje i u kritiku istoga djela, ter će biti dosta, ako reknem, da ima u njem svega, što potiče na kriepostan, pobožan i čudoredan život u duhu onoga vremena.

Ovo svoje djelo posveti Marulić učenom učenomu Trogiraninu, a kanoniku i vikaru splietskomu, Jerolimu Ciepiću (Cippico), kojega u posveti nazivlje: „Omnium amicorum meorum optime“ — qui et ingenio et eloquentia praestas, et humani et divini juris scientia excellis, et ecclesiastica dignitate non parum emines, et antiquae Cipicae domus claritate fulges, generisque nobilitatem, animi virtute superas“.

Na kraju knjige, koja u najkrasnijem izdanju god. 1513 iznosi 279 listovah ili 558 stranah, dodao je Marulić svoju dialogiziranu pjesmu: „Carmen de Doctrina Domini nostri Jesu Christi pendentis in cruce“.

Treće bogoslovno djelo Marulićevo: „De imitatione Christi“ nije mi poznato. O njem govori sám u svom evangjelistaru, u poslanici na Franju Lucenskoga ovo: „Librum, quem de imitatione Christi edidi, tibi mittere pollicitus fueram, et certe misissem, sed is mihi (ut nosti) ab illo fuit interceptus, cui reluctari non potui, neque si possem, debui. Scriptum est enim: In tota anima tua time dominum, et Sacerdotes illius sanctifica“. Ovo dakle djelo, koje on nekome svećeniku pozajmi, neznam pravo, da li je tiskom izašlo; premda rečeni Franjo Lucenski (Lucensis) na kraju istoga Evangjelistara, kojega je on u Mletcih tiskati dao, veli: „Paucis ab hinc diebus terciū Maruli „de Imitatione Christi“ opus expectato“; iz česa dalo bi se zaključiti, da je isto djelo u isto vrijeme kad i Evangjelistar u štampu po piscu predano bilo. Ali kasnije, naime godine 1510 veli rečeni Fr. Lucenski u tiskanih Marulićevih Parabolah: „Pollicitus fueram lector candidissime post Maruli Evangelistarium opus eiusdem elegantissimum de imitatione Christi excusum emittere, verum dum hę Parabolę in manus venissent, quod breve admodum opusculum erat, eas imprimendas curavi, ne situ diuturno obrutę amplius delitescerent, utque eflagitationibus pene quotidianis amicorum accederem, cum et iucunditatis plurimum habeant et fructus. — Tu quodcunque boni est consulito, vale et opus de Imitatione Christi expecta. Non fallam expectationem tuam“.

O istom djelu govori i Toma Niger u svojoj poslanici g. 1512 iz Rima M. Maruliću pisanoj, u kojoj mu medju ostalim ovo piše: „Quam quidem orationem (archiepiscopi Bernardi Zane Romae habitam) M. Marule, amicorum doctorumque virorum rarissime, ad te praecipue mittere visum est, ut cui tu, in illo tuo praeclaro opere de imitatione Christi, eruditionis atque ingenii laudem tribuisti singularem, dignumque censuisti, cui ipsum opus praecipue dedicares“. Moguće je dakle, da ovo djelo, nadbiskupu Zanu posvećeno, kod istoga dostojanstvenika netiskano zaostade. (Gl. pismo u Farlatu T. III. p. 433).

Četvrto bogoslovno djelo: „De humilitate et gloria Christi, Marci Maruli opus“ meni takodjer nepoznato, štampano je: „Venetiis apud Bernardinum de Vitalibus A. D. 1519 u 4-ni, te je prevedeno na talijanski po Josipu Alehainiu, pod naslovom: „Dell' humiltà et della gloria di Christo libri III. Venetia presso Fioravanto Prati 1596 u 4-ni⁶¹“.

Peto bogoslovno djelo, meni takodjer nepoznato, tiskano je pod naslovom: „Polacithra Christianarum virtutum in libros sex distracta“. Coloniae apud Joch. Wilhelmum Friessen 1686.

⁶¹ Nalazi se u carskoj bečkoj knjižnici.

Franjo Natal spominje još, po svoj prilici rukopisna, troja djela bogoslovna našega Marulića: 6. *Quaestiones utriusque Testamenti Lib. I.* — 7. *De viris illustribus veteris Testamenti Lib. I.* — 8. *De ultimo Judicio.*

Medju Marulićeva moralno-filozofička djela, koja su takodjer bogoslovnimi nauci prepletana, idu i njegove Parabole, koje pod naslovom: „*Marci Maruli Quinquaginta Parabola*e“ najprije Franjo Lucenski u Mletcih kod Lovre de Rosis iz Treviza, godine 1510 na svietlo izdade. Drugo izdanje izašlo je u Mletcih godine 1517 u 8-ni. Kasnije preštampane su iste Parabole zajedno s *Evangelistarom* i *Institucijami* pod imenom: „*Opera omnia Marci Maruli Spalatensis*“ u Antverpiji god. 1601 str. 463—511. Parabole posveti Marulić svomu sugradjaninu Tomi Nigru, o kom višekrat govor bijaše, te kaže u posveti, da je ovo djelo pisao za priproste ljude, kako je i sam, koji dobre i kriepostne nauke rado primaju, kad jim se u formi slikah i prispodobah podaju, te da je u tom sledio našega spasitelja i žitelje Sirie i Palestine, gdi bijaše običaj uvijek u Parabolah govoriti. Franjo Giuliani Mletčanin, dodavši k istim Parabolam svoje zaslovje, veli u njem: „*Quantum de humano genere Marulus, optime lector, scribendo mereatur, vix oratione consequi possis. Quotidie enim aliquod opus edit. Quotidie laborat uti recte beateque homines vivant. Brevissimum itaque opusculum hoc elucubravit. Qnod quanto brevius est, tanto eruditius, tanto utilius censerit possit — Feliciorem quidem hanc nostram aetatem tanto viro dixerim; qui huius saeculi turbulentissimo tempore sidus fulgentissimum, ducem et rectorem, portumque tutissimum se nobis praebet*“.

Medju filozofička djela Marulićeva mogu se još uvrstiti rukopisi spomenuti po Franji Natalu: 2. *Psychologia de ratione animae humanae. Lib. I.* 3. *De vitio avaritiae, divitiisque contemnendis, liberalitatisque virtute. Lib. I.*

Marulićeva historička djela: 1. „*Regum Dalmatiae et Croatiae gesta, a Marco Marulo Patricio Spalatensi latinitate donata.* Tiskom priobćeno s povjestnicom Ivana Lučića, od Ivana Blaea u Amsterdamu i Frankfurtu 1666. i u *Schwandtnera Scriptores rerum Hungaricarum P. III.* Ovo djelo prevede Marulić g. 1510 na prošnju Dmine Papalića iz hrvatskoga jezika, nu naslov, što ga je dao svomu prevodu, neodgovara sadržaju, jer u čitavom djelu spominju se jedva tri hrvatska kralja i bana, a od ostalih neima u onoj nagomilanoj smiesi kojekakovih knezovah, županah itd. n^o govora.

Marulić veli na kraju svoga prevoda: „*Hucusque historiam vernaculo gentis nostrae sermone compositam vidi, et quod potui diligenter fideliterque in latinum transposui, nihil de sententia dimittens, licet aliqua de verbis, quae superflua videbantur, mutilans ne lectori oneri essem*“.

Da je Marulić i sám tekst na nekih miestih popunjavao i izpravljao, dokaza jur Lučić u svojih „*Notae ad Commentariolum Marci Maruli.*“ (V. o tom djelu Arkiv I.)

Drugo historičko djelce ili razprava Marulićeva tiskana je također s Lučićevom povjestnicom, pod naslovom: „*Marci Maruli Spalatensis in eos qui Beatum Hieronymum Italum esse contendunt.*“ zajedno s pjesmom Marulićevom u pohvalu sv. Jerolima, izvadjenom iz poveće njegove pjesme: „*De Quatuor Ecclesiae Doctoribus.*“

Povod pisanju rečene razprave dao mu je neki talijanski pisac iz Bergama, koj bijaše uztvrdio, da je sv. Jerolim bio rodom Talijan. Ova tvrdnja uvriedi natoliko domoljubno čuvstvo Marulićevo, da je rečenu razpravu proti istomu piscu napisao, dokazujući: da se Jerolim rodio doista u Dalmaciji u mjestu Stridonu, ali gdi je uprav ovo mjesto ležalo, nedokaza on isto tako, kao ni svi ostali mnogobrojni prvanji i kasniji tražitelji rodnoga mjesta Jerolimova, pisavši o tom ne samo razprave, nego čitave knjižurine. Kako ćemo niže viditi, pisao je Marulić i hrvatski o sv. Jerolimu.

Kao treće historičko-političko djelo Marulićevo, može se smatrati njegova poslanica pisana papi Adrianu VI. o nevoljah svoje domovine, što jih trpi od turakah, s nagovaranjem na kršćansku slogu i mir. Ovo veoma riedko diele, tiskano pod naslovom: „*Epistola Domini Marci Maruli Spalatensis ad Adrianum VI. Pont. Max. de Calamitatibus occurrentibus et exhortatio ad communem omnium Christianorum unionem et pacem.*“ Impressa Romae per B. V. anno D. 1522. pridie Kalendaris Maii u 4-ni“, napisa Marulić po prošnji Dominka Buče Kotoranina, dominikanca i učitelja bogoslovja, kojemu djelce i posveti. U svom posvetnom pismu kaže Marulić, da je dugo promišljavao, bi li zadovoljio njegovoj prošnji, jer s jedne strane suze i nevolje goniše ga da piše, a s druge strane odbijaše ga od pisanja sviest malenkosti svoje, (*conscientia parvitatit meae*). Napokon se odvaži po nadahnutju sv. Duha, da piše. U samoj poslanici opisa živimi bojami nevolje Dalmacije, koja jedva svoje primorske gradove braniti mogaše; spominje tužno stanje ostanakah Hrvatske, i turske navale u posavske i podravske pokrajine; proriče opasnosti, koje priete Ugarskoj, Mletačkoj i svoj Italiji od Turakah, nagovarajući na složno postupanje kršćanskih narodah i moleći papu, da svojim uplivom gleda umiriti i složiti kršćane, a na rat jih potaknuti proti turkom. Ali Marulićeva rieč ostade isto tako glas u pustinji, kao mnogih drugih prije i kasnije njega.

Četvrto historičko djelo Marulićevo u versih nosi naslov: „*Dialogus de laudibus Herculis. Interlocutores Poeta et Theologus.* Venetiis 1524. u 4-ni i još jedno valjda ranije izdanje bez mjesta i godine⁶². Ovo djelce, u kojem se opjevaju djela Herkulova, prevedeno je na talijanski jezik po Bernardinu Gisolfu, ter je višekrat izdano. Meni su poznata sljedeća izdanja: 1. *Dialogo delle eccellenti virtù e meravigliosi fatti d' Ercole di Çarno* (n u o-

⁶² Nalazi se u mletačkoj knjižnici sv. Marka. Prepis u mene.

vamente) tradotto dal latino in italiano de Bernardino Gisolfo. Venetia. Battista e Stefano 1549. u 4-ni⁶³. 2. Dialogo etc. in volgare nuovamente tradotto da Bernardino Ghisolpho. In Vinegia appresso Battista e Stefano cugnati 1599. Oba ova meni poznata, kao i nepoznato još ranije izdanje, posvećena su: „Alla Saggia e dottissima donna Madonna Marta Chrisogona nobile Zaratina. U latinskom izdanju dodane su 4 pohvalne pjesme izpjevane po Franji Natalu i po Jerolimu Martinčiću, pjesnicih spljetskih.

Medju starinarska djela Marulićeva imadu se staviti njegove dvie zbirke starinskih nadpisah, Bivši on njekom sgodom u Rimu, poče prvi iza Petrarke sabirati one znamenite starorimske nadpise, što su u njegovdašnjoj veličanstvenoj stolici svieta kojekuda raztrešeni u nemaru ležali, a kasnije za razjasnjenje povjestnice prebogato gradivo dali. Obogativši rimsku svoju zbirku s nadpisi od drugih mjestah, kao Milana, Perugje, Arezza, Modene, Verone, Napulja, Kapue, Gaete, Beneventa, Pesara, Ravene, Florence, Mačerate, Barcelone, Česane, Rimina, Jakina, Assissa, Trsta, Concordie, Akvileje, Kopra, Pule, Tode, Umaga, Cividala, Nina, Trogira itd., napisa na molbu svoga prijatelja i velikoga ljubitelja starinah Dmine Papalića, k toj svojoj zbirci učeni komentar i posveti svoje djelo pod naslovom: „In Epigrammata Priscorum Commentarium“ rečenomu Papaliću sa sljedećom poslanicom:

M. Maruli ad Dominicum Papalem in Epigrammata Priscorum
Commentarium.

Quum tu antiquitatis mirum in modum studiosus, Dominice charissime, multa me de literis inscriptionibusque in marmore olim insculptis rogares, et a me quae nunc occurrebant audires, nondum contentus, petisti insuper, ut eadem illa in papyro plenius descripta tibi traderem. Quamquam ea res quidem quum ingenii, tum doctrinae meae viribus impar videbatur, utpote coniecturis magis quam certa veri cognitione enodanda, suscepi tamen me quod postulabas facturum, ne quid esset in quo aggrediendo efficiendoque industriam meam tibi, arcta mecum propinquitate conjuncto, optimeque de me merito denegarem. Deligere igitur pauca de multis curabo, quae magis memoratu digna videbuntur. Cuncta enim persequi ociosi potius quam diligentis scriptoris esse puto. Plurima quippe ab aliis exscripta vidi, in quibus latinae orationis venustas desiderabatur, in epitaphiis praesertim, quae ut cuique libitum esset, a doctis pariter et indoctis describi solebant. Mihi itaque propositum est, nonnisi probata exquisitaque decerpere, ut dignum tuis votis munusculum tibi offeram. Mutilata verba, singularesque literae quid designent, ostendere conabor. Quidquid propterea magis apta expositione indigebit, prout potero planum faciam, denique nihil ommittam intentatum, dum tibi satisfacere cupio. Tametsi sciam, non defuturos, qui super eadem . . . iam pene exesa oblitae vetustatis monumenta quae tibi nunc instaurare nova interpretatione aggredior, aliter atque aliter et sentient et enarrabunt. Nihil id quidem moror; libere pro-

⁶³ U mletačkoj knjižnici sv. Marka.

ferant in medium, si quid probabilius verique similis invenerint. Neque pudebit me unquam, neque pigebit discere quod nesciam, sed ab illis dumtaxat, quos in docendo ut prosint aliis, cura sollicitat, non quos alieni operis malignus livor torquet. Sincere simpliciterque cuncta diiudicanti, et quae propiora vero sunt gratias agam. Invidis autem ingenue respondebo scripta haec, quae ipsi cavillantur, tibi placuisse cui scripta sunt, si modo placuerint. Tu vero inter legendum attendas velim: Prisci illi viri, qui vana idola adhuc non Deum verum colebant, quanti feeere vel animi vel corporis virtutem. Etenim qui illa praediti erant, iis imagines dedicari, arcus columnasque erigi, sepulturas magnifice construi, elegiisque exornari mos erat, ne simul cum vita defunctis gloria rerum gestarum interiret, sed posteris etiam nota foret. Scias tamen id illis procul dubio fuisse gloriosum, qui non gloriae sed virtuti studebant, hoc est, quibus curae erat, probos, modestos, constantes, pudicos, simplices, justos, ex omni parte perfectos consummatosque esse magis quam videri. Non est enim magni animi, et ad aeterna tendentis, gloriam ab hominibus, sed a Deo quaerere; non statuis, non signis, non titulis delectari, quae fragilia quidem et caduca sunt, sed coelestia tantum, quorum nullus finis est, concupiscere. Trecentae et sexaginta statuae, Demetrio Phalareo Athenis positae olim fuisse memorantur, et ab iisdem, qui illas posuerant, non multo post fractae, atque contritae. Cajo Mario Romae omnibus vicis idem honos habitus, deinde in introitu Syllae per ignominiam sublatus, eversis simulacris, quae ipsi Mario erecta erant. Quam ergo vani sunt, ne dicam stulti, qui eam expetunt gloriam, quam hominum conciliat favor et rursus dissipat invidia? Profecto nihil firmum esse potest, quod humanae tantum opinionis laude celebretur, et non sit etiam iudicio comprobatum divino. Nos igitur solam, quae a Deo est, gloriam quaerentes, sola enim perennis est, et aeterna ut dicamus cum Apostolo: „Qui gloriatur, in Domino giorietur, non enim qui se ipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat“. De hoc satis. Nunc quod proposuimus dicere incipiamus. Jam primum ne te lateat, ista veterum epigrammata, quae a me reponentur, quo locorum adhuc extent, loci prius nomen referetur, deinde succedent inscriptiones, inscriptionumque interpretamenta, non fortasse qualia debent, at certe qualia debere credimus. Libet autem ab iis exordiri, quae Romae⁶⁴ reperiuntur, ut a praecipuis incipiendo, auspicius caetera subsequantur⁶⁵.

Izvan ove svoje prve sbirke, sastavi Marulić i drugu sbirku starih solinskih napisah, što jih je u društvu s Dminom Papalićem, hodajući po razvalinah i zidinah prastaroga grada Solina prepisivao, te je i ovu sbirku, zajedno s komentarom, pod naslovom: „Inscriptiones Salonitanae antiquae, collectae et illustratae per Marcum Marulum“ posvetio rečenomu svomu prijatelju Papaliću osobitim posvetnim pismom, u kojem opisuje za-

⁶⁴ S rimskimi napisu uprav je započeo Marulić ovo svoje djelo.

⁶⁵ Rukopisno djelo Marulićevo čuva se u knjižnici mletačkoj sv. Marka. MSC. Lat. Class. XIV. Cod. CXII.

jedno u kratko znamenitost grada Solina i rodnoga svoga grada Splieta. Posveta ova glasi ovako:

S a l o n i s.

Hactenus externa tibi interpretatus sum, Dominice Papalis clarissime, nunc majorum nostrorum aperiemus monumenta, quae saepe tecum per Salonarum rudera parietesque vagatus, passim iacentia spectavi, et interdum patriae solum, quanta quondam gloria fuerit, mecum animo revolvens, Vergilianum illud ingemiscendo repetebam:

Fuimus Troes, fuit Ilium et ingens gloria Teucrorum, nunc nulla. Qualis enim, quantave urbs ista extiterit, quae a Gothis solo equata, esse desiit, non modo reliquiae eius testantur, verum etiam veteris historiae scriptorum indicat autoritas. Nam et Strabo in suo geographiae libro: Dalmatarum emporium Salonas esse asserit, ne de ipsis Dalmatiis:

„Ea gens inquit, annos complures adversus Romanos bella gessit“. Olinius quoque secundus ait:

Salona Colonia ab Iadera C. millia passuum distat, in ea jura juribus descriptis in decuria CCCLXII. Dalmatiae, quos ibi nominatim recenset: inter eos autem Arstatum (Aspalatum) meminit, et Italiae quondam populatores appellat. Praeter haec in Caesaris Comment: relatum legimus, quod M. Octavius cum navibus Salonas pervenerit, ubi concitatis Dalmatis, reliquisque barbaris Clissam a Caesaris amicitia avertit, conventumque Salonensem, quum neque pollicitationibus, neque denunciatione periculli promovere posset, oppugnare instituit. Est autem oppidum (inquit) et loci natura, et colle munitum. Octavius quinque castris oppidum premere coepit. Illi se defendere, tandem dispositis per muros pueris ac mulieribus, portis egressi, Octavij castra invadunt expugnantque, deinde et reliqui; cedesque non parva facta est. Qui superfuerant ad naves fugere compellunt, atque talis fidei talisque in bello virtutis tunc fuere Salonenses nostri. Huc accedit, quod Diocletianus Imp. Salonis natus, virtute rebusque gestis ad Romanum Imperium meruit promoveri. Deposito deinde imperio, privatam vitam peregit in patria, et quum Romam ad pristinam dignitatem revocaretur, maluit hic consenescere privatus, quam Romae imperare, usque adeo coeperat eum amaenitas loci, et tranquillum in secessu otium. Extat aedificium ejus Salonis proximum, quod maiores nostri post urbis eversionem incolere coeperunt, nunc nostrum natale solum est, quod Spalatum appellant, sed etiam ipsum semirutum quidem, atque in parte reintegratum, murorum tamen ac turrium pulchritudine, portarumque affabre sturctarum decorem ostendens, qualia etiam illa fuerint, quae vel vetustate, vel inimicorum iniuria defecere. Stat adhuc templum Jovi quondam sacrum, nunc Domnio Martyri dicatum, magna turris instar rotunda specie angulatum, cujus murus, ut vides, quadrato lapide reticulataque structura; constat octo columnis ingentibus intus fulcitus, quibus aliae insident minores, quarum quattuor e marmore porphirite cum aliis ad testudinem usque tecti eriguntur. Ferius (?) extere circa se magnarum duarum et viginti columnarum peristilium habent, et id quidem Sinadico marmore nobile.

Porro ante templi limina vestibulumque ipsum etiam patet spatiosum, columnis grandibus, et ipsis e marmore phrygio delatis (?) circum-

spectum, quibus arcus impositi fulciuntur, ita ut nusquam Romae tot, tantas, talesque columnas uno in loco compositas reperies. E regione templi sacellum est, eodem tempore, parique structurae genere elaboratum. Praeter ista erant et alia tria templa, reliquo aedificio, ut apparet, vetustiora, atque ideo magis diruta; in his tessellarum pictura, qua exornata fuerant, alicubi adhuc visitur. Extat et Chryptoporticus p . . ., ita ut non minus miremur subterranea aedificia, quam quae in aperte spectantur. Sed ne plura intempestive replicem, tibi praesertim qui cuncta quidem et saepe vidisti, et adhuc inspicere (in tantum te delectat antiquitas) non satiaris; vide tandem, quanta rerum humanarum mutatio sit, quanta volumina vel ludibriae potius numquam impliciter indulgentis fortunae! nihil unquam firmum habetur in terra, nihil stabile, nihil in eodem statu permanens; non urbes, non imperia, extra terram igitur, extra anni solisque vias quaerenda hominis felicitas, ut quam pie iusteque viventibus, Omnipotens Deus super Coelum perennem perpetuamque largitur. Sed iam quod proposuimus prosequamur⁶⁶.

Ovu posliednju sbirku nadpisah upotriebi jur naš povjestnik Ivan Lučić, te ju bez Marulićevih razjasnjenjah tiskom priobći u svom djelu: „Inscriptiones Dalmaticae“. Venetiis 1673.

Pjesnička latinska djela Marulićeva, većom stranom u rukopisih dohranjena⁶⁷, sačinjavaju: Elegije, Himne, Ode, heroičke pjesme, Epigramme i nadgrobne pjesme. Predmeta su većom stranom pobožnoga, crpljenoga iz sv. pisma i života svetacah. U njih neima velikoga poetičkoga uzleta i mnogo uznešenih slobodoumnih mislih, ali mnoge pjesme imadu znamenitu vriednost radi klasičke forme i jezika te radi moralnoga sadržaja. Iz talijanskoga preveđe Marulić na molbu svoga prijatelja Jerolima Papalića, Petrarckovu pjesmu na Bl. djevicu Mariu, pod naslovom: „Ad virginem beatam“, te ju na kraju svoga Evangjelistara, zajedno s posvetom na rečenoga Papalića, tiskom priobći. Istu pjesmu preveđe zatim Franjo Božičević Hvaranin, iz Marulićeva prevoda latinskoga na hrvatski, te su zato neki mislili, da je i hrvatski prevod Marulićevo djelo⁶⁸. Isto tako preveđe jednu izmedju boljih Marulićevih latinskih pjesamah: „Carmen de doctrina domini nostri Jesu Christi pendentis in cruce“, na hrvatski jezik umni prevodilac Davidovih psalmah Andrija Vitaljić Višanin iz Komiže, te ju priobći na kraju svoga: „Iztumačenja pisnih Davidovih u Bnecih 1703“,

⁶⁶ Ovo rukopisno djelo Marulićevo nalazi se u vaticanskoj knjižnici u Rimu br. 5249, a u prepisu u mletačkoj knjižnici sv. Marka MS. Lat. Cl. XI. LXVII., kao i u carskej bečkoj, medju rukopisi Foscarinia br. 6389.

⁶⁷ Marulićeve latinske pjesme pod naslovom: „Maruli Marci opuscula et vita“, sačuvane su u prepisu XVI. vieka u mletačkoj knjižnici sv. Marka MSS. Lat. Class. XIV. Nr. 181.

⁶⁸ U Rukopisnom „Vrtlu“ Petra Lučića stoji ista pjesma pod ovim naslovom: „Pisan aliti molitva Pričiste blažene Dive Marie složena po Marku Marulu“. Ali drugi moj njegdašnji rukopis br. 777 ima sliedeći naslov: „Pisan aliti molitva gosp. Franciška Petrarche od Dive Marie Bogorodice prečiste po Franji Božičevića u veras stumačena“.

str. 541—551 pod naslovom: „Razgovor meu Isukarstom na križu i meu krsćaninom, u pisni latinske po Marku Marulu Splitjaninu kripstno i bogoljubno složen, a sada u pisni slovinske virno prinešen“.

Marulićeva djela hrvatska.

Upoznavši čitatelje s Marulićevim djelovanjem na polju obće svietske književnosti, sredstvom jezika latinskoga, valja mi predočiti njegovo djelovanje na veoma pustom tada polju književnosti hrvatske, na kojem uprav on većih zaslugah steče, nego ikoji Hrvat prije njega.

Iz podanoga pregleda onodobne književnosti jezika hrvatskoga, vidili smo dosta veliko siromaštvo i pisacah i predmetah pisanja prije Marulića. Stari naši hrvatski pisci bijahu većom stranom popovi i fratri kratkoga vida i maloga znanja, a i predmeti njihova pisanja, s malom iznimkom, sve sami bogoslovni i crkveni; k tomu bijaše i njihov jezik hrvatski pomiešan staroslovinščinom, puku malo pristupnom. Marulić bijaše prvi, koj kao svietski visokoučen čovjek, pokraj velike svoje europejske slave, nije stidio se pomisliti na svoj puk, i u čistom tadašnjem pučkom jeziku svoga naroda pievati raznovrstne umietno izradjene pjesme, a pisati i u prozi o naucih i stvarih puku potrebitih.

Na pjesmu i na prozu hoću i ja da razdielim Marulićeva hrvatska djela. Ali prije mi je dužnost priobćiti čitateljem, odkuda su najedankrat iznikla ova djela, o kojih, izvan jedine tiskane Judite, još prije nekoliko godina nitko ni slova spomenuo nije, te o kojih isti njegov suvremeni životopisac Franjo Natalis, ili nije hotio, ili nije znao da štogod rekne.

Bijaše god. 1854 kada prvokrat posjetih divnu našu Dalmaciju. Na tom putu probavih do osam danah u Trogiru. U zabitnom mjestu toga grada, u samostanu duvnah sv. Benedikta, našo sam više starih i poderanih rukopisah hrvatskih, a medju ovimi dva sbornika, jedan od Petra Lučića, oca slavnoga povjestnika, drugi od Iv. Lulića⁶⁹. Ova dva vriedna pisca hrvatska XVI. i XVII. vieka prepisaše ili sami svojom rukom, ili dadoše prepisati u svojih sbornicah sbirku pjesmah i pobožnih razpravah u prozi različitih starijih od sebe pisacah hrvatskih, a medju ovimi i mnoga Marulićeva djela, te sačuvaše tako blago stare naše književnosti, koje bi inače za uvijek propalo

⁶⁹ Petra Lučića sbornik nosi naslov: „Värtal“ (Vrtal). On ga sám tumači svojom pjesmom ovako:

„Ov je cvitja vrtal pun slasti duhovne;
od sebe odvrgal jest ke su svitovne.
Neka vrtli ine uzdrže razlike
slasti, koja vene, koja nij' va vike:
jer nije ovdike svitovni perivoj,
neg slasti, jest od ke pića duši tvojoj.“

Sborniku Ivana Lulića neima naslova, jer mu fale prvi listovi.

bilo. Njihov je izbor istinabog većom stranom samo pobožnoga sadržaja, kako se uprav pristojalo za duvne, za koje rečeni sbornici pisani bijahu, ali ima i među njimi ponješto svietskoga sadržaja.

Pokraj ovih sbornikah našo sam na istom mjestu i njeke druge Marulićeve rukopise u prozi, o kojih ću govoriti niže. Pobožnim dakle duvnam trogirskim imamo prije svega zahvaliti, što nam je velika strana hrvatskih djelah Marulićevih dočuvana. Kakova su ovo djela, da vidimo.

M a r u l i ć e v e p j e s n i h r v a t s k e .

1. Pjesni epične ili povjestne. Marulić jih nazva historije. U ovu vrst spadaju „Judita“ i „Susana“. — Judita jest jedino Marulićevo hrvatsko djelo, što je prije mojih „starih pjesnikah“ tiskano i svijetu poznato bilo. Ona doživi, na koliko je dosada poznato, četiri izdanja. Prvom izdanju od god. 1521 jest ovaj naslov:

„Libar Marca Marula Splichianina ukomse usdarsi Istoria Sfete vdouice Judit u versih haruacchi slosena: chacho ona vbi voivodu Olopherna posridu voische gnegoue: i oslobodi puch israelschi od veliche pogibili. Prodaiu se v bneccih u markarii u stacun chi darsi libar sa signao“. Na kraju knjige, t. j. na 38. listu u 4-ni, svršuje djelo ovako:

Oudi sfarsuiu Chgnige Marca Marula Splichianina sfarhu Istorie sfete vdouice Judite. Stampane v bneccih Pōgnom i nastoianiem Petreta Srichichia Splichianina. Na suem bogu Huala. Amen.

In Venegia per Guilielmo da fontaneto de Monteferato ad instantia de Maistro Mario libraro al signo del libro. Nel Anno del Signor MDXXI. A di XIII. Agosto. L' inclito Antonio Grimano principe uiuente. —

Ovo izdanje ima samo jedan drvorez pred prvom knjigom, a za naslovom dolazi grb.

Drugomu izdanju od godine 1522 takodjer u 4-ni, jest isti naslov kako i prvomu, samo ima pod naslovom, mjesto „prodaju se“ itd. kako gore: „Prodaiu se v Zadri dierolima mirchouichia“. Na koncu posliednjega lista 35 sliedi opet kako gore: „Oudi sfarsuiu chgnige“ itd., a izpod ovoga: „In Vinegia per Bernardino Benalio. Nel Anno del Signore MCCCCXXII. a di XXX. Mazo. Inclito Antonio Grimano Principe viuente“.

Ovo izdanje urešeno je sa devet u drvu rezanih slikah, i nakićenimi početnima slovi. Oba izdanja štampana su gotičkimi pismeni.

Treće izdanje, tiskano u maloj osmini latinskimi pismeni, bez ikakvih uresah, neznam gdi i kada je tiskano, jer mojemu eksemplaru fali početak i konac; a četvrto izdanje, u istom formatu sa 45 listovah, štampano je u Mletcih godine 1628 kod Augustina i

Aleksandra Bindona. Oba zadnja izdanja imaju mnogo tiskarskih pogriješakah.

Judita razdijeljena je na šest pjevanjah iliti knjigah. Svaka knjiga ili po Maruliću svako Libro, ima na okrajcih kratak sadržaj, a kadikad i tumačenje manje razumljivih riečih i poetičkih frazah, koja tumačenja štampana su u svih četirih izdanjih.

Judita i Naslidovanje Isusovo jesu jedina Marulićeva hrvatska djela, za koje se znade točno, kada su pisana. U posveti Juditinoj, pisanoj svomu kumu Dujmu Balistriliću, popu i primanciru splietskomu, kaže Marulić: da je svršio svoju pjesan u Splitu na 1501 godišće od rođenja Isukrstova, na 22. dni miseca Aprila. Znamenito je, da u toj svojoj posveti naročito kaže, da i drugih umjetnih pjesnikah na hrvatskom jeziku još prije njega bijaše, jer se samo tako tumačiti mogu njegove rieči: „Evo bo historiju tuj svedoh u versih, po običaju naših za činjavae (pjesnikah, od začinke = pjesme) i jošte po zakonu onih starih poet, kim ni zadovoljno počitati, kako im je dilo prošlo“.

Druga povjestna pjesan, sačuvana u rukopisu, izvadjena je iz Lučićeva „Vrtla“ str. 287, te ima naslov: „Historia od Susane hchiere Helchie a xene Joachimoue, ouoyse zgodi u Babilonigi, buduchi tamo zaueden u suxagnstuo puch izraelschi. Ouey verse sloxi Marco Marul Splichianin“. I ova pjesan ima na okrajcih pored teksta nekoliko kratkih tumačenja, koja je valjda kao i u Juditi, sám pisac dodao.

Kako se iz naslova vidi, uzet je predmet obijuh pjesnih iz staroga zakona, i budući da su obim pjesmam glavni predmet žene, imam razloga utvrditi, da jih je Marulić izpjevao za svoju sestru Vicu, duvnu reda sv. Benedikta, za koju, kako tvrde njegovi životopisci, mnoga djela na hrvatskom jeziku napisao⁷⁰. Nu premda je predmet zajedno svet i pobožan, obuko je pjesnik, osobito Juditu, u taku odjeću, da se čini čitatelju, da junačku posve svietsku pripovjest čita; jer obiluje heroičkimi slikami, ter se u njoj opisuju strasti i lasti ljudske živimi bojami, i jer su upleteni mudri savjeti i lukave spletke u čin pripovjesti tako, da se ova podiže kadikad do vriednosti prave Epopeje. S toga imaju uprav ove dvie pjesni, gledeć na vrieme kada su pisane, medju pjesmami Marulićevimi najveću vriednost.

2. Pjesni poučne i ćudoredne. U ovu vrst spadaju: a) Urehe duhovne; b) Dobri nauci; c) Prigovaranja razuma i ćlovika; d) Suprotiv slasti od blaga i e) Stumačenje Kata⁷¹. Sve ove pjesni, kojim je glavni smjer poticanje na kriepostan i pobožan život, potiču iz čista vrela Marulićeve ćudi, jer kako nam svekoliko njegovo književno djelovanje svjedoči, bijaše glavna zadaća njegova života, da sredstvom knjige i pisma podučava

⁷⁰ Natalis veli: „Apud quam (sororem Bizam) plurima litterarum monumenta et exhortatoriae ad bene beateque vivendum epistolae, vernaculo sermone et manu ipsius Marci conscriptae apparent“.

⁷¹ Ove pjesni izvadjene su iz Sbornikah Lučića i Lulića.

sviet koliko vriedi čist i čudoredan život, a koliko štete nanosi opaćina i grieh. Nije čudo, da Marulić pri ovakovih svojih nepobitnih načelih prevede na hrvatski jezik i „Nauke mudroga Katona“. O samom piscu ovih naukah sude učeni još danas različito, jer mu neznadu pravo naznačit vrieme, kada je živio, ni mjesto, gdi se rodio, ni porodicu kojoj je pripadao. Njeki ga držaše za Katona Marka Censora ili Censorina, njeki za utičkoga, njeki mu nadjenuše ime Dyonisius, odkad je naime učeni Scaliger pisanu rieč: „Dii“, ili „Dia“, ili „Diui ni Catonis“ čitao Dionysii, Catonis premda tomu imenu neima u nijednom drugom rukopisu Katonovih naukah traga. Toliko je sigurno, da su nauci pod imenom Katona jur osmoga vieka učenim ljudem poznati bili, i da su tada smatrali pisca za poganina, kao što jedan rukopisni kapitulat Karla velikoga od VIII. vieka svjedoči, koj čitav veras Katonov: „Somnia ne cures“ itd., pod njegovim imenom navede.

Mudri ovi Katonovi nauci bijahu srednjega vieka poznati po čitavom zapadnom svietu, i predavahu se mladeži po svih učionah kao glavna pravila morala i mudra života. Moglo bi se reći, da su se predavali isti nauci kroz nekoliko stoljeća, poput naših današnjih rimskih katekizamah. Ali Marulić nije prvi, koj iste nauke na hrvatski jezik prevede; u jednom glagolskom rukopisu od g. 1468 našao sam prepisan mnogo stariji prevod ovih naukah, pod imenom: „K n i g e K a t a m u d r o g a“⁷², i to u prozi, jezikom pomješanim starom slovinštinom. Nu taj stari prevodilac hrvatski uplete u Katonove nauke i izriekke drugih mudracah, kao takodjer nauke iz Evangjelja i sv. pisma. Da čitatelji vide veliku razliku glagolskoga i Marulićeva prevoda, priobćujem evo odlomak istoga glagolskoga prevoda, koj može i sto godina stariji biti, nego li je sam rukopis (1468), u kom su pokraj inih veoma starih pričah uvršćeni Katonovi nauci:

Počētie knjig Kata mudroga. Čtenie.

„Pišu se knjige sinu Katovu, ne toliko sinu, da vsakomu človēku⁷³, koi ga hoće poslušati i razumēti. Naiprvu mudrost Kato hvalit, ki bogu s čistim srcem služiti i iščet u nego prebivaniē, kadi hoćet v vēki prēbivati, ta človēk est velmi mudar, Počētie est nēniju; Naiprvo est prēbivati v tih zemlah kadi su dobri zakoni. A nici pravē, kako blago est prva dobrota. Pravi Virgiliuš: ot zemle tere iz vodē ishodi blago. Nici pravē: krutost tēlesna est prva dobrota. Kat' najvēcē mudrost hvalit, dobrē zakoni prēvznaša. Ako hoćemo mudrost i dobrē zakoni imēti, ot hudih se děl uklonimo. Solomun pravi: v riech, tere v korēni, tere vkameni esu vse silē. Pravi lukanuš: kako slava bi prva dobrota, i se est, ako ljubiš, poznaj želenie skorē to smrt narica se da ljudi mori smrt. Est, ki

⁷² Na izvornom latinskom jeziku tiskano je ovo Katanovo djelo prvokrat u Augsburgu g. 1475 u fol. pod naslovom: „Catonis magni Ethica“.

⁷³ Pokraćeno čk, ja tumačim sa človēk, a ne človik; ē stoji svuda mjesto glagolskoga **A**.

človik lipo govori, tere drugoga na lipih ričeh pogubi. Ki človik hoće ljubiti mudrost razuměi knigi čti od mudrosti i duševnoga spasenija; uči se, da buděš mudar. Ča se naučiš, na pamětie drži, ostavi manne, a istinne primi, ne prelasti se na hudobu. Ako morěš dobro učiniti neznanim, učini e; bolje e dostoino vniti v carstvo, nerě nedostoino v přezaň. Pripodabla se k mudrosti dobro čineňe, Neznamim tere strannim dobro čini, dobro čine, buděš iměl milost božju i ljudaisku i dobř glas. Solomun piše: „bolše e dobro ime nego masti mnogočěnnie.“ V drugom mestě pravi: „bolša est milost dobra ot zlata i srěbra.“ Apostol reče: Ni uši slišasta, ča e ugotoval bog ki nega ljubě; skozi to ne išči kako bi mogal izvedeti vse taini božie. Nor est, ki si svoju ričju ili misal odvlači smrt. Kada se smrti boiš, otvrzi se sega sveta, a onoga se drži, ki je va věki. Strah ta se pripodabla telu; pisano est: seměrt, kada semrt tělom razbie, tada e poběh i život; ki se boi smrti, nigdarě ni vēsel. Ke riči istinno neviš, ob nju se ne karai, v karbi ni onoga dobuděš, obač se karaš, prijatěla pogubiš. Kada si srdit, niednoga člověka za tvoe srce neosudi, gnev kratak: člověku srce oblada; srdita člověka odolaši tihimi rěčmi. Učini izkušena člověka věrovati, da nam est istina vsakomu ki ju hoće udržati. Za prijatěla spodobu na nega strati; o krivini nevěseli se; esu nici mnogih věr a malě istine; neistinna člověka obarui se, da tě ne obrne sa istine, skoro obrne po sebi vsako přě věliko govoreňe. Člověk e boli spodobo mudar, nego premudar. Premudar tovariš vsramljue, a mudar tovariša mudrosti nauči. Mudar tere počten člověk vaščine i ogrdbě tovariša očisti, tere e niednomu neskaže, kako vsaki ne izvi. Gđa vi, bėzuman edan dlđg toliko skrovno ni, koliko ga ljuděm ne povi. I skozě to nepravi svoga dlga takovu člověku. Člověk vrimenem greha dobiva, a vriměnem sramotě. On griha dobiva ki ot vělika na vēšće grěhe kladě; mni, kako nigdorě nega dlga ne vi, a on se na vrěme izvi; hudo dělo nikakorě nemorě se na dlžě utaiti.

Avgustin pravi: Grěšnik, kada sagrašči, ter se pokae, sa vsima ni poginul v bozi. Ki člověk grih učini; terě ga za nemar pusti, na sudni dan mu se spomene; zač niedna ta taina ni, ka se na sudni dan ne izvi.“

„Te verše kratkim umom Kat' složi tere nauči sina svoego. Videoo est kako sie knjig Kat' složi svoju mudrostiju, tere e ostavi svomu sinu, ne toliko sinu, da vsakomu člověku, ki ga čte, na misal ga vazmi, tere ga propovėdaj vsakomu ki želi mudrosti. Svršene su knjige Katove“⁷⁴.

Marulić je, ako izuzmemo česki prevod iz XIV. ili početka XV. vieka priobćen po Dobrowskom u njegovoj Slovanki, preveo iste nauke

⁷⁴ Glagolski rukopis u kom se nalaze prepisani ovi Katonovi nauci, čuva se na otoku Krku kod g. Petra Petriša, ravnatelja pučkih učionah, koji mi ga osobitom prijaznošću na nekoliko godinah pozajmio bijaše.

prvi od Slavenah polag latinskoga izvora u versih, izpustivši samo u početku kratke sententie, koje su u latinskom tekstu predpostavljene distikom⁷⁵. Ali se i Marulić u svom prevodu nije držao točno izvora, ni glede forme, ni glede smisla, jer je razvukao latinske kratke distike u dugačke četverorodne kitice, upotriebivši još k tomu svoje obične aleksandrine, od kojih se dva po dva u sredini i na kraju slažu. Jezgrovite misli Katonove, prem da ni one nisu najljepšom klasičnom odorom zaodjevene, gube ipak kroz razvlačenje riečih kadikad svoj pravi smisao tako, da se prvobitna misao izvora u prevodu jedva razabрати može. Mnogo je k preinaki izvornih mislih Katonovih u Marulićevu prevodu doprinjela i njegova zanešenost za kršćanskim moralom, te je s toga čestoputa mudre izreke poganina Kata, morao svraćati na dogmu kršćansku⁷⁶.

3. Pjesni duhovne i bogoljubne. Pod ovimi mogu se razumievati sve Marulićeve pjesni: o Isusu, njegovu začetju, mucii uskrsnutju, zatim pjesni o Mariji, njezinom uzvišenju, i razlike pomanje pjesni, kao od svetih divic i udovic, od ljubavi božje, deset zapovidi, od sedam smrtnih grihov, od svete pokore, od suda itd.⁷⁷ Medju ovimi sasvim pobožnimi pjesmami, mogla bi se ona svrh muke Isukrstove u 687 versih (str. 172—190) izpievana, uprav epičnom pjesmom nazvati, jer je tu po evangjelju sve poviestno izpievano, što je o Isusovoj mucii pisano. Njegovo puno liepih naukah „Naslidovanje Isukrsta“ neznam da li je srodno latinskomu i hrvatskomu djelu, što ga pod istim imenom u prozi napisa, pošto mi ovo djelo nije poznato. „Govorenje duše osujene i odgovor Isusov“ kao i gorespomenuto „Prigovaranje razuma i človika“ moglo bi se smatrati za prvobitnu vrst pobožnih dramah t. j. tako zvanih „Responsoriah“ koja se prikazivahu od dvojice bud svećenikah, bud svietskih ljudih, ili pako svećenika i puka u erkvi. Dvie pjesni: „Tuženje grada Hjeruzolima“ i „Molitva suprotiva Turkom“ koje su u toj knjizi medju duhovnimi uvršćene, mogu se ujedno i za historičko-političke smatrati. Opisujući u njih tadašnje tu-

⁷⁵ Ovi latinski distiki nisu u Lučićevu prepisu Marulićeva prevoda potpunoma izpisani, nego samo početak. U ovoj knjizi smatrali smo za dobro priobćiti podpuni latinski tekst iznad hrvatskoga prevoda.

⁷⁶ Izvan Marulića prevede Katonove nauke u XVI. vieku Marin Burešić, dubrovački pučanin (r. oko 1510 † oko 1560), pod imenom: „Nauci Katonovi“ koje po njegovoj smrti Gavro Tamparica g. 1562 u Mletcih tiskati dade, posvetivši jih jednomu sinu Marinovu. Burešićev prevod u dva redka u aleksandrinah, koji se takodjer na kraju i sredini slažu, nalazim, da je mnogo bliži Katonovu izvoru, nego Marulićev prevod. Godine 1763 izašao je u Gradcu takodjer prevod Katona, pod naslovom: „Premudroga Katona čudoredni nauci iz latinskog u slovinski jezik prenešeni“, te je ove iste njeki J. A. B. u dalmatinskoj Zori 1846 br. 31 do 38 s nova preštampano.

⁷⁷ Ove pjesni izvadjene su iz rukopisnih Sbornikah Lučića i Lulića, te iz Naukah sv. Bernarda. Rukopis moje knjižnice br. 969.

robno stanje kršćanah, dišu ove pjesni čistim duhom domoljubja i kršćanstva. Žaliti je samo što prvoj fali konac.

4. Pjesni šaljivo-satiričke, ili pokladnice i smiešnice. Ova vrst sredoviečne komedije bijaše poznata u Francezkoj i u Italiji „Frottola“, XV. vieka pod imenom fran. „Farce“, „Sottie“ tal. „Farsa“, koncem „Contrasto“, te se je razlikovala od tako zvanih Prikazanjah, tal. „Rappresentazioni“, njemački Geistliche Schauspiele. Niemci imali su nješta podobna višerećenim Pokladnicam i u svom Fastnachts- i Schwankspielu. Kao što su ove igre kod Francezah, Njemacah i Talijanah većom stranom samo za vrieme pokladah prikazivane bile, tako neina dvojbe, da je Marulić svoje dvie pjesni „Poklad i Korizma“⁷⁸, kao i „Spovid Koludric od sedam smrtnih grihov“ izpjevao na pokladnu zabavu monastirskih redovnikah i duvnah, te je po svoj prilici ovoj vrsti pjesanah pripadala i njegova izgubljena pjesan „Frotule od buh“, koja je u Lučićevu vrtlu na strani 104 prepisana bila, ali je kasnije, valjda od nekogjega prem pobožna svećenika ili duvne iztrgana, te samo na kraju predjašnjega lista 103 i u kazalu ime Frotulah zabilježeno ostalo; dočim je na mjesto iste pjesme novijom rukom i na novo priljepljenom listu — upisan „Život sv. Eustakia i družbenikov njegovih“. Sličnih pjesamah, ali više svietskoga sadržaja, imamo mi iz kasnijih vremenah u Jedjupkah, Sibilah, Prelicah, Primaljah, Kaludjerih, Maskeratah itd. od Čubranovića, Nalješkovića, Pelegrinovića, Bobalića itd. Svakako je dakle Marulić prvi bio, koj je ovu šaljivu i za ono vrieme veoma zabavnu vrst pjesni kod Hrvatah uveo; viečna je samo šteta, što prvoj pjesni „Poklad i korizma“ početak fali, budući da je starinski rukopis, u kom se obedvie rečene pjesni sačuvaše, i kojega sam ja takodjer kod višespomenutih trogirskih duvnah našo, manjkav, pošto mu nekoliko prvih listovah fali. Da su ove šaljive pjesni od našega mudroga i toli ozbiljnoga Marulića, nebi nikad nagadjao bio, već iz toga, što je u „Spovidi“ preko svoga običaja upotrebio osmerke, mjesto aleksandrinah, ali je na kraju tih rukopisah sam Marulić u versih izpoviedio, da jih je on izpjevao, dočim valjda svojoj sestri Vici govoreći, ovako zaključuje:

Omazah ti medom kraje
 ovej čaše, da ti je slaje;
 jeda po tom budeš piti,
 ča će t' nemoć griha odbiti.
 Smih ustaviv, tuj ćeš najti,
 po čem nećeš s puta zajti;

⁷⁸ Neznam pravo, da li nije ova pjesan prevedena iz talijanskoga, budući da se u Batinovoj Bibliografiji talijanskih prikazanjah (Bibliografia, delle antiche rappresentazioni italiani sacre e profane, stampate nei secoli XV. e XVI. compilata dal Visconte Colomb. de Batines. Firenze 1852) spominju i sliedeće talijanske farse: 1. „El contrasto di Carnesciale et la quaresima“, šaljiva mala pokladna pjesan u 4-ni, na 8 listovih. 2. „Il gran contrasto e la sanguinosa battaglia di Carneuale e di Madonna Quaresima“.

i vidit ćeš: Marko Marul

toj nećeš da ni zarul⁷⁹.

Na svem hvala svemogomu

gospodinu bogu momu.

Amen.

Još je i treća šaljiva pjesan „Anka Satira“, u toj knjizi uvršćena uz dvie gore rečene Marulićeve pjesni, samo iz toga razloga, što je zajedno s njimi u rukopisu zabilježena bila: nu da li je ova pjesan doista od Marulića, nebi mogao utvrditi, jer mi nekako suviše udara po dubrovačkih kasnijih koledah.

5. Prikazanja Ova vrst sredoviečne ozbiljne drame bijaše u Italiji poznata, kako gore navedoh, pod obćenitim imenom *Rappresentazioni Festa, Commedia Spirituale*. U Njemačkoj pod „*geistliche Schauspiele*“. Takova prikazanja običavahu svećenici tečajem srednjega vieka u svoj zapadnoj Europi, ponajprije na jeziku latinskom, zatim u narodnih jezicah, (Francezkoj, Italiji i Njemačkoj) prikazivati puku ili u crkvi, ili pred crkvom na javnih prostorih, osobito u vrijeme povećih blagdanah. Polag predmeta i čina dobiše ova prikazanja posebna svoja imena. Tako se zvali n. pr. *Mistères, Misteria, Mysterien*, ona prikazanja, kojim bijaše poglavitim predmetom život i muka Isusova. *Miracles, Miracoli, Martirio, Storia, Esempio, Mirakelspiele*, prikazivahu čine i muke Mučenikah. Osim toga bijahu posebna prikazanja Božićna, Novogodišnja (naše kolede?) uskrсна (*Passionalia, Passionsspiele*) Trokraljevska, na blagdan nevine djetce, prvoga mučenika Stjepana itd.

Ovu prvobitnu vrst sredoviečne drame, uvede dakle takodjer Marulić prvi kod nas Hrvatah sa svojim prikazanjem „sv. Panucija“, „Skazanjem od nevoljnoga dne od suda ognjenoga“ i govorenjem sv. Bernarda od duše osujene.

Rečena prikazanja nisu žalibože izvorno djelo Marulićevo, nego prevod iz talijanskoga. Za drugo i treće prikazanje nezna se dapače za sigurno, da li je od Marulića prevedeno, budući da u Lučićevu vrtlu, kao i u drugom starom rukopisu (br. 969), iz kojega je manjkavi prepis Lučićeva vrtla popunjen, neima nikakove bilješke da je djelo Marulićevo, nego se to samo sluti, pošto su ostali predmeti obadvih rukopisah prepisani ponajviše iz Marulićevih rukopisah. Da je „sv. Panucio“ Marulićev prevod, dade se zaključiti iz toga, što u Lučićevu vrtlu iza ovoga prikazivanja i sljedećih pjesnih, stoje na kraju Marulićevi versi:

Marula Marka toj da je složenje znaj,

ki štíš, bogu zatoj hvalu i slavu daj.

A za me moli ga, da me prime k sebi,

tako bud' taj kniga na spasenje tebi.

⁷⁹ Valjda od zaruti, zariti = zakopati, zabluditi.

Izvorno prikazanje „Historie sv. Panucija, kako moli Boga, da mu očituje, komu biše takmen na zemlji“, izpjeva na talijanskom jeziku, u drugoj polovici XV. vieka, Murulićev suvremenik Maffeo, (nazvan Feo) Belcari,^o (r. u Florenciji 1410 †. 1484) pod naslovom: „La Rappresentazione di S. Panuzio quando pregò Iddio che gli revelasse a quale uomo Santo egli fosse simile sopra la terra.“

Pošto su meni djela Belcarijeva samo iz knjige J. L. Kleina, „Geschichte des Drama's. IV. (Leipzig 1866) poznata, to hoću polag Kleinovih izvadakah samo njekeje verse izvorne sravniti s prevodom. Odmah u prvom prizoru, kad angjeo odgovara Panuciju, na pitanje: „tko mu je takmen?“ veli mu ovaj medju ostalim:

Simil tu se' a quel cantor sublimo,
Che suona e canta in questo borgo primo.

Prevod.

U toj prvo selo ki sviri sad sebi,
i poje veselo, priličan je tebi.

Dalje poslie pripoviesti svirca, koj pripovieda svoja dobra djela, što jih je počinio kao razbojnik, govori Panucio polag izvora:

O Jesu Christo, mi Signore e padre, a
Per me non furon fatte mai tal cose.
Costui vivendo in fra le gente ladre a
Senz aver libri sacri o sante chiose. b
Ha fatto opere degne e si leggiadre a
E forse ancor ne son molte nascose.
Perche dell' umiltà porta l' ammanto, c
Chiamasi ladro, ed io mi tengo santo.

Prevod.

O Isukrste moj, po kom je stvoren svit,
je l' u meni ča takoj, čim bih pohvaljen bit.

itd. gl. str. 277 veraz 130.

Sadržaj čitavoga prikazanja odgovara sasvim talijanskomu izvorniku. Drugo prikazanje „Od nevoljnoga dne i od suda ognjenoga“, opet je prevod talijanske rappresentacije: „Del di del giudicio“ nekog Antuna Aralda, kojemu djelu doda višerečeni Maffeo

^{oo} O tom pjesniku ima u talijanskoj književnosti različitih mnienjah, jer dočim Crescimbeni kaže, da u Belcarijevih pjesnih ima mnogo plemenitih čuvstvih i mislih osnovanih na temelju smjera bogoslovna i moralna, nu da glede sloga i jezika svoje suvremenike nije nadvisio, da mu je dapače jezik prepleten latinskimi riečmi i izrazi; veli s druge strane Gamba (Notizie intorno alle opere di Feo Belcari. Milano 1808. p. 14), da mu je uprav slog izvrstan, i da je u svoje vrieme talijanski najčišće pisao.

Belcari nekoliko svojih kiticah. Pošto meni ni ovo izvorno djelo talijansko nije poznato, nemogu kazati, na koliko je prevoditelj slijedio talijanskoga pisca, i na koliko je svatio duh i smjer izvornoga teksta? ali što se samoga sadržaja tal. izvora tiče, kojega priobći Klein u višerečenom djelu, tomu odgovara takodjer od početka do kraja sasvim hrvatski prevod⁸¹ Isto tako čini se, da je i treće prikazanje: „Govorenje Sv. Bernarda od duše osujene“⁸² prevod talijanske reprezentacije, pisane od nekoga nepoznatoga pisca XV. vieka, jer odgovara i formom i duhom prvašnjemu prikazanju.

Sva tri dakle prikazanja, od kojih su dva posljednja izpievana u osmercih, po primjeru talijanskih octavah, u kojih su slične reprezentacije XV. vieka pisane, nemogu se smatrati za izvorno djelo Marulićevo, dapače nezna se za stalno, da li su dvie posljednje iz njegova pera proizašle. Nu budući da se je u XV. i početkom XVI. vieka, po našem barem znanju, Marulić jedini pisanjem duhovnih prikazanjah bavio, te sav smier i duh posljednjih dvijuh prikazanjah njegovomu smieru i duhu pisanja podpuno odgovara; budući nadalje isti jezik rečenih prikazanjah jeziku Marulićevih pjesamah sasvim naliči, a pošto i glede forme pjevanja znamo, da je Marulić kadikad ne samo u aleksandrinih, nego i u osmercih pjevati običavao, to mislim, da mi može saviest čista biti, što sam i posljednja dva prikazanja uvrstio medju djela Marulićeva, sve do toga, dok se za izvjestno dokazalo nebude, da su proizvod kojega drugoga hrvatskoga pjesnika.

Da je pako jur XV. vieka u Dalmaciji običaj bio u pokladnih danah, osobito u gradovih, po primjeru talijanskih gradovah, javne igre prikazivati na hrvatskom jeziku, dokazom su nam ne samo sačuvana dramatična djela naših pjesnikah onoga vremena, kao: Marulića, Gjore Držića, Vetranića i Hanibala Lučića, nego i jasno svjedočanstvo ovoga posljednjega, koj oko godine 1500 u posveti svoje natodne drame (prikazanja) Robinje, svomu prijatelju Franji Paladiniću Hvaraninu ovako govori: „Robinju ovu moju, pokazavši ja tebi ovih pokladnih minutih dan, kako radi razgovora, očito si i ti pokazao da ti je ugodna bila“, nastavlja zatim dalje: „takove bo te pjesni u pridnje vrijeme iznaštene biše, i obćahu se puku prikazivati, samo na konac, da razlike drugih kriposti i pomanjkanja slišajući i gledajući, svaki sam sebe i život svoj umiti bude bolje prociniti i srediti.“ — Ove rieči dokazuju dakle jasno, da jur prije Hanibala Lučića Hvaranina (r. oko 1480 † oko 1530) t. j. u pridnje vrijeme, obćahu se puku u Hvaru i po ostaloj Dalmaciji prikazivati podobne dramatične pjesme. Da su pako Dubrovčani jur početkom XVI. vieka u Dubrovniku imali svoje družine igraćah, i da su svoje komedije i drame prikazivali u viećnici, u vrijeme pokladah, na umjetnom pozorištu

⁸¹ I ovaj prevod sačuvan je u Lučićevu „Vrtlu“ list, 232—254.

⁸² Prepise našo sam u Lučićevu „Vrtlu“; u kom su dva prva lista iztrgnuta i u drugom rukopisu XVI. vieka, u kom se nalaze Marulićevi Nauci sv. Bernardina.

(šeni) pred množtvom vlastelah i puka obojega spola, poznato nam je iz predgovora Držićeve komedije „Dundo Maroje.“

Na koliko bijaše sav naš narod obljubio takova dramatička prikazanja, sviedoči nam najbolje i to, da se je običaj prikazivanja na otocih Rabu i Bagu još do naših danah dočuvao. Stari ljudi znaju kad se je na Rabu neki komad „Sv. Lovreč“ javno pred pukom prikazivao, a na otoku Bagu prikazivali su „Robinju“ još početkom ovoga stoljeća⁸³.

Marulićeva hrvatska djela u prozi.

Kako svi skoro stari naši pisci, tako je i Marulić u prozi pisao samo takove stvari na hrvatskom jeziku, koje bijahu opredjelene ili za puk ili za one, koji neumieše latinski; dočim je znanstvene stvari, kako vidismo, pisao na jeziku latinskom.

Od hrvatskih njegovih djelah u prozi, poznata su mi do sada sljedeća:

1. Knjige Ivana Gersona⁸⁴ kancelira pariškoga. Od naslidovanja Isukarstova i od pogarjenja taščin segasvitnjih.

Ovo djelo nalazi se u dvih rukopisih XVI. i XVII. vieka kod jednoga prijatelja našega velezaslužnoga akademika Ivana Brčića u Zadru. Na koncu rukopisa XVI. vieka štije se: „Hoc opusculum de Latino sermone in dalmaticum, a Marcho Marullo fuit conuersum. Anno dominice incarnationis MD. die XX, Juniji. Rogatu et Impensis Reverendi presbiteri Domini de balistris primincerij ecclesie Spalatensis ad laudem Dei proximorumque salutem, quam idem Deus scriptori,

⁸³ Znamenito je, što neki dopisnik Zore dalmatinske (1846 br. 20.), komu nije bio poznat pisac „Robinje“ o bažkih prikazivanjih govori: „Nalazim, veli dopisnik, da je najljepše i puku našem ugodnije prikazanje kojegagod narodnoga događaja u čin složena i medju svietom povedena — to sam mogao višeput za nekoliko godinah u momu djetinstvu viditi u Pagu; — onde na poklade svake godine, od nespo- minjena vieka traje običaj, o komu govorim. Skupe se nekoliko skladnih momakah, što je treba, koji su tomu vriedni, vješti u knjigah i pismu, te se sprave da prikazuju puku jedan narodni događaj, pove- dajući na pamet što su izučili.“

⁸⁴ Ovo djelo, koje neki pripisuju Tomi Hamerkenu od Kempena, izišlo je u svom izvornom latinskom tekstu najprije na svietlo g. 1472 u Augsb- burgu, a zatim god. 1483 u Mletcih. Kasnijih izdanjah ima preko 2000. Vriedno bi bilo razpitati, da li nije ovoga djela najstariji prevod Marulićev, pošto je u sve jezike europejske prevedeno. Znamenit je Ma- rulićev prevod jur iz toga, što je on kao suvremenik Tome od Kempena (r. 1382 † 1471) mogao najbolje znati, tko je pravi pisac djela, kojega sám g. 1500 preveđe; da li naime rečeni Niemac Toma, ili pako, kako Marulić uztvrđi, Francez Ivan Gerson (r. 1363 † 1429), te bi se moglo i to pi- tanje staviti: da li nisu oni starinski rukopisi, koji nose ime Tomino, samo prepisano po Tomi djelo od Gersona, pošto na najstarijem rukopisu g. 1441 stoji podpis: „finitus et completus per manus fra- tris Tomae Kempis“, što još uvijek nepotvrđuje, da je on svojim umom isto djelo izumio.

lector, auditorique tribuere dignetur sempiternam. Amen. Per D. T. Exemplatum.“

Iz ove bilježke vidi se, da je Marulić ovo djelo preveo iz latinskoga jednu godinu prije, nego li je napisao svoju Juditu, na ime god. 1500, i to na prošnju istoga popa i pmancira splietskoga Dujma Balistrilića⁸⁵, kojemu je posvetio i Juditu. Ina se dakle smatrati za najstarije djelo Marulićevo, koje nosi točno opredjeljeni datum. Prva knjiga toga djela počimlje ovako:

„Chi nasliduie mene, ne hodi u tamnosti, da imati chie sfitlost xiuota, di gospodin. Ouo iesu rici isucharstove po chich iesmo nauceni, kako imamo naslidovati xiuot gnegou i chiudi, ako hochemo da budemo istino profitgleni i oda sfache slipochie sarca osloboieni.“

2. „Nauci sv. Bernarda k sestri svojoj.“ Od ovih naukah, koji su prevedeni iz latinskoga⁸⁶, sačuvana su tri rukopisa, a u četvrtom sborniku Lulićevu ima glava 27 „Od ispovidi.“ Jedan rukopis XVII. vieka koj se nalazi kod višerećenoga prijatelja Brčićeva, s toga je znamenit, jer je prepisan zajedno s Marulićevim prevodom „Naslidovanja Isukrstova.“ Ostale rukopise kupio sam u Dalmaciji, ali je samo jedan čitav, (u 73 glavah) kojega njeki Marko Prodić godine 1595 u Kotoru pod sljedećim naslovom prepisa: „Nauke života redovniškoga ke piše blaženi sveti Bernard sestri svojoj.“ u 4-ni. listovah 73. Drugomu po meni nabavljenomu rukopisu manjka Prolog i početak prve glave, te je takodjer u XVI. vieku prepisan, zajedno s priobćenim u toj knjizi „govorenjem Sv. Bernarda od duše osujene.“ Moralni sadržaj, kao i slog hrvatskoga jezika u ovom prevodu, najbolji su dokazi da je ovo djelo zbilja Marulićevo.

3. Život svetoga Jerolima. Ovaj rukopis XVI vieka dobio sam takodjer u trogirskom samostanu duvnah. Pisan je uprav za duvne, jer pisac govori k njim u zaslovju, a da ga je pisao doista Marulić, sviedoče versi koji stoje na čelu rukopisa, te počimlju sasvim onako, kako i njegova pjesan o Susani (str. 75). Glase pako ovako:

Stvoritelj ki si svih, u tebi postavljam
ufanje riči sih, ke peti pripravljam.

Dalje pjeva drugačije:

I ti, ka s' rodila svega svita svitlost,
a nis' oskvrnila čista divstva milost,
dojdi sinkom tvojim na pomoć sad moju,
da jazikom mojim hvalim starost⁸⁷ ovu.

⁸⁵ Ovaj spominje se u Kvadernah splietskih god. 1492 ovako: „Venerabilis D. Doymus Balestrerich primicerius Spalati, rector ecclesiae S. Martini de Colonia site in Spalato — et ejus patruus ser Lucas (de Balistis, Balisteri i Balistrarić) Consiliarius et Examinator, et Bernardinus istius filius“.

⁸⁶ Latinski izvornik, često puta štampan, nosi na tiskanom eksemplaru u Mletcih 1502, sljedeći naslov: „Divi Bernardi Abbatis ad sororem modus bene viuendi in christianam religionem. — Počimlje: „Diui Bernardi doctoris clarissimi et abbatis Clareualensis ad sororem suam. Modus bene vivendi in quo continetur omnium virtutum summa ad christianam religionem necessaria“.

⁸⁷ Pod starostju, razumjeva starca Jerolima.

Kad se budu izdavala hrvatska prozaička djela Marulićeva, biti će prilike obširnije progovoriti o svih trih spomenutih rukopisnih djelih.

Preostaje mi još napomenuti ovdje, da su neki stariji i noviji pisci, našega Marka Marulića griješno pomiešali s drugim hrvatskim veoma lošim piscem istoga imena, kojega „Navišćenje muke Isusa“ u versih, tiskano je visekrat u Mletcih (1636, 1672, 1702, 1841.) Ovaj Marko mladji Marulić, fratar reda sv. Franciška od obluženja, naučitelj sv. pisma i obćeni pripovjedalac, rodio se koncem XVI. vieka, te se godine 1613 spominje kao drug onih dalmatinah, koji su radili oko toga, da Bosna i Arbanska padne u španjolske ruke⁸⁸. Isti fratar Marko Marulić živio je dakle sto godinah poslie našega Marka, te je imao sestru Jak u Marulića, reda sv. Benedikta u monastiru sv. Arnira, kojoj posveti višerečenu pjesan o mucu Isusovoj.

Glede samoga izdanja Marulićevih pjesnih, kako su u toj knji-zi štampane, imam napokon primietiti, da je sav posao uredjenja ovoga djela, kao i opredjeljenje pravopisa, na se uzeo odbor jugoslavenske akademije, iz toga obzira: da se u napredak svi naši stari pisci, koje će akademija izdavati, po jednom pravilu izdadu. Ja se tomu pravednomu zahtjevu opirati nemogoh, te sam s toga i tumačenje manje razumljivih riećih, koje sam iz djelah Marulićevih izvadio bio, želeći jih na kraju knjige priobćiti, po želji odborovoj izostavio, a glede svega izdanja, uredjenja i biranja pravopisa odboru proste ruke ostavio.

⁸⁸ Ljubić Pregled hrvatske povjesti str. 248.

U Zagrebu dne 12. Veljače 1869.

Ivan Kukuljević Sakcinski.

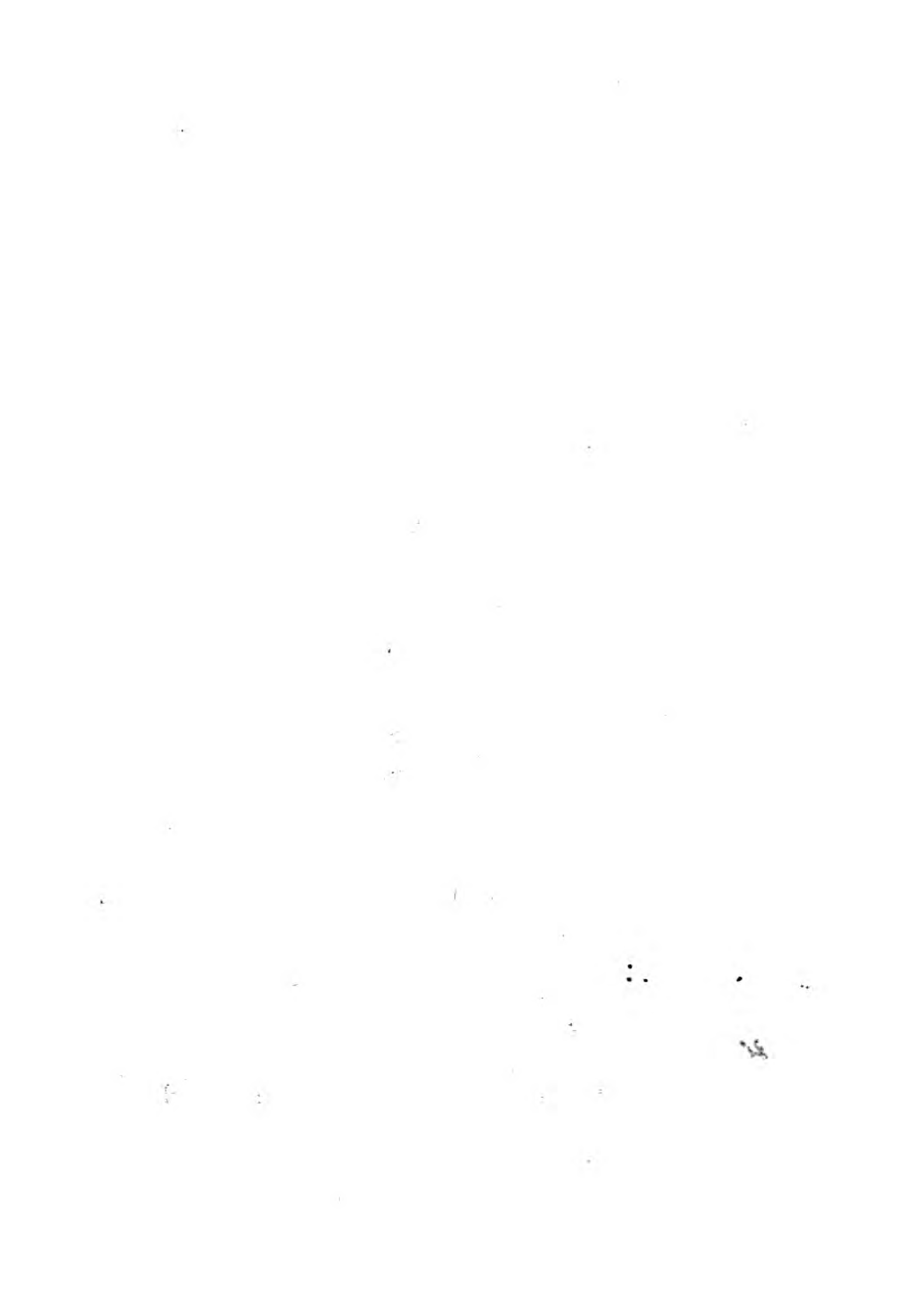

Sadržaj.

	Strana.
Predgovor	1
Uvod: Marko Marulić i njegov viek	I—LXXVII
Historija svete udovice Judite u versih hrvatski složena	1—66
Tumačenje k Juditi	67—72
Historija od Susane	73—95
Tumačenje k Susani	96
Urehe duhovne	99—101
Dobri nauci	102—125
Stumačenje Kata	126—149
Lipo prigovaranje razuma i človika	150—161
Svit je taščina	161
Suprotiva slasti od blaga	162
Od začetja Isusova	165—168
Od muke Isukrstove	169—171
Svrh muke Isukrstove	172—189
Od muke Isusove	190—191
Versi od križa	191—194
Od uskrsa Isusova	195—197
Naslidovanje Isukrsta	197—208
Molba k Isusu od človika	208
Isukrst govori grišnikom	209—210
Od uzvišenja gospina	210—214
O gloriosa domina	214—215
Divici Mariji	216
Utičenje k divi Mariji	216
Od svetih divic i udovic	219—220
Od ljubavi božje človiku	220—221
Deset zapovidi	221—222
Od deset zapovidi božjih	222—223
Od sedam smrtnih grihov	223—224
Od svete pokore	225—227
Človik na punat od smrti	227—229
Od suda versi	229—231
Glava mrtaška govori	232

	Strana.
Duša iz groba ove riči nam govori	232—233
Govorenje duše osujene i odgovor Isusov	234—237
Stunačenje psalma: Miserere	238—239
Te deum laudamus	239—240
Tuženje grada Hjerusolima	241—244
Molitva suprotiva Turkom	244—248
Anka Satira	252—253
Poklad i korizma	254—258
Spovid koludric od sedam smrtnih grihov	258—272
Prikazanje historije svetoga Panucija	273—278
Skazanje od nevoljnoga dne od suda	279—311
Govorenje sv. Bernarda od duše osujene	312—339

**LIBAR MARKA MARULA SPLIČANINA, U KOM SE UZDRŽI
ISTORIJA SVETE UDOVICE JUDIT U VERSIH HRVACKI SLO-
ŽENA, KAKO ONA UBI VOJVODU OLOFERNA POSRIDU VOJ-
SKE NJEGOVE I OSLOBODI PUK IZRAELSKI OD VELIKE
POGIBILI.**

Počtovanomu u Isukrstu popu i p^rmanciru splickomu, gospodinu dom Dujmu Balistriliću, kumu svomu, Marko Marulić umiljeno priporučen'je z dvornim poklonom milo poskita.¹⁾

Sih dan svetih korizmenih, počtovani u Isukrstu gospodine i kume moj dragi dom Dujme! privraćajući ja pisma staroga testamenta, namirih se na historiju one počtene i svete udovice Judite i preohologa Oloferna, koga ona ubivši, oslobodi svu zemlju izraelsku jur od nadvele pogibili. Tuj historiju čtući, ulize mi u pamet, da ju stumačim našim jazikom, neka ju budu razumiti i oni, ki nisu naućni knjige latinske aliti dijačke. Da od te stvari hoteći tvomu otačastvu, obojega jazika dobro umiću, dar prikazati, odlučių naslidovati hitrost dice one, ki o mladom litu starijih svojih darijući, naranče nadiju mirisnimi zel'ji, mažuranom, rusmarinom, rutom; umitelno naprave dar svoj, da zloćudo loveći povekše uzdarje. Ja put zloćudi njih ne perim, da samo onogaj hitra kićen'ja; jer inoga uzdarja od vas ne išćem, nego ko sam vele od pri našao, ljubav pravu i svršenu u Isukrstu, ku mi stanovito nosite veće, ner sam dostojan; da koliko se pristoji pitomščini vašoj ka svakomu prikloniti i prijaznivi. Tu poni hitrost, kako dim, naslidujući, usilovah se rečenu historiju tako napraviti, kako bude nikimi izvanjskimi urehami i uglajen'jem i ulizan'jem i razlicih masti ćirsan'jem obnajena; a to, da ne rečete, da vam poklanjam onu je žita rukovet, koju u vaših knjigah bolju nahodite. Zaisto je onaje rukovet, da mnogim cvitjem obkićena; kada ju dobro razgledate, reći ćete: prominila je lice, kako no voća stabla premaliti, kada najveće veselo cvasti budu. Evo bo historiju tuj svedoh u versih, po običaju naših začinjavac, i jošće po zakonu onih starih poet, kim ni zadovoljno počitati, kako im je dilo prošlo; da mnoge načine obkladaju, neka je vićnije onim, ki budu čtiti, naslidujući umitelnu sredbu raskošna ku-

2 umiljeno] humiljeno *st. izdanja.* 14 perim] idem 15 nego] nere
21 onu je] onu 22 bolju] polju *st. izd.* 23 onaje] ona ista 24 kako no] kako
26 i jošće] jošće 27 kako im je] kako je 28 vićnije] obićnije

haća, ki na gospockoj trpezi ne klade listo varene ali pečene jistvine, da k tomu pridaje saprana i paprana i inih tacih stvari, da slaje bude onim, ki su prišli blagovati. Ništar manje, da prem dar moj ni tolika dostojanstva, uzdan sam u vašu dobrotu, da ćete ga ljubeznivo prijati cića priproste pitomščine i srčene prijazni, ka je od davna meju nami. Eto k vam gre Judita gospoja ma visoko počtovana, more biti ne s manjom urehom, nego kada se ukaza Olofernu, ne da vas kako i njega tim prihini, da prija pokripi u uzdržan'ju svete čistoće, prid oči vaše ponessi i postavivši sve lipote, krasosti, kriposti, dike i slave svoje, kimi se je urešila vele plemenitije i gizdavije nego ke no se reše svilom, zlatom i biserom; a znajući, da će moći tako počteno pribivati pod strihom vašom, kako je nigda pribivala u Betuliji pod svojom. Kada se budete s njom pitomo razgovarati, držu, da ju ćete pohvaliti ne manje, ner veli pop Eliakim, ki od Jerusolime dojde sa svimi leviti u Betuliju, viditi ju; čuvši srca sminost, dila hrabrost i čudnovatu svetinju života nje. S toga joj da hvale izvrsne, časti dostojne, uzvišen'je visoko i poljubljen'je čisto, duhovno, pobožno, nijednom trohom nedostojna poželin'ja ockvrnjeno, kako se svetim pristoji i slugam božjim podoba. I vi poni dvorno ju primite, dobrovoljno nastanite, i ku vazda hvalite dilom, tu pohvalite i ustmi; jer je naučna hvaljena biti, navlastito od svetoga reda vašega popovskoga. Nju primite, a meni zapovijte: zapovidem vašim služba ma vazda je pripravna, da izvrši, ča budete veliti, koliko joj bude uzmožno. Mir i milost gospodina našega Isukrstā budi vazda s vami. Amen.

Od rojen'ja Isukrstova u puti godišće prvo nakon tisuća i pet sat, na dvadeset i dva dni miseca aprila. U Splitu gradu.

1 gospockoj] gosposkoj 2 saprana] jazrana 8 prihini] prihimi *izd. a.*,
 prihigi (*t. j.* prihinji) *izd. b.* 10 nego] nere 13 s njom] š njom 18 ockvr-
 njeno] oskvrnjeno.

Istorija sva na kratko, ka se uzdrži u ovih knjigah.

Nabukodonosor kralj od Babilonije i od Asirije, držeći tad grad Ninive, pobi Arfaksata kralja od Medi kon rike Eufrata, posla k me- jašnikom svojim, da se podlože njemu: podložiti se ne htiše. Odpravi s vojskom svoga vojvodu Oloferna, ki kuda projde, sve obuja. Pride na pokon u zemlju izraelsku. Bi velik strah po svoj zemlji. U Jero- solim činiše mnoga ponižen'ja i posvetilišća, bogu se priporučujući. On podstupi Betuliju, odvrati vodu, ka u grad teciše, zdenice prid- gradskē čini čuvati. Akiora, vojvodu svoga od Amoniti, jer reče, da ne će moći židove svojevati, ako ne budu zgrišili bogu svomu, vezana čini popeljati i pridati Betulijanom, obitujući se, zajedno s njimi ga zgubiti. Nesta vode u gradu, htihu se pridati. Ozija knez od grada moli jih, da bi još čekali pet dan pomoći božje. Judita udovica sveta i plemenita kara jih, da bihu bogu roke postavili. Sama onuj noć moli se bogu, ureši se, pojde s rabom svojom Abrom ka Olofernu i nakon četvrtoga dne, kad on pijan zaspā, odkla mu glavu nožem nje- govim, stavi ju na grad, vojske se pristrašiše, grajane jih tiraše, biše, odriše, bogati se vratiše. To videći Akior, prija viru njih i pribiva s njimi u Betuliju. Od Jerosolime dojde veli pop Eliakim sa svimi popi, Juditu viditi: boga slaviše, nju hvališe. Ona svojimi pojde u Jerosolim; pokloniše se u tempal, dare prikazaše i tuj se tri misece veselivši, domom se vrnuše. Judita posli prvoga kralja Manasesa dru- goga ne poja; živi sto i pet lit, leže u grob muza svoga; sedam dan ju puk sitova. Za nje života ne oćutiše nevolje rati nje; dan dobitja nje svako godišće bi bržen i čtovan od svega puka izraelskoga, dokla trpiše u stan'ju svomu. Na svem vazda bogu hvala. Amen.

1 sva na kratko nema u izd. b. 8 zdenice] zedence izd. a., kladenc
izd. b. 11 obitujući] obitući izd. a., popravlj. u b.

Ča se u kom libru uzdrži.

Prvo libro. Nabukodonosor dobivši Arfaksata, posla Oloferna s vojskom primati države, hoteći da gospoduje svim svitom.

Drugo libro. Kuda Olofernes projde s vojskom? kih pada se podbi? pride u Gabu, bi strah u Jerosolim, pozlobiše Akiora veziri, jer istinu govori od naroda jerosolimskoga.

Treće libro. Olofernes Akiora vezana zagna u Betuliju, hoteći ga zajedno z grajani pogubit, kad jih prime. Ozija zva Akiora i popove na večeru. Olofernes podsede Betuliju; bi u grad žaja, do pet dan se hotihu pridati. Judita ih kara.

Četvrto libro. Judita s Abrom pojde van grada; bog joj prida liposti, budi da vele lipa biše; Olofernes, vidiv ju, za njom se zamami.

Peto libro. Olofernes dvor svoj i Juditu zva na večeru; pijan zaspao. Koliko je zlo žrtje i opitje? Judita Olofernu odkla glavu i na grad postavi. Akior se obrati na viru i pribiva u Betuliju.

Šesto libro. Betulijani izidoše s oružjem. Vojske, vidiv Oloferna ubijena, jaše bižati; oni jih tiraše, i z dobitjem se vrnuse. Eliakim pop veli s popi pride, vidit Juditu; ona svojimi pojde u Jerosolim; u tempal se poklonivši, s veseljem se vrnua. Živi lit sto i pet; nek ju sedam dan plaka; dan dobitja čtovaše. Amen.

Knjige Marka Marulića Splitsanina, u kih se uzdrži Istorija od svete Judite,
u šest libri razdijeljena, na slavu božju počinju.

Libro prvo.

Dike ter hvaljen'ja presvetoj Juditi,
smina nje stvoren'ja, hoću govoriti;
za to ću moliti, bože, tvoju svitlost,
ne htij mi kratiti u tom punu milost.
Ti s' on, ki da kripost svakomu dilu nje 5
i nje kipu lipost s počten'jem čistinje;
ti poni sad mene tako jur napravi,
jazik da pomene, ča misal pripravi.
Udahni duh pravi u mni ljubav tvoja,
da sobom ne travi veće pamet moja, 10
bludeći ozoja z družbom starih poet,
boge čtova koja, kimi svit biše spet.
Da, ti s' nada sve svet, istini bože moj;
ti daješ slatko pet, vernim si ti pokoj,
a ne skup tri krat troj divička okola, 15
pridavši još u broj s kitarom Apola.
Uzdvigni od zdola glas moj k nebu gori,
gdi tvoja pristola čtuju svetih zbori,
da der u tvem dvori bude ti uslišan,
dokol izgovori od Judite pisan. 20
Grad veli Egbatan sazida i sredi
kralj hvale pohvatan, Arfaksat od Medi,

Marka Marulića] Marka Marula počinju] počinje libro prvo] libar prvi
15 divička] divic ki je 16 kitarom] citarom 18 tvoja] tvo a (srednje
slovo ispalo) izd. a ; tvoga izd. b.

- pokol jur pogledi, da vlada narodom,
 preza svoje zledi kih podbi pod sobom.
 Mnjaše, da ni robom, ni močju od ljudi 25
 ni plemenitim rodom na svit mu para ni;
 da pozna po sebi, jer slava človika
 najveća, ka se di, ne trpi do vika.
 Da kako no rika brzo mimo hodi,
 tako svaka dika s vrimenom odhodi; 30
 i ki se uzvodi u višu oholast,
 teže mu se zgodi, kad pade u propast.
- Ki poni toku vlast i silu imiše,
 zgubi svoj glas i čast, kađa ga razbiše;
 i ki ga dobiše, jure po tom toga, 35
 jer se oholiše, izgubiše mnoga.
 Pored da je boga, Nabukodonosor
 mnjaše se dilj toga, nimaše bo razbor,
 jer skupiv mnogi zbor i polag Eufrata
 razbivši svoj šator, pobi Arfaksata. 40
- S veseljem u vrata ninivska ulize
 goneći na jata sužnje u želize;
 malo jih ubiže, mnogo jih zagubi,
 napuni sve hiže blaga, ko urubi.
- Viteze poljubi, svakoga darova, 45
 od koga nahoj bi, hrabro da se rva;
 paka barune zva, ter sede meu njimi,
 otvoriv usta sva, govori prid svimi:
 „Ja vami hrabrimi sve sebi podložih,
 „ča godir očimi mojima obazrih; 50
 „slavan se učinih ter čtovan visoko,
 „i glas dili mojih prostri se široko.
 „Sada jure, poko nitkore ne stoji
 „u zemaljski oko, ki me se ne boji,
 „poslat ću, da koji s nami mejaš ima, 55
 „zapovidi moji podložan prijima.“
 Ugodno bi svima, svi ga pohvališe,
 razum, moć s ričima do neba uzniše;
 posle odpraviše, ki naglo hodeći,

mejaše objizdiše, gradove proseči, 60
 zapovid noseči Nabukdonosora,
 gospodstvo hoteči vekšega prostora.
 Ni gradi, ni hora, ne pokloniš se,
 i s tim, kad bi zora, k kralju vratiše se.
 On tomu čude se, pomuča nikoko, 65
 a paka srde se, ja prtit žestoko,
 govoreči tako: da će svih zgubiti,
 ki ne htiše, kako on reče, učiniti.
 I priča vapiti: „Poznati ćeš, ča sam, —
 „toj će hrlo biti — Karmelee i Libam,“ 70
 „Cedar, pridavši k vam Damask s Cilicijom,
 „i svu riku Jordan sa svom Galilejom;
 „jošće s Samarijom jerosolimski stan
 „i s Etiopijom dobro će biti znan,
 „ča more doma i van oblast i jakost ma, 75
 „i koli sam silan s mojom državom ja.“
 Za tim ni malo sta, priseže pristol'jem, 18
 ko se sve zlatom sja ter dragim kamen'jem
 i svakim zlamen'jem kraljevske razblude,
 da to s ispunjen'jem skoro, skoro bude. — 80
 O koliko blude, ki kažu došasna,
 brez razbora sude, kako no iza sna;
 človik bo to ne zna, ako ne očituje
 njemu, ki svaka zna i svud gospoduje.
 Kralj tako jidu je, sunce svitla lica, 85
 na zapad minuje, za more skri nica;
 noć jure podtica, da narod živine,
 človik, zvir i ptica, pustiv teg, počine.
 Sam ov do istine, pripun rogobore,
 ležeć na perine, usnuti ne more. 90
 Ojme moj nebore! gospodstvo ča t' prudi?
 ne bdi sad niktore; tebe misal trudi.
 Kako no kad bludi sobom simo, tamo,
 bisan pas meu ljudi, pojti ne umi kamo,
 ner se vrti samo ter ujisti preži, 95
 onamo, ovamo, ciri se i reži:

tako t' ov, ki leži, misleći, sa svima
 ništare ne teži, a pokoja nima;
 glavom svuda kima i sobom privraća,
 posażme očima, da san se odvrća; 100
 jere se navraća pečal, ka ga krti,
 ter skupost pribaća, sve hteći odrti:
 sve joj daj požrti, ča želi od svita,
 li ne će do smrti nigdare bit sita.
 Još iz dna izvita ne biše sva zora, 105
 ni roša sa cvita opala, da gora
 biljaše jur zgora visoko vrhami,
 a struja od mora mišaše iskrami;
 jure noć s tminami doli pošla biše,
 da još dan s zrakami uzišal ne biše, 110
 kada se skupiše vićnici u komori,
 jer jih kralj zoviše, kim tako govori:
 „U svem mojem dvori sluge najverniji,
 „i va svakom zbori u svem razumniji,
 „i meni miliji! znajte, da misal ma 115
 „vele me grize i ji, dokla ne vidim ja
 „da svaka mista, ka na svit gospoduju,
 „podložna budu i da svi mene usčtuju;
 „za to odlučuju, sa svimi imit rat,
 „ki se ne obituju, poda mnom da će stat. 120
 „A prvo ću odujat države od onih,
 „ki se ne htiše dat, kako no ja hotih,
 „nere rugo i smih u takovoj stvari
 „činiše od mojih oni poklisari.“ —
 Slišavši to stari vitezi u istinu, 125
 kako kim se mari vuhlit gospodinu,
 svaki svu kapinu sa glave snimiše,
 ter pad na kolinu, dvorno zahvališe:
 „Hvala tebi,“ riše, „kraljeva svitlosti,
 „da smo od najviše pri tebi milosti; 130
 „a tvojoj jakosti jur se pristoji svom
 „prez svake pakosti obladati zemljom.

100 posażme] posażmi *izd. a.* 102 pribaća] pribachia *a.* pribachya *b.*
 104 li] i 109 pošla] pala 114 va] na 121 odujat] obujat 124 oni] vernih
 126 se mari] je mari

„Jer ki toko sobom grad more tvrd biti,
 „ki ti s tvojom vojskom ne ćeš razoriti?
 „Tko li će se mniti silan zadovolje, 135
 „ki će s tobom smiti rvat se na polje?
 „Sada tvoje volje stvoriti odluku,
 „kako ti znaš bolje, u tvoju je ruku;
 „drago će bit puku, vesel će bit rusag,
 „kad tebe uzvuku na svega svita sag. 140
 „Za tim će te tvoj trag vazda blagošlovit,
 „da rodivši se nag, tobom oblada svit;
 „a glas će tvoj život, svuda slavan hode,
 „dokol budu svitit zvizde, teći vode.“
 Tom hvalom uzhode, kralj veće uzbuja, 145
 kako kad se svode vali, gdi je struja;
 ter hlepeč na tuja lovišća vrić mriže,
 kako ljuta guja gori glavu dviže.
 „Ki stojite niže, moga slugu verna,
 sad reče, „najbrže zovite Oloferna!“ 150
 Kad dojde: „Biserna kruna mi s“ reče, „bil,
 „strila zlatoperna, kud si godi hodil.
 „Hrabro si se nosil u sve boje tvoje,
 „tiral si, jal, ubil protivnike moje;
 „a sada ovo je stvar, ku ti ja velim: 155
 „skup' ljudi, tokoje sve, ča je tribi njim.
 „Obrativ putem tim, ka zapadu poji,
 „grade ter župe prim' i čin' da su moji,
 „da me se svak boji, svaki da me čtuje,
 „kako se dostoji, gdi godi me čuje.“ — 160
 On o tom duguje po kraljevskoj župi,
 hoteć da vojskuje, junake sakupi;
 kad zbroji zastupi, piših jih biše tad,
 s kimi se uputi, sto dvadeset hiljad.
 Mladi bihu, prez brad, jakosti najbolje, 165
rvati svaki grad pripravní dovolje,
 ali se na polje biti, protežući
 lukove bivolje, mačima sikući.
 Još ki no sidući na konjih vojuju,

- dvanadest tisući biše jih po broju; 170
 ustežući voju, jedino jizjahu,
 pripravn^o ka boju, konji jim rzahu.
- Bistro se metahu, igraje nogami,
 nozdvi hrkahu, mašući glavami;
 a oni strilami bihu opasani 175
 ter britci sabljami po sviti pisani.
- Gredihu šarani, kako premaliti
 široke trzani, gdi su svaki cviti;
 na glavi priviti plavi tere beli
 i perja naditi stojahu faćeli. *faćeli* 180
- Šćitke obeseli, kopja uzvrtahu;
 svi bihu veseli, talambas tučahu;
 niki privrtahu grlom začinjući,
 niki popijahu, kundir naginjući.
- Prid njimi jizdući vojvode s tumbatom, *tumbatom = tam-
batom* 185
 na njih se obzirući uzmitahu batom;
 oružjem ter zlatom svaki se svitljaše,
 pera jim za vratom vitar zavijaše.
- Prid svakim jahaše oprovda u krunicu,
 pod krunom imaše na uho brnjicu, 190
 zlat šćit i sulicu njegovu noseći,
 na njoj horugvicu, bedeva vodeći.
- Tako ti hodeći vrvljahu šerezi,
 okolo jizdeći asirski hercezi,
 bani tere knezi visoka plemena, 195
 sluge ter vitezi počtena imena.
- Svega naprcena tuj kola škripahu,
 tuj noseć brimena kamil'je stupahu;
 tuj voli kasahu, tuj bravi potiču,
 pastiri zviždahu za njimi i viču. 200
- Ni šibi, ni biču ne daju pokoja,
 goneći optiču, biše t' jim do znoja;
 mnoga bo ozoja ondi bihu tada,
 kim ne biše broja, kola tere stada.
- Za svom vojskom zada grediše Oloferne, 205

171 jizjahu] jizd'jahu 172 rzahu] može biti i ržahu; u izd. b. piše se
 zbilja arxahu 173 igraje] igrahu 181 obeseli] obisili 185 tumbatom] tam-
 batom 189 oprovda] oprovda

ki svimi oblada junake nesmerne.
 Svi sluge preverne okol njega bihu,
 luk, strile operne u ruci jimihu;
 a druzi gredihu mašući praćami,
 kamen'je berihu u krilo rukami; 210
 druzi šćipaćami bihu se zavrgli,
 a druzi sabljami, ke bihu potrgli.
 Suknje bihu svrgli, župe pripasali,
 rukavce uzvrgli, bičve podpasali;
 brže t' bi ticali skaćući dubravom, 215
 ner kad bi bigali jelini prid lavom.
 Njih ti z bedar stranom kolesa šćićahu,
 ka grede ravninom konji potezahu;
 sprid i zad jahahu vitezi železni,
 kopja jim se sjahu i meći bodežni. 220
 Jaki, da utežni pod njimi pastusi,
 pojt u boj užežni veće ner u gusi;
 uza nje konjusi sve piši potiću,
 ter od cvitja busi za klobuk zatiću.
 Nici prid potiću, a nici skut prime, 225
 us konj se pomiću, držeć se za strime;
 a tuj ti meu svime, po sridi okola,
 ki biše nad svime, sijaše na kola,
 ka zgora i zdola sva bihu gvozdona,
 a s vrha do pola po gvozdu zlačena; 230
 kon njega usajena horugva ćuhtaše
 bila ter crljena, z daleč se vijaše.
 A on ti sijaše oholo, visoko,
 a sam pogledaše po vojsku široko;
 krvavo mu oko, crljen biše obraz, 235
 brada jur nikoko prosida, debel haz.
 Poćaše se i u mraz, toko biše pritil,
 vas obal, kako praz, ki još ni strižen bil;

206 junake] oblasti ; u izd. a. pogr. siunache 213 župe] halje 217 šćićahu] škripahu 220 meći] maći *Ova je razlika svagdje medju izd. a. i izd. b.*
 222 pojt] poju 222 užežni] st. izd. imaju uscezni; može biti i u 221 vitežni
 m. utežni? 223 piši] pišci 230 a s vrha] od s vrha 231 horugva] korugva
 234 vojsku] vojsci 236 haz] u st. izd. a. haz, u izd. b. baz; jedno i drugo
 valjda pogrješno, može biti bi valjalo čitati glas?

- a biše se povil svionim skenderom
i gojtane pustil, kićene biserom. 240
- Šapka staše s perom na glavi, doli pak
na bedrih sa srebrom sablja tere bićak; 241
gledaše ti ča svak, lipo ga odivaše
dolama, ke utak zlatom prosivaše.
- Oko njega staše dva krat treći vezir, 245
meu njimi subaše, na svakomu pancir;
stahu kakono mir, ki šćiti kastila,
da u-nj ne skoči zvir, ni protivna sila.
- Toj kolo pritila živina vuciše,
us ku druga čila na izmin grediše; 250
taj ti črida biše od jakih bivoli,
vranih konji liše ter crljenih voli.
- Zadaka za koli gredihu farizi,
a na njih do toli pokrovci grimizi, 255
uzde s zlati frizi, zlaćena žvaoca,
pisana po brizi zlatom sedaoca.
- Od zlata staoća sa strimi zlaćeni, 260
od hitra tkaoca popruzi šareni;
a konji mašćeni po rep i po grivi,
samo tud crljeni, inuda svi sivi.
- Ne bihu predljivi, da bistra pogleda,
ne bihu sklitivi, da glumna vieda, 265
motahu t' se ureda skakćući nogami,
plešući poreda, zavrg' se glavami.
- Plaho ti bedrami pojdihu svrtaje, 270
razmašuć prsami, stegna podžimaje;
svim se pojimaje, rekal bi lećahu,
tla ne doticaje, tako se dvizahu.
- A na njih sijahu lovci ter ptićari,
na ruci jim stahu sokoli mitari; 275
hrti ter ogari za njimi tićući,
kako no vahtari laptahu skaćući.
- Prid kolom bijući bubnjahu nakari,
trombite trubljući svirahu pifari,

243 ča] ga 247 ki šćiti] za sckyt 255 frizi] friži 259 rep] repu
262 sklitivi] st. izd. pišu schlitiui 263 motahut se] u izd. a nema se 272
skaćući] st. izd. pišu sacuchi

- a niki u citari zvoneći pojaše, 275
 kralji ter cesari hrabrost počitaše.
 Tuj se razligaše sve polje z gorami,
 rekal bi, se oraše nebo sa zvizdami:
 s tacimi bukami levite dojdose,
 kad no miri sami hjerički padoše. 280
 Tacih uzpregnuše kon sinajske gore,
 koji no pojdoše boga čut govore,
 kad nitkor ne more prez straha čekati,
 grom s trubljom sa gore kad priča praskati.
 Da tko spovidati sva more čudesa? — 285
 od konjske bahati zemlja se potresa,
 ništar ne poresa ni trava ni žito,
 kuda vojska plesa, po sve ono lito.
 Tad lačan korito prasac ostavljaše,
 zvire strahljivito bigat ne umijaše; 290
 na zemlji padaše ptica sa visine,
 kad zavapijaše vojska iz dubine.
 Od praha magline dvizahu se gori,
 kako no oblačine kad mrče po gori,
 seli tere dvori, poljem kada gode, 295
 u dne al u zori, paljihu se hode.
 Nestaniše t' vode, gdi no postojahu,
 za to vred na brode prid se popeljahu;
 a kad se brojahu, sklopiv moste nike,
 deset dan zbrojahu, brodec se prik rike. 300
 Tej sile tolike puni bihu luzi,
 kako no njive, ke pokriliše pruzi,
 kad egipski muži s kraljem, ki biše kriv,
 ostaše u tuzi, osmi bič oćutiv.
 Tko je toliko smiv, ki bi jih dočekal? 305
 al va daleč vidiv, da se ne bi pripal?
 Mnju ti, bi uzdrhtal despot, car i sultan,
 tere bi pleća dal, meč ne podrvši van,
 nit bi se oziral, bižeći noć i dan.

283 prez] bez 294 kakono] kako 295 seli] *st. izd.* sile; gode] hode
 296 hode] vode 298 na brode] *st. izd. pišu* naprode 299 brojahu] brodahu
 306 va] na

Libro drugo.

S tom vojskom prejakom Oloferne greduć,
 Asirijom jur svom prošal biše hituć,
 i sve svršiti vruć, da mu ne bude ukor,
 ča veli kralj moguć Nabukodonor.
 Nigdir nimav opor, dojde na livi kraj 5
 Cilicije, do gor angiskih, ter ondaj
 obhode kako zmaj, popali posade
 i sva mista onaj zauja i grade.
 Da, jer se ne dade poglavit grad Melot,
 odrvat se nade, zaskoči mu oplot; 10
 tud'je u jedan bot vaze ga, potuče
 svih u njem, kako skot, a njega rastuče.
 Ča zasta, razvuče i pošadši varsi,
 poplini i svučē ki bihu u Tarsi;
 još da se ne omrsi, kon zemlje Celine 15
 potr pak i smrsi izmaelske sine.
 Prik Eufrata mine, vodeć Asiriju,
 posede konfine, Mesopotamiju;
 kastile prćiju vaze, polja, gore,
 i ki su u Siriju grade ter njih hore, 20
 ke zahitit more, od Mambre potoka
 dokla plače more sa strane istoka;
 pak počam od boka Cilicije, dokom
 Jafeta široka mejaš takneš nogom.
 Madijane sobom povede zarobiv, 25
 njih blago s živinom prez izma porubiv,
 a svih onih pobiv, ki s meči i s bati
 jaše mu stat protiv, ne hteć se pridati.
 Damasku prid vrati prišad, malo potrp',
 počē žita žgati, ka jur prošahu srp; 30
 zacrni kako crp polje, kad požar sta,
 ne bi utlin ni krp, da golo sve osta.

libro drugo] libar drugi 1 prejakom] prijakom 5 nimav] nimaše
 8 zauja] razori 19 kastile] kaštile 31 crp] *st. izd. pišu* carp 32 krp] *st.*
izd. pišu charp

Jer hip još ne posta, posiće i drivje,
 ni loza ne osta, u zemlji ni žil'je;
 umri svako smin'je, svak sebi strah ima 35
 videć, da saspin'je nad glavom je svima.
 Kako kad tmastima kreljutmi oblak gust
 prikriiv nebo dima, miga, gromi u hust;
 mornar jidra popust, upije ter hiti,
 da k kraju svrnuv šust u porat uhiti; 40
 težak drhće liti, boji se, govori:
 grad mi će pobiti vinograd i bori,
 i žita, ka gori jur podivaju klas,
 ojme! zgubih skori mu hranu, moj trud vas:
 tako t' ognjenn vlas Oloferna slišav, 45
 trepi svak ter za glas pita; a sva kušav,
 posle poslaše, i stav oni tiho prida-nj,
 ništare ne postav, pridaše se poda-nj.
 Jer bit ne moguć sanj, pridat se voliše,
 i spustivši se na-nj, komu tako riše: 50
 „Ne htij od nas više, molimo, sila tva,
 „ner ka naša biše, tva da je zemlja sva.
 „Bolje je, da se da u službu svak i živ,
 „ner da svak biži ta, al umre duh pustiv;
 „odvrati poni gnjiv, tebi će čast biti, 55
 „milost nam tuj stvoriv, kralj će t' zahvaliti.
 „Jer bo će voliti, mista da mu služe
 „puna po sve liti, ner pusta da tuže;
 „dostojni su uze i smrti bud takoj,
 „ki no se oglušē, dat se sili jakoj. 60
 „Da evo sve ovoj, ča je u našoj nadi,
 „u ruci je tvojoj, župe, sela, gradi,
 „polja ter livadi i stada živine:
 „budi ta sva sadi kraljeve svitline.
 „Blago svake cine i sva obitil s njim, 65
 „i sve stvari ine, i mi sami za tim

46 a sva kušav] u sfachu scaf stara izd. 47 i stav] u izd. b. nema i
 48 ništare] ničtare; to je obična razlika. 49 jer] er i tako skoro uvijek; u iz-
 danju a. nema nikada er, uvijek jer ili jere 49 sanj] sagn pišu stara izd.; sr.
 pjev. 6. st. 102: sanje 51 htij] hti stara izd. 60 oglušē] izdanje a. radi
 sroka ogluze 65 s njim] š njim; izd. b. uvijek tako.

„služit ćemo sa svim kraljevu velikost,
 „listo nas ti sad prim' u miru na milost.“
 Bi miran i usilost ne da jim za sada,
 ner da ne bude prost nitkore od tada 70
 zakona, ki kralj da, i kad godi čuje
 ime kralja, tada poniknuv da čtuje.
 Oholosti luje vidi li ovoga,
 ki se ne sviduje, mneć se vekši boga?
 malo po tom toga umrit će, smrdit pak, 75
 ter ostaviv mnoga, s najmanjšim bit jednak.
 Koga sad trepi svak, nitkor ga hajat ne-ć,
 kad u grob na uznak prostre se jur ležeć;
 i ki je sad hoteć, da vlada zemljom svom,
 malo, malo posteć, pića će bit crvom. 80
 Ki sada svakim zlom pritiska narod ov,
 pritisnut će po tom njega kamen zakrov;
 to t' će biti njegov konac, ki sad stoji
 ter mni, da je takov, da ga se i smrt boji.
 Da ovi li, koji daje se oholosti, 85
 ka se ne pristoji, još nima milosti:
 uze blaga dosti, u talik zavija,
 ni još jim ne prosti, vojnikov privija.
 Svak skuta podvija, čtujući človika,
 tolik strah obvija mista svakolika; 90
 gospoda velika od gradov pram njemu
 gredihi, razlika vesel'ja čine mu.
 Svitilnike žge mu, krune donošahu,
 pojahu jošće mu ter tance vojahu;
 tuj ti mu zvonjahu gusle s leutaši, 95
 dipli privrtahu s njimi nakaraši.
 Ni tim ne završi on tvrdosti svoje,
 mnogim grad potrši, posiće i hvoje,
 gdi bozi njih stoje, „Bog,“ reče, „ni nitkor,
 ner koga se boje, Nabukodonor. —“ 100
 Dili se od tih gor, sobalsku Siriju
 projde shodeć niz gor i još Apamiju,
 Mesopotamiju projde tokoj, ter tu

87 talik] talich pišu st. izd., valjda talig? 90 obvija] moglo bi se čitati
 i obuja 97 završi] izd. a. ima zaparsci.

- dopri Idumiju, gdi no palme restu.
 Gabalsko jest u tu državu vladan'je, 105
 grade prija sve tu i sve njih iman'je;
 tuj sidi, sabran'je sve vojske čineći,
 i tuj u to stan'je trideset dan steći.
 Dokla dohodeći svi se dosabraše,
 misec jur sviteći drugoč se kazaše; 110
 tankorog hojaše, kakov no biše bil,
 kada tuj pristaše prva čela svih sil.
 Ne bi, tko bi se ril; ki su to slisali,
 strah jih je svih ubil, svi su se pripali;
 jesu se bojali židove, da i njim 115
 rasap ter pečali ne budu, kako inim;
 da grad Jerosolim Oloferne došad
 nastupom oholim ne stare. Za to tad
 slaše ljudi, ki šad Samarijom uzgor,
 der, gdi je Hjerik grad, sedošē na vrh gor. 120
 Još da niki opor bude, opletoše
 sela tere njih dvor, i koko mogoše,
 u gradu snesoše žita za potribu,
 u toj vrinē loše, čekaje pogibu.
 Upisavši knjigu pop veli Eliakim, 125
 ter imiše brigu, posla tad k onim svim,
 ki su u Dotaim i kon Esdroloma,
 i nakon njih inim: da ne side doma,
 ner da bljudu droma i klance zaskoče,
 i gdi je proloma, da zavale ploče, 130
 jeda s' ne proskoče protivnici naprid,
 hteći, da rastoče jerosolimski zid.
 Ne bi t' jih strah ni stid, sve toj učiniše,
 ča jim pop svet i sid pišući veliše;
 u gradu vapiše s moljen'jem prihilim, 135
 ter se poniziše svi postom nejilim.
 Popove još za tim pleća sva odiše
 vrićišćem tim ostrim, ter suze roniše,
 dićicu prostriše prama templu božjem,
 a oltar pokriše zgora cilicijem. 140

124 čekaje] čekajuć 126 tad] tade 127 kon] stara izdanja pišu kom
 136 poniziše] ponižiše

- Tad svi jednim vapjem moljahu, govore:
- „Bože, koga u svem kripost, svaka more,
 „pozri nas od zgore i glase naše čuj,
 „ter ki nas sad more, strahov nas obaruj.
 „Ti ne daj, da ovuj pogibil prime puk, 145
 „puk ovi tvoj, kojuj dat misli ljuti vuk;
 „jakost od tvojih ruk oblomi ovoga,
 „oružje, strile, luk, ki ne čtuje boga.
 „A ne daj, da tvoga grada stan primisti,
 „i templa ovoga oltar onečisti; 150
 „svag-dan se na-nj misti za slavu tvoju tov
 „žrtja, ko no čisti grišnike od grihov.
 „Vidiš li, kako ov po svitu tekući,
 „lovi krvavi lov, derući, koljući,
 „i grade orući? ti Jerosolime 155
 „ubran' čuvajući, da ju ne obime,
 „ni mista nje prime, ni blaga njeje, ko
 „ne dvi, ni tri zime kupismo, da lit sto
 „i još deset krat tō, od kō ti tuj stavi
 „puk ovi, ni tad gō, kad Egipt ostavi. 160
 „Ne daj, da se izbavi milih sinak mati,
 „ter se ne zadavi, ne moguć gledati,
 „gdi no jih vezati svih budu žestoko,
 „i bijući peljati u robstvo daleko.
 „Nemilostiv toko on jest, da grad vazam, 165
 „svih kljući nizoko, ne prašća ni ženam,
 „da svakim vašćinam za rugo prida jih,
 „gdi no gleda sajam, gdi vide muži njih.
 „Ti stegni moć ovih, ki svojom žestinom
 „nadhode lavov svih sve sile jaćinom; 170
 „ako im ti tvojom vlastju ne-ć zabranit,
 „tko je ta, ki sobom more se obranit?
 „Ti nas poni shranit dostojaj se bože,
 „njih tuj ne ustanit, kripost tva sve može;
 „tebi se podlože molimo u suzah, 175
 „ne daj, da nas slože u tolicih tugah.

144 strahov] strah od 146 kojuj] *izd. a. ima choi vi, izd b. choi ni;*
smisao ište kojuj ili ku mu 152 žrtja ko no] žrtva ku no 169 žestinom]
 ljutinom

- „Od meči, od uzah, kad si godi hotil,
 „i od jacih rukah ti nas si slobodil;
 „ti nas jesi vodil prik mora po prahu,
 „onih si potopil, ki no nas tirahu. 180
- „Po tvom jošće strahu, kako obita sam,
 „ki no ovde stahu, ustupiše se nam;
 „pogledaj poni k nam gospodine sada,
 „milost tvu pošlji nam, kako no i tada.
- „Ufan'je i nada naša sam jesi ti, 185
 „ti ne daj da vlada nami, ki s tobom ni.
 „Grišni smo bože mi, da milost tva gdi je?
 „puk tvoj ni p'je, ni ji, „pomiluj!“ upije.
- „Pomiluj, tebi je dostojno stvoriti
 „milost onim, ki je budu ti prositi; 190
 „mi ćemo t' služiti i dušom i udi,
 „zakon obslužiti, pomoć naša budi.“ —
- Tako t' ovi ljudi vikahu plačúci,
 u takovom trudi li boga zovući;
 Eliakim tišući njih, reče: „Dim vam ja, 195
 „da bog vas slišući imit će smiljen'ja.
- „Poste ter moljen'ja listo ne pustite,
 „dilo ponižen'ja svag-dan prikažite;
 „nu se spomenite od Mojsesa, vam dim,
 „tere dobro vi'te, koga dobi i čim. 200
- „Pride u Rafadim Amalek kralj, hotuć
 „da zločim rukom, svim boj bije, uzdajuć
 „da je vele moguć, oružjem i mnoštvom,
 „ter da će svih potuć, došad na mistu tom.
- „Ne mečem ni šćitom Mojses dobi njega, 205
 „da molitve hitom, i pobi ga svega:
 „tako će i sega zločinca pobiti
 „bog vaš, ako njega budete moliti.“
- Pričaše postiti, te riči slišući,
 i žrtja činiti, udilje moleći, 210
 vričišća noseći, po glavi luženi,
 da budu proseći bogom pohojeni.
 Kada ču ognjeni Oloferne taj glas,

- da su zasedeni puti od gorskih staz,
i da židovska vlas pripravno čeka boj, 215
čudi se i strši vas i gnjivan bi za toj;
i sazavav u dvor svoj amonske vojvode,
„Tko su,“ reče, „ovoj, ki po vrsih hode,
„bljudučī probode? ki gradi? ka hitrost?
„mnogi li se plode, mnoga li njih jakost, 220
„da imiju sminost stati protiv naju?
„ali našu hrabrost ni sile ne znaju?
„Sami nas ne haju, toliko su smini,
„ter nas ne sritaju s častju kako ini.
To rekši, zapini usta, zube shrsti, 225
a njim ti namini zala svake vrsti;
splete prste s prsti, a glavom pokima,
i od toke grsti zavrati očima.
Svaki jih strah ima, gledat ga u lica,
gdi marmnje meu njima, ter obrazom nica 230
stahu, kako dica, kad skulan di: „quito“,
ter pojamši biča, zakrikne srdito.
Prva stanovito glava od Amoniti,
Akior, uhilito poča govoriti:
„Htij se dostojiti slišat gospodine, 235
„jer ću ti praviti od togaj istine.
„Ni bo tribi hine da k tebi donesu,
„ni stvari ke ine, nego ke no jesu:
„puka strane te su, ki s zemlje kaldejske
„k zemljam pride, ke su mesopotamejske. 240
„Jer slave nebeske boga sebi obraše,
„ostaviv boge, ke oci njih čtovaše;
„u Karah počaše tada pribivati,
„jednoga kad jaše boga virovati.
„I pokol stiskati glad mnogi ja vas svit, 245
„taj puk pojde stati, dvigši se u Egipt;
„gdi sta četr sta lit, i bi toko množan,
„da nitkore sbrojit njega ne bi možan.

214 staz] stara izdanja radi sroka stas 216 strši] u izdanju a. piše se
sfarsi, izd. b. sfarsci 220 mnogi li se plode] mnogi li su plode stara izdanja
224 nas] vas 229 jih] in i ta je razlikost obična 234 uhilito] istinito 235
htij] stara izd. hti 238 nego] nere 243 u Karah] u miru

- „Egipski premožan kralj nima jur mira,
 „da taj puk pobožan toke se razšira; 250
 „ter ga tako stira rabotom prteći,
 „da on jur ponira od truda hodeći.
 „Za to se moleći vapiti k bogu ja,
 „bog njega mileći, Egiptu rane da;
 „kada da idu tja, Egipt jim dopusti, 255
 „tad sržba božja sta, nevolja popusti.
 „Da jer se uzgrusti kralju od Egipta,
 „na njih ti pripusti, li da jih pohita,
 „pohitav uplita, koko bude moći,
 „trudom brez izvita, u dne ter u noći. 260
 „Tad bog svoje moći skazav, ki bižahu,
 „posla jim pomoći, jere se bojahu;
 „na kraj mora stahu, more se rastupi,
 „pak po suhu prahu naprida postupi.
 „Za njimi pristupi kralj svimi silami, 265
 „more ga obstupi i pokri vodami;
 „zamisi s kolami ljudi, konje, meče,
 „kopja s korugvami, nitkor ne uteče.
 „A kad puk proteče kroz erljeno more,
 „k pustinjam priteče od sinajske gore: 270
 „voda, ku ne more od gorčine piti,
 „slatka bi i more svak je se napiti.
 „Četrdeset liti s nebes jim dažji man,
 „kruh, kim se nasiti, beruč ga svaki dan;
 „na koju godi stran sobom obratiše, 275
 „sela, grade i stan prez boja dobiše.
 „Jere se rviše za nje vazdi bog njih,
 „nigdar ne izgubiše, ner kad grih sape jih;
 „kad bo bogov tujih prijaše, ostaviv
 „boga svoga, bog svih podloži pod svoj gnjiv. 280
 „Niki mrt, niki živ u hlapstvo idiše,
 „niki sve izgubiv plačan ostaniše;
 „opet jih vrniše bog u prvo stan'je,
 „kada jih vidiše čineći kajan'je.
 „Po njega smiljen'je kralju Kananeju 285

253 za to se] totu se 255 tja] ća 260 brez] bez 268 nitkor] nitko
 276 prez] bez 281 mrt] stara izd. mart

„daše rasčinjen'je i još Jebuseju,
 „i s njim Ferezeju, i Eteju toje,
 „Eveju i Amoreju kraljem još tokoje.
 „Sva mista njih, koje godir gdi imihu,
 „učinivši svoje, u miru živihu; 290
 „dobrosrićni bihu vazda der do vika,
 „dokol ne padihu u prezpravd'ja nika.
 „Ni jošće velika svitlost, obhode svit,
 „vrimena selika svršila vele lit,
 „da je zaveden bit puk ovi i živil 295
 „u strane tujih mist, jer biše sagrišil;
 „pak se je obratil k bogu svom, i bog njih
 „jest jih oslobodil od uze protivnih,
 „i u mistih ovih povrnuv se leže,
 „ter u rukah svojih Jerosolim drže. 300
 „Sada, ki teg teže, mili gospodine,
 „jeda jih grih steže, izuvij istine;
 „jer ako krivine ke jesu, dilja kih
 „bog se ne pomene, da jur pomože njih,
 „pojdimo najti jih, komu su zgrišili, 305
 „bog će pridati jih tud'je tvojoj sili;
 „ako l' prevridili nisu svomu bogu,
 „moć sa hitri dili njih ti ne premogu.“ —
 Tako po razlogu besidi Akior,
 da razlog pod nogu postavi nerazbor; 310
 jer vidit bi ukor ovo vezirom svim,
 čude se, da opor može tko biti njim;
 i razsrjeni tim jaše mislit on čas,
 da ga obvrgu zlim, da ga zgube danas,
 „Tko je“, riše, „ov pas, ki vo mni, da ne će 315
 „puk oni, zgledav nas, obratiti pleće?
 „i na gori steće, da će osiditi,
 „da će ne bižeće protivit nam smiti?
 „ki ni piš hoditi, ni na konju sidit,
 „ni se zna šćititi, ni meč u boj nosit! 320
 „Pojmo jih zatirit, ali jih poklati,

286 Jebuseju] Jebužeju 292 prezpravd.] bezpravd. 294 selika] razlika
 303 dilja] cića 304 pomože] pomeze *izd. a.* pomexe *izd. b.* 313 razsrjeni] raz-
 srdjeni 317 steće] steći 318 bižeće] bižeći

„ako se budu rit; tada će poznati,
 „ča se je rugati, hinbeni Akior, .
 „kad i njim metati budemo s ovih gor.
 „I vas židovski dvor vidit će, da je bog 325
 „Nabukodonosor, ki je toliko mog,
 „a ne Gog ni Magog.“ — Tako se srjahu,
 tako žegući rog na njega mrmnjahu.
 Piše ti na prahu i po salbun sije,
 ki se oholu bahu svit dat usiluje; 330
 jer on ne slišuje nauk od istine,
 ki se uzvišuje u slavi taščine,
 pravdu pogrjuje, ljubi vuhavščine.

Libro treto.

Da, vazda pravednih bog jest obaroval,
 i još po smrti njih vičnji njim život dal;
 tako ti ni pušćal, Akior da zgine,
 u nevoljah upal za cića istine.
 Veziri toj čine, Oloferna gnjivu 5
 pridaše vručine, kako konju živu,
 kad teče po njivu, kad mu dadu ostrog,
 popostrese grivu tere poljuti nog;
 priskoči plot i stog i potok prikine,
 koliko je uzmog, teče, vrata rine: 10
 tako sobom hizne ovoga grdoba,
 kad ju pouzdvigne vezirska hudoba.
 Poni u toj doba Oloferne srdit,
 jer vlada njim zloba, tako jā govorit:
 „Ki si prorok, da rit umiš Akiore, 15
 „da narod taj odrit nam se sada more,
 „uzdaje se u gore al u bogu nikom,
 „da njima pomore? hiniš nami u tom.
 „A sad da ti sobom iskusiš, jer nitkor
 „zvat se može bogom, ner Nabukodonosor, 20
 „kada mi vas njih zbor obratimo pod mač,

- 327 srjahu] srdjahu 333 pogrjuje] pogrđjuje
 libro treto] libar treti 15 umiš] umi 17 uzdaje] uzda

„zadit će naš kosor i tebe u rubotač.
 „Ča blidiš? ali plač ča t' lica zaliva,
 „ako tvoja pritač, znaš, da ni laživa?
 „Živit ćeš, gdi živa ostane njih dobar: 25
 „gdi li ona saspiva, saspit ćeš i ti zgar;
 „a da t' bude ta stvar, ved'te ga, da side
 „u taj grad, pod ki bar ma, hoću, da ide.“
 „U ki kad unide, tere zaskoči rov,
 čin'te, da ne izide nitkore živ, ni ov.“ — 30
 Grad biše ovi nov, na gori sijaše,
 oko njega obrov, Betul'ja se zvaše.
 Grad taj uzdržaše narod Simeona,
 i njemu služaše polja strana ona;
 tamo moć siona pogna Akiorom, 35
 da smrti zakona trpi s gradskim zborom,
 Dojdoše pod vrhom, i tuj ga vezaše,
 nazad ruku s rukom k stablu, ko tuj staše;
 jere im ne daše pojti priko meje,
 ki s gore metaše is praće kamen'je. 40
 Oni ga ondeje vezana pustiše,
 ovi zgor tudeje sašad, odrišiše
 i k gradu odniše. Pitaše g' grajani,
 za-č mu učiniše toj Asirijani?
 Od Betulijani dva poglavitija 45
 bihu tada zvani Karme ter Ozija;
 prid njimi izvija sve, ča mu se steče,
 Akior, da prija proplaka pak reče:
 „Ovo se zareče Oloferne srdit,
 „da će sva na meče mesa vaša razdit, 50
 „i mene s vami ubit, na to me je zagnal;
 „bog daj, da bi ta prit njemu na glavu pal.
 „Toj se je prisegal stvoriti vam sa mnom,
 „jer bo sam ja rekal: bog vlada zemljom tom,
 „i bog vaš sam sobom da ima moć i vlas, 55
 „u vrimenu ovom obarovati vas.“ —
 Kad sliša puk taj glas, bogu se pokloni,
 smakši beritu s vlas i suzami roni,

26 zgar] *izd. a. ima ovdje sgar* 27 vedte] *vodte* 43 pitaše g'] *u izd. b. samo pitaše, u izd. a. pogrješno se uvukao g u pitgaše*

moleći, da ukloni njih od pogibili,
kom krvavac oni mnogih jur uhili. 60

„Ti se,“ riše, „smili o bože gospodstva,
„pozriv naši dili ki su umiljenstva:
i onih oholstva, ki prite, pogledaj,
„rasap ter ubojstva odvрати i ne daj;
„ukaži da si haj ufajućih u te, 65
„ukaži da s' nehaj ufajućih u se.
„Smiri, molimo, nje, ki se uznašaju
„silom svojom a tve jakosti ne znaju.“
„Čuvaj, brani naju, jere bo si ti sam,
„ki s' u gornjem raju slava ter dika nam.“ 70
To rekši i suzam ustaviv izvora,
pričaše obi stran tišit Akiora,
govore: „On zgora ki gleda, stvoritelj
„od svakoga stvora, bit će t' obaritelj
„i svih nas spasitelj tako, da još onih 75
„hoće bit raspitelj ki hlepe razsut svih.
„I kada nas od njih gospodin slobodi,
„dozov' k tebi tvojih, ter stoj s nami ovdi;
„toj ti budi godi, da ki je s nami bog,
„i tebe pohodi, jer znaš da je svemog.“ 80
Tuj Akior nebog zlovoljan stojaše,
kako no niz oblog u zemlju gledaše,
ter riči slišaše, jur tvrje držeće,
da u kom ufaše, ostavit ga ne će.
Jur sunce nićeće nagnul' biše kola, 85
svitli obraz hteće zamaknuti dola;
istočnoga okola jur šćićaše stranu
noć, dvižuć od zdola crnokosu glavu:
kada no poznanu Akiora cilost
na svom zazva stanu ozijeva milost; 90
jer znaše, da blagost velika jest tomu,
s ljubavju prijat gost u koga je domu.
Sazva još k ovomu i pope za bratstvo,
da žežinu svomu pokripe mlohavstvo;

62 umiljenstva] *izd. a. piše i ovdje humiljenstva* 72 obi stran] *stara izdanja radi sroka obi stram* 74 bit će t' obaritelj] *biti će t' branitelj*
83 tvrje] *tvrdje* 87 šćićaše] *hitaše; u izd. c. kao u izd. a.*

večeru i jistvo obilo napravi,	95
za stolom toj ljudstvo više sebe stavi.	
Ništár ne ostavi, ča se čtu pristoja,	
da veće ljubavi skazati nastoja;	
toj i ovoj poja, ne sebi hoteći,	
jer se ne dostoja, da družih nudeći.	100
Svi boga hvaleći, Akiora nukaje,	
Akiora tišeći, Akiora gledaje,	
li njega svidaje, da se ne zovolji,	
u bogu uzdaje, bogu da se moli.	
Sedeći za stoli, oni se čtovahu,	105
obhode okoli, sluge jim landahu;	
a druži služahu vino iz bokare,	
erljeno livahu u zlate pehare.	
Ča peku, ča vare, druži ti nošahu,	
na čiste lopare: jedno donošahu,	110
drugo odnošahu, svrtaje nogami,	
dvorno pristupahu, segaje rukami.	
Visoko s svićami stahu kandaliri,	
mnogimi zrakami odsivahu miri;	
ne biše tka sviri, ni z bukom govori,	115
ni smijuć se ciri, ni šale ki tvori.	
Svaki tiho zori, ča oni pomina,	
ča ov odgovori, ča li sam namina;	
ona smrtna tmina, ku na vratoh vide,	
od krvi, od plina, da k njim ne unide.	120
Toj ovoj obide razlika besida,	
li na tom izide, da grada i zida	
ako bog ne svida, na branicih vahtar	
zaman bdi i sida, a na vratih vratar.	
Za toj imiše mar, ustav se na nogu,	125
da skupe puka bar u svu sinagogu,	
ter se mole bogu, — moliše ga svu noć,	
u potribu mnogu da jim pošlje pomoć;	
jer je zdravje i moć i utočišće njih,	
upalih u nemoć, dilj straha protivnih. —	130

97 ništár] ničtar 105 sedeći] sideći 114 kandaliri] kandiliri 116 smi-
juć] u izd. a. i c. smijeć 119 na vratoh] ovako i u izd. c., ali b. vratih 123
branicih] branicah

Od postilj istočnih dviže glavu Titan,
 osini tmin noćnih da zarene hitan ;
 jur svital biše dan, i vidiše sa gor
 kim no tuj biše stan, vojske greduć uz gor :
 kako prisičen bor na zemlju padoše, 135
 na golu glavu zgor pepeo vrgoše.
 Moleći rekoše : „Bože pomiluj nas !
 „jer evo dojdoste potrti nas danas ;
 „kako ti viš i znaš, skaži tvoje čud'je,
 „da puka tvoga vlas ne pogine tud'je.“ 140
 Vazeše orud'je i stine u skuti,
 stupiše osud'je gdi su tišnji puti,
 gdi su klanci kruti meju klesurami,
 da stavši na ljuti, među se praćami.
 A vojske stranami vrvljahu ka gradu, 145
 blizu pod stinami okolom da padu. —
 Potok niz livadu mrmnjući teciše,
 pod borjem u hladu, bistar i čist biše :
 grana ga grediše vojena po brigu,
 ter vode nesiše tad gradu po sridu ; 150
 ovu da pristrigu, Oloferne reče,
 tako da napridu ka gradu ne teče.
 Da još ne daleče od grada stojahu
 poduboke bleče, gdi vodu cripahu :
 grajani ter p'jahu, skrovito pohvate, 155
 jere se bojahu da jih ne uhvate. —
 Us toj se navrate Amon i Madijan
 šatoru prid vrate Olofernu izvan,
 „Znaj,“ riše, „da on stan ne uzda u ljude,
 „da u tuj gorsku stran, na koj stražu bljude. 160
 „Da ti poni bude taj prez rvanje grad,
 „i grajan zloćude ne budu vridne sad,
 „stav' stražu, ka no pad kon zdenac, ne dade
 „vazimat vodu, kad ki od njih napade.
 „Tim ti se pridade vas puk on od volje, 165
 „ali se raspade od toke nevolje ;

onud'je?

131 postilj] postelj 138 potrti] *izd. a. i c.* paterti 142 osud'je] ter
 tud'je, *može biti* onudje 146 okolom] u okol 157 navrate] navrati 158 vrate]
 vrati

- „od tada jih kolje žaja, kad ti veli
 „odvratit u polje njih potok on veli.“
 Slišav on ča želi, naredi vojvode,
 kim moćno zapeli, da čuvaju vode; 170
 i sunce odhode dvadeset krat pride,
 li oni obhode i na zdencih side.
- Od tada unide u gradu sušina,
 z gusteran izide jure i vlažina;
 od nikih dubina još vode imaše, 175
 ka žmulom cidina mirom se diljaše.
- Ništar manje znaše svaki, da sva ne bi svim
 žehu, ka jih žgaše, ugasila tad njim;
 stopit ust ne bi čim, prisihat ja jazik,
 usne pucat, za tin' bliditi vas človik. 180
- Skupiv se puk velik, muži, žene, dica,
 tko star, tko mladolik, k Oziji se stica;
 svaki smina lica, sminost nevolja dav,
 njemu oporica i tuži, prida-nj stav.
- „Bog“, riše, „sud postav' meu tobom i nami, 185
 „u kolik trud pridav vrže nas u plami;
 „ne hti podvit rami, da mirno govoriš
 „pri, ner nas žajami nevoljno umoriš.“
- „Sad oto sam vidiš, veće ne moremo
 „ov grad, u ki sidiš i ki u-nj živemo; 190
 „sami sebe ćemo dat Asirijanom
 „pri, nere budemo mrtvi sa svim stanom.
- „Evo smo pod članom jur toga vrimena,
 „da želimo slanom polahčat brimena;
 „plače brižna žena i jure rada je, 195
 „da je povedena z dicom mruć od žaje.
- „I svim nam laglja je od meča smrt vidit,
 „ner se mučit zjaje, a nimat ča popit;
 „tad i uzu trpit vele manji jest trud,
 „a boga u svem hvalit i pravde njegov sud. 200
- „I ti poni odsud' dati grad i nas svih,
 „pristani na taj blud, u ruke od sil tih;

167 ti veli] povelj 176 žmulom] *izd. a. i c. pišu zmulum, izd. b. žmu-
 lom; može biti s mutom? sr. pjev. 4. st. 260 i 261. 184 i tuži] tuži se 189
 oto] eto 193 članom] *izd. stara pišu članom 198 zjaje] žaje; izd. c. kao i a.**

„stavmo se u volju njih, ali će skratiti
 „nagla smrt tug ovih, al uza smaliti.“
 Toj rekši, cviliti u crkvu stojući 205
 i prste lomiti jaše jadajući,
 k bogu vapijući: „Bože, sagrišismo,
 „na zlo pristajući, nepravdu činismo!
 „Krivinu tvorismo, i s oci našimi,
 „zakon ne spunismo; da ti, ki s' nad svimi, 210
 „milostiv ti primi na milost svih naju,
 „od ruk nas odnimi, ki tebe ne znaju.
 „Ki priteć ne daju, da te čtuje tvoj stvor:
 „bog je sam, pravljaju, Nabukodonosor;
 „ne daj nas pod njih hor, jer će reć narod zal, 215
 „gdi je njih nebotvor, ča jih ni pomagal?“
 U veliku pečal, s plačnima očima
 Ozija ustrhal staše meju njima;
 kakó ki strašnima vitri zagonjen brod
 meu vali mnogima, vodi prik slanah vod; 220
 svrta korablji hod, ne, kuda bi hotil,
 da dajuć jidrom god, kud jih je duh zavil;
 li još se je usilil koko god se oprit,
 dokla je tumun cil, ne hteć o školj udit.
 Simo tamo pozrit ne staje, jer vidi, 225
 da mu se je borit s vitrom, smorem, s diždi;
 grbin hlopom hlidi a zvižju ~~oropi~~
 val rovući slidi, ter busa u popi.
 Sve nebo poklopi oblak s tmasta lica,
 iz njega dižd kropi, mun'ja ga prosica; 230
 grom s triskom potica, strahotno trtnjući,
 preda, pada nica ~~mornar li jidrući~~
 Tako t' se obzirući, Ozija predaše
 pogibil vidući, da li još uzdaše;
 za to govoraše, roneći suzami, 235
 tere ih toljaše simi besidami:
 „Ne sobom, da vami, bratjo, pečalan bih,
 „za to vazda s nami bog hoće biti, rih;
 „i sada ja vas svih, ja životom mojim,

- „iskupil bih od tih nevolj, i blagom svim. 240
 „To bit ne more, vim; da on ki stvori svit,
 „to vazda reći smim, pomoć nam more bit;
 „za to nitkor zgubit ne htij čeljad i stan,
 „i sam sebe ubit; počkajmo još pet dan,
 „jeda s' odrene van bog sržbu tu od nas, 245
 „ter svoj podstavi dlan, uzdržeć ov puk vas;
 „ako ne dojde spas, ki mnju da će biti,
 „ča ste rekli danas, hoćemo stvoriti.“
 Hotiše strpiti svit ovi Ozije
 i jaše moliti, da jim bog bržije 250
 pomoć svu podije i milo pohaja,
 da jih ne ubije neprijatelj ni žaja. —
 Tada se nahaja Judit u gradu tom,
 ka no svih nadhaja lipostju, dobrotom,
 ka živit životom odluči prečisto, 255
 Poče imit od kom udovičtva misto.
 Mnogi ju zaisto vlastele prosiše,
 ona bogu listo služiti želiše;
 skrovišće imiše gori pod slimena,
 gdi boga zoviše, s rabom zatvorena. 260
 Hotin'ja putena usteza posteći,
 strunami pletena vričišća noseći,
 tegu li težeći, da ni telu pokoj,
 almuštva, čineć, skupštini uboškoj.
 Živine velik broj muž bo nje ostavi 265
 i blago mnogo njoj, kad se s njom rastavi;
 da ona ne stavi u tom srce svoje,
 ner ko ljube pravi, vikomnje ko no je.
 Sva moć riči moje izreći ne umi t'
 pobožje koko je, cić koga grdi svit, 270
 prem ako mladih lit biše i lipa stvora,
 da od kriposti cvit, — hći biše Merara,
 ki zide od stara roda Simeona,
 brata Isakara tere Zabulona;
 muža imi ona, ki se zva Manases, 275
 obslužeć zakona, ki jim da Moises.

- Ovogaj na poses, gdi se žetva tvori,
 kad Sirij tere pes najvećma uzgori,
 moć toplin umori plamena vrućijih;
 mrtva ga zatvori grob njega starijih. 280
- Misec šesti lit trih jur biše nastupil,
 da biše on živih priminuvši pustil,
 kada Judit sih dil potribu videći,
 ča je Ozija ril, kara uzročeci,
 popom govoreći Kabru i Karmu, dvim: 285
- „Ku rič izusteći Ozija reče sim,
 „da grad da protivnim peti dan s petu noć,
 „ako nam protiv njim ne pošlje bog pomoć?
 „Tko ste, da ćete moć božju iskusiti,
 „ter svim vekšu nemoć, vekši gnjiv naditi? 290
 „jer se razsrditi hoće tom ričju bog,
 „pri ner se smiliti ni dati nam odlog.
 „Vele dvigoste rog, roke take upram
 „k bogu, ki je svemog, da milost svu da nam,
 „ter da tad pride sam pomoć' puku semu, 295
 „kada je drago vam, ne kad je god njemu!
 „Milostan je u svemu, prošćen'je prosimo
 „od togaj tere mu duše ponizimo;
 „skrušen'jem molimo, da po njega volju
 „lahkost oćutimo, odbivši nevolju; 300
 „da kako sad kolju oni nas ohol'jem,
 „tako padu u polju našim umiljen'jem;
 „jer izneviren'jem ne ockvrnismo se,
 „otac pristupljen'jem tuje boge prose,
 „koji grih podnose oni tad u to dob 305
 „trpiše angose, glad, meče i porob:
 „da nam je nepodob primat ner onoga,
 „Abram, Isak, Jakob koga čtova boga.
 „Utišen'je toga čekajmo trpljivo,

277 poses] *izd. a. i c. pišu* posses (*zar talj. possesso*), *u izd. b. ne zna se da li pofes?* 279 toplin] *u izd. b. teplin; c. kao i a.* 280 grob] greb 287 peti dan s petu noć] *i petu noć a, s petu noć b, i s petu noć c.* 290 vekšu — vekši] veću — veći 294 k bogu] *stara izd. g bogu* 298 ponizimo] *u izd. b. piše se poniximo; dobro bi bilo čitati ponižimo* 302 umilj.] *samo izdanje b. piše bez h, ali u a. i c. humilj.* 303 ockvrnismo] *izd. b. piše ovu rieč uvijek sa s : oskvrnismo*

- „zla će nas ovoga zbavit milostivo, 310
 „tere će rugljivo zbiti pod moć nižu
 „svih, neprijaznivo ki se na nas dvižu.
 „A sad božju hižu ki no uzdržite,
 „k kim duše pribižu da jih očistite:
 „pristoji se, vi'te, popovstvu vašemu, 315
 „da srca kripite vi puku našem,
 „pomenak čine mu od naših starijih;
 „jer bog u ničemu za to nevolji jih,
 „da tim iskusi jih, je li njih život prav,
 „i je li vera u njih i s ufan'jem ljubav. 320
 „Abram u trudih stav i u skrbost mnogu,
 „kripak bi kako lav u služen'je bogu;
 „pečali nalogu Isak, Jakob nosit
 „skazaše da mogu, a bogu ne zgrišit.
 „Mojses tokoj činit i svaki ushaja, 325
 „ki hti zlo pritrpit, da bogu ugaja;
 „a puk, ki ne haja, ner boga da skusi,
 „sržba ga pohaja i smrt ga pokusi.
 „Za to da ne strusi nami pomrmnjan'je,
 „čin'te, ner da skljusi nisko ponižan'je, 330
 „govore: karan'je božje to jest manje,
 „ner naše zgrišan'je i naše poganje.
 „Bog nas bije, hlanje nere dostojimo;
 „srčno na nas zvanje da ga se bojimo,
 „da grih ostavimo, da bolji bivamo, 335
 „a ne da zgubimo, ča na svit imamo.“ —
 Pošadši k njoj tamo i Ozija sliša
 tuj rit, ka ne samo da veće njim miša,
 ništar manje niša visoko hvalu nje,
 ka nišće ne sgriša, ča biše istine se. 340
 Za jedno s popi ste, riše: „Sve su prave
 „Judita riči te, ke s' rekla sad; zdrave
 „da budu države i mi, moli za nas:

314 k kim] h kim 316 srca] ovu rieč pišu stara izd. gotovo uvijek sartca
 323 Jakob] Jakov 325 Mojses] Mojzes 333 hlanje] izd. a. i c. pišu hlagne,
 izd. b. preinačeno u manje 339 ništar manje niša] ničtar manj uzviša; izd.
 c. kao a. 340 nišće] izd. a. i c. pišu niechie, izd. b. mechye; mjesto ne sgriša]
 izd. b. da zgriša 343 i mi] i ti

- „svetosti tve slave znane su po svit vas.“
 Ona reče: „Danas ča sam rekla godi, 345
 „kako zna svaki nas od boga da shodi,
 „tako po sej škodi hoćete vidit stvar,
 „ku misal ma svodi, da ni ner božji dar.
 „Sada imijte var višnjega moliti,
 „da ruku mu prostar, rači to stvoriti; 350
 „ostavte hotiti znati misal moju,
 „na vratoh siditi hoćete noć ovu;
 „a kada ja pojdu vanka s Abrom mojom,
 „dokla opet dojdu, svi vi z družbom svojom
 „mol'te svetom molbom za nas otca boga 355
 „s umiljenom pojom i skrušen'ja mnoga.“ —
 „Poj i bog zla toga po te oslobodi
 „jur puka ovoga!“ Ozija tako di;
 „z bogom poj i hodi i kuda godir greš,
 „vazdi te pohodi, vazdi slavom ureš'. 360
 „I pri nere umreš, on čin', da dila, ko
 „godir stvorit napreš, glas dvignut visoko
 „i prostrt široko po svitu bude znan.“ —
 Govoriv to toko, s popovi pojde van,
 misleći duboko ostaviv nju na stan. 365

Libro četvrto.

- Oni odašadši, Judit u komori
 svojoj tad pošadši, dviže ruke gori,
 ter tako govori, lugom potrusivši
 svu glavu od zgori, kip vrićom odivši:
 „Bože, ki stvorivši svaka obladaš svim 5
 „i sve naredivši zakon si dal tvojim,
 „dal si otcem mojim meč, kim odvratiše
 „rugo i silu onim, ki silu činiše;
 „ki ovaščiniše sestru njih, u zlo ih

349 imijte] imite *a. c.* imijte *b.*; višnjega] vičnjega 352 *sva stara izd.*
 vratoh 353 s Abrom] s rabom 356 pojom] pomnjom; *c. kao a.* 357 po te]
 tobom

libro četvrto] libar četvrti; *i u izd. c. piše se libro ne libar*

- „tišće, i vidiše žen i hćeri svojih 10
 „od sebe razstojih; blago razdiljeno
 „u ruke slug tvojih, tobom dopušćeno :
 „tebe umiljeno gospodine molju,
 „pogledaj smiljeno na našu nevolju;
 „odpusti zlu volju i rabi Juditi 15
 „pomozi, ka volju tvu želim spuniti.
 „Rači se smiliti, milostiv bo jesi,
 „sve mož' učiniti, zla od nas odnesi;
 „desnom tvojom stresí asirske sile sad,
 „u zgibil zanesi, kako egipske tad, 20
 „tirahu puk tvoj kad s oružjem tekući
 „i svaki krvi rad naglo napirući,
 „ter se uzdajući u kola, u konje,
 „u silu, li mnjući, tud'je potrti nje ;
 „da sa strane gornje pozrivši tva milost, 25
 „u prezdan'je donje pade njih oholost ;
 „pomanjka jim jakost, nitkor se ne vrnu,
 „ne osta jih ni kost, svih voda pogrnu :
 „tako da posrnu svi, moj bože čin',
 „ki misle da zgrnu sada nas s ovih stin; 30
 „ti jur njimi privin', kolik je, da znaju,
 „u njih uzdan'ju hin, ki u se uzdaju ;
 „ki se uznišaju kopji ter stinami,
 „šćiti, kih višaju o vratu prik rami,
 „i britci sabljami i konji brzimi, 35
 „mnogimi silami i ljudmi hrabrimi,
 „ne znajuć, nad svimi da si gospodin ti,
 „da s' pomoć pravimi, ne tome ki prav ni :
 „poni ki vo svih ji, nigdare krvi sit,
 „ti silu njega hti' silom tvojom slomit. 40
 „Ki tempal razorit jest se zahvalio,
 „sveta tva ocvrknit, ka s' ti posvetio ;
 „krov, ki je sad cio, stukši ga razvrići,
 „mečem svojih sio oltar tvoj prisići :
 „ti učin' odsići njegove grdosti 45
 „mečem, kim posići priti tve svetosti ;

- „pridaj mu sliposti, neka ga zadiju
 „mrižom me liposti i zamkom očiju.
 „Kad s njim uzbesiju, da riči jazika
 „moga se zabiju u srce človika; 50
 „i ljubav velika smami ga tudije,
 „tako da do vika ne znat bude gdi je.
 „Čini u mni smin'je, srce da s' utvrdi
 „i stanovitije da njega pogrđi;
 „a da ga rastvrdi skoro desna ovaj 55
 „ni sa svim ogrđi, kripost joj ti podaj.
 „Takova stvar i taj po tebi stvorena
 „biti će po vas kraj slava tvoga imena,
 „ako jedna žena ubije muža, kim
 „sad je pristrašena zemlja s narodom svim. 60
 „Ni jakost tvoja, vim, u mnoštvo ništih ljud',
 „ni oružja ni stim u brzih konji trud;
 „da u volje tvoje sud, kim si vazda nižil
 „svaku oholu ćud, umiljenu višil.
 „Vazda s' milostiv bil i tisih molitav 65
 „vazda si uslišil: ti sada uslišav
 „rabu tvoju, postav' rič u ustih mojih,
 „u sreću razum prav, moć u rukah ovih.
 „Hiža svetinj tvojih va vik sveta da je
 „i u narodih svih da te svak poznaje; 70
 „svak te spovidaje, reče: „Ovo je bog,
 „koga vlast svuda je i ki je sam svemog.“
 Takoj se ona pomog svetimi molbami,
 prostrv kolina nog, dviže gori rami,
 i sašad skalami, Abru svoju dozva, 75
 ka, jer pod svitami spaše, jedva se ozva.
 Ona ju ne psova, da reče: „Opravi se
 „i pojti van krova sa mnom sad spravi se.“
 Toj rekši, izvi se iz vriće i vodom
 po puti umi se i namaza vonjom. 80
 Splete glavu kosom, vitice postavi,
 kontuš s urehom svom vazam na se stavi;
 s ošvom ruke spravi, uši s ušerezmi,

61 ništih ljud] stara izd. a. b. pišu nihih 62 u brzih] o brzih 65 ti-
 sih] tizih 74 prostrv] prostrav a. b.

- na nogah napravi čizmice s podvezmi.
 Surehami te^zmi, ča mi je viditi, 85
 dostojna bi s knezmi na sagu siditi;
 i jošće hoditi na pir s kraljicami
 i čtovana biti meju banicami.
 Zlatimi žicama sjahu se poplitci,
 a trepetljicami zvonjahu uvitei; 90
 stahu zlati cvitci po svioni sviti,
 razlici ne ritei po skutih pirliti. *Kačić napravljen*
 Svitlo crljeniti ja rubin na prstih,
 cafir se modriti, bilit na rukavih
 biser i na bustih, i sve od zlatih plas 95
 sjati se na bedrih prehitro kovan pas.
 Velik urehe glas, da liposti veći,
 ka biše kako klas is trave resteći,
 al kami, ki steći u zlato, zlatu da,
 izvrsno svitleći, da zlato većma sja: 100
 tako t' ona prida uresi krasosti
 poveće ner prija od njeje liposti.
 I to ne bi dosti, kako pismo pravi,
 bog njeje svitlosti uljudstva pristavi;
 jer te take spravi ne bihu od bludi, 105
 da svete ljubavi i pravdenih ćudi:
 za to joj posudi, da tko ju ugleda,
 svak joj se počudi i za njom pogleda.
 Poni kad se zgleda spravna jur, kako pir
 pripravi obeda: kruh, uli, prgu, sir, 110
 i vinca malo mir u mišćić, pak zamak
 u dvanjkah vas taj žir, Abri bi naramak.
 Toj ti na ramo ustak, Abra prida stupi
 i Judit nju potak, za njom ti postupi.
 Kada jur nastupi na gradne zaklopi. 115
 zastaše u skupi Oziju sa popi,
 vratar vrat odklopi, svi se ustupiše:
 one steruč stopi, naprid postupiše;
 tad se usćudiše svi, vidiv Juditu,
 tako lipa biše i u takovu svitu. 120

Liplja, mnju, na svitu ni bila, ku kralj svet
 vidiv u pohitu dvimi grisi bi spet;
 al ona, ku no uzet ljubavju vze Sikem,
 s česa razsut i klet osta s njim grad Salem.
 Al ku vidiv ognjem jur studena starost 125
 užga se dviju prem, kim sva laž da žalost;
 ali ku no hitrost Amona prihini,
 ki meča ne bi prost dilj sile, ku čini.
 Al ke toko scini Asuer uljudstvo,
 da na njoj zamini kraljice oholstvo; 130
 al cić ke obilstvo od filistinskih njiv
 požga, pustiv mnoštvo lisic, Sansonov gnjiv.
 Al ona, koj odkriv otajstva istinu
 i u krilo se uviv, izgubi jačinu. —
 Da ovih krivinu, u kih jest, odkladam; 135
 lipost, ne rič inu, Juditi prikladam.
 Koj jošće nakladam, ako ni laž i hin,
 kupeći ča skladam od poetskih tašćin:
 mnju ti, bi Apolo lin tirati Dafnu bil,
 tad kon tesalskih stin ovu da bi vidil. 140
 Siringu bi odpustil sin Merkurijev Pan,
 ugledal da bi bil ovu gredući van;
 po Cinte gore stran kada no lovljaše
 Diana luk napan, taka se vijaše.
 Kada se boraše za z Dijanirom stat 145
 Herkules, koj mnjaše da par veće postat:
 kip, obraz tere vrat ove zgledal da bi,
 vrgal bi se navrat, al se boril ne bi.
 Ča veće dim tebi? Paris taku ženu
 imil da bi sebi, pustil bi Helenu, 150
 ku Grci odvedenu, jer opet nimaše,
 Troju podsedenu deset lit rvaše.
 Ako poni staše zamamljeni, ove
 kad lice sgledaše, s Ozijom popove,
 ne čudo, jer, slove koga moć, bog tadi 155
 nje gizde takove lipost'ju obnadi.
 Nitkor ju ne zadi ni ričju ni stvarju,

123 uzet] po izd. b., u izd. a. zzet 124 s njim] u izd. b. smin, u a.
 samo premetnuta slova sgmin 128 dilj] cić 146 Herkules] Herkule

i stupiv nazadi, da projde, pušćav ju
 rekoše: „možav ju bože otac naših,
 „oda zla izbav' ju i od tih sil strašnih; 160
 „misal nje kriposnih dili ti napuni
 „i milost daj, da njih svršeno ispuni;
 „da glas nje pripuni i zemlju i kamen,
 „sama se ukruni sa svetimi. Amen.“
 Jur sunčeni plamen, vodeći s sobom dan, 165
 od zvezd jasnih zlamen tamnjaše, grede van:
 bižeć na nižnji stan noć s crnimi koli,
 nošaše donjim san, ako su ki doli.
 Kad ljudi oholi, ki stražu bljudoše,
 obhode okoli Juditu sritoše, 170
 pitat ju zajdoše: „Od kud greš i kamo?
 ča t' jime,“ rekoše, „pravi nam da znamo.“
 Ona reče: „Ovamo od Betulije sam
 „i put je moj tamo k vašim poglavicam;
 „ostaviv grad i hram, s životom bižim tja, 175
 „jer će se dati vam; Judit se zovu ja.
 „A da sa mnom sada ova druga verna
 „ne ostane zada sa svima čemerna:
 „doprit Oloferna ne bran'te mi, molim;
 „vlast njega nesmerena da pozna ča kolim. 180
 „Reći će: toj volim; jer mu ću skazati,
 „ča će bit oholim, i kako će jati
 „ov grad, a nimati škodu ni trud velik,
 „tako da s te rati ne zgine ni človik. —“
 Ne bi ti ner tolik tada govor njeje; 185
 oni hip nikolik postaše glede je,
 čude se, od kude je stvoren'je, od kega
 sve od svita meje nimaju lipljega;
 pak rekoše: „S tvega premudra i smina
 „činjen'ja od svega biti će t' načina, 190
 „ku želiš, ne ina; toj on čas oćutiš,
 „ki prid gospodina našega postupiš.
 „Dobro ne izustiš, da će ti sve dati,
 „ča godir obljubiš i budeš pitati;

159 možav ju] stara izd. pišu možaf ju a, noxaf ju b. 168 san, ako su
 ki doli] san svim ki su doli 171 zajdoše] idoše

- „jer će dostojati ti razum, ta lipost, 195
 „da bude imati svaku čast i milost.“
 Govore toj, linost s njom pojti nimiše,
 gledaje nje svitlost svi se zamamiše;
 kud se obratiše, hode meju vojskom,
 svim oči zaniše, svaki zrća za njom. 200
 Greduć uprav stazom, dojdose k šatoru,
 i on ju prid sobom zazva u komoru,
 ki polje i goru mnoštvom svojih sio,
 kako ti govoru, biše pokrilio.
 Kad ju je vidio, s prvoga pozora 205
 ranu je oćutio ljubvena umora;
 staše kako gora, sobom ne krećući,
 oči ne zatvora, k njoj jih upirući:
 tako sta trnući serifski gospodin,
 Medusu kažući njemu Danae sin. 210
 Pod šator u osin ki stahu knezove,
 svi se okolo sklin, gledaše obraz ove
 i riše: „Takove ako se tuj goje,
 „podstupmo gradove i ki u njih stoje:
 „rvanje i boje ni triba odnimit, 215
 „grade, horu toje dokol budemo imit.
 „A tko se ne će bit i vazda u svaki boj
 „dobrovoljno hodit za cić tacih gospoj? —“
 Ona ti ni u toj prid Oloferna stav,
 sideća na pristoj, pisan vas kako pav; 220
 jer ga tkalac otkav, komu ne biše par
 u asirsku držav, biše jimio mar
 nastrikat cvitja bar, svilami razlici
 i zlatom i još zgar dragimi kamici.
 Tuj poni u lici pozriv ga Judita, 225
 pade k zemlji nici vele uhilita:
 poklon hitra svita biše, kim ga dvori;
 on se rukom hita i reče: „stan gori!“
 Paka joj govori: „Budi dobrovoljna,

198 gledaje] gledajuć 199 hode] hodeć 202 i on ju] u *izd. a.*, koliko se može pročitati, I aniu; *izd. b. ispravlj.* vidiv ju 212 sklin] *stara izd. pišu* schlin 223 nastrikat] *stara izd. a.* nastrichat, *b.* naschtrichat 226 *stara izd.* g zemlji 227 dvori] vori *a. b.*

- „bit ćeš u mom dvori prijata i voljna; 230
 „ni ina nevoljna zemlja u istinu,
 „ner služiti zlovoljna momu gospodinu:
 „i puk tvoj grdinu da ne skaže k meni,
 „né bi mu jačinu kušali tužbeni;
 „bili bi blaženi u svem svomu horu, 235
 „budući službeni Nabukdonosoru.
 „A sada da t' stvoru milost, ku t' obitam,
 „i kako t' govoru, da t' se ne izvitam,
 „rec mi, ča te pitam: za ki uzrok onuj
 stran, za ku pohitam, ostaviv, dojde tuj?“ 240
 Ona malo otuj stupiv, dviže oči
 tere tiho us tuj rič riči potoči:
 „Ako smi uz oči gospodina svoga
 „raba da mu soči, sliši svita moga;
 „jer gospodstva tvoga velikost ako će 245
 „dostojat se toga, ča želi, znat hoće.
 „Sa tvoje pomoće kralj Nabukdonosor
 „ne samo ovo će, da svita steć prostor.
 „I ne listo taj dvor hoće mu služiti
 „po tebi, da vas stvor i zimi i liti; 250
 „jer je po svem sviti glas tvoje hrabrosti,
 „smin'ja, sile, svisti i svake mudrosti.
 „Da neka t' ludosti skažem puka moga,
 „ki tvojoj milosti ne da mista svoga:
 „razsrdil je boga, ki po prorocih svih 255
 „priti, da će s toga pridati tebi njih.
 „A jer znaju svoj grih, za to t' trepe strahom,
 „u plač obrativ smih, muče se uzdahom;
 „telo srši mahom, obraz je gladan, žut,
 „jazik popal prahom, žadan, ližući mut. 260
 „Jure od skota mut ožimlju, obhode
 „kupeći ga u skut, jer pripuše vode;
 „stada i stad plode klat su odlučili,
 „krv njih, ka je gode, hlepeč da bi pili.
 „Hlepeč da bi jili, riše, da straćeni 265
 „budu, ki su bili sudi posvećeni,
 „zlati ter zlaćeni, za vino i žito,

- „a bit će ockvrnjeni, da jih taknu listo.
 „Ne bud sumnjen ništo, s toga će smagnuti,
 „kako s' na to misto, svi će poginuti; 270
 „za to odbignuti odlučih i k tebi
 „totuj pribignuti, da me primeš k sebi.
 „Ni to bilo ne bi, ako bi naš on bog,
 „ki no je na nebi, ne dviĝal na njih rog;
 „u griha bo brlog ne padoh s njimi ja, 275
 „on, ki je sam svemog, hoti da bižim tja.
 „I da navistim sva, ka će tako projti,
 „neka svitlost tva zna, jer jih će bog ojti:
 „raba ću tva pojti jošće molit njega,
 „da pravi dan dojti kad će raspa sega 280
 „Znan ćeš bit od svega, kad se ja pomolim
 „i tvoga posega spišen'je izmolim;
 „bude t' Jerosolim tvoj, dobro to ja znam,
 „i s pukom oholim, bog je to rekal nam 10 63
 „Tako da pakost vam u tom ne postane, 285
 „primajuć grad i hram, ni pas ne zalane,
 „da njih ovej rane navistim tebi tuj:
 „bog, ki nebom gane, posla ti rabu suj.
 „A za tuj milost, kuj obitaš i stvoriš,
 „daj ti plaću onuj bog, koje dostojiš. 290
 „Pravo je, da stojiš slavan nada svimi,
 „da vazda zdrav hodiš i vesel s tvojimi.— “
 „Tako ričmi tñni pokol mu vuhlova,
 kolinmi obimi poklek, skut celova:
 takoj ti svidova svinju da utije 295
 pomnja težakova, češuć oko šije;
 vode joj ulije i željudom pita,
 da ju pak ubije i dicu napita:
 ona hruća, rita, legne u zmočiru,
 hvata iz korita; on ostri sikiru. 300
 Vesel u svu miru Oloferne tada,
 svim ričem da viru i ki stahu zada
 riše: „Mi do sada ne slišismo vide
 „od jezika mlada vetšije beside.

- „Od kuda izide ova jasna zora, 305
 „dostojna da side na nebesih zgora,
 „Nabukdonosora zovući: zemlju tuj
 „ostaviv i mora, hod' ovdi gospoduj?
 „Ni ti žene u svuj državu od svita,
 „razum, lipost u kuj krasnije procvita; 310
 „ni ka rič poskita slaje, kad govori,
 „iz ust joj uresita, kada jih otvori.“
 Tako pod šatori veziri ki stahu
 govoreći, gori hvale nje dvizahu
 i nju ti gledahu, ka prid Olofernom 315
 staše, gdi vijahu nju s Abrom nje vernom.
 „Besidom bisernom“ Oloferne reče,
 „i ričju opernom srce mi opteče:
 „sunce mi isteče, Judita kad dojde;
 „onim ti odteče od kih no ti pojde. 320
 „Dobro da jih ojde, dobro bog učini,
 „ki da ti ured projde k našim silam, čini,
 „veleći: svi ini, ki su puka tvoga,
 „biti hoće plini skoro zbora moga.
 „Obitan'ja toga ako se spuni stvar, 325
 „verovat ću boga, kim no ti imaš mar;
 „biti će t' od nas har i prva čast u dvor,
 „i taj će t' dati dar Nabukodonosor,
 „da ti ne bude par u mnogih gospoj hor.

Libro peto.

- Oloferne, pokol tej riči zgovori,
 tim, ki stahu okol, reče: „U komori,
 „gdi no su zatvori blagu sakrovitu
 „i tvrdi zapori, poved'te Juditu,
 „ka po svojem svitu, u kom no ni strvi, 5
 „zemlju zlata situ dat nam će prez krvi;
 „davajte joj prvi dil jistve i kruha,

309 u svuj državu] u svoj državi 310 kuj] koj 312 iz ust joj uresita]
 iz usti joj uresita 317 besidom] besedom 326 verovat] virovat
 libro peto] libar peti 6 prez] bez

„ki se meni mrvī, ka se meni kuha.“
 Judit strese uha; „Ne ću,“ reče, „toga,
 „da ockvrniv duha, ne razsrdim boga; 10
 „da jisti ću ovoga, ča vo s sobom nosim,
 „za da pri onoga, ča t' rekoħ, isprosim;
 „i još da priprosim da spiši te strane
 „dati t' bog, ke mnozim po svitu su znane.“
 On reče: „Tej hrane, ča ćeš učiniti, 15
 „kada ti nestane, o čem ćeš živiti?“
 Ona se rotiti priča ponasmihnuv,
 da brašno saspiti, ko doni pribignuv,
 ne će, dokla dvignuv ruku svu ne svrši
 i počine stignuv, ča misal nje vrši. 20
 Baruni odparši vrata od ložišća,
 i svuda nastarši sviona krovišća,
 rekoše: „Hladišća tuj su tva gospoje.“
 Ona se namišća i reče: „Dobro je“.
 Da prvo ovo je isprosila moleć, 25
 molitve dit svoje, u noći ishodeć;
 da nitkor odhodeć, „kamo ćeš?“ reče joj,
 ni opet dohodeć, „od kud greš? ča je toj?“
 Toj biše dao njoj Oloferne, svojim
 vratarom tad takoj zapovid čine svim: 30
 taj slobod dvima njim, Abri ter Juditi,
 da bude, ne inim, za tri dni služiti.
 Ona izhoditi ja k dragi slazeći,
 k potoku hoditi, vodom se čisteći;
 a pak uzlazeći bogu se moljaše, 35
 da puk slobodeći, spuni, ča mišljaše.
 Za tim čista staše, u komoru došad,
 ni se okušaše, ner jur sunce zapad;
 ke četvrtom izšad, svitlost svim ljudem da,
 i Oloferne tad dvor na večeru zva. 40
 Slugu Vagava sla, da Juditi veli,
 da sram odvrže ta, da se k njemu seli;
 i ča on uzveli, pristane učinit,
 a dar, ki no želi, svaki hoće imit;
 jer mu će prirok bit, da žena stoji tuj, 45

a on da će živit, želeć imiti njuj. —
 Pojde Vagav i suj besidu poni njoj,
 „Vladiko,“ reče, „u onuj jure komoru poj,
 „gdi no gospodin moj sedeći počiva,
 „želeći obraz tvoj, ki suncu odsiva: 50
 „za toj te priziva, da s njim i p'ješ i jiš,
 „da vesel pribiva, dokol uza-nj sidiš.“
 „Ka sam ja, da brž mniš,“ Judit odgovori,
 „da ne ću na pospiš pojt u toj komori?
 „ki su moji opori, da hizat uz ostan 55
 „mogu, ali gori reć: niže mene stan'?”
 „Bud poni dobro znam, ča je drago njemu:
 „meni je kako man i slatko u svemu;
 „raba ću bit temu za moga života,
 „ako mu sam čemu zna njega dobrota.“ 60
 Takoj riči mota Judita vesela,
 da je ta pohota Oloferna svela
 na taka jur mela, da će leći nice,
 a gradi i sela steći prvo lice.
 Kad spusti udice ter zadije ribu, 65
 i stežuć tunjice, mahne gori šibu
 ribar i potribu ima jur dat ju van,
 radostan, da hlibu smok mu je pripravan:
 tako, kad osnovan jur misli svoje teg
 vidi Judit, iz van urehe na se usteg 70
 i skuta pouspreg, radosna pojde tad,
 da tuj rukom poseg osnovu otka sad.
 Oloferne nju kad prid sobom ugleda,
 u ljubavi zašad, sree mu uspreda;
 slaja mu bi meda, da gorkost će žerat, 75
 studeniji leda kada bude ležat.
 Kon sebe ju pojat hiti za trpezom
 i niže njeje stat zapovidi knezom;
 njoj reče: „Obezom jesi me obezala,
 „jer hrlim potezom dojt si hajala. 80
 „Tim si dostojala, da pri mni milósti,
 „ku želiš, imala budeš u radosti;
 „sad vesela dosti sa mnom pij ter blaguj

- „i s ovimi gosti obilo se počtuj.“
 Ona njemu us tuj zahvalivši, reče: 85
 „Veselo ću stvar tuj učinit, jer steče
 „blagost, pokol ćeće uza te raba tva,
 „ka želi, da kleče prida te zemlja sva.“
 Tad pi i blagova, ča biše opravila
 Abra, i gotova prida nju stavila. 90
 Meu tim je nudila njega, da ji i p'je,
 ter ga veselila, da se većma nal'je;
 da kada se op'je, zaspi i zahrope,
 požre takoj osje, da veće ne sope. —
 O, ki no se tope u žrtju mnogomu, 95
 vijte, kako ope život sad ovomu!
 Ne njemu samomu grih je ta naudil,
 da jošće svakomu, u kom je kada bil.
 S toga je izgubil Adam s Evom milost,
 ku je najpri jimil, svih vrgši u žalost. 100
 Noe ~~ga~~ sramost odkrivši grubo spa,
 kad ga obali jakost vina, ko grlu da.
 Lota kad p'janost ja, ne znajuć, spi uz kih,
 ma njih, kim biše ća, čini sinov svojih.
 Esau liše tih prvorojen'ja čast 105
 i blagoslovi svih otčevih zgubi slast;
 jer davši grlu vlast, pri voli požriti
 od zdile jedne mast, ner sve to imiti.
 Puk božji živiti o pići nebeskoj
 počan, ja mrziti, objistan jur na toj; 110
 egipskih lonac loj želeći ushvali,
 i njih mnogih za toj bog smrtno popali.
 Običaj on zali sinov Hele popa,
 ki su umicali meso iz ukropa,
 smrtju jih pokopa, vze njemu popovstvo, 115
 jer ne poja stropa na njih nepodobstvo.
 Vino ter oholstvo Aleksandra smami
 tako, da ubojstvo svojim rukami
 stvori, pak suzami lica gorko umi,
 obujat tugami: toko draga ubi. 120

- Centaure pogubi Peritov s Lafiti,
 jer hvataje zubi, jur pjani i siti,
 onih, kih počtiti njih dostojaše se,
 za žene zaditi ne sramovaše se.
- Saki zgubiše se, kad u Cirov okol 125
 stupiv, objiše se, opiše; i pokol
 legoše kako vol, on na nje napusti,
 razbi jih, da jim bol, živih jih ne pusti.
- Vino život shusti Lacida i Krisipa,
 mudrost od njih usti zacrni taj sipa; 130
 taj konac opipa pitanski Arceslav,
 i on pjan udipa u karonovu plav.
- Toj se hudinji dav Antiok, moguć kralj,
 jaki kako no lav, s kimi je za sto stal,
 bi jih pjan; bi njim žal: trpiti ne htiše 135
 sramotu i pečal, ter ti ga ubiše.
- Bolje ti mu biše u boj smrt prijati,
 još kada imiše sa Rimnjani rati,
 nere živu stati do stotin lit roka
 pak konac imati tolika priroka. 140
- Raskoša obroka i vina, ko srka,
 učini žestoka Antonija Marka:
 silan po Rim trka, vlastele koljući,
 njih blago rastrka, kuhačem dajući.
- Toj ga podtičući Kleopatru ljubi, 145
 ženu pušćujući, po tom sebe zgubi.
 Ki su taki zubi, zlobe će nadvrići,
 kako vethe rubi, kripost će odvrići;
 na konac nesrići upast će u svakoj:
 nemoć jih će sići, stumak ne dat pokoj, 150
 smalit će razbor svoj i jošće iman'je,
 pak u vikomnji znoj biti će njih stan'je.
- Zadit će smijan'je drugi, rič su čuvši,
 govorit: zaman je, trbuh nima uši,
 razbire piću si i slasti privraća, 155
 i vina okusi, ter u se sve svraća.

122 hvataje] hvataše 137 u boj] tada 147 zlobe će nadvrići] u *izd. a.*
bez smisla s sobe će 153 zadit] zabit; rič su] u *izd. a* piše se rici su, u *izd.*
b. rici *bez* su

- Da ki no se odvráča od dobra nauka,
 prida-nj se ne izvraća ča se totu kljuka;
 tim piše ma ruka, kim no svetu duhu
 ne zgodit jest muka veća, ner trbuhu; 160
 ki nimaju buhu huda utvrjen'ja,
 zalizlu u uhu spasena slišen'ja. —
 Da jur govoren'ja rič se tamo vrati,
 na saj spoviden'ja odkle se uvrati.
- Oloferne stati na noge prejedva 165
 mogaše; jer jati koko mogahu dva,
 toliko sam on 'zžva i obuja ga san.
 Vagav zatvaruč, zva inih, da gredu van.
- Idošē na svoj stan, sobom teturaje,
 jer bo ne jedan žban popiše spijaje: 170
 redom začinjaje, zdravicu obnose,
 jednu popijaje, a drugu donose.
- Pojdoše, zanose tud ovud nogami,
 sami se nadnose, kimljući glavami;
 u obraz jim plami a na nosu para, 175
 i na brade prami lašćaše se ckvara.
- Trbuh kako žara nadmen odstojaše,
 rič, ku pot opara, jazik prikošaše;
 sviste ne saznaše, ctakljahu jim oči,
 rugo njimi staše i smih se potoči: 180
 jer niki o ploči udri sobom pad se,
 niki se pomoči, niki kara svad se,
 niki držat rad se, druga ubitiše,
 ter i z drugom zad se uznak uzvrziše:
- a niki rigniše, niki se gnušahu, 185
 a niki ležiše, niki na-nj padahu;
 a družih nošahu, stavit jih na odar:
 toko se saznahu, koko mrtav tovar.
- Tko će imiti var ustegnuti grla,
 pogledaj ovi bar ter vij, je l' umrla 190
 tuj čast i doprla tamnost i grdinja,

161 utvrjen'ja] utvrđen'ja 167 'zžva] stara izdanja zžva 176 ckvara [skvara 179 sviste] svisti b. ; c. kao a. 179 ctakljahu a. c., zorchglahu b. 182 svad se] u izd. b. c. pogrješno sva svad se 190 vij je l' umrla] izd. a. vi iel, izd. c. vi iei, izd. b. viy da ye

ka je oto svrzla, da je vitez svinja.
 Sad vij, kako linja Olofernja sila,
 kako ju razčinja hot nečista dila. —
 Postilja je bila na sridu komori, 195
 mehka, čista, bila, s pisani zastori.
 Na njoj se obori Oloferne unid.
 zaspa većma gori nego morski medvid ;
 speći ga tako vid Judit, Abri svojoj
 „Poj polako naprid,“ reče, „na vratih stoj!“ 200
 Ove dvi tad u toj ložnici ostale
 s Olofernom, u njoj ne bihu zaspale ;
 poni od tej stale, na vratoh Abra sta,
 jesu l' straže pale, oslihovati ja.
 I straže i čeljad sva, ka biše okoli, 205
 biše kako mrtva ; svi bo na tom stoli
 biše kako voli, da još veće piše :
 bditi ne bi koli, straže ne činiše.
 Ki je nebes više i ki svaka more,
 jur odlučil biše, puku da pomore. — 210
 Judita zastore postilji razmače,
 srce jej kopore, bliže se primače.
 Ruku s rukom stače i k nebu podvignu,
 na kolina klače i suzami rignu ;
 glasa ne izdvignu, da moli u sebi : 215
 „Bože daj da stignu, ča je godi tebi ;
 „stvari milost meni, pokrip' rabu tvoju,
 „strah mi vas odnemi, dvigni ruku moju,
 „da stvar svrši, koju misal moja plodi,
 „da se tebe boju puci ter narodi! 220
 „Sada, sada hodi, tvoj grad Jerosolim
 „od nevolj slobodi, i vas puk tvoj, molim ;
 „rasap daj oholim, ki se uzvišuju,
 „pokoj pošlji boljim, ki se ponižuju.
 „Ovo ča veruju po tebi ja moći, 225
 „koko potribuju, hotj mi pomoći,

i

200 polako *po izd. b.* ; *izd. a. c. pišu* polacheho *t. j* polakko 203 *sva*
izd. vratoh 212 jej]joj *b.* ; *izd. c. pogrješno* ici *m. ici* 216 ča je godi tebi]
a. i c. ovako, ali b. : ča će god bit tebi 221 hodi, tvoj] hodi i tvoj *b. i c.*
 225 veruju]viruju

„u dne ter u noći, tebi da hvalu dam;
 „jer u tvoje moći sad svršit to uzdam.“
 To rekši dviže ram i na nogah postup,
 ter muče bičag snam, ki višaše o stup, 230
 podri ga, kičmu zdup Oloferna jednom,
 a, drugom rukom lup kla, skube ob jednom.
 Hronu, strepi sobom, ležeći on uznak,
 drhta ruka s nogom, vas se oslabi pak
 izdaše, ne bi jak, grkljanom sica krv: 235
 tako t' zgibe junak, tako spusti obrv.
 Zgrize ga mao crv oružjem njegovim,
 ubi ga ženska srv, ki biše prostro dim,
 da zajme svitom svim; ki mnjaše, da ni bog
 silam njegovim tim jest protiviti mog. 240
 Prostri se tuj nebog, prez glave, kako panj,
 Juditi bog pomog, kada napade na-nj;
 da joj ni trud zamanj, da stvari viru da,
 prikla ga, steć uza-nj i odni glavu ta.
 I Abri reče: „Na, u dvanjke toj zatvor'!“ 245
 Sama se prope ista, skide s odra nastor;
 odvaliv trup od zgor, pak po običaj svoj
 izidoše na dvor, kako da mole obhøj.
 Ne dav nogam pokoj, projdoše vas okol,
 prem da jim biše znoj, obvrgoše prodol. 250
 Kako kada sokol uhvati lovinu,
 zav'je se više skolj, side na visinu,
 ne pustiv živinu iz nohat, ku je jal,
 dokla dopre stinu, gdi je gnizdo svijal; 255
 hrlo ti je lital, da se napitaju
 ptići, jer bo je znal, da lačni čekaju:
 tako t' ne sustaju ove dvi ni sidu,
 dokla ugledaju vahtare na zidu;
 pojdoše po brīgu, i kad bi blizu vrat,
 Judita napridu uzupi, napan vrat: 260
 „Otvor'te, otvor'te grad, jere je s nami bog,
 „otvor'te, otvor'te; sad oni ki je svemog,

230 bičag] bičak b. ; c. kao a. ; snam] *sva izdanja pišu spam* 235 sica]
 siče b. ; krv pišu stara izd. chraf 243 joj] oj b. č. 253 zav'je se] *stara izd.*
 zauiesce

„puku svomu pomog, skazal je svu kripost,
 „nečistih u brlog vrže, nam da milost.“
 Prijam jih u naglost, stražane idoše,
 nenadinu radost tu popom rekoše,
 i svi se stekoše, Juditu vidiše,
 svitil'ja snesoše, jer bo još noć biše.
 Judita sta više i jer staše gromor,
 svi bo se čudiše, ne mneći jur nitkor 270
 da ju on sčeka zbor, rukom da zlamen'ja,
 da muče ter govor sliše, nje činjen'ja.
 Uši na slišan'ja dvigoše, primuknuv;
 reče: „Umiljen'ja pridajte poniknuv
 „bogu, jer uzdvignuv on, ki u-nj ufaju, 275
 „onih bi prikinuv, ki no ga ne haju.
 „Ki no toku vaju nas pridati napi,
 „krvi tuje žaju, svoju pivši, zapí;
 „glas vaš boga vapi, i bog rukom mojom
 „Oloferna skvapi su noć pravdom svojom.“ 280
 Tad pohvativ rukom z dvanjak ize glavu,
 ukaza prid pukom strašnu, svu krvavu,
 klanu kako bravu. „Evo glava,“ reče,
 „ka no su državu priti, da rasteče.“
 Pak razvivši peče „Evo,“ reče, „krzan, 285
 „na kom pjan pričeče, na kom krvju przan
 „osta vele mrzan, kad od jedne žene
 „smrtju bi povrzan, bog pomogši mene,
 „ki stvar tako rene, ki moga počten'ja
 „čuva, da ne uvene s nikoga zgrišen'ja; 290
 „da meni vraćen'ja, da sebi dobitje,
 „da vam slobojen'ja, da svim dobro žitje.
 „Njemu poni pitje slavno htijmo peti,
 „tere žgati žrtje, a zlobe odneti,
 „pravoga oteti: to će biti dike 295
 „njemu, ki je svet i milostiv u vike.“
 Vidivši puk like nevolj svojih, pokol
 bog jur protivnike smete i njih okol,

274 stara izd. humiljen'ja 276 onih bi] tha ubi b., valjda se htjelo pi-
 sati tih ubi 277 vaju] stara izd. pišu baju 282 pukom] stara izd. pišu po-
 chom 285 na kom] stara izd. na chon

- prignuše glavu dol, njemu zahvališe,
 slaveć njegov pristol, Juditu hvališe. 300
- Ozija tuj biše, od veselja suzi,
 radosno uzdiše, videć konac tuzi.
 Kako nõ ki upuzi u porat, jur mneći,
 da ga val pogruzi, vitar strašno dmeći;
 raduje se steći, zgibil, koj ubiže, 305
 u sebi misleći, ter spasen ku stiže;
 hvalu bogu dviže, da ga ne poklopi
 more i ne stiže, ko mnogih potopi:
 tako ti meu popi vesel Ozija stav,
 su besidu sklopi: „Boga svak,“ reče, „slav'! 310
 „ki milo k nam ustav, † moć ženske desne
 „moćju svojom nadav, protivnim glavu sne.
 „U noći ter u dne budi vazda s nami,
 „pečal, misli trudne vazda nam odnami;
 „a ti meu ženami blažena s' Judita, 315
 „blažen bog, ki rami svojimi te štita,
 „i od zla zamita, i ruku upravi
 „na smrt, koga prita vas svit u strah stavi;
 „tako te proslavi, da će t' hvalu dati,
 „u svita državi svi ki budu stati. 320
 „Pri će se vraćati ka vrilu vode rik,
 „po moru plavati od svih težina sik,
 „svitlost sunčenih zrik u istok zahodit,
 „nere će tvojih dik slavan glas nehodit.
 „Ka život ohodit nisi se šćedila, 325
 „za ovi slobodit puk od pogibila;
 „platit takaj dila nitkor nas ne more,
 „božja t' jih plat' sila, ka no svaka more.“
 Toj on dogovore, ki bihu tuj ljudi,
 svi usta rastvore, riše: „Tako budi! —“ 330
 Dozvan dojde tudi i Akior nebog,
 pače blag, kad trudi olahča mu nalog.
 Reče mu Judit: „Bog israelski danas,
 „koga, da je uzmog obarovati nas,
 „ti reče, neka znaš, prikla u ruku mu 335
 „vrat, kako jedan vlas, neverniku tomu;
 „a da vidiš komu, ovo t' glava onoga,

„u oholstvu svomu ki pogrđi boga,
 „a tebe dilj toga reće, da će zgubit,
 „kad puka ovoga klat bude i rubit.“
 Akior u subit prenu se, ugledav
 glavu, ka ga ubit reće, totu zagnav;
 i ništar ne postav, pristrašen poniknu,
 kako na koga lav iz nevarke riknu.
 Kad se dviže, kleknu polag njeje nogu, 345
 pokloniv se, reknu: „Blažena s' pri bogu,
 „bogu tvom, ki mnogu svim po te milost da;
 „moć njega svemogu hvaliti će svuda
 „po svem svita stogu, sluti budeš kuda.

Libro šesto.

Obrativ se Judit, reće: „Slišće, ča dim,
 „bog nam će posudit još milosti za tim;
 „zbod'te kopjem jednim glavu tuj i pojte
 „gori na gradu s njim, ter umistiv ojte.
 „Ništar se ne bojte; kada isteće dan, 5
 „odprvši vrat, projte z bukom, s oružjem van;
 „svaki prid gradom stan', da još ne poj doli,
 „ni se sa mista gan', ni kreni do toli,
 „dokol njih okoli, totu vas videće,
 „zbuće se ter poli šatora hodeće 10
 „i šćiti kućeće budu budit njega,
 „ki se zbudit ne će jur za vika svega.
 „Ki kada vide ga prez glave ležeći,
 „i krvava svega, hoće jih strah seći;
 „vi kad jih bižeći od zgoru vidite, 15
 „tad smini hiteći na njih oborite.
 „Slobodno naprite, jer pod noge vaše
 „bog njimi poskite, dat jim će zle paše;
 „probavit će čaše, ke su sinoć pili,
 „ginut će njih baše, vi ćete bit cili. 20

349 stogu] tako pišu sva izdanja ; možda bi ipak bolje bilo slogu ?

libro šesto] taka a. i c. ; ali b. : libar šesti 4 s njim a. c., š njim b.
 13 prez a. c., bez b.

„I kojoj no sili Mesopotamija
 „pridav se uhili i sva Cilicija,
 „i još s njom Sirija, tuj ćete sada vi
 „raztirat, da svija nogami, kud ne vi.“
 Kako jim reče, svi tako učiniše. 25
 Akior, jer bo vi, kolika moć biše
 boga, kim dobiše, poganski blud pusti,
 u ki pri živiše, poča zakon bljusti ;
 boga srcem, usti jednoga počtova,
 njega t' ne popusti ; pokol se obrizova, 30
 tuj vazda stanova sa obitil'ju svom,
 sveto životova do konca u gradu tom.
 Vidiš li, da u kom čoviku pravda jest,
 još da ga triska grom, u dobro ga će unest ;
 dobro će ustati i sest, vekše će nevolje 35
 napokon ga navest na spasenje bolje.
 Danica jur školje zrakom odivaše,
 ter crljeno polje suncu pušćivaše ;
 sunce podivaše jur svitlu glavu van,
 jur svuda sivaše, jure bi bili dan : 40
 zbodena na ostan na turnu tikva sta,
 i ništar ne postan, s oružjem družba sva
 barom po vrata ta buknu z bukom na dvor ;
 trumbitaš praskat ja protiva vojsci zgor.
 Po vojsci sta gromor, tekoše k šatoru, 45
 ki bihu pod šator, staše prid komoru ;
 oružjem koporu, Oloferna zbučit
 hteć, jer na zaporu ne smihu mu kućit.
 Zamani bi bućit, on se ne probudi.
 Tim se jaše mućit, shode glave ljudi 50
 vrataru ; da zbudi njega sad, rekoše,
 koga čuti sudi vojvode dojdose.
 Govore : „zidoše od zakutak miši,
 „ter nas zatekoše, da boj biju piši.“
 Tad Vagav uliši, u dlan bi beritom, 55
 za tim poposliši, mneć da spi s Juditom.
 Ne čuvši za svitom šušnja ni govora,

30 pokol] u izd. b. poko se; u c. pokoj se 33 čoviku] človiku 37 skolje] školje 39 podivaše] podvizaše

zadi prst za plitom, razmaknu zastora :
 ugleda trup zgora, gdi leži prez glave,
 a pod njim je kora postilje krvave. 60
 Zavapi i plave razdri o se rube,
 i brade pahljave sidine oskube ;
 za tim sobom snube, plačan teče vidit
 od skrovišća kruge, u ke staše Judit.
 Ne zastav ju, hitit ja, da van isteče ; 65
 istekši ja vapiť : „Jedna žena,“ reče,
 „židovinka, spletče rugo u sem dvoru,
 „priročno poleče Nabukodnosoru.
 „Evo u svu komoru Oloferne kopni
 „na postilji goru, na njemu glave ni!“ 70
 Asirski baše ti glas kada slišiše,
 obojmeknuše svi i svite razdriše.
 Svi se pristrašiše, kako komu gavun
 vali zbiv, odniše argutlu i tamun ;
 dimajući garbun jidrom paha, huhće, 75
 miša s morem salbun, on od straha drhće :
 takim strahom dahće bijeno sree ovih,
 plač ter vapaj bahće, i jur obide svih ;
 ne osta krv u njih, i vidiv na grad dil
 udov Olofernjih, strah jih je veći bil. 80
 Marmor je svuda vril, smete se vas okol ;
 strknja usta od sil, svak je bižat obol.
 Kako kada sokol u nebo se vija,
 jato se ptic od zdol široko razvija ;
 ča pri more svija, naprid se pojima, 85
 jer ga strah zabija, duše ne pojima :
 tako tada njima bojazan micaše,
 simo tamo svima / po polju strkaše.
 Svaki se bojaše, jer Betulijani
 oružnih hust staše nad njimi u strani ; 90
 ki vidiv, da bani asirski odbigoše,
 s onih gornjih stani vičući stekoše.
 Stižući bodoše mnogih šćipačami,

59 prez] brez 65 isteče a. c., izteče b. 67 spletče] u izd. b. spleče (m. spletše) 68 stara izdanja suviše za jednu slovku Nabukodonosoru 80 strah] st. izd. yogrješno grah 85 pojima] po izd. b., ali u izd. c. poitna

mnozih posikoše po pleću sabljami;
 mnozi, ki lugami na konjih bižahu, 95
 sab'jeni praćami, legoše u prahu.

svijahu = izvijahu
 Nevidom svijahu; nigdar toke sile
 u toliku strahu, ja mnju, nisu bile,
 kud su god hodile, ni kih moći manje
 jesu naskočile, ni tirale hlanje. 100

*lo ma laggnie nije bilo u izvijahu
 li hlanje = hlanje*
 Ozija da na nje od gradov pripuste,
 jer će biti sanje, da jih ne upuste,
 i da ljudi huste zaskoče na čistih,
 maće, ki to zuste, tićući po mistih. 105

To pisa u listih, ke kada pročtaše,
 od mist onih istih hrlo se sticase,
 ter ti jih tiraše, derući, bijući,
 gdi su njih mejaše deri dopirući.

Meju tim slazući od Betulije, ki
 grada čuvajući ostali bihu svi, 110
 asirski okol gdi biše ostao püst,
 mnogu pratež ondi razuzeše u hust.

Kako vinograd gust, kad je voće zriło,
 koga ne bude bljust pudar ni pudilo,
 jato ga pokrilo cvrljak, grozd ne ojde, 115
 kad se je najilo, s punom gvaćom pojde:

tako svaki dojde šiju nakrcavši,
 i u gradu projde, okol razsakavši;
 za njimi prignavši ča gonit mogoše,
 ki vojsku zagnavši, z dobitjem pridoše. 120

Tuj blago snesoše od asirske sile,
 i ča dotekoše, svim riše da dile;
 nikogar ne uhile, svi biše bogati,
 i po pune zdile jaše blagovati.

Jaše napijati, bogu hvale daje, 125
 i veseli stati/redom počitaje,
 gdi ki dostizaje biše koga ubil,

95 mnozi | stara izd. mnozih 97 svijahu | izd. c. piše sfcahu, izd. b. vi-
 kahu 100 hlanje | izd. a. c. hlagne, b. laggnie 102 sanje | izd. a. c. sagne, u
 izd. b. azdigne! 103 ljudi a. c., ljudih b. 103 na čistih | nečistih b. 104
 maće, ki to a. c., vićući ti 106 sticate | skočiše b. 115 ga | je b. c. 118 raz-
 sakavši | stara izdanja pišu složki razzachafsci

gdi ki priticaje biše put zaskočil.
 Bože, kolikih sil kolika grdina,
 kolikih slava dil i hvale visina, 130
 koli ured izlinja pribiv se na poli!
 tako bog načinja svih, ki su oholi.
 Svi gradi okoli činiše vesel'ja
 i na svetom stoli klaše mnoga tel'ja;
 cvitja tere zel'ja tla su natrusili, 135
 borja tere jel'ja zide su nadili;
 trublje su trubili, bubnji su bubnjali,
 svirale svirili, cindre privrtali;
 hvalu bogu dali u pisnih pojući,
 tance su igrali svitila žegući; 140
 hvalu još dajući dilu Juditinu,
 kim dobivajući skupiše litinu;
 i gradi u istinu zdrišiše straha grop,
 ki mnjahu da zginu pod toke sile snop,
 Eliakim veli pop od Jerosolime, 145
 noseć smoćen isop kropljaše, da snime
 nečistoć onime, ki se ockvrniše
 svite mrtvih prime, kih zagnav ubiše.
 Za njim ti grediše popovi mnogi zbor,
 s njim grede dopriše Betuliji na dvor; 150
 i kad pram njim od zgor Judita iskasi,
 svakoga ju govor s hvalom dobročasi.
 Riše joj: „Slava si Jerosolime sve,
 „sva radost naša si, počten'je zemlje se;
 „jere je srce tve muški se nosilo, 155
 „tobom je strane ove misto oživilo.
 „A sve je to bilo, jer čistoću tvoju
 „pogleda bog milo i da t' milost svoju;
 „jer sta u pokoju, muža ne poznavši,
 „i u svetih broju, prvi ti umrvši. 160
 „Bog tebe zazvavši sprti nas brimena,
 „i tebe obravši proslavi t' imena:
 „tim blagoslovljena biti ćeš po sve dni,
 „biti ćeš blažena, gdi dobru konca ni!“

- Takoyom nju oni besidom slavljahu 165
 i bogu pokloni s njom prikazivahu;
 ki godi imahu Olofernja blaga,
 k njoj ga prinošahu, ona bogu da ga.
 A sad veras snaga mojih nju hvaliti
 slaba jest i naga; ništar manj naviti 170
 ne ću se šćediti hvale, koko mogu,
 jer se izćuditi dilu nje ne mogu.
 Sminost svojū mnogu ukaza Delbora,
 kad razbi nalogu vojske kon tabora;
 da čast togaj stvora z Barakom razdili 175
 i s ljudmi njih dvora, ki biše u tom dili.
 Jahele još sili hvala se pomina,
 jer kralja uhili od Kane Jabina,
 kada no bi smina Sisaru ubiti,
 ki no k njemu plina općase nositi; 180
 da to učiniti sama a samomu,
 i čaval zabiti jur pristrašenomu,
 laglje je ner tomu, ki steć meū svojimi
 pričase svakomu, da će vladat svimi.
 Još je dika s timi i onoj, ka Sibi 185
 svitom svojim snimi glavu kako ribi:
 grad jur na pogibi tad Abela biše,
 i u toj potribi tim se oslobodiše;
 da toj učiniše jednomu vele jih,
 a njoj hvala biše, ka na to svede jih; 190
 da ka meū veće jih sama vojvodu ubi,
 i tim zatira svih, koli slavnija bi?
 Palas smila ne bi toko ni Diana,
 prizvavši još k sebi strilami Peana;
 ni ka no Trojana kralju nos odrubi, 195
 sa svim desperana, jer joj sina zgubi.
 I ke no suzubi muških vojask stahu,
 jake kako dubi, hrabro se nošahu,
 na konjih ticahu prez sasa desnoga,
 gdi no prižimahu kopja bodežnoga: 200
 ne bi smile toga u obraz pozriti,

a smila je koga Judita zgubiti.
 Koj poni Hipoliti, koj Pentasileji,
 more se saviti kruna, ka je oveji?
 Ni slave takeji dostojna, ka kada 205
 .ču na svojoj meji Babilona grada,
 da se sam oblada, od nje se odvrgši,
 opet ga podklada, kose ne uzvrgši.
 Ni ke no ner svrgši neprijatelja s konj
 i život mu strgši, mečem sikući po-nj, 210
 takov tada zakon biše meu Sarmate,
 nimahu taj poklon, da budu mužate.
 Ni ke Pira z bate rekoše odrinut
 ispod Sparte da te, ali s njom izginut;
 za to od nje minut inamo ne htiše, 215
 Pir osta ostinut, jer se i one riše.
 Ni ke kad razbiše Cimbre rimske sile,
 same se ubiše, jer nisu hotile
 da budu sidile žive pod inimi,
 ner u boj hodile tada bihu s kimi. 220
 Ni ona, ka primi od Meleagra čast,
 jer prva meu svimi prostrili prascu mast;
 prascu, ki svaku slast kalidonskih dubrav,
 toku imaše vlast, gubljaše, ne sustav.
 Svih tih za jedno stav, ter Judite hvale 225
 s hvalami njih pristav, reć ćeš: njih su male,
 pri toj su ostale kako pri hrtu zec,
 pri sokolku gale, pri sunačcu misec.
 Njih jošće slave breč po zemlji boboni,
 po zemlji je nje teč a na nebi je ni; 230
 Juditina zvoni i visoko gori,
 gdi ju s sobom poni, gdi su angelski kori,
 gdi su rajski dvori, Kerubin, Serafin,
 gdi su svetih zbori, gdi bog i božji sin,
 gdi je svitlost prez tmin, radost prez pečali, 235
 gdi ni konac ni fin dobru nje ni hvali.
 A sad, ki ste iskali segaj svita slavu,
 ki ste nastojali imit slug zastavu.

ki li dvigši glavu vojske ste vodili
 i svita državu poda se podbili; 240
 ki ni svojoj sili, ni svomu blagu broj
 reći ste umili, živeći u pokoj
 i u raskoši svoj: vijte, je l' dika ta
 vaša takmena ovoj, ka se Juditi da?
 Ona se sada sja, vi ste u tamnosti; 245
 nju radost obviija, vi ste plačni dosti;
 ona je u milosti kralja nebeskoga,
 vi ste u grdosti d'javla paklenoga.
 Tim ti se svakoga slava ured zamini,
 ki zabivši boga, svit ljubi i cini; 250
 da tako ne čini presveta Judita,
 za to bog učini, da je blagovita;
 da se po sva lita i po vikov vike
 hvala nje počita, nje pronose dike
 po mora, po rike, po zemlje okol vas, 255
 i gdi sve vernike sabire vični spas.
 Jur poni svaki nas nju htijmo sliditi,
 jur počnimo danas pobožno živiti:
 moliti, postiti, ponizit dušu i put,
 ostrine nositi, gizdav odvrići skut; 260
 držat čistinje put, telu ne dati last,
 da svagdan truda prut, da vam ne da napast;
 u svem bogu dat čast a ne moći svojoj,
 da duha sveta vlast pomaga vazda njoj.
 Utišen'ja pokoj diliti ubozim, 265
 prostiti nepokoj uražen'ja mnozim,
 i svakim nemozim pomoći ne kratit,
 i ka svakim mozim s ljubicom se obratit;
 ljubav ljubvom platit, ljubvom i grdinu,
 za zlih bogu vapi, da jim da dobrinu; 270
 ljubiti istinu, laže se čuvati,
 ufan'ja slatčinu nigdar ne pušćati.
 To t' su bili pati, za ke bog gospodin
 dostoja se obrati Juditu, kako t' dim,

243 je l'] jed' a. 246 obviija] može se čitati i obuija 251 presveta] prisveta
 259 ponizit] ponižit 260 ostrine] oštine 264 vlast] stara izd. mast, što bi
 mogla biti stara rieč мѣсть 266 uražen'ja] uvridjen'ja 267 svakim] svimi

- po njoj da zgasi dim Oloferna ljuta 275
 i slobod poda svim, ki čekahu pruta.
- I ki jur ni muta nimahu ča piti,
 lica suha, žuta pričali nositi:
 po njoj jih nasiti obil'ja mnogoga,
 po njoj jih naprti blaga još svakoga. 280
- Svi puci cić toga veselit se jaše,
 ova hvaleć boga radosno pojaše;
 svak, ki totu staše, uši gori napan,
 pisan nje slišaše, riči svoje zapan.
- Ovo biše pisan, ku ja govoriti: 285
 „Otvorite usan, počnite hvaliti
 „boga i slaviti, u cimbale zvone,
 „kitare udariti, psalam peti tone;
 „bog bo potr one, ki rat podvigoše,
 „onim milost klone, ki stav uzdašoše; 290
 „zgubit nas dojdšoše asirski odbori,
 „toga ne stigoše, bog njimi obori.
- „Dolce, vrhe, gori bihu pokrili,
 „vod naših izvori bihu zavalili;
 „požgat su pritili sela naša i stane, 295
 „žene z dicom htali vest u svoje strane,
 „inim dati rane, svih smrtno sikući;
 „da bog naš nas brane, njih slomi tukući,
 „krvavca dajući pod oblastju žene,
 „sile njih hotući da budu smetene. 300
- „Za toj ti spletene biše mnogim strahom,
 „razbijene i bijene krv smišaše s prahom,
 „ke s nesmirnim bahom bihu nastupile,
 „a pak s ovim gradom bit se nisu smile.
- „Oloferna bile nisu mnogih ruke, 305
 „ni ga naskočile vojske, napan luke,
 „ni pojamši suke žiganti nesmirni,
 „ni od meći zuke ljudi boju birni;
 „da u suknji pirni Judit hći Merara
 „i pameti virni pozorom ga vara, 310

286 usan] ustan 288 kitare] citare 289 potr] *izd. a. piše zbilja* potr
izd. b. potra 293 pokrili] prikriili 302 razbijene] *izd. a. zazbiene štamp.*
pogr. 308 boju] daju, *protežući taj glagol na zuke.* 310 i pameti] pameti

- „svrže s sebe stara udovna odila,
 „i sta na njoj zgara zlato, biser, svila.
 „Rumena ter bila lica sva učini,
 „pojde kako vila: tim njega prihini,
 „tim srce u pini stavi mu pak glavu 315
 „odkla kako svinji ali kako bravu.
 „Čut bi kako lavu vijan'je plača njih,
 „bižeći po travu kad vidiše mojih;
 „ki jih tukaše svih, goneći kako skot,
 „sto tisuć biše kih i čet' sta krat stot. 320
 „Božja bo to bi hot, tako da bigaše
 „okola pustiv plot: naši jih stizaše,
 „naši jih deraše, oni predajući,
 „naši jih rizaše, oni se ne rvući.
 „Za to sad pojući rec'mo u radosti: 325
 „Bože svemogući, kolike s' kriposti!
 „ki tvojoj jakosti mogu bit opori?
 „sve od tve strahosti trepi, jer sve stvori.
 „Ganut se je gori i svita zemlji svoj,
 „kada ti od zgori srdit pogledaš k njoj; 330
 „da strah u kih je tvoj, boječ, se zgrušiti,
 „ti jim ćeš dat pokoj, ti jih uzvišiti.
 „A ki no prititi narodu budu mom,
 „ti jih ćeš suditi i strti rukom tvom;
 „pasti će s moćju svom u oganj neugasljit, 335
 „bit pića crvu tom, ki nigdare ni sit.“
 Za tim puk ja hitit u Jerosolim pojt,
 bogu se poklonit, ki jih li ne hti ojt;
 hteć brzo tamo dojt, putem se vrviše,
 prišad u tempal projt po vrata nagliše. 340
 Saužge činiše gori na oltare,
 zavite svršiše prikazavši dare;
 stahu redom žare, gdi se umivahu,
 i tamjana pare svuda se vijahu.
 Mirisi vonjahu, zvonjahu psaltiri, 345
 popovi pojahu, odpivahu miri;
 stahu kandaliri zlati, sedmostruci,

- i bili dupliri, kako puri luci.
 Dvigsí obi ruci a prignuv kolina
 klanjahu se puci hvaleć gospodina; 350
 vesela družina mnogu čini radost,
 jer kim biše tmina, slaja jim bi svitlost.
 Juditina milost oružje pridava,
 Olofernja oholost kim se oružava,
 koga joj tad dava puk nje, kad u gradu 355
 s plinom ujahava, vesel glade bradu.
 U tempal da dadu tuj, reče, čast bogu,
 i k tomu nadadu krzno, na kom nogu
 steriše, ki mnogu oholast odside,
 kad ona nebogu glavu mu odkide. 360
 Tri miseci side u Jerosolimi,
 tuj pijući i jide, Judita, sa svimi
 vele veselimi blagdane radosti,
 čini, jere primi dobitja milosti.
 Paka u naglosti svi se razidoše, 365
 ki no bihu gosti, svak k svojim idoše;
 da prvo pojdoše Juditu združiti,
 od nje odidoše čtovani i sići.
 Ona posta biti slovuća po svitu,
 počaše ju čtiti više svih uznitu; 370
 za tim vazda svitu udovne čistinjje
 nosi na se zditu, odkol umri muž nje.
 Do stare starinje živi u počten'ju;
 Lakesis trudinjje ču tad u predenju,
 Kloto u vrćen'ju, Atropos pririza, 375
 kad ona življen'ju sto i pet lit stiza.
 Grob ju on poviza, u ki joj muž biše,
 veće se ne dviza od tud, gdi ju skriše;
 duh se veseliše, da puti tamnice
 izbavljen, grediše gledat božje lice. 380
 Puk obrazom nice nad greb plačan zrča,
 govore: „Danice svitlost nam pomrča;
 „ke no glas potrča slavan po svitu svem,
 „i nju smrt posrča, evo je u grobu sem.

- „Sama ka biše prem dostojna živiti, 385
 „za napokonjim dnem svih vikov, svih liti,
 „ojme, da viditi ne ćemo ju veće,
 „ni s njom govoriti; obrati nam pleće.
 „Utišit se ne će, Judita, za tobom
 „puk ov, jer ležeće ne ć' ga prijat s sobom; 390
 „ti s' zaprta grobom, mi suze ronimo,
 „ub'jeni smo znobom, ča ćemo ne vimo.
 „Ti nam biše, vimo, utiha pečali,
 „a sada kopnimo prez tebe ostali;
 „svi smo evo pali, kako prisičen bor, 395
 „i veli i mali tebi upije: „otvor!“
 „Otvor', ter nas zatvor' s sobom u tom grebi,
 „s tobom umriti umor gorak nam jur ne bi;
 „da gorko po tebi živit je življen'je,
 „svaki plače, sebi da zgubi utišen'je: 400
 „da zgubi učen'je svake riči prave,
 „da zgubi dičen'je svake s tobom slave.
 „Ojme! da prez glave ostasmo mrzal trup,
 „srce jadi dave, ostasmo prib'jen stup.
 „Ojme! tko toko tup i tvrd more biti, 405
 „da b'jen od taciñ krup ne će procviliti?
 „ali ustaviti pečalno tužen'je?
 „gdi ste naši sviti, gdi s' naše počten'je?
 „Gdi si urešen'je, gdi si naša časti?
 „gdi si uzvišen'je israelske vlasti? 410
 „gdi si vela sla~~va~~ svetoga života?
 „gdi s' razuma splasti, gdi s' svaka dobrota?
 „Od nas se odmota, a sad ča čekamo,
 „ner da nam teškota nika pride samo!
 „prez tebe predamo, prez tebe hoditi 415
 „ne umimo kamo, ni ča učiniti.
 „Ti nas zašćititi od zla umijaše,
 „ti nas obraniti od sile mogaše,
 „sunce ti nam sjaše u dne ter u noći,
 „dokla ti življaše; — tko će sad pomoći? —“ 420

386 napochongnim pišu stara izd. 390 s sobom] s tobom 394 prez] bez
 414 teškota] izd. a. teschota, što bi se moglo uzeti i kao teskota 415 prez]
 bez izd. b.

Timi žutki voči svi se pokladahu,
 take tužbe moči k srcu privijahu;
 tako žalec stahu; — osmi dan kad pride,
 svi jure mučahu, svak na stan otide.

Sila ne izide, koja bi zadila 425

sela ali zide sinov Israila;
 dokla je živila Judita na saj svit,
 zemlja je u mir bila i po tom vele lit.

Dan, u ki bi dobit Oloferne, čitiše l 430
 svećen'je vazda bit, od tih ki dobiše,
 dokla ne podbiše pod jaram svu šiju,
 pokol umoriše s proroci Mesiju:

komu poklon diju, bogu spasu momu,
 jere konac viju počitan'ju tomu,
 Juditi u komu slava će bit, dokol 435
 svitu zemaljskomu počne gorit okol.

~~Ako li daj dotol, dokla zemlja ova~~
 bude na karte folj slovinjska čtit slova,
 trudna toga plova ovdi jidra kala
 playca moja nova: bogu budi hvala, 440
 ki nebesa skoča i svaka ostala. Amen.

(Marulić je dodao svojoj Juditi mnogo svakojakieh tumačenja, koja su u svih edicijah bez promjene jednako naštampana. Iz njegovih je tumačenja odabrano ovdje, što je i koliko znamenito.)

Pjevanje prvo.

- St. 11 poet: poete se zovu ki pišu verse.
 „ 15 tri krat troj: devet biše božic i meju njimi Apolo s kitarom, kih poeti prizivahu na pomoć gatan'ja al kantan'ja njih veras.
 „ 164 hiljad je tisuća; biše piših sto i dvadeset tisuć, konjиков dva na destu tisuć.
 „ 245 šest veziri i tokoj subaše staše oko njega na kolo.
 „ 258 Olofernji povodnici.
 „ 280 Josue s vapjem i s trumbitami Leviti obajde grad Hjeriko i miri od grada sami padoše.
 „ 284 Mojses govoreći na gori z bogom, puk se pristraši i odstupi od gore, čuvši trublje i glas strašan božji.
 „ 292 Gdi je velika množ kad zavapije, ptice ke nad njimi uzlete, padu jer se rastupi ajer ter se ne moć budu uzdržati.
 „ 302 pruzi su kobilice, ke pokriše polje od Egipta, ne hteći Faraun pustiti puk božji. I toj bi osmi božji bič, jer prvo toga dao jim biše bog inih nevolj, kih bi vseje deset.

Pjevanje drugo.

- St. 39 Kad je zal oblak i fortuna, mornar se boji na moru a težak na polju, svaki se zla nadijući: tako se svi jaše bojati, videći fortuna sile Olofernje.
 „ 50 tako govore, jer se bojahu da jih ne pobije pridavši se.
 „ 72 hotiše, da adoravaju Nabukodonozora kako boga; protiv toj oholiji ovdi pisac govori.
 „ 98 pod hvojami koga godi stabla velika boge svoje čtovahu.
 „ 110 misec dan sta totu, dokla se zbere vojska.
 „ 115 jaše se bojati židove.
 „ 129 drom ili drum zove se put općeni.
 „ 136 bogu se jaše priporučati.
 „ 140 cilici hrvacki se zove vričišće.
 „ 152 žrtja: sacrificia.
 „ 160 jer zajamši u susid sude i pratež, diliše se od Egipta po riči božjoj, ki je voljan jednomu vazeti a drugomu dati, kako no koga je sve, ča je gdi.
 „ 201 Ovo je bilo, kad gredihu od Egipta. Josue se s Amalekom bijaše, Mojses na goru moleći staše; kada dvigniše ruke, dobivaše puk

njegov, a kad jih spušćaše, dobivahu neprijatelji. Jaše mu podržati ruke, ki s njim bihu i tim dobiše Amaleka.

- St. 213 Oloferne se razsrđi, čuvši ali vidivši, da se ne će pridati strane israelske.
- „ 293 veliku svitlost zove sunce.
- „ 315 pozlobiše Akiora, ki pravo govoraše; da bog ga ne ostavi, budi da i on biše poganin, tada vojvoda od Amoniti.
- „ 327 Gog, Magog: toj su imena židovska. Tako govore, rugajući se.
- „ 329 na prahu ča se upiše, smrsi se; a ča se po salbun usije, ne nikne: tako je zamani dobar svit, ki se daje oholim, ki ne će slišati, kako ovi ne slišaše Akiora.

Pjevanje treće.

- St. 32 Betulija grad, ki najpri podstupi došad u zemlju židovsku.
- „ 33 Simon je bio jedan od sinov Jakoba, koga kolino držaše Betuliju.
- „ 85 jur bi večer i tad Ozija zva Akiora i pope na večeru.
- „ 100 uči se ovdi, kako imaš gosta čtovati.
- „ 115 ne biše bo vrime toga.
- „ 123 ps. Nisi dominus custodierit civitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam.
- „ 125 imiše mar: imiše pomnju.
- „ 131 Titan: to je ime sunca, ko je mnogimi imeni zvano od starih poet.
- „ 133 ki na gori stražu činjahu, vidiše gredući vojske i jaše boga moliti.
- „ 152 Oloferne odvrati vodu Betulijanom: studence, ki bihu pod gradom, čini čuvati.
- „ 173 odkol iz van nimaše vode do dvadeset dan, jaše zlo stati žajom.
- „ 181 tuže se na Oziju, da se ne hti do prve dati.
- „ 207 bogu se mole, grih svoj spovidajući.
- „ 217 Ozija bi pečalan, čuvši da će se pridati; da li još imaše ufan'je u boga.
- „ 237 odgovor Ozije grajanom, ki se hotihu pridati.
- „ 244 do pet dan staviše rok, ako jim dotle bog ne pošlje pomoć, da se pridadu.
- „ 278 Sirij i pas zovu se zvizde nike, ke ističu kad su najveći krizi.
- „ 281 jur bihu tri lita i šest miseci, da je obudovila Judita.
- „ 286 Judita kara ih cić roka toga od pet dan.
- „ 305 jer zavedeni biše u Babiloniju.
- „ 306 angose: nevolje.
- „ 341 Ozija s popi pohvališe karan'je Juditino.
- „ 350 Judita da jim red, da za nju mole i su noć propuste vanka grada.
- „ 364 blagosloviv ju od nje se diliše.

Pjevanje četvrto.

- St. 9 ki ovaščiniše: budući Jakob s narodom svojim kon grada Salem u zemlju kananejsku, Sikem sin Emora poglavice od grada, za-

gledav Dinu hčer njegovu, ugrabi ju i pomča u grad. Za tim ju isprosi u Jakoba, da mu bude žena, i prijaše obrizovan'je. Ništar manje tretí dan Simeon i Levi, bratja nje, s ljudmi svojimi s oružjem skočiše u grad i porubiše muže, pobiše žene i dicu odvedoše. Dinu oteše i pojdoše.

- St. 20 kada crljeno more potopi egipsku vojsku, ka tiraše puk božji.
 „ 43 krov: tempal.
 „ 78 van krova: van kuće.
 „ 81 kako se ureši Judita.
 „ 101 kako Judita veće liposti da uresi, ner ureha njoj, budi da vele biše urešena.
 „ 121 ovo biše Bersaba, žena Urije, ku David vidivši obljudi; a da red, da on zgine u vojsci: dvima grisi bi spet: zayodiostvom i umorstvom.
 „ 123 Sikem, on ugrabi Dinu, od ke smo rekli zgara na glavu ovoga libra.
 „ 125 ovo je Susana, žena Joakina, na ku se starci namuraše; i ona ne pristavši k njim, nalagaše na nju, i našad u laž, pobijeni biše kamen'jem. Za to di: kim sva laž da žalost.
 „ 127 ovo je bila Tamar, hći Davidova od Maake, na ku se namura Amon, sin Davidov od Akinoe; učini se nemoćan i da red da mu ona nastoji; i učini joj silu. Za to brat nje Absalon, jer bihu jedne matere, zvavši ga na večeru, čini ga ubiti.
 „ 129 Asuer kralj od Persije kraljicu Vastu pusti, jer se ne haja priti, kad ju zoviše. Na misto nje oda svih obra Hesteru židovinku, jer najliplja biše.
 „ 132 ovu obljudi Sanson; i on odašadši, poja ona drugoga muža. Kad se vrnu, ne daše mu k njoj; za to on lisicam na rep oganj navezavši, pusti u žita njih i požga.
 „ 134 ovo je bila Dalida, njoj Sanson pravivši, u čem biše jačina njegova, uspi ga na krilo, ostriže mu vlase, osta nejak i uhitiše ga neprijatelji.
 „ 140 poete govore, da Apolo zagledav Dafnu, hčer Peneja, jer u svoj Tesaliji biše najlipša, ja tirati; ona pobiže i obrati se u lovor.
 „ 141 takoje Pan tira Siringu cića liposti; i ona da ju ne ubi, obrati se u trst.
 „ 144 ovo je Diana, božica prelipa, ka ždivicami love lovljaše.
 „ 146 Dijaniru, hčer Eneja, jer vele lipa biše, mnogi prošahu. Otac odluči dati ju tomu, ki dobude, boreći se; borj se Herkules sa Akeljom i dobi ga. Da bi, di, ovu vidil, ali se ne bi boril, ali bi se vrgal, da ostavi nju a pojde za ovom.
 „ 150 Paris, sin kralja Prijama, odvede Helenu u Troju, ne htiv vratiti; cić toga Grci posidoše Troju; deset lit ju rvaše, na pokon prijaše i razsuše.
 „ 159 blagosloviše Juditu, kad izide iz grada.
 „ 170 sunce istekši, straža srite Juditu.

- St. 173 kako se Judita zgovara sa stražani.
 „ 201 Oloferne ju čini priti prid sobom.
 „ 209 ovo je bio Polidektes, kralj od Serifa otoka, ki se okameni, kad mu ukaza glavu od Meduse Persej, sin Jovetov i Danae; ku glavu tko godi vijaše, zakamenjaše se. To pišu poete. Za to di ovdi, da Oloferne sta kako zakameniv se, gledajući Juditu.
 „ 226 kako se Judita pokloni Olofernu.
 „ 303 hvale lipost i razum Juditin.

Pjevanje peto.

- St. 2 kako Oloferne odredi stan Juditi osoba i da milost da u noći more izhoditi, moliti boga svoga; da se ne ockrni, jiduci, ča biše branjeno u zakonu.
 „ 41 kako Oloferne četvrti dan zva Juditu, hoteći da s njim pribiva.
 „ 41 Vagav: vratar Oloferna.
 „ 79 govori Oloferne Juditi, posadiv ju kon sebe za večerom.
 „ 95 govorenje protiv zalihu žrtju i pitju.
 „ 101 Noe opi se i zaspri otkriven; Kama sina prokle, jer se naruga; Sema i Jafeta blagoslovi, ki ga pokriše.
 „ 103 Lota hčere opojiše, s pijanim spaše i rodiše: starija rodi Moaba, od koga bi narod od Moabiti; mlaja rodi Amona, od koga bi narod od Amoniti. Ža to di, oni kim biše ča, a to otac, učini jih ma, a to matere, svojih sinov.
 „ 108 Esau za zdilu leće proda prav prvorojenja svoga bratu Jakobu; tim izgubi otčev blagoslov.
 „ 112 ovo bi, kad od Egipta diliv se gredihu pustinjom s Mojsesom.
 „ 115 sini Hele popa umicahu meso onim, ki činjahu posvetilišća; cić toga biše ubijeni od neprijatelj, a od njegove kuće ne bi pop, jer jih ne pokara, kako imaše.
 „ 120 Aleksandar pijan ubi Klita baruna svoga; kada se razabra jutri dan, ja pitati gdi je Klit i od žalosti ne htise jisti, hteći i sam umriti, da in ga pripraviše.
 „ 124 Centaure, ki s njim mejašahu, zva na pir svoj Peritov kralj od Lafiti; oni objivši se i opivši pohitiše za žene: za to ih pobi.
 „ 128 Saki jest bio niki narod u Persiju; kih budući vojska mnoga, kralj Cir od Persije čini se bižati ter jim pusti okol pun vina i brašna svakoga; oni sedoše tuj piti i jisti. Kad biše puni, razlegoš se: on na nje pripusti i pobi jih.
 „ 131 Lacid, Krisip, Arceslav: toj su bili naučeni filosofi, da grlu se daše; niki, diju, umri vino pijuci a niki cić toga utrpiv padši pogibe.
 „ 132 Karon je, ki brodi duše u paklu, kako diju poeti.
 „ 136 Antiok kralj od Sirije, ki Rimnjanom rat čini, pijan bi svojih; a oni ga ubiše.
 „ 142 Marko Antonij velik biše žrlac i opijavac; pobi vele grajan, polaču vlastelina jednoga darova kuhaču svomu, jer mu biše ugodno

skuhao. Pijan u više bljuva. Obljubi Kleopatru, kraljicu od Aleksandrije a ženu pusti, ka biše sestra Oktavijana Cesara i s toga pogibe.

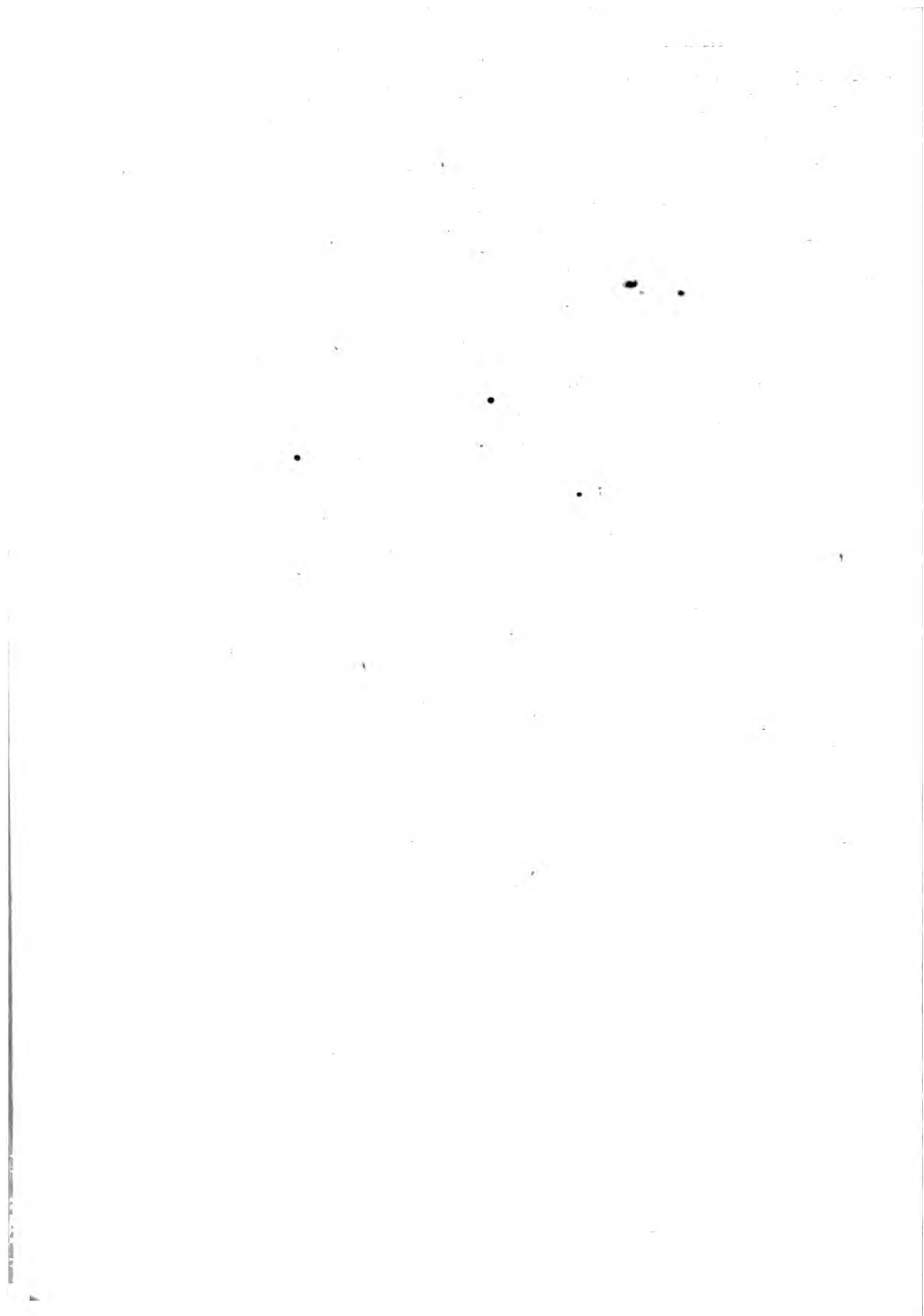
- St. 147 koliko zlo dohodi cića grla.
 „ 163 vraća na počitan'je historije govoren'je.
 „ 173 kako pijani gredihu, ki se čtovaše s Holofernom.
 „ 216 molitva Judite, kad hoti ubiti Oloferna.
 „ 229 kako ga ubi, jednom rukom za vlase uhitiv ga, a drugom koljući.
 „ 238 srv (sarf): srvan'je (sarfanie).
 „ 301 kako se Ozija obeseli.
 „ 341 kako se Akior pristraši, ugledav glavu Olofernju i prija viru židovsku i pribiva u Betuliju do smrti s obitel'ju svojom, videći moć boga israelskoga. ●

Pjevanje šesto.

- St. 1 kako Judit red da, da zatiraju vojsku.
 „ 37 dan se učini.
 „ 61 kako Vagav vratar zavapi, ugledav Oloferna bez glave.
 „ 81 kako se vojska pristraši i poča bižati.
 „ 101 Ozija maće i liste pisa po mistih, da tiraju vojsku, ka bižaše.
 „ 145 kako od Jerosolime dođoše popove i hvališe Juditu.
 „ 148 jer u zakonu ockvrnjen biše, ki se takniše mrtva človika; pop jih očišćaše skropeći vodom, u koj biše lug krave crljene, močeći u njoj isop.
 „ 157 vij dostojanstvo čistinje udovičje.
 „ 169 hvala smin'ja i hrabrosti Juditine.
 „ 173 Delbora proročica i Barak sašad z gore Tabor z deset tisuć sinov israelskih, razbiše veliku silu vojske kralja Jabina od Kananeje, prid kimi biše Sisara.
 „ 177 Sisara ovi sam bižeći, pribiže k Jaheli, ka budući od puka israelskoga, čineći se da ga će skriti, pokri ga, pak mu zabi čaval jedan u slipo oko i ubi ga.
 „ 185 Siba smetnju učini protiv Davidu, hteći gospodovati; vojvode Davidovi obsedoše ga u Abelu. Žena razumna, da se grad ne razaspe, čini mu glavu usići, vrže ju njim niz mir; za to se vojska diže a grad osta prost.
 „ 193 Palas piše se oružna, jer dijahu, da je božica od rvanje; Diana dijahu, da je božica od lova; za to se piše sa strilami. Pean ali Apolo, nje brat, tokoj nosi strile.
 „ 195 Ovo je bila Hekuba, žena kralja od Troje, Prijama, ka čineći se niko tajno govorit Polinestoru, kralju od Tracije, nos mu odgrize; jer on zgubio biše sina nje Polidora, koga k njemu biše poslao Prijam z blagom mnozim, bojeći se. Kad Grci podsedoše Troju i kad zgibe Troja, on ubi Polidora za uzeti sebi blago, ko biše donio.

- St. 197 suzub muških vojask stahu Amazone, ke da mogu bolje kopjem vladati, prisicahu sas desni.
- „ 203 Hipolita i Pantasileja jesu bile poglavice od Amazoni.
- „ 205 ovo je bila Semiramis, kraljica od Asirije, ka kose pletući ču, da se je Babilon od nje odvrkao: ne splete druge kose, dokla ga opet ne prija.
- „ 211 Zamate bihu, ki stahu na usta Tanaje rike, s kimi i žene vojevahu; ke ne mogahu dobiti muža, dokle ne ubijahu neprijatelja svojom rukom. Taj zakon biše.
- „ 213 Spartani ali Lacedemonezi, videći da jih će potsesti kralj Pir, hotihu žene dati van na otocih; žne ne htiše, hoteći i one braniti grad ali s njim zajedno poginuti; i tako se nosiše, da jih on ne more prijati.
- „ 217 Cimbri sada se zovu Flamengi; naskočise Italiju, učiniše škodu veliku Rimljanom. Marij razbi jih; žene ke s njimi bihu, ubiše se, da ne pridu žive u ruke neprijatelj svojih.
- „ 221 ovo je bila Atlanta, hći Eneja, kralja od Arkadije, ka s Meleagrom i s inimi gospodičići grčkimi naskočivši prasca divjega u Kalidoniju, prva ga ustrili; i kad ga ubiše, Meleagar ga njoj prisudi.
- „ 237 protiv tašćoj slavi.
- „ 285 kantika ali pisan Juditina.
- „ 341 saužgi dijački se zove holocausta.
- „ 374 ovoj su tri, ke predu naš život. Lakesis tumači se ždribnica, jer ždribe miče života našega, potežući žicu s preslice. Kloto: vrt-nica, jer vrti vretencom, sučući tuj žicu. Atropos tumači se: prez obraćen'ja, jer se obratiti ne more mitom ni jednim, da ne čini konac života našega, žicu tu pririzujući. Ovej tri biližaju tri vrimena života našega: vrime ko će biti, ko jest, ko je bilo. Ko će biti, izteže žicu; ko jest, vrti je ali suče; ko je bilo, jur smotanu žicu pririzuje, svemu čineći konac. Ovdí za to di, da trudne jur bihu, Juditin život predući, jer ona dugo živi: sto i pet lit.
- „ 381 kako puk plaka smrt Juditinu.

POČINJE HISTORIJA OD SUSANE HĆERE HELKIJE, A ŽENE
JOAKIMOVE. OVOJ SE ZGODI U BABILONIJI, BUDUĆI TAMO
ZAVEDEN U SUŽANJSTVO PUK IZRAELSKI. OVEJ VERSE
SLOŽI MARKO MARUL SPLIČANIN.

Stvoritelj ki si svih, u tebi postavljam
 ufan'je riči sih, ke peti pripravljam;
 za to se ne ustavljam, proseć milost tvoju,
 da po njoj upravljam rič i pisan moju,
 počitat u koju vernost budu žene, 5
 ke pod mužem stoju, nada sve počtene.
 Pomogal si mene udovicu hvalit,
 sad ove družbene hvale pomoz' mi dit.
 U svem će tebi bit čast svaka, bože moj,
 jer lipo govorit i dobro, dar je tvoj. 10
 A vi prim'te ovoj sve, ke ste neviste:
 nauk će bit vam toj, griha da ste čiste,
 i prvo da biste volile smrt prijat,
 ner s mužem ne biste verno hotile stat;
 jer da ljudi poznat ne će grih, ča prudi, 15
 pokol ga će li znat on, ki svaka sudi.
 Budući u trudi babilonske uze
 puk božji, zaludi proljuć tad suze;
 od nje bo ne odpuze, dokol obtićuć svit
 sunce ne dopuze nakon šezdeset lit: 20
 ondi ja s njimi bit muž počtena roda,
 Joakim ki je dit, ki ne imijuć ploda,
 pojat mu bi goda u mistu tom znanu,
 tako se prigoda, divicu Susanu.
 Odkol jiše manu, po pustinju hode, 25
 zora ne prosvanu liplju do te dobe;
 kuda godi hode putem postupaše,
 svim, ki mimo hode, oči zanošaše.
 Svak joj se čudjaše, govore: krasnije
 18 zaludi] u rkp. za ludi 20 nakon] nakom 21 ja] u rkp. je 26 lip-
 lju] tako je u rkp.

2) erat vir babilonis
 in Babylone, et nomen
 eius Joakim. Et
 concepit eum in
 omni sine conjugio
 illius Helciae,
 mulieris virginis
 et timens eum deum.
 et crederet omnibus illis,
 cum essent iusti,
 et non erant
 in honore suam

Perambulans legem Moysi.

*Spaf avicem Joakim dived
avie, et erat eis
omnium vicinam
solum sine.*

*li 3133
89 556.*

- od nje da ne znaše. Hći biše Helkije. 30
 Bile biše šije, a crnih očiju,
 glavice milije ner ti reć umiju.
 Obrvi ter vijū, nad kimi staše val,
 ako reći smiju, bog biše upisal.
 Tko bi na daleč stal, rekal bi: rumen cvit 35
 od ust je nje procvāl, ali ružice list.
 Obraz od sniga slit, ne ki je sa svim bil,
 da s kim bi smišan bit grimiza niki dil.
 Suknja razlicih svil dar do tla nizoka,
 kip rasta gorskih vil, tanjahta, visoka. 40
 Razuma duboka; mogal bi se reći
 do koga hoć roka, ki b' umil izreći,
 dostojno hoteći hvaliti i dosti,
 uza nju tad steći, sve njeje liposti.
 Da veće kriposti izvrsno cvatihu 45
 umi ter mudrosti, kih ime ne umihu :
 u družbu živihu lipost i počten glas,
 složili se bihu kako no s tistom kvas.
 Bud da bi riji glas od takova žita,
 ner je na glavi vlas, kom s' ključuju lita; 50
 li ova t' procvita tim cvitjem obojim,
 kako voća kita sa vrimenom svojim.
 A to darom tvojim bože ter milostju,
 na nebi sad kojim prosiva svitlostju
 u rajskom brastviju, gdi ni nijedan trud, 55
 jer svojom kripostju potlaći svit i blud.
 Znaše bo pravdu i sud i zakone tvoje,
 za to imiše ćud svim svetu takoje.
 Roditelje svoje umiše čtovati,
 njih nauk tokoje, i sve poslušati, 60
 i od njih primati sve riči ke s' račil
 Mojsesu ti dati, kad si s njim govoril.
 Takov je poni bil zakon i red u sve
 činjen'je njeje dil: tebe ljubit nad sve,
 i prija blago sve i život izgubit 65
 ner za to i za sve u čem ti zagrubit.

49 glas] može biti klas? 55 brastviju] u rkp. stoji brastiju, ali je r
 ispravljeno u l 58 u rkp. se čita sfima sfet i tchoye

Počteno se nosit, najdraže iman'je
 njoj biše, ter imit u bogu ufan'je.
 A muža nje stan'je biše poglavito
 u toj tad držan'je, veruj stanovito. 70
 On vino i žito i uli imiše
 mnogo svako lito; Joakim to biše.
 Veće blag ne biše tad meju žudiji,
 ni ondi živiše ki plemenitiji,
 ali počteniji od puka, ki te dni 75
 u Babiloniji za grih odveden bi.
 Kako knezu, on ki svakomu biše znan,
 k njemu židovi svi kupljahu se svak dan.
 Imiše širok stan mramorjem sazidan,
 iz nutra ter iz van kolurom napisan, 80
 doli pak nanizan, kolondami sveden,
 po k'londih ulizan lašćeć kako meden;
 uza-nj trzan zelen mirisne travice,
 srid nje zdenac studen prebistre vodice.
 Okolo stolice kamene stojahu, 85
 nad njimi lozice sineu jim činjahu;
 kon njih se vojahu stabla perivoja,
 ka se zelenjahu, ne biše jim broja.
 A svaka njih hvoja puna voća biše,
 šušnjaše jim foja kad vitar hlopiše; 90
 totu bo rastiše svake vrsti drevje,
 pod kimi sin biše, dubi, hrasti, jel'je;
 ceprisi ter borje, ter vrbe zelene,
 zeleno javorje, zgor loze vedene,
 jabuke rumene i tkunje žutice, 95
 a kon njih sajene mendule slatčice;
 pak smokve krivice i zamorščice, kih
 rano kljuju ptice, kad zrile vide njih.
 Orisi nakon tih, lišnjaci, kastanje,
 i kruške slaje svih i šipci ne manje, 100
 i ke na pečenje naranče vazimat,
 al rižuć na manje, općeno užimat.
 Višnje ke budu imat žarak i sladak sok,
 črišnje ke pojimat dobro je izjid smok;

- i praskve kim ni rok trgane da stoje, 105
 jere jim sagnje bok, kada dan pristojе;
 da ne tako koje kladu gnile na tlo,
 davno snete s' koje, oskorušve su to.
- Biše jih stabal sto, ke kad usušahu,
 sedam badnji i po punih namirahu. 110
 Tuj se tad trgahu šešarci visoko
 i ki jur crnjahu rogači nikoko.
- Zdol poljem nizoko miris slaji staše
 neg besidom koko izreć se mogaše:
 basilk se bušāše s murtelom zelenom, 115
 ruta uzhojaše i mažurana s njom.
- Jošće stranom jednom sve rusmarin biše,
 malo niže pod kom red rožic restiše;
 uz taj red grediše još jedan red žilji,
 od kih snig ne biše, kad prem pade, bilji. 120
- Kaloper sa smilji, garuffi, viole
 lica od berilji nacivnih po stole.
 Lassa dir chi vole, ni pentur na svit bil
 toli hitre skole, da spengat sve b' umil.
- Mnju, t' bi trudno zbrojil zel'ja tere frutti, 125
 ali kad takov mnil vrtal listo čuti;
 na ki čalun spluti mogu se koluri,
 ki bihu tuj, tuti svitli, živi, puri?
- Lake ter azuri, kad su bili sobom
 tolike valuri, svak mil da bi s ovom 130
 razlikom lipotom, ka se snesla biše
 u perivoju tom, ki tako evatiše.
- Po njemu teciše vrućac vojen posrid,
 kon koga pasiše stado pitomih črid;
 o kraju, zad i prid ptičice pojahu, 135
 svijajuć čaše gnizd, u kih se plojahu.
- I ki dohajahu prvom u žardin saj,
 s čudom govorahu, mneć je zemaljski raj.
 Ako je slava taj žardina takova,
 pravedne duše raj jest ali kakova? 140
- U koj ni zla slova, dobrom vazda plodi,

107 na tlo] u rkp. na to 122 u rkp. liča od berigli nacifnih postole
 127 čalun mjesto čelun

kako zemlja nova, ka pšenicu rodi:
trudi se da zgodi ponižen'jem bogu,
ne da se gospodi, kloni kruh ubogu ;
žive po razlogu, u crkvu dohodi, 145
hvalu čini mnogu, molitve ne ohodi ;
urešena hodi pravdom ter kripostju,
čista se nahodi, sva cvate milostju.

Vikomnjom radostju bog ti nju odiva,
svit s njega žalostju kad ona puščiva ; 150
žardin pravi biva, ne gdi človik tlači,
da gdi bog pribiva, kako u polači.

Raduj se, ne plači, človiče, ne bud lin
boga hvaleć, grači, imaš liplji žardin,
ner imi Joakin ni njega gospoja, 155
ako po taj način žive duša tvoja.

|| Sad citara moja, obrni glas k onoj,
dostojna je koja, da se da kruna njoj
nad sve, ke vrime onoj mužate hojahu,
ter u zemlji tujoj zagnane stojahu. 160

a Jur se rashojahu s polače o po dne
i tja odhojahu, toplina goneć nje ;
kad Susana, ne mne, da ju tko vijaše,
slobodno šetat mne, u vrtal sidjaše.

Hladišća zbiraše, li boga hvaleći,
da ju tko pažaše ništar ne sumnjeći ;
da dva ki sudeći totu prisedihi,
kasno se dileći polako idihi.

Popi se zovihu, kim obima dvima
mnoga lita bihu a malo razuma.
Razum pravi fuma nima oholosti,
ni ostavlja drumu duhovne kriposti ;

i griha grdosti veće se uklanja
ner riba suhosti, nav seke i skanja.
Da mnoga poganja ovih dviju biše
i zloćud ne manja. Svaki njih umiše, 175
ča u njem živiše, pokrit i tajati,
ne hteć ča imiše na srcu kazati ;
mogahu se zvati grobi bili iz van,

160 u rkp. zagnane 165 u rkp. hladinšća

[Handwritten notes in Latin script, including phrases like "et constituit", "quia excessa", "et vultu", "hanc", "160", "165", "170", "175"]

[Handwritten notes at the bottom of the page]

iz nutra imati ki budu grdak stan. 180
 S tim se vijahu dan, a mrkla noć bihu:
 tako biše neznan njih grih, ki imihu.
 Ovi zamirahu Susanu mučeći,
 kada ju vijahu u vrtlu sideći.
 Li u nju zrčeći, usčudiše se, stav, 185
 ter hudo misleći zajdoše u ljubav:
 stahu kako no lav košutu kad preži,
 kako bi nju ustav pritisnul kad leži;
 ali ki ne reži, ner čeka ujust, pas
 ter o tom jur teži da poteče taj čas: 190
 stiska se, hlepi vas, gori glavu dvigne,
 ča želi jat, taj čas da skočiv dostigne.
 Svaki da odbigne od boga, odluči,
 a volju da prigne na zlo, ko ga sključi;
 srce jim poskuči, kako ki odide, 195
 ki se prvo ruči, opet prvo pride.
 Da malo poside, staše se tuj kada,
 van pri ner izide, misal znaše; tada
 riše: „Naša sada volja je jednaka,
 „i tuj imit rada, za kom se potaka. 200
 „Eto brez junaka totu smo se stali,
 „nitkor nas ne saka, kad smo tu upali;
 „polahčav stupali, li brže pojdimo
 „ter niz ove skali dolika sajdimo.
 „U vrtal idimo pod onaj slimena, 205
 „ter se muče skrijmo, čekajuć vrimena.“
 Nimahu imena božjega na pamet,
 da d'javlja simena puna biše pamet.
 Biše svak njih uzet ljubavju nečistom,
 svuda svezan i spet zamčicom tom istom. 210
 Tako steć za mistom, gdi stablo jablana
 šćićaše njih listom, — i dojde Susana
 z dvi rabe, neznana ča se vrši o njoj,
 ke pečali rana zadit se hoće njoj.
 Mnogi tad biše znoj, krisove nesmerne, 215
 reče rabam za toj: „Rabe moje verne,
 „pojđite operne k shranam, ke uzdrže

- „urehe biserne, doneste najbrže
 „masti, ka se strže z driva balsamita,
 „kada sok izvrže narizana kita. 220
- „Još uli nalita da je čašica, vim,
 „ter kartom povita: i nju doneste, s tim
 „da se namažem svim, kada se operem
 „i tuj toplinu tim od sebe odrenem.
 „Od ovdi ja ne grem, a vi to hitite 225
 „i vrata vrtla prem za sobom zaprite,
 „da človik, ni dite, ni ini dojde tuj,
 „a kad se vratite, da put namažem suj.“
 Idoše i samu njuj u vrtlu ostaviše,
 i pri ner stvar ovuj one opraviše, 230
 starci se spraviše i potekoše k njoj,
 ča htihu praviše, tere rekoše njoj:
 „Eto na misto toj nitkore ni ini,
 „nere ti sama, koj ljubav nosimo mi.
 „Vanka su ini svi, vrata otvoriti 235
 „ni može tko, ni smi; tko nas će viditi?
 „Za to ugoditi nam ne krati sobom,
 „jer se poljubiti odlučismo s tobom.
 „Ako li ne ć', bogom priseći ćemo steć,
 „mladića da s tobom zatekosmo ležeć. 240
 „Da toj ne vide, hteć rabe s' odpustila,
 „nitkor da je tu mneć, s njim se si ljubila.“
 Staše ublidila Susana u strahu,
 kako no prizrila jabuka u prahu.
 „Uda joj drhtahu kako no tršćice, 245
 kimi tuj gibahu vitri kon vodice;
 plaćuć pade nice, sama se bijaše
 rukami uz lice, ter gorko uzdihaše.
 Suze prolivaše, nevoljno tužeći,
 paka govoraše, sagrišit ne hteći: 250
 „Hajme to slišeći, ter da sam od svuda
 „stisnuta, videći, bižat ne umim kuda.
 „Ako dila luda s vami taj učinim,
 „kako božja suda uteć mogu ne vim?
 „ako li ne učinim, ča budete hotit, 255
 „ruke će vaše, vim, mene pravu zgubit.

- „Da volju ne proŝtit ŝivotu ovomu,
 „ner tako ŝagriŝit goŝpodinu momu,
 „ufan'je u komu vazda ŝtavljat haju,
 „za to t' grihu tomu priŝtati ne haju. 260
- „Platit će bog vaju, ki tako činite,
 „pravda da je u raju, ali vi ne mnite?“
 Za tim kako dite ŝuzeći vikat ja,
 bojeć se, da prite ino ne učine ča.
- Vapaj videći ta, viknuŝe i ŝtarcy; 265
 ču paŝtir niki i ŝta, mneć da ŝu tovarci. }
 Mnil bi da ŝu jarci, brade da jim zgleđa; }
 peteŝi kljuvavci, k noŝom da priGLEđa.
- A da ŝvih razgleđa, tako ŝe meni mni,
 rekał bi: „Goveđa taka ŝu, kako vi.“ 270
 Debljega od njih ni človeka tuđ bilo,
 za to miŝimo mi, ča biŝe njih tilo!
- Pjahu vino čilo, meŝo ŝafranjeno
 jidihu priŝilo i joŝ papranjeno;
 i ča napravljeno bude na trpezi, 275
 kada je ŝtavljeno da jidu hercezi.
- ŝvih jiŝtvín lavezi bihu trbuŝi njih,
 zakona ni lezi ne biŝe niki u njih.
 Takaj objiŝt u kih goŝpodovat bude,
 dobrotu u onih huđoba dobuđe. 280
- Takovi da ŝuđe, tko more kúntent biŝ,
 al takov da bude popovŝtvo hteć noŝit;
 trbuđ bo p'jan i ŝit ŝlidi puteni bluđ,
 čištoću pronoiŝt njemu je teŝko i truđ,
 i kađ ŝidi na ŝuđ tere je dar prijal, 285
 ne će mołit załuđ, ki mu ga je priđał.
- Daleč ŝam zařiđał, vrime ŝe je vrnuť,
 gdi ŝam vapaj ŝliŝal, koga moćno bi čuť.
 Gleđa je dobro nuť, ča ŝe će zgođiti,
 to će ŝađ mođ leuť zvoneć govoriti. 290
 Jaŝe ŝe ŝhođiti ŝluge Joakina,
 ŝtarcy govoriti ča biŝe vaŝćina.
- Ka rič vele ina od one čuť biŝe,
 ku no ŝva kolina ŝiđovŝka hvaliŝe ;

svi se zamamiše, jere nigda takov glas čuven ne biše, tad bi rečen kakov.	295
Kako no na nakov bjena oslabiše, cića tih junakov toko zasrami se; u tugu stavi se pečalna obitil, i s toga zavi se u crn, ružan mantil.	300
Plačan je svaki bil, nitkor srcu ne da pokoja; ti bi mnil, mrtvu da ju gleda. Jad grlu prisida od toke netvore, ona strahom preda, jer ju pravu tvore; ne da ju umore, boječ se, ner da od nje glas koga govore, ostane nakon nje. Da li uzdan'je nje u bogu ko stavi vazda biše u nje, nigdar ju ne ostavi.	305
Sunce se jur zavi za more dolika, dan za sobom zani, a noć sta gorika. Svu noć d'jabolika družba starac dviju misleć zla tolika, ne suža očiju :	310
taj nesan bi njiju; da ini Susane i bližik nje svijuju, kimi briga gane. Ona ne sustane, tužeći se bogu i moleć kad svane, da pozri nebogu, ter u tom nalogu krivine, ku čuje, po pravde nalogu došad obaruje. Neka se očituje laža, himba, zloba, kako potribuje vrlost i hudoba,	315
kom htihu taj oba krv njeje proliti, a svu u toj doba sramotu pokriti; a to t' ne će biti, jer će laž istašćat, bog će to hotiti, istina čista ostat.	320
Poče zabiljevat zora, s istočnih stran sunce se podivat, jur svanu svital dan. Na Joakinov stan skupi se tada puk i ne dili se van, totu se jur zavuk, dokla moć božjih ruk, ka svuda dostiže, lažu pravdom potuk, istinu podviže.	325
	330

297 bjena] u rkp. bjeno 298 cića] u rkp. lita; zasrami se] u rkp. zasramisce 299 stavi se] u rkp. stavisce 300 zavi se] u rkp. zavisce 310 noć] u rkp. necho

Kad se svak tuj slize, došadči popove,
 postupiše bliže, gdi stahu stolove;
 na katride nove visoko sedoše,
 ter tu riči ove tud'je podvigoše:
 „Zovite, rekoše, ovdí hčer Elkije, 335
 „jer dilo nje loše hoće, da se ubije.
 „Ča no tko usije, ono t' i požanje,
 „i požav izviije veće ali manje.
 „Kruh, ki no kraj zvanje číst da je, budeš mnit,
 „a jida poganje drugda bude imit. 340
 „Veruj, da more bit, ča nigdar mnil ne bi,
 „a to se ne će skrit, puče, sada tebi;
 „svak se čudi sebi, da hteć se nadklonit,
 „odnam zatvor grebi, nosa će odklonit,
 „ter će se uslonit na rič, ka je prava, 245
 „pravdi se poklonit, da je bogu slava.
 „Suda je neprava sudac i človik on,
 „ki no ne pristava da se spuni zakon.“
 Od tih besidi zvon himbeno zvonjaše,
 dobar imiše ton, da hudo mišljaše. 350
 Jošće puk ne znaše, ča izreć hotihu,
 zamamljen čekaše, da čuje nje izrihu,
 od ke no, svi mnihu, da su čudi čiste,
 kako no i bihu nada sve neviste.
 Nju i rod nje iste tad dozvat ne bi lin, 355
 vladike Kaliste ki totu biše sin.
 I oto t' Joakin i žena grede s njim,
 za vidit toga fin, i s rodóm svojim svim.
 Zlovoljni grihom tim Susanu htijahu
 obvrići starci, kim izgubit mišljahu; 360
 smiljen'ja ne imahu. Ona poniknux sta,
 jer ju zloglašahu vašćinom, ku ne zna.
 Pečalna biše sva, da ju ne osude;
 li ne hti pojti tja, dokla ju ne sude.
 Tad oni ki žude hudobu svu tajat, 365
 rotóm laže hude počese obnajat;
 boga se ne bojat, nju pravu kriveći,
 od ljudi sram nimat, svim pukóm hineći.

367 kriveći] u rkp. krijući

- Ustaše i steći da glavu odkrije,
riše, vidit hteći, ča no jih još grije. 370
- Odkri se i vije dvignuv pozri gori,
da ju bog od jije otme, ki sve stvori.
- Oni tad u skori posrid puka stoje,
na glavu nje zgori staviv ruke svoje,
rekoše: „Ovo je, ku dojtí pitasmo, 375
„a od nje stvar to je, ku mi dva gledasmo.
- „Pošadči šetasmo po perivoju tom,
„ter nju ugledasmo i nje dvi rabe s njom;
„ke kad odsla domom i jur pritvori vrat,
„mladac stazom jednom dojde k njoj i ja stat. 380
- „Kako da bi bil tat, poče se obzirat,
„pak nju za grlo hvat, ča htiše pribirat.
„Togaj mi zamirat počan, potekosmo,
„da tekuć ponirat, jat ga ne mogosmo.
- „Nju jamši rekosmo: tko s tobom biše to? 385
„zamani soposmo, ne hti nam reći to.
„Mi smo vidili ovo, vam svidočimo tuj,
„gdi sliša sve mnoštvo, sad vi sudite njuj.“
- Čuvši besidu suj, viru jim podaše,
ter pravu ženu ovuj na smrt kondenaše; 390
jere pogledaše na staros, čast i broj
ovih, ki pravljaše, da su vidili toj.
- Pismo bo veli ovoj: da rič, svidoči ku
jezik troj ali dvoj, verovat imaš nju;
koko veće uz tu, da popove bihu 395
i sudci, i lit mnju veće svih imihu.
- Svi poni hotihu zakon obslužiti,
i ku krivu mnihu, kamen'jem pobiti.
Ona ja vapiti: „O svemogi bože!
prid kim se sakriti ništore ne može, 400
„s nebeske ti lože otajstva sva vidiš,
„i sudiš, tko može reć, da ča ne vidiš?
„Svaka ti prividiš, svaka t' su otvorena,
„svaka razuvidiš, pri ner su stvorena.
- „Ti znaš potvorena da sam, ča u mni ni, 405
„lažno su smišljena svidočtva pram meni.
„Pravden si bože ti, ne htij me ostaviti,

„kako tva milost vi, rač' me opraviti;
 „rači me zbaviti ovoga priroka,
 „prem da pribaviti životu ne ć' roka: 410
 „težina ni toka umora trudnoga,
 „vaščine jest koka i glasa hudoga.“
 Tako ti neboga pojaše tuj pisan,
 i glas nje do boga došad, bi uslišan ;
 i tako pedipsan bit će ki zlo tvori, 415
 ki budući grišan, grihom pravih tvori.
 Da ti, koga mori jazik nepravdeni,
 znaj da bog govori: blažen progonjeni,
 blažen nevoljeni za pravdu ki bude,
 ni bati gvozdeni njemu t' ne naude. 420
 I ki no ga hude, kunu, psuju, biju:
 njemu ti ne ude, sebi grih nadiju.
 Van'jel'ja ti diju: ne htij strah imiti
 tih, ki moć imiju samo put zgubiti;
 da hotij nositi onomu strah i čast, 425
 ki more zgubiti put z dušom u propast.
 Li gorkost i neslast neprava sujen'ja
 bližnjim nje ne da last, poljuti tužen'ja;
 jer znahu zgrisen'ja u njoj da nisu ta,
 kriva svidočen'ja njoj naprtiše ka. 430
 Joakin tada zja prid starišinami,
 tere vapiti ja s plačem i s tugami:
 „Hojme! koja vami naglost tako ganu,
 „vašimi rukami dat nam smrtnu ranu;
 „ne čekat da stanu, ter da odgovorim 435
 „za moju Susanu i nje prav otvorim.
 „Ča ćete da stvorim, poklu odlučiste,
 „pri ner progovorim, s njom me razlučiste;
 „ne pravo sudiste, to smiju reći vam,
 „jer ne dopustiste prav našu skazat nam. 440
 „A ja ti dobro znam hudobu starac tih,
 „ku me je reći sram pred licem vaju svih.
 „Da ča ću svadit njih, krivi ste mi toj vi,
 „razbora ja ne mnih, da toko u vas ni.
 „Ne sciniv, ča su i ki, ki lažu tvorise 445

415 zlo] u rkp. zlom 438 me] u rkp. ne, može biti ne m. nas, staro ny ?

- „pram ovoj, u koj mi znamo ča živiše,
 „virovani biše himbe napunjeni;
 „ki pravo hodiše, ostaše osujeni.
 „O bože pravdeni, vidiš da takcva
 „zgodiš se meni, nikomur kakova; 450
 „ne bih rekal slova, da bih ne znal viru,
 „ku vazda nosi ova, s kom vo sad umiru:
 „toliku nesmiru hoćeš li podnesti,
 „a ki suz utiru pravih ne unesti
 „od ruk njih, ki svesti smili su krivinu, 455
 „ne misleć podnesti tve pravde istinu.
 „A ti, ku stvar inu, ženo mila, čekaš,
 „na tuj smrt ne mninu pojti jur ča predaš?
 „Bogu i meni znaš da prava jesi u tom,
 „utišiti imaš sebe misal'ju tom. 460
 „Utišen'je s tobom budi tva vernosti
 „i tva dobrota s njom, u koj ni ckvrnosti.
 „Tim bud'te žalosti, kih krivih ubiju,
 „ne, kim u naglosti pravim smrt zadiju.
 „Dušu svoju ubiju, ki no pravih kolju, 465
 „njim škodu ne diju, prem da jih zakolju.
 „Tuj grih u nevolju vikomnju ne goni,
 „da svoj, ki no volju krivim putem goni.
 „Ki ustrpi poni muku, smrt i škode,
 „ne sagriša oni, pravom stazom hode: 470
 „ustrpin'ja brode dovode na pokoj,
 „gdi se sveti shode, taka je kripost toj.
 „Trpili su takoj i sveti proroci,
 „podnoseć smrt i boj, pravdom pašuć boci.
 „Puka segaj otcu rastrše Izajiju, 475
 „za tim tekuć roci, pobiše Hjeremiju;
 „takož Zakariju i mnoge još ine,
 „i s njimi Uriju. S nepravde svit gine.
 „Da on ti ne gine, o bože, ki na toj
 „složi: pri da zgine, ner slomi zakon tvoj. 480
 „Za toj se ti ne boj, ženo; tuj nalogu
 „podnes' i kripko stoj, budi prava bogu:
 „ali će on mnogu plaću za to podat,
 „ali primak nogu, oteti i ne dat.

- „Utišen ću ostat ča godi se zgodi, 485
 „da već, ako pristat bude da oslobodi;
 „jer brez tebe ovdi kako ću s' obiknut,
 „biser da mi rodi, ne će mi se viknut.
 „Da l' tim ću dostignut koju godi lahkost,
 „kad misal uzdvignut budem ti na slatkost, 490
 „ku no tvoja lipost i tvoja vera ta,
 „posluh tvoj i kripost životu momu da.
 „Bolest ćeš biti ma, od mene da odpade;
 „radost, da sa mnom sta, kada me dopade.
 „Ni kare ni svade naša ne ću ljubav, 495
 „do konca u sklade trpil je život prav.
 „Za to u bogu stav' srcem misal tvoju,
 „li njega ne ostav', dat će t' milost svoju.
 „Milošću sad moju pri tebi ostavljam,
 „li jošte ne hoju ni s' tobom rastavljam. 500
 „Ufan'je bo stavljam i uzdam u boga,
 „ter se vidit spravljam konac suda toga.“
 Govoren'ja svoga on rič prostiraše,
 Susana neboga suzami ronjaše,
 ter muče slišaše, jadi ponavljaše, 505
 i gorko pijaše, s njim se razdiljaše;
 on rič ustavljaše, milo ju zagrlji,
 lice s licem stajaše, jadajuć u grli.
 Toj ne bi u hrli, dugo se držaše,
 nisu suz utrli, dokla se rastaše. 510
 Pak ju pozdravljaše redom svi od roda,
 svak od njih cviljaše, obraz plaka voda.
 Za tim malo toga jaše ju voditi,
 a oni jur s toga povećma tužiti.
 Ja plačem zvoniti i vapjem oni stan, 515
 kad jaše goniti da jure pojdu van.
 Svaki bližji ter znan blizu nju slideći
 gredihu, dvižuć dlan u nebo moleći;
 bogu govoreći: „O bože, dostojaj
 „smilit se, videći da prava jest ovaj, 520
 „ka voli život saj ostavit počtena,
 „ner živit u grih taj, da je nepočtena;
 „vazda ovaj žena mnogu ti čini čast,

„ne daj da je ubjena, pomoz' ju tvoja vlast!“
 Da kim biše oblast vrimenju smrt zadit, 525
 vrimenju skončat slast, li htihu ju ubit;
 nastojeć nju vodit ka mistu onomu,
 rekoše ju pobit kamen'jem na komu.
 Milost božja k tomu hoti prigledati,
 ter puku ovomu ubit nju ne dati; 530
 hoti ukazati milosrd'je svoje,
 a ne dopuščati, da zgine prav tko je.
 Ništar ne postoje, ditetce nadahnu,
 ki srid puka stoje, besidu iskahnu;
 i pri ner pridahnu, čuvši ga svi, staše, 535
 svak stope uzmaknu, svi ga pogledaše.
 Jošće ne imaše lit deset rasti sve,
 tere vapijaše: „Čist sam ja krvi te.“
 Riše mu: „Riči ke, reci nam, jesu toj,
 „Danilo totu ste?“ — ime mu biše ovoj. 540
 A on smino uz toj većma ja vapiti,
 tere skupščini svoj tako govoriti:
 „Tako l' osuditi tuj izraelsku hčer,
 „o puče smahnuti, na smrt hotiste der?
 „Sud ne čineći ver, ni hteći razabrat, 545
 „tih starci dviju kler ča je htil nalagat.
 „Vrnite se saj trat; kriva svidočtva sud
 „pravo je retratat, a ne upast u blud.“
 Vrnut se ne bi trud, opet se skupiše,
 vidit svidokov ćud, ki ju osvadiše. 550
 Danila činiše da sede posrid njih,
 ter mu govoriše tad starišine svih:
 „Sedi ter sud' ovih; dajemo čast tebi,
 „kladuč te više svih, bog te obra sebi;
 „taj bo razum ne bi vidil se od tih lit, 555
 „on, ki je na nebi, da s tobom ne bi bit. 76. 93.
 „On, ki je stvoril svit i ki zna dila svih,
 „tko je prav, tko kriv mnit, hoće da sudiš tih.“
 Reče jim: „Dviju sih razlučit imate,
 „da sud pravad božjih od mene slišate; 560
 „tere da poznate, ča starci lagaše,

540 ovaj je stih u rkp. pogrješan Dinilu totu ste, Hoyme mu bisce onoy.

- „kada jur uznate, ku misal imaše.“
 Pokol jure staše razdruženi taj dva,
 kako on veljaše, jednoga k sebi zva.
 Reče mu: „Starost tva u zlo se stučila, 565
 „platit će dila sva, ka je zlo slučila ;
 „krivih je pustila nepravo sudeći,
 „pravih osudila, zakon neuzdržeći.
 „Gospodin veleći: brezgrišna ne ubij,
 „pravdena videći, smrti mu ne zadij. 570
 „Reci mi sada, gdi jesi vidio nju,
 „i s onim mladcem, ki knjoj dojde tada tu ?
 „Rec' mi: pod vočku ku stavši se ljubiše,
 „pokol ti stvar taku reče, da činiše?“
 On reče: „Zapriše vrtlu vrat zaporom, 575
 „a paka sidiše pod gorskim javorom.“
 Ostrim odgovorom Danil ga opsova,
 da takim potvorom taku laž ukova,
 govore: „Laž ova, haj starče nečisti,
 „k tomu se osnova, da tebe posvisti; 580
 „na glavi t' će sisti i k zemlji te pribit,
 „tako t' će prisisti, da će te pogubit;
 „meč će te raskusit suda nebeskoga,
 „jere ti osudit smio si pravoga.“
 Odpeljav prvoga, Agaba po ime, 585
 zva k sebi drugoga, ki staše sa svime.
 Reče mu: „O sine Kajina ne Jude,
 „pritisnu te brime tvoje volje hude ;
 „pameti si lude, prihini te lipost,
 „tko bo se ne bljude, pasti će se niz most. 590
 „Smami ti put i kost tva mahnita želja,
 „ter manenu starost do jame dopelja.
 „Bludom vazda melja himba vaju, tere
 „priteć u strah pelja izraelske hčere ;
 „one se k vam stere, s vami govorahu, 595
 „za vami se vere, hoteć se topljahu.
 „Smrti se bojahu a ne bogu zgrišit,
 „za to t' ne hajahu zakona ugrišit ;
 „da život razdrišit Heliije hći voli

- „ner zakon ulišit: verna biše toli. 600
- „Sad jere ni koli stvar inu počitat,
 „tuj mi rec' pri stoli, ča te budem pitat:
 „kada se vi sticat počeste k njoj poni,
 „pod kim stablom ticat jaše se tad' oni?“
- On usta odkloni i reče tad' visoko: 605
- „Pod borom, ki kloni sincom u široko.“
 „Haj, haj, ali toko smiste lagati vi,“
 reče Danil, „koko poganin sminan ni?“
- „Da bog, ki svaka vi, s nebes posla doli
 „an'jela, tebe ki prisiče na poli.“ 610
- Vidiv svi okoli, da su svidočtva tih
 razlučita toli, poznaše himbe njih;
 poznaše, da oni svih lažom ugnāše u blud,
 ubit Susanu kih odlučil biše sud.
 Prokleše starac ćud, ki no su lagali, 615
 ter dati pravim trud s himbom su napali;
 pak su se ustali, k nebu ruke dvižuć,
 i veli i mali bogu zahvaljujuć.
 Jer ki njega čtujuć, u-nj ufan'je stavlja,
 on njega milujuć nigdar ne ostavlja. 620
- Sveto pismo pravlja: ki ufati bude
 u bogu, upravlja, smućen da ne bude;
 koga li dobude hudih dili napast,
 bog ti ga zabude, uzletav hoće past,
 hojme tere dopast paklenih d'javljih ruk, 625
 nigdar od njih odpast, jure se k njim zavuk.
 Tako ti ovi puk, tako t' svi govore,
 metaše u klobuk, da sudom pritvore;
 pritvoriv da stvore tim dvima smrt pravo,
 ki htihu da umore Susanu nepravo. 630
- O božja opravo, moć tvoje istine
 ča brani, jest zdravo, ča nebrani, gine.
 U tebi ni hine. Oni se ne ganu,
 ki volju tvu čine, u tebi ostanu;
 ovim ti ne svanu, ki se ne bojaše, 635
 da protiva stanu istini, ku znaše.
 Njih ti zavezaše opako rukami,
- 619 u-nj ufan'je] u rkp. u ufanye

tere jih pognaše bijući nogami ;
 sržbe veći plami žežiše bo puka,
 ner oganj u slami unićen kad buka. 640

Za to njega ruka toli ljuta biše,
 jer od srama skuka, da dva svih hiniše ;
 da dva starca smiše svim pukom voditi,
 lažuć huda, htiše krivo svidočiti.

Svi poni hititi, da jih peljaju van, 645
 jaše, ter hoditi, pustiv za sobom stan.
 Grih njim svim biše znan, svi ti jih psovahu,
 u pleć, u prsi dlan, naprid jih tiskahu ;
 a oni hojahu poniknuvši nici,

jere se sramljahu dvignut gori lici. 650
 Tako razbojnici oni dva gredihu,
 židovski vojnici kada jih vedihu,
 kih obisit htihu, goneć iz grada van,
 svećali to bihu, Isusa obi stran.

Smrt bi njih tacih ran, inacih oviju, 655
 kih izved oni dan, ubiše obiju ;
 smlatiše jim šiju, stinami hitaje,
 dokla jih ubiju, nigdar ne pristaje.
 Oni se zibaje, malo se vrtiše,
 udorce primaje, pak sobom udriše : 660

tako t' umoriše obiju. Konac taj
 laže njih imiše : to t' kažu pisma saj.
 A ti ki čteš, ne daj, da tobom oblada
 volja nika takaj, ka panjke naklada,
 ter družih rasklada i psuje i hudi, 665
 ništar ne odklada, da komu naudi. —
 Boj se božjih sudi, takih bog ubija,
 čuj se lažnih ćudi, laža zlo navija.

A toj ti napija laž, Jeci cića ke
 gubav se zavija, kako se u knjigah čte. 670
 Nitkor hudobe s te ne će dobro imit,
 svi se hine, ki mne, da jim će laž probit.

Poni se uklonit svaki laže nastoj,
 i na pamet imit, da je hći d'javla toj.
 Istine ne ohoj, bog se tim naziva, 675
 s istinom vazda stoj ; tko u nju pribiva,

u bogu počiva i bog počiva u njem,
 bog ga ne zabiva, pomagajuć u svem,
 kako Susanu prem, ku hudi hoteći
 ubit, bijući bičem, on ote braneći, 680
 dostojno, videći, da nju biše branit,
 ka no ne cineći život ni glas shranit,
 voljaše se stravit vašćinim zgubljen'jem,
 ner dušu udavit skrovitim zgrišen'jem ;
 voljaše s naujen'jem zla glasa umriti, 685
 nere s nepočten'jem otajnim živiti.
 Ku toko hvaliti starih mogu slova,
 hvaleć govoriti da je kako ova ?
 Ni bila takova ni Penelope, ka
 verno vrimenova, dokla muža sčeka. 690
 Ni ka no ne čeka Alcesta obrati,
 da muž živ počeka, sama smrt prijati.
 Ni ka no ostati, kad muža izgubi,
 ne hti, da skončati s' žeravom u zubi.
 Ni ka no zagubi i čini zaklati 695
 ki ju silom ljubi, vernost hteć skazati.
 Časti dostojati Sulpicija ne bi
 mogla, ku imiti dostojna ova bi ;
 istina prem da bi, da Rim u vrime nje
 iznašal nika bi počten'ja još od nje. 700
 Da toj počten'je te, nevoljom skušeno,
 ni bilo kako se, ni tako strušeno.
 Dilo uzvišeno Lukrecije onoj
 bilo bi sniženo, da se priloži ovoj.
 Prista ona u toj, zgrišit a ne zgubit 705
 počten glas, i za to se sama hti ubit.
 Susana zagrubit bogu ne htijaše,
 za to ni glas zgubit, ni život hajaše.
 Toj se pristojaše njoj, ka veće boga
 ner sebe ljubljaše. — Tako ljub'mo toga, 710
 ljub'mo ga samoga nada svim, ne hteći
 cić straha nikoga zgrišit zlo čineći.
 Tako ovu videći Susanu svi staše,
 ter se veseleći, bogu hvalu daše ;

680 bičem] u rkp. biyem

- pak se popeljaše opet na oni stan, 715
 tere se čtovaše, vino lijuć u žban.
 Ki bi, ki ne bi p'jan, kunfete nesihu
 u pehare na dlan k onim ki sidihu.
 Jedan tih, ki pihu, žmul k ustom potoći;
 lakat mu zabihu, žmul iz ruk iskoći, 720
 ter zveknu o ploči, vino zali usta,
 i lica i oči, meu svimi smih usta.
 Joakin gori usta, i tim ki se čtiše,
 zahvali svim dosta, da pravdu učiniše.
 Od tada nosiše počten'ja velika 725
 Danilu, ki biše razuma tolika,
 svi stari kolika tad ne mogoše bit,
 a on mladolika lita počan nosit.
 Toj bi kad poče imit babilonsko misto
 Perses kralj, ter živit Astiaga na misto. 730
 Ne ostaje ništo počitat od toga,
 nere toko listo, da slavimo boga,
 pravda i sud koga pravih obarova,
 a smrtju krivoga dostojnom darova;
 nam pisma da ova da milost složiti, 735
 u kih čast takova Susani će biti,
 da ju će hvaliti neviste, hoteći
 počten'je imiti, nje stopal slideći.
 Toj more brodeći s fortunom jadrismo,
 more nas škropeći, jadr^u skut udismo; 740
 i boga molismo, da bi pomogal nam,
 i njega vidismo greduć po vodi k nam.
 Tada strah nam odnam, vali se sravnaše,
 vitar veće ne dam; bog bo to veljaše.
 Svak se veseljaše, tiho se vezosmo, 745
 kraj se zelenjaše, u porat dojdosmo.
 Pokol tu sedosmo, od tuj ne idimo,
 zdravi se svedosmo, jure počinimo.
 Samo pomenimo mužaticam ženam,
 tere jim recimo: Oto bog kaže vam, 750
 koli draguje sam onih, ke počten'je
 uzdrže i viru nam u čisto življen'je.
 Ne pad' u zgrišen'je brezzakonja huda,

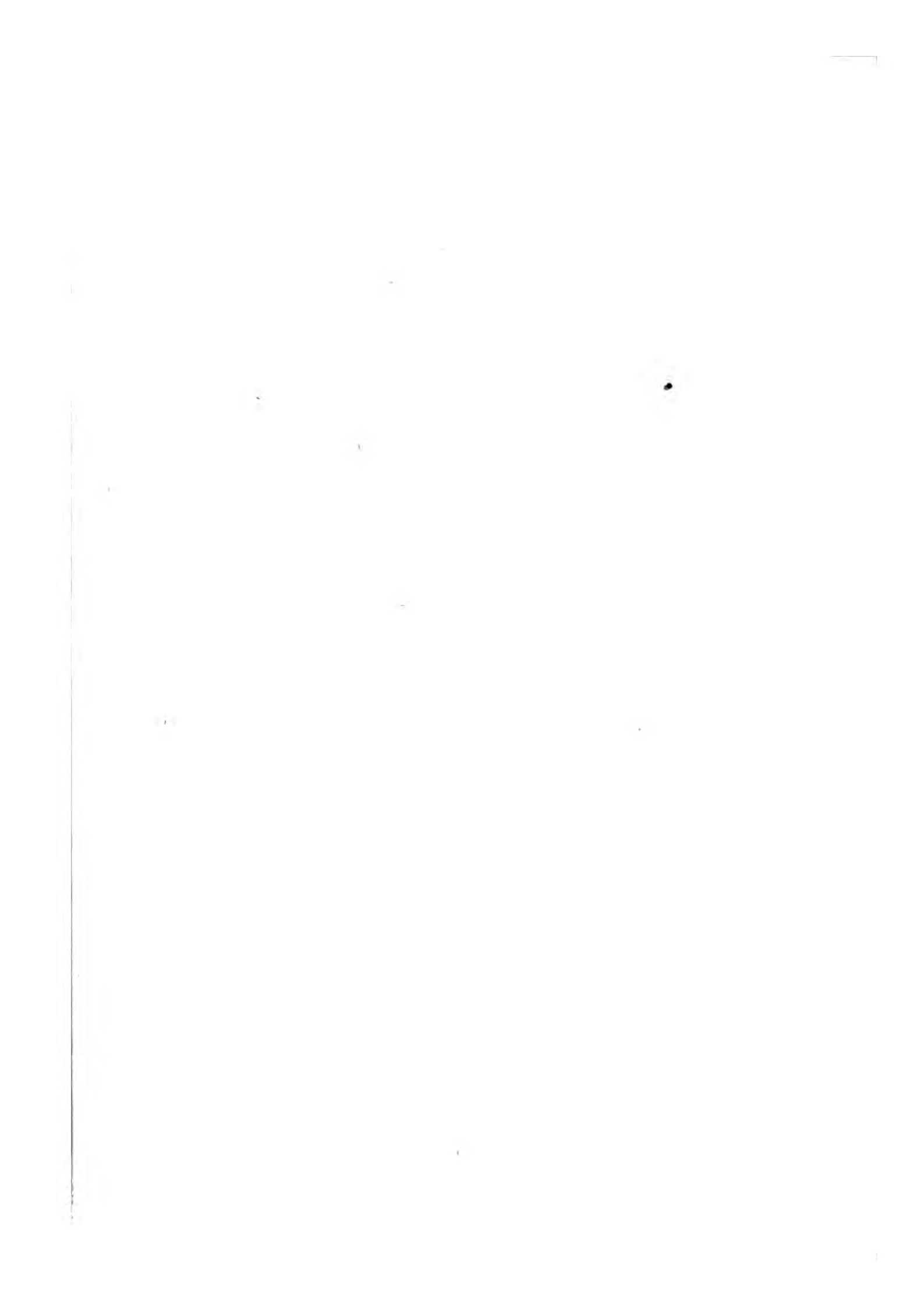
- ne imaj mišljen'je, ženo, svita luda ;
 bolizni i truda bog će te slobodit, 755
 ako bižeć bluda pravo budeš hodit.
- Neće te dat pobit zlorikim jezikom,
 ni pustit ulovit laže himbom nikom ;
 milostju razlikom hoće te napunit,
 i častju velikom blaženstva ukrunit. 760
- Jošće ću providit mladoga, ki želi
 sam sebi naprudit, spuniv ča bog veli.
 Zakon bo nam veli, da tko žene ine
 ner svoje poželi, jer tim grihom gine.
- Ne stoj gdi počine, ni gledaj kud hodi, 765
 ne sliš' ča začinje, ni ke riči svodi.
 I gdi tance vodi, daleč se ukloni,
 i kad mimo hodi, oči s nje odkloni.
- Vazda se zaslioni od ženske općine,
 na zlo se ne usloni, u kom no su hine. 770
 Jer ako vručine od ženske liposti
 starcem, kim krv stine, zahode u kosti,
 kako će mladosti kon ognja hteć sidit,
 vručé same dosti, vručínu ne imit? 775
 kako će sigur bit, koga mladost vari,
 ako bludom gorit mogli su i stari?
- Pisan naših stvari kanat na stol pridaj
 od božjih oltari i rec': O bože, taj
 prijat tvojih dari pisma se dostojaj,
 ki vladaš sve stvari, privedi nas u raj. 780

763 nam] u rkp. ne

(U rukopisu, iz kojega je ovdje preštampana Marulićeva Susana, ima pored teksta sa strane nekoliko kratkih tumačenja, koja je, sudeći po starom izdanju od Judite, sam pisac dodao. Ovdje je izvadjeno nekoliko znatnijih dodataka.)

- St. 25 Susane lipost.
 " 45 Susane dobrota.
 " 69 stan Joakimov.
 " 83 vrtal Joakina.
 " 122 berilji: drazi kameni, žuti i svitli, prozračni.
 " 140 duša pravdena prilična je vrtlu Joakimovu.
 " 163 starci zamiriše Susanu.
 " 200 starci idoše u vrtal i naskočiše Susanu.
 " 269 starac raskoša i objist.
 " 279 objist potiče na grih.
 " 292 starci lagaše na Susanu.
 " 335 starci govore puku pri ner dojde Susana.
 " 357 dojde Susana s mužem i rodnom na sud.
 " 374 starci na Susanu ruke staviv, govoriše prid pukom.
 " 399 Susana osujena tuži bogu.
 " 418 blaženi progonjeni za pravdu.
 " 433 Joakin tuži na nepravdu pak Susani govori.
 " 540 Daniel ditić sudi starce.
 " 544 Daniel uzroči puk.
 " 554 Daniel sede na sud.
 " 565 Daniel razlučiv starce, govori prvomu.
 " 587 Daniel govori drugomu.
 " 615 starce osudiše.
 " 637 starce svezaše i povedoše i pobiše kamenjem.
 " 663 čuvaj se drugih ozloglasiti.
 " 668 čuvaj se laže.
 " 669 Jeci: ovo je bio učenik Eližeja proroka, ki laga za skupost dojde na-nj guba.

UREHE DUHOVNE. DOBRI NAUCI. STUMAČEN'JE KATA.
LIPO PRIGOVARAN'JE RAZUMA I ČLOVIKA. SVIT JE TA-
ŠĆINA. SUPROTIVA SLASTI OD BLAGA.

Urehe duhovne.

O dušo, ka želiš k bogu poiti u raj,
da se tuj veseliš, ostaviv život saj,
ki je pun nevolje, pun svake toraje,
u kom, ča je bolje, toga pri nestaje:
tebi je od potrebe grihe ostaviti, 5
ter ke no ne gibe, urehe spraviti.
Ureš' se na svitu dokla si u tilu,
odij se u svitu, ne ružnu, da cilu.
Posli ćeš iskati odiću tu zaman,
ne ć' ju moć imati, ča je vridno u dan, 10
tere ćeš sad ostat, kako no ke htiše
tad uli kupovat, kada ga jur ne biše:
svitila ugašena u rukah imahu,
za to zatvorena vrata nahojahu;
klapati ne prudi, plačne ostaše van, 15
tako t' vazda udi vrime gubit i dan.
Poni ne upusti vrimenta ni hipa,
koga t' bog dopusti, da se činiš lipa;
lipa se učini, virom se reseći,
tere se ne hini, inamo bludeći. 20
Lipa ćeš virom bit, ako dila sveta
s virom budeš činit, inako si speta.
Jer se mrtva zove onaj, viruj, vira,
ke dilo ne slove, ke slove nevira.
Urehu ufan'ja vazmi još na sebi, 25
ko goranja stan'ja pripravit će tebi;
stanovito ufa] u božju dobrotu,
ter ćeš imit u raj vikovnju svitlost tu.

1 k bogu] u rkp. g bogu 10 može biti ne ć' u noć 28 svitlost tu]
može biti svitlotu

Da zaman ufaju, ki no li zlo čine, od zla se ne kaju, a dobro imat mne ; kaj' se poni oda zla, ter u boga ufaj, ter će te oda tla dvignut gori u raj.	30
Sa svim srcem ljubi boga, pametju svom, njemu ne zagrubi ni još misal'ju tvom. Prijaznuj iskrnjih kako no sam sebe, misleći, da i njih bog stvori i tebe.	35
Jedan je stvorac svih, odkupitelj jedan, ki će dobrih i zlih sudit na sudnji dan. Ljubi svak človika, ne njega zgrišen'je ; želeć grihu lika da steče smiljen'je.	40
Rih ti tri kriposti duhovna rešen'ja, kim tvojoj liposti umnožaš hvaljen'ja ; još ću t' reć četire, ke ćeš k njim priložit, ter ćeš, ka ne umire, hvale dostojan bit.	45
Prva ti jest mudrost, ka će te naučit ostaviti ludost i zla se odučit ; zla se vazda čuvat, a dobru nastojat, na zlo dilo pljuvat, a k dobru se pojat.	50
Druga je, ka slove, gdi su dobri ljudi, ča se pravda zove, jer pravo sve sudi ; i ča se pristoji komu, to mu daje, a ča ne pristoji, nikomur ne daje.	55
Treta ti jest jakost, ka jako podnosi protivšćin svih teškost, sam' se ne uznosi ; trpeći sve, na svem bogu zahvaljuje, sama sebe u svem moćno ponižuje.	60
Četvrta jest razbor, ki u svako doba onako tvori tvor, kako se podoba ; ne hvali zališnja, da sridu držeći, dostojna je vičnja blaženstva doseći.	65
S timi napravami, dušo, hoćeš pojti na nebo slavnimi, a zemlju su ojti ; vrata t' otvorena bit će sa svaku stran, da k bogu urešena prideš u rajski stan.	
Izajt će pram tebi družba svetih i stat,	65

36 i njih] u rkp. i inih 48 k dobru] u rkp. g dobru 58 onako tvori
tvor] u rkp. čini se pogrj. ono je oni stvor 64 k bogu] g bogu

- ter će te svak k sebi redom po redom zvat.
 O koliku radost oćutit ćeš tada,
 kad svih svetih dragost reče: „Hod' k nam sada.“
 Otcí će sveti rit: „U koru našem stan',
 „jer viru hoti imit, ka bi od nas počan.“ 70
 Proroci će te zvat, jer s' ufan'je imila,
 reć' će ti: „Smit ćeš stat, jer s' s nami ufala.“
 Reć' će t' apostoli: „Ostan' z družbom ovom
 „prid božjem pristoli, jere goriš ljubvom.“
 Reći će t' naućitelji: „Jer s' mudrost imila,
 „nam si sad u želji, da bi tuj pribila.“ 75
 Mućenici k sebi zvat će te u radost,
 ugledav na nebi ustrpljen'ja jakost.
 Pape i biskupi reć' će t': „Tuj pribudi,
 „jere ne odstupi od pravdenih ćudi.“ 80
 Spovidnici sveti i ćisti i divi
 htit će te vazeti, jer s razborom živi.
 Tako svi zovući, hoće t' se radovat,
 da u raj slovući s njimi ćeš stanovat,
 u blaženstvo onoj, ko s' izreć ne more, 85
 koga nam se dostoj' dat bog, ki sve more.
 Pokla je poni dan, urehe tej naše
 stavljati ne pristan', a grihe vrz' za se;
 jere će dojtí noć i smrt, kad nitkore
 ne bude veće moć ćiniti pokore, 90
 da samo čekati odluku, ku će dat
 bog, kada će stati na sud i mrtvih zvat.
 Toj, dušo, razmišljaj ter ćeš se uklonit
 griha; da ne ostaj svako dobro ćinit,
 koliko mož, umiš, dokla vrime imaš, 95
 jere konac, ne viš kad će bit, ki čekaš.
 Za to li vazda stoj pripravna, ter će t' dat
 bog vikovnji pokoj, z bogom ćeš vazda stat.
 Z bogom ćeš s' radovat i s an'jeli pojuć
 ime njega ćtovat, ki no je svemoguć. 100

100 ćtovat] u rkp. štovat.

Dobri nauci.

Kralju plemeniti, koji svaka stvori,
milost nam poda ti, kad nam raj otvori ;
jer iz raja tada izagnani bismo,
zapovidi kada tvoje pristupismo.
Prvoga človika, koga na svit stvori 5
u počalo vika, svim nam raj zatvori ;
veće ne bihomo u božjoj milosti,
dila nimihomo vikovnje svitlosti.
Ki bihu dostojni raja vičnje slasti,
svi biše podložni d'javalskoj oblasti. 10
Slavni naš stvoritelj, vičnjega otca sin,
svih nas odkupitelj, ter svemu gospodin,
milosrd'je svoje od nas ne zakrati ;
koji svuda slove, grihe naše prati
od otca bi poslan ; rad naše ljubavi 15
ostaviv rajski stan, smrti nas izbavi.
Sam sebi ne prosti, grišnikom se prida,
porugan bi dosti, gorku muku prija.
Ka stupu vežući, moćno ga fruštaše,
za bradu skubući, obraz popljuvaše, 20
i svakom vašćinom porugan mnogo bi,
ter krvju prisvetom vas narod odkupi ;
radi zlobe naše, ka bi Adamov grih,
na križu izdaše, smrtju odkupi svih,
kako se dostoja s nebes doli priti, 25
s višnjega pristol'ja, za narod umriti.
Molimo, usliši, zlobe nam odpusti,
grišnih nas utiši, milost nam dopusti,
počteno hoditi da bismo umili,

26 višnjega] u rkp. vičnjega 29 počteno] u rkp. pošteno.

u svem ugoditi tebi, bože mili. 30
 Sve naše želin'je u tebi stavimo,
 hudo pohotin'je sa svim ostavimo;
 svom moćju ljubeći u svem te iskati,
 jazikom hvaleći nigdar ne pristati,
 ter sva naša dila da budu podobna, 35
 bože, tebi, mila i vele ugodna.
 Nu se pripravite, sluge svita sega,
 zlobe ostavite, ter hvalite njega,
 boga svemogoga, svake stvari stvorca,
 kralja nebeskoga, kojemu ni konca. 40
 On se ima slaviti svrhu svega sa svim.
 ufan'je u-nj stavit, ter ljubiti nada svim,
 Tko želi prijati od njega milosti,
 tere uživati nebeske svitlosti,
 čuvaj se hudih dil, ter svake tašćine, 45
 ako ć' imiti dil vikovnje bašćine;
 nemoj uživati sega svita slasti,
 ako ć' s' učuvati paklene propasti.
 Svit hoće lahćinu, ter išće velu vlast;
 ki ljube tašćinu, izgube božju slast. 50
 Dobrom se obita onim, ki ga ljube,
 pak se zlom izvrti, božju milost gube.
 Tko bi svitu u svem hotio zgoditi,
 najti će se hinjen, malo će dobiti;
 jer stvari velike saj svit nam obita, 55
 tere slasti nike, u kih nas zaplita;
 ter ljudi priprosti u svemu zdivjaju,
 u kih ni kriposti, jere ga ne znaju;
 ter u njem stavljaju sve svoje blaženstvo,
 boga ostavljaju i vičnje kraljestvo; 60
 ter samo jedan hip podložiti ne mogu
 svoj on smrdeći kip, poslužiti bogu,
 ner svake vašćine puna vru usta njih,
 himbe ter vašćine vazda su dila svih;
 jer ne budu mniti, da jim mnogo ude 65
 tašće govoriti, tere misli hude.
 Manen je tere slip i nima razloga,
 tko ljubi ovi kip veće nego boga.

- Ludost je velika i škoda još mnoga
ljubiti človika veće nego boga. 70
- Samo j' bog svemogi, ki je sva istina,
a svit ov hudobni himba ter taščina.
Jere je vas ov svit i njegova slava
kako no jedan cvit, al jutrinja trava:
cvit brzo povene, kada mu pripeče, 75
a slava obene, kad sunce isteče.
Za to ne ljubimo, koja brzo minu;
vikovnja išćimo, ka nigdar ne ginu.
Svitovno vesel'je i njegovu radost
zapade dresel'je, bolizan ter žalost. 80
Kruta se je čudit, misleći u sebi,
da ov himbeni svit pritegnu sve k sebi,
ne samo svitovne, koji mu su sluge,
da još i redovne: za to mi su tuge,
za to se čudeći veće krat svist moja, 85
bolizan čuteći, ne imam pokoja;
videći pogibil vas ov svit ki travi,
da sad ni, tko bi bil, ki drži put pravi.
Zloba privelika, ter svaka zla dila,
od počela svita nisu taka bila, 90
ka su sad nastala: himba, ne bi vire,
ni zala ostala, kojim ne bi mire.
Vira je smanjkala, pravda izginula,
zloba abundala, ljubav ostinula;
brat brata ne ljubi, ni drug svoga druga, 95
da prija obrubi, još se njim naruga.
Priatelj se kaže veći nego ini,
dokle ča izlaže, ali ga ohini.
Dobru volju kaže, da ga virno ljubi,
ter ga ričju maže, a misal'ju gubi. 100
A kad ga ohini, sebi slavu daje,
razuman se čini da vele poznaje.
Ča prudi himben um, bratjo moja mila,
ali zloćud razum, gdi ni dobra dila?
Razuman se broji, da je vidit priprost; 105
ki se boga boji, to je prava kripost.

71 samo j' bog] u rkp. samo bog 81 se je čudit] u rkp. se počudit

Razuman je oni, dila hvale njega,
 u komu himbe ni; ljubi iskrnjega,
 ne scini se veći, ča bi priko mire,
 ne će ludo reći, u čem mu zamire; 110
 vazda pri procini, ča ni drago njemu;
 nepravde ne čini svomu iskrnjemu.
 To su dila sveta, takov je bogu drag,
 a ne on, ki smeta, da bi znal, kako vrag;
 jer ki su razumni i u zlo zloćudi, 115
 za-č je lud, a ne mni, veće sebi hudi.
 Jere ne ljubimo svoga iskrnjega,
 nebeska gubimo i slavu vičnjega;
 cića zlobe naše i grihov brimena,
 zla nam se zajaše i trudna vrimena. 120
 Tko brata ne ljubi, hodi u tamnosti,
 božju milost gubi, ne ima svitlosti;
 da još ča je gore, da ga nenavidi,
 progoneć ča more, ne će da ga vidi:
 ako ga gdi stane, smuti se brzo vas, 125
 ter ga pozri s strane, kako no ljuti pas;
 „Zdrav bud!“ ne će reći, projde tamo muče,
 u sebi režeći, očima povučē.
 Ni listo jedan sam, mnozi tako čine,
 još kojih ja sad znam, ki se vele scine. — 130
 Izgibe pravi mir, ljubavi ni sada,
 ja ga ne znam nigdir, vržen je nazada.
 Pravde tvoje, bože, na svit sada ne bi,
 zloba sve primože i podloži sebi.
 Čudeć se tomu ja veće nere mogu, 135
 da ne bi ufan'ja, ner samo u bogu.
 Jer ča god obajdoh od moje mladosti,
 nigdire ne najdoh, gdi ni zavidosti.
 Misal'ju obidoh i jošće obhodim
 mista, li ne najdoh, gdi je ne nahodim. 140
 Od svita sve strane, gradi tere sela,
 vazdi ima stane, vas svit je posela.
 Gradom se ne čudim, to ni čudno bilo,
 ni na sela tužim, vazda je to bilo;
 ner stan'ja redovnih, to mi je jad vekši, 145

gdi najti pokoj mnih, sigurno utekši:
 vazda svoje volje, tere zla hotinstva,
 nesklada dovolje, a malo jedinstva.
 Za to me jad steže; prvo ću znam reći,
 nepravda naleže, ni se gdi uteći 150
 ni svitu, ni redu, razmi bogu samo;
 nazad bo sad gredu u njem mnozi, znamo.
 U njem mnozi stoje, ne dušu da pasu,
 ner put da razgoje, ter tilo raspasu. 155
 Odluku nimaju služiti bogu virno,
 ner last da uživaju, ter da jim je mirno.
 A posluhu ne će dobrih dil nauku,
 da nastoje veće na svoju odluku.
 Nimaju hotin'ja, saj svit da potlače,
 luda poželin'ja radi, jer jih slače. 160
 Reda svitu nose, dobrih dil priliku,
 a vazda s' uznose u slavu veliku.
 Ča se ne priklada svetomu redu njih,
 da svit njimi vlada, ter hini mnogo svih;
 ter se budu mnili razumni dovolje, 165
 ne bi upustili nigdar svoje volje.
 Bude jih hiniti niko ludo mnin'je,
 da jim je spuniti svoje poželin'je;
 tere budu mniti svoju volju stekši,
 da ne more biti od njih nitkor vekši. 170
 Visoko se dvižu na pohvale steći,
 ter se više sižu ner mogu izreći;
 tere se prihine i rado privare,
 ki se sami scine i u svem se slave.
 Jedan, dva ne samo, da znam da su mnozi, 175
 slave se, toj znamo, prem da su ubozi;
 a svi smo ubozi na svitovnom stan'ju,
 ter vele nebozi u svem putovan'ju.
 Ako se druzi mne tolike kriposti,
 ter se sami scine dostojni milosti, 180
 ter u dila tuja često s' ukladaju,
 u sebi pokoja nigdare nimaju:
 sebe ne svidamo, da smo bolji, mneći,

druzih zamiramo, često jih sudeći.	
Za-č jazik ne muči, srce se nadima,	185
svemu nas zlu uči, za-č razloga nima.	
Srce bo hudobno razumom podvraća,	
sumnji nepodobno, sve na zlo obraća.	
Ča se tebi brine, nevoljniče hudi,	
kad ni tvoje brime i tebi ne udi?	190
Jazika potišći, nemoj to usati,	
ča te ne utišći, ne čin' se ni znati ;	
siluj se podniti, ča čuješ; ne glasi,	
nigdar njih neriti; ča moreš, ugasi.	
Prem da je zločinac pun svake zle ćudi,	195
ne zna mu se konac, li ti ga ne sudi.	
Meni se tako mni, da nigdir človika	
na svitu sada ni, koji je prez griha.	
Još človik da čini vazda dobra dila,	
da li još procini, jesu l' bogu mila?	200
Gospodin ako je, tere veli sinjur,	
redovnik tokoje, ne mni, da je sigur.	
U nijedno vrime ne ufaj u dila,	
dokle nosiš brime umrloga tila ;	
li čuvaj smrdeć kip, ki na zlo obraća,	205
jer vele u mal hip pogine sva plaća.	
Redovnik ako si, da si prav, ne scini,	
počtovan prem da si, čuj se, ne prihini ;	
jer da se prociniš, pokoja imit ne ć'	
najt ćeš, da se hiniš, u svem se kripak mneć.	210
Da bismo dostojni tuj kripost imati,	
da bismo se mogli i malo saznati,	
brzo bismo bili, u svemu svršeni,	
zlobe ostavili, svetim pridruženi ;	
da neka govore : pri nas će nestati,	215
nera nitkor more sam sebe poznati.	
Redovnik unest, tih, svaki ima biti,	
pripravan opakih dobro naučiti,	
ne ričju mažući, da ga ljudi hvale,	
ner dilom kažući, pustiv ćudi zale.	220
Jer ki ričju mažu, a dilom ne čine,	

tašću slavu kažu, sami sobom hine.
 Redovnik bo svaki ima se čuvati,
 kako boжник jaki hrabro se rvati,
 srce čuvajući od svake taščine, 225
 usta stiskajući da ga ne ovaščine.
 Sve kriposti kažu, od ust ča se čuje;
 iznutrnja ka su, jazyk svidokuje.
 Jer ne bi zaisto ništor, ča je hudo,
 buduć srce čisto, jazyk rekal ludo. 230
 Jazyk je zlo udo, ako se ne skrati,
 kaže srce ludo, zaman vrime trati.
 Grubo je viditi, redovnik sa svima,
 dug jazyk imiti, ki razbora nima.
 Izvršno divica, boga ka je obrala 235
 za svoga nevistca, ter mu divstvo dala:
 tiha biti ima tere umiljena,
 srditi se nima, još da bi cviljena.
 Dobri mir, jedinstvo ljube umiljeni,
 prez koga no divstvo ugodno bogu ni; 240
 dobri mir, jedinstvo, ča je boga bliže,
 ne manje ner divstvo, k nebu gori dviže.
 Človik svojevoljan, srdit ter svojeglav,
 vazda je nevoljan, i reži kako lav;
 vazda je okošljiv, ter nemiran tokoj, 245
 i rad bi, da je živ, ni nigdar s njim pokoj.
 Oholost njim vlada, ne će pustit volje,
 u sve se uklada, sve mni da zna bolje.
 A tko god se dviže u d'javlju oholast,
 raja ne dostiže, zanere u propast. 250
 Poniž' se sam vele, tko će priti gori,
 gdi no se vesele svi blaženi zbori.
 Jer ništar ne prudi na svitu živiti,
 tko god se ne trudi sebe ponižiti.
 Ne mraz' se s človikom, ne mlati sve usti, 255
 ni sici jazykom, svaka bogu pusti.
 Človik nenavidljiv na svakoga reži,
 kako pas ujidljiv, ujisti kad preži.
 Tko vele govori, ritko je prez laže,

listo jazik mori, tašću pamet kaže. 260
 Vele ne capari, još da te za bolje,
 prem da ti ča pari, reć budi dovolje.
 Ča ću već govorit, znate, moji drazi,
 jazik nerazborit svakomu se mrazi.
 I bogat i ubog svak stisni jazika, 265
 da nas ukloni bog ognjena plamika.
 Svak ljubi dobri mir, izvrsno redovni,
 prez kojega nigdir nijedno dobro ni.
 Gospodar prem da si, ali starišina,
 veće krat podnesi, pokriv se ušima. 270
 Prem da se kad zgodi ka godi mala stvar,
 da t' se ne ugodu, za to ne dviži kar.
 Spomeni se ča si, znaj da s' male vrli,
 mlohav človik da si i jošće umrli.
 Prem da si ti veći, veći se ne čini, 275
 kad god ćeš ča reći, vazda pri procini.
 Jer nagla besida prijazan svu gubi,
 svakomu prisida, nitkor ju ne ljubi.
 Potiho nauči mlajših, da te čtuju,
 a vele ne bući okol njih, da čuju. 280
 S mala se ne mrazi, njih tomu ne uči,
 z blidimi obrazi da povlače oči.
 Tvoj nauk obsluže dobra ti hoteći,
 a ne da se tuže po stagnah hodeći.
 Vesel ćeš biti vas, mlajši da te čtuju 285
 i kad tvoj takov glas ina mista čuju.
 Ako li ne haja pustit svoju volju,
 pak čin' da se kaja, trpeći nevolju.
 Neposluh počalo nemira, nesklada,
 od kuda svako zlo ishodi i svada. 290
 Gdi more mir biti, rec' mi, ja te molju,
 kad počne činiti svaki svoju volju?
 Tko posluhu ne će, ni sliša nauk svet,
 raja se odmeće, d'javljom je uzom spet.
 Za to ki poslušáš, svoju volju poskrat', 295
 ne čini da skučáš, da t' se reče sto krat.
 Ustan' se veselo, prem da te ni volja,

proteci sve selo i vrhe i polja.
 Imaj škinu ošlju, nosi svako brime,
 hodi kud te pošlju, ko god bude vrime. 300
 Ne bud' ti za to trud, ni teška stvar nika,
 bit će ti mnogi prud i plaća velika.
 Bogu ćeš zgoditi, a pak starišini,
 još će te ljubiti ostali svi ini.
 Prem da bi ti kopal, trudom se rijući, 305
 drugi puhom popal, vazdan se grijući,
 da te ne zlovolji tvoje teže brime,
 to znaš, ki su bolji, da ne gube vrime.
 Da pri se poteže truditi smrdeć kip
 onim ča je teže, pokoja ne će hip. 310
 Gdi more to biti, ne znaš li nebore,
 prez truda dobiti ništar se ne more.
 Ne bud' lin ali gluh, ča t' vele, obsluži,
 vazda sveti posluh s vesel'jem uzdrži;
 posluh bo je mati duhovne liposti, 315
 po njem mož' imati ostale kriposti.
 Kripost je posluh sam, nada sve ostale,
 za-č rekoh? jere znam, svi ga sveti hvale.
 Počtuj starišine, koliko s' uzmožan,
 i ostale ine, svim budi podložan. 320
 Ako te posviste, kad bi u čem fali',
 k nebu ti put čiste, kruto jim zahvali.
 Ne ričmaj po vele, pričati se nemoj,
 čini, ča ti vele, boga se nad sve boj.
 Ki se boga boje, taščine sve tlače, 325
 put svoju ne goje, u grih se ne slače.
 Blažen človik, komu podan je božji strah,
 u svem dilu svomu pomišlja da je prah.
 Pusti svoje volje, trpi cića boga,
 još dušu t' nevolje, da plaća je mnoga. 330
 Da se staviš na to, vas ov svit obajti,
 ne trudi se za to, pokoja ne ć najti.
 Ako želiš pokoj, ter da ti je mirno,
 vazda u svem nastoj služit bogu virno.
 To su sveta dila, ne pust' jih nigdar hip, 335

ka su bogu mila, ne samo počten kip.
 Divstvo njih ne prudi, ki siju nesklade,
 tko se često srdi tere dviže svade;
 još ništar ne prudi, prem da je počten kip,
 tko misal'ju bludi svaki čas tere hip. 340
 Cié vičnje bašćine misal'ju ne travi,
 pusti sve tašćine, uzdrži put pravi.
 Čin' dobro, ne pristaj, kad ne moreš znati
 dan, uru ni hip taj, kad će te zazvati.
 Ne znaš, kad će priti strašne smrti vrime, 345
 tere ćeš poniti samo grihov brime,
 koga se otresti nigdar ne ćeš moći,
 da teže će resti sve dni tere noći.
 Smrti smo podložni i svakomu grihu,
 i malo uzmožni, dokle smo u kipu. 350
 Smrt bo hodi srdeć, ništar ne razbira,
 tilo ojde smrdeć, z dušom ga rastira.
 Brzo hoće priti primnoga nje sila,
 ne će dat poniti ništar, nego dila,
 kih se ne ustavlja, da brzo prohodi, 355
 z dilom nas odpravlja, u kih nas nahodi.
 Tko bi stavil svu moć, zamani se trudi,
 molit će dan i noć, ništar mu ne prudi.
 Za to se ne trudi nitko ju moliti,
 za-č ništar ne prudi, svih nas ć' umoriti. 360
 Vas svit da bi dala i jošće toliko,
 ne bi nas čekala samo jedno lito.
 U daleče strane brzo nas zaprati,
 iz koga nigdare nitkor se ne vrati.
 Tko god tamo pojde, vratiti se ne će, 365
 simo k nam ne dojde, ni se zna za-nj veće.
 Ne moremo znati, u kom je mistu stan,
 gdi će pribivati, gdi li je njegov stan.
 Ako l' ne viruješ da će vrime priti,
 ter za to viluješ, ne mneći umriti: 370
 spomen' se, ki bihu u pridnja vrimena,
 kih mnogo slovihu na svitu imena;

336, 339 počten] *rkp.* pošten 345 kad će] u *rkp.* kad tie, može biti
 kad ti je? 355 kih] *može biti* u kih?

kralji počtovani, ter veli cesari,
 gospoda, svi znani u velikoj slavi,
 gradi tere župe pod sobom imahu, 375
 viteze ter sluge, ki jim se klanjahu.
 Svak jim se klanjaše, i bogat i ubog,
 tako jim se mnjaše, da oni bihu bog;
 blaga ka imiše, uzmožna moja moć
 izreći ne biše, misleći dan i noć. 380
 Turne narešene, prilipe polače,
 od mnoge višine prostrane palače;
 odića njih biše panador ter svila,
 i na koga htiše, mogaše njih sila.
 U svakih gojšćinah život provojahu, 385
 ležeć na perinah, smrdeć kip gojahu.
 Taj plemen'jem slovuć, te slave doseže,
 u toliko moguć, vas svit sebi seže;
 da li kad smrt pride, na prišu pojdoše,
 njih slava otide, kraljestvo ojdoše. 390
 Blago, ko imiše i vitezi moći,
 uzmožni ne biše njih tada pomoći.
 Smrt pride srdeći, njih moći skratiti,
 osta kip smrdeći, u prah se obrati.
 A sada blaga njih drugi uživaju, 395
 tere veće za njih pomnje ne imaju.
 Od njih sada muče, za njih se ne čuje,
 njih slava primučē, nitkor jih ne čtuje.
 Jošće svi ostali, na sem svitu ki su
 u raskošah stali, recite mi: gdi su? 400
 Tako imi bivši skoro i ne biti,
 svaka ostavivši, li tribi je iti.
 Moguć da je brojen, svita slavu steče,
 nitkor na svit rojen smrti ne uteče.
 Ni biži, ni se krij, ne mož se ukriti, 405
 priprav' se, ča mož prij, ne znaš kad će priti.
 Jere ja da bih znal, da ću se vratiti,
 vas svit bih obagnal, da mi ni umriti,
 jošće z bose noge, vele dobre volje,
 trpeć trude mnoge i svake nevolje. 410

Nimam tugu veću, uteći ne mogu ;
 za to bižat ne ću, hvala budi bogu.
 Svak čas jošće nadam, uteć, znam, ne mogu ;
 svih podloži Adam, kad sagriši bogu.
 Gdi su majke naše, kamo l' otci biše, 415 —
 ki nas na svit daše i s trudom hraniše ?
 Jošće se spomeni, kamo brati mili,
 kih sada veće ni, a nigda su bili ?
 kamo l' naš rod ini, ali ostali puk,
 kih mladost prihini ? budi nam za nauk. 420
 Ne reci: sad sam zdrav, smrti se ne bojim,
 mlad, jaki, kako lav, moj život dug brojim ;
 da se ne privariš, čuj se, ja te molju,
 u tom vele traviš, dajuć tilu volju.
 Smrt je čudne moći, ke nitko veće ni, 425
 njoj su mrkle noći svitle kako i dni.
 Priti će, neka viš, ob dan ali ob noć,
 vrime, koje ne mniš, skratiti tvoju moć.
 Mladost te ne ote, ni lipost velika
 od gorke smrti te, ni snaga tolika ; 430
 ni otac, ni mati. Ne znaš li nebore,
 tada t' pomoć dati nitkore ne more ?
 ni hćere, ni sini, ni vas rod ostali,
 prijatelji i ini, svi tot' da bi stali,
 moći će skratiti snagu, u ku uzdaš, 435
 tebe zapratiti u stan'ja, ka ne znaš.
 Da bi t' se vratiti, ne bi te grih slačil,
 ni ludo tratiti vrime, ko s' naučil.
 Uvik ćeš plakati vrime, ko s' izgubil,
 ko ludo potрати, na svit dokla si bil. 440
 Smrt nigdar ne stane, dan i noć putuje,
 u ke dojde stane, vazdi gospoduje ;
 gdi godire dojde, u grade i sela,
 vazdi plača ojde, ostanu dresela.
 Kolike majčice ojde uhiljene, 445
 ali sirotice mlade rascviljene !
 Za sinke bi dale, da bi kako moći,
 ča god bi imale, da bi jih pomoći.
 Još veće, jedini u majke sam gdi je,

gdi nitkor veće ni, komu se nadije. 450
 Da li smrt ne gleda ni stara, ni mlada,
 počekat već ne da, da li svitom vlada ;
 da bi bil gospodin velike oblasti,
 od svita kralja sin, od najvekše vlasti.
 Da tko joj da oblast? nego ti sam, bože, 455
 da bi tolika vlast, da svaka primože.
 Ne čin' u njoj prirok, ni tebi, bože moj ;
 mi smo tomu uzrok, pristupiv zakon tvoj.
 Na svit ni človika, ni se najti može
 mogućstva tolika, koga smrt ne smože. 460
 Ne pomisli za to, da te ča odkupi,
 ni srebro, ni zlato, koje se nakupi.
 Smrt blagom ne nudi, blago ju ne slaći ;
 hoće, da t' naudi i da te potlači.
 Smrt bo blaga ne će, malo bo je dosti, 465
 ništar nema veće nego suhe kosti.
 Meso je opalo, koža tere šćuti,
 ništar ni ostalo, nere goli žuti.
 Oči joj isplije, osta tilo slipo,
 a vele ti biše naredno i lipo. 470
 Vlasi joj opali, kojih biše dosta,
 vas nje kip ostali vele ti grd osta.
 Himbena mladosti! tašćino velika!
 svega ti bi dosti, kamo tvoja dika? —
 Tko bi te ukobil ob dan ali ob noć, 475
 prem da bi moguć bil, ne bi mogal pomoć.
 Mnogi bi strah imil od tvoga pozora,
 i ne bi prija mnil, da bi bila zora.
 To je lipost naša i naš uljudni kip,
 koji se uznaša tašćinom svaki hip. 480
 Ajme gorka smrti, čudno tvoje dilo,
 gdi ć svaka zatrti, kako da ni bilo ;
 gdi t' ni moć uteći, ni znat, kad će priti,
 ner bolest čuteći, kad počnemo mriti.
 Svim nam je umriti, bratjo moja mila! 485
 znate, da će priti dilom na mirila.

465 hoće] rkp. tko će 467 šćuti] rkp. schiuti 468 žuti] u rkp. xgiuti
 476 ovaj je stih u rkp. ovako napisan vele bi moguć bil da ne bi rad pomoć

Vas svit tvoj da bi bil, ča biti ne more,
 ter sva blaga imil, ča t' prudi nebore?
 Gospodin da si zvan, ča ti će pribiti,
 kad gledaš svaki dan, da ti je umriti? 490
 Gledan je gospodin, u svem slavan dosti,
 ki čini milost svim, pun svake mudrosti;
 a mi smo svi gnjila, tere smrdeći gnoj,
 prazni dobra dila, grihom našim ni broj.
 Ni li naše tilo od nečisti vrića, 495
 ko će biti gnjilo, tere crvom pića?
 Tko će dobro jisti, lipo se ođiti,
 život u objisti, gizdavo hoditi?
 Duh nam će pribiti, gojeći ga lipo,
 kad će skoro biti gluho tere slipo. 500
 Vanka sebe pojdu, ter mi bude žalost,
 misli kad mi dojdu, kamo naša mladost,
 koja brzo projde, kako no i rika,
 za tim starost dojde, ter žalost velika;
 ka lipo cvatiše, kako no žilja cvit, 505
 ter pripravna biše ljubiti ovi svit.
 Nigdar ne smisljaše, da će prit mala moć,
 taščine zbirase svaki dan tere noć;
 a od strane smrti nimaše ni mal strah,
 ka nas će zatrti i obratit u prah. 510
 Nitkor se ne slavi, malo smo uzmožni,
 jere smo svi slabi, ter grihu podložni.
 Dostojno se slave, koji grihe kaju,
 sa svim jih ostave, za ov svit ne haju.
 Da li još sam sebe nitkore ne slavi, 515
 taščine i zlobe sa svima ostavi.
 Jur tvoju ćud prizlu sa svima povrzi,
 uzdrž' pamet triznu, na nepravde mrzi;
 misleći, umriti skoro da nam je svim,
 tere na sud priti, gdi sudi božji sin; 520
 prid kojim se skriti ne će moći nitkor,
 prida-nj je svim priti, noseć griha ukor.
 Ča smo poželili i mislili hudo,
 dilom učinili, ali rekli ludo;
 od dili ne samo, kad budu pitati, 525

i od misli, znamo, razlog ćemo dati,
 prid svim skupom svetih, koji se vesele,
 ter duše blaženih k sebi priti žele.
 Tad naša sva dila ne će bit skrivena,
 ka su kada bila, bit će odkrivena, 530
 kad suditi bude, koga diva rodi,
 i prid njim se skupe od svita narodi.
 Pak strašna bojazan mnoga hoće biti,
 grišnikom oni dan, ku hoće imiti,
 kada se odile od božje svitlosti, 535
 ter pojdu udilje u vičnje tamnosti.
 Gorki će jad biti ter mnoga tužica,
 da ne će viditi veće božja lica,
 Bogu neharnici biti će moreni,
 u vičnjoj tamnici uvik zatvoreni: 540
 U tmi vazda stati, ubignut ne će moć,
 dneva ne će znati, bit jim će vazda noć.
 Ni sunčene zrake viditi već ne će,
 da gorčine svake imiti vazda će:
 psi jih će derati tere ljuti vuci, 545
 drakuni žerati u velikoj mucu ;
 zmije jidovite grozno ujidati,
 nigdare ne mnite pokoja imati ;
 neposkoci glusi tere lavi tokoj,
 nečisti zli dusi, ter svaki nepokoj ; 550
 svake ine zledi tere gorke muke,
 vitri, krupe, ledi, ter od ognja buke.
 Nigdar utišen'ja imiti već ne će,
 da gorka tužen'ja, svak čas muke veće,
 sve gorčine tokoj. Ajme, moji drazi! 555
 ki će biti pokoj, stati u vik s vrazi?
 Ne sto, ni tisuć lit, ni jošće toliko
 pamet moja smislit ne more, koliko
 ne mogu zbrojiti, ni izreći veće :
 konca u vik biti nigdar tomu ne će. 560
 Tako bo se vraća, ta će bit pokoj zlih,
 i takova plaća za huda dila njih.
 Ki grihe ne kaju na svit, dokla mogu,
 za dušu ne haju, ni se mole bogu.

Ki blago ljubiše veće nego boga, pomnju ne imiše pomoći uboga.	565
Ki cine odveće, ožurom prodaju, nigdar pravo ne će, krivo miru daju.	---
Lakomi k skuposti pineze ki kupe, kim ne bi svit dosti, vazda veće dupe.	570
Pečalno jih kupiš, nimajuć pokoja, vazda veće žudiš imit jih brez broja.	---
U njih se nahaja njihovo ufan'je, ter se ritko zgaja, da najdu spasen'je.	---
I ki se prisižu za svaku tašćinu, i tako posižu i čine vašćinu.	575
Bogom ki se kune i svetimi tili, i ki se ockvrne nečistimi dili.	---
I ki se obećaše čistoći i redu, zavit ne izdaše; i ti s njimi gredu.	580
Uboštvo obraše tere umiljenstvo, bogu obećaše prikazati divstvo; zavit ne izdavši, meni se ludost mni, sam se obećavši, kada ti sila ni.	---
Ako ć' biti miran, da t' ni škoda veća, budi bogu viran izdat, ča obeća.	585
On te ni na red zval, sam si se podložil, kad se si podvezal, dužnik se s' učinil.	---
Divstvo ki ne cine, cine zavodivstvo; jer zakon rasčine, pakal je njih misto.	590
I ki mir razmeće, s njimi hoće stati, jer nigdire veće ne more pristati; jere u tom stanu u vike vapiju, baju vazda zvanu, skubu, ter se biju.	---
I ki često laže i krivo govore, i još nadolože opako, ča more.	595
Svi će s' pogubiti, govori psalmista, i njih stan'ja biti u vik strašna mista.	---
Tužit će oholi u velikoj mucu, posrnuvši doli, vijuč kako vuci; noseć teško brime sve dni tere noći,	600

578 ockvrne] *rkp.* oskv. 589 zavodivstvo] *u rkp.* xiudifstvo 597 svi
će s' pogubiti] *u rk p.* svih ćeš pogubiti

ne će priti vrime, da će steć pomoći.
 To će bit njih ukor, vazda ih će trti,
 ne će biti nitkor, tko bi jih rasprti.
 Vazda griha huda gorit će plamenom, 605
 i kih pamet luda, slavit se plemenom.
 Izvrsno redovni toga ne spomeni,
 u tom spasen'ja ni, ja scinim po meni.
 Ne čin', da te slaće tašće svita dike,
 cić kih duša plače, vapijuć sve vike. 610
 Ne će t' slavu dati, da si plemenit bil,
 nego će pitati: gdi je, ča si činil?
 Tko godi zna boga, ne slači se u tih,
 pri ljubi uboga, ner želi bogatih.
 Ki večoj oblasti podložit se ne će, 615
 cića oholasti mneći, da zna veće;
 jere svaka oblast od boga bi dana,
 a d'javlja oholast u muke prognana.
 I ki se obećaše na krst svete vire,
 a pak zatajaše boga, ki ne umire; 620
 tamnjaci ter hinci, ubojice, lotri,
 nepomnjivi linci, lašci krivorotni.
 Ki se ne pokaju, ni čine pokore,
 poboljšat ne haju, da živu to gore.
 Rekoh cić ljubavi, jer bih rad dobra svim, 625
 zla me bog izbavi, izvrsno redovnim.
 Ki zbirate tance, redovnici moji,
 ter spivate kance, vi ste slipih voji.
 Ne samo zbirati ne pristoji se nam,
 ni jih obzirati; toj rekoh, jere znam. 630
 Tance ne vodite, ne spivajte pisni,
 unesto hodite, a ne kako bisni.
 Ne općite svite, oholost ke stiču,
 ali svilne kite, na grih ke potiču:
 postolce žentile, lipo izrezane, 635
 košuljice bile, svilom priplitane;
 jere je taščina, očito to viju,
 redovnim vaščina, ki se tim odiju.
 Svitom se odijte, ka redu pristoji,
 unesto hodite, jer vami svit stoji. 640

Ne činite trge, ne kupite zlato,
 pravi božje sluge vazda mrže na to.
 Ki blagu nastoje, puni su čudi zle,
 u brizi sve stoje, o dobru ne misle.
 Pečalan život jih trudi, ter nevolje, 645
 sva blaga da bi njih, ne bi njim dovolje.
 Ritko se spominju, da jim je umriti,
 hotin'je imiju svakoga odriti;
 užure čineći ubozim svim dosti,
 ludih jih scineći, grizući jim kosti: 650
 potrebe njih znaju, ubošta, nemoći,
 pomnje ne imaju cić boga pomoći.
 Ne samo ubozih da ne će pomoći,
 da pri njih nebozih žele odnemoći.
 Ostavite jure, bratja! moji drazi! 655
 ne čin'te užure, ponit vas će vrazi.
 Milosrd'je imaj vazda na uboga,
 pomoć mu ku god daj, učin' cića boga.
 On ti će platiti, prem ako i ne mniš,
 i dobrom vratiti veće, ner učiniš. 660
 Sa svim se pripravi, pogrdi svit ovi,
 da te ne privari, kada te rastavi.
 Nitkor na svit ni bil, ki je svitu služil,
 da ni žalost imil, i pak se na-nj tužil.
 Ča ov svit obeća, u tom ufan'ja ni, 665
 pak je žalost veća, kad stratiš zaman dni.
 Koje vrime projde, već se ne povrati;
 tim vičnji plač dojde, ki ga ludo strati.
 Ča nam prude dike, al svita radosti,
 cić kojih sve vike trpit će žalosti? 670
 Za to, bratjo mila! smišljajmo smrti dan,
 pustimo zla dila, bog je milosrdan.
 Njega milosrd'je svi možemo steći,
 pripravno vazda je, svim nam dobra hteći.
 Nijedan ni grih ta, ni je toko velik, 675
 da božja dobrota ne će mu dati lik.
 Ta se grih ne prašća, ni se smrsit more,
 tko tuje ne vraća, ni prude pokore;

673 svi možemo steći] u rkp. izi mogu steći

tuja ne ugrabi, ni tokoj poželi,
 u blagdan ne rabi: bog nam tako veli. 680
 Mnozim dike budu, kad priuzmu koga,
 jer himbom dobudu, ne boje se boga;
 jere ne pomisle, da li bog svaka vi,
 on ti zna čudi zle, ništar mu otaj ni;
 sva mu su očita, i on ti zna svaka, 685
 njemu ni skrovita ni misal opaka.
 Pokle bog svaka zna i oni svaka vi,
 tko smi činit zala, ali reći ča ni?
 Bogom ne prisiži, ni svetih imenom,
 ni tujega posiži, platit ćeš s vrimenom. 690
 Nigdar zlo ne odvrati svomu iskrnjemu,
 bog da t' moć ne skrati, a milost da njemu.
 Da te kruto smetu, pusti cića boga,
 ne učin' osvetu, prem da bi i moga'.
 Zaman je prositi, da bog prosti njemu, 695
 tko ne će prostiti svomu iskrnjemu;
 ništar mu ne prudi, ča se vidi meni,
 svi njegovi trudi bit mu će zamani.
 Kad rečeš: „Otče naš, duge nam odpusti!“
 govoriš ča ne znaš, listo mlatiš usti. 700
 Zlo po se izusti, nebore, a ne mniš,
 ako t' se dopusti molitva, ku činiš!
 Bratu ne ć' da prostiš, još želiš da ga ni:
 spomen' se ča prosiš, ludače maneni!
 Jere bratja svi smo tere sestre mile, 705
 sada na svit ki smo i koje su bile.
 I za to svih molju, mili tere drazi,
 pustite zlu volju, kad vas ka porazi.
 Ljubi dobroćince i još veće boga;
 moli za zloćince, jer je plaća mnoga. 710
 Ne bud' rad sve čuti ni viditi tokoj,
 s česa t' pamet čuti veće krat nepokoj.
 Tuj uzrok u riči pečalan ne budi;
 ča te ne utišći, ča mož pri zabudi.
 Pri sebe ispravi a družih ne muči, 715
 paka na put pravi svakoga nauči.

Pogrditi nemoj svoga iskrnjega,
 sebi se vazda boj, u čem koriš njega.
 Poznaj, da s' slab i ti, zgoditi se more,
 da ćeš na to priti al još i na gore. 720
 U dila se tuja ukkladati ne moj,
 vazda pamet tvoja imiti će pokoj.
 Od zla se odvрати, nepravde ostavi,
 u božjoj dobroti ufan'je postavi;
 jer zaman ufaju, ki goje smrdeć kip, 725
 zla se ne čuvaju, zgrišuju svaki hip.
 Da cić grihov mnoštva ne zgubi ufan'je,
 jer narav božastva prostit pripravna je.
 Još ki su upali nečistimi dili
 a u-nj su ufali, spaseni su bili. 730
 Njega milosrd'je obilno je svuda,
 da l' još pravednije, čuvaj se i suda;
 jer pravden gospodin pravdu skriti ne će,
 a buduć božji sin, koliko pri veće!
 Nego jer poznaje slabosti sve naše, 735
 ter svim slavu daje, koji se rvaše;
 ki se budu riti proti ljutu lavu,
 u pokoj će priti i u vičnju slavu.
 Bog čistoću ljubi ter odluku svetu,
 nečistoću gubi, zlobu grisi spetu. 740
 Srce čisto išće tere poniženo,
 od nas veće nišće ne će blago ino.
 Misto je obeća' svim, ki griha biže,
 gdi je slava veća, kon sebe najbliže;
 da budeš živiti na svit u počten'ju, 745
 proslavljen ćeš biti u vičnjem vesel'ju.
 Ča god ti prihodi, trpi z dobre volje,
 i družih nahodi; vazdi je nevolje.
 Ne mni, da t' ne prude, ali da t' plaća ni,
 bog će t' platit trude, ne će t' bit zamani. 750
 Da te narav uči svaki čas upasti,
 trudi te ter muči, ne moj se pripasti.
 Još da se nadvedeš, nastoj se opriti;
 nere sa svim padeš, pri voli umriti.
 Da bi t' znati dila moja tere ćudi, 755

muka bi ti bila, listo bi se čudi'.
 Nepravda me straši i grih moj svaki dan,
 ljubav božja tiši, jer je milosrdan.
 Mnoga j' slabost moja i zloba velika,
 ner ča ljubav božja ne će smrt grišnika. 760
 Narav me potiče, giblje slabost moja,
 zali duh obtiče, ne da mi pokoja.
 Nevoljne sve strane, sve dni, tere noći,
 kad život nestane, poboljšat ni moći.
 Sa svim da odlučim, život da počinju, 765
 listo se izmučim, dobra ne učinju.
 Prihode rvanje veće ner tribuju,
 a kripost na manje malo napritkuju.
 Još ov himbeni svit, ki je pun nevolje,
 koje sam mnogo sit i trujen dovolje, 770
 jer me veće muči nere je potribno,
 ino me ne uči, ner ča je protivno
 tebi bogu momu, tvoja milost vidi,
 i zakonu tvomu, tvojoj zapovidi.
 Da još ja scineći mala uma moga, 775
 da je grih najveći, ne hajati boga,
 toga ne činiti, ča nam zapovidi,
 grihe ne sciniti, jer on svaka vidi;
 tko mal grih ne haje, ter ništar ne scini,
 ni veli ne haje, kada ga učini. 780
 Nepomnju imiti ka je ludost veća,
 slavu izgubiti, ku je bog obeća'
 svim, ki svit potlače i zla se obrane,
 u grih se ne slače, čistoću uhrane.
 Da ni cina divstva, oholost kim vlada, 785
 gdi ni umiljenstva; komu se priklada
 posluh, umiljenstvo, kriposti sve koren,
 divstvo ter jedinstvo, vičnji raj otvoren.
 Ki to ne uzdrže, ni to žele steći,
 k paklu hrle brže, ne će ga uteći. 790
 Tko jazik ne stiska, oni miru ne će :
 mala stvar utiska, jedinstvo razmeće ;

770 trujen] u rkp. trugien 771 nere je potribno] u rkp. ner je potri-
 bito 786, 787 umilj.] u rkp. h: humilj.

ni sam mir uživa, ni ga drugu daje,
 nigdar ne počiva, u grihu vazda je.
 Blaženi su mirni, ki cić boga trpe, 795
 svakomu su virni, prid neskladom trepe.
 Oholi išće kar, podložit se ne će;
 ne scini nikogar, mni, da zna najveće.
 Scini se još veći nere je uzmožno,
 sve bi htio nadseći, da mu je podložno. 800
 Ča se oholimo, pokle dan ni uru,
 toj znamo i vimo, nimamo siguru?
 Ako sunce zajde, nimamo ufati,
 kad opet izajde, da ćemo dočkati.
 Svake muke prizle, a ove najveće 805
 konac, kada smisle, nigdar bit da ne će:
 duglje govoriti svakoga ne slači,
 ne mneć na to priti, tere njim opači.
 Da ti, ki znaš bolje, nemoj pokuditi,
 slišaj z dobre volje, ne će t' nauditi. 810
 Sam sebi ako si viditi kripostan,
 li ne znaš kakov si, ni u ki priti stan;
 jer te bolje znaju i ke si kriposti,
 ki s tobom užaju, još da su priprosti.
 A ki su sada ti na ov svit nevoljni, 815
 ki se mogu najti sebi zadovoljni?
 Opet se vrativši, od sebe ću reći,
 sve riči skrativši: grišnik sam najveći.
 Grisi moji veli jesu nada svimi,
 ne mogu se izreći, zemlja smrdi njimi, 820
 u kih se nahodim; dostojan nisam ja
 po zemlji da hodim, ni da mi sunce sja;
 jere sam se valja', tvrdo se očišću,
 tajat mi ne valja, tašćih hval ne išću.
 I za to svih molim, vi za me neboga, 825
 tuj ljubav najvolim, da molite boga:
 da me obaruje i od zla odvratu,
 i milost daruje, na prav put obrati,
 kojim ja hodeći pustim svu tašćinu,
 po njem priti moći na vičnju bašćinu, 830
 koju bog obita ljubećim sebe svim,

slasti jih napita i milost daje njim.
 I nas svih veseli i daj nam tuj milost,
 k sebi nas priseli na vikovnju svitlost.

Usliš' me, moj bože, u svaku nevolju, 835
 tva milost sve može, daj mi, ča te molju;
 prez tvoje pomoći ništare ne mogu,
 ni se gdi uteći, nego k tebi bogu.
 Prem da smo neharni i grihom gubavi,
 ti nas zla obrani cić tvoje ljubavi. 840
 Ti tvoj gnjiv utazi, k molbi mojoj pristan',
 milosrd'je skaži, primi nas u tvoj stan:
 u rajske raskoš, gdi se sveti sele,
 ki zla utekoše, a sad se vesele ;
 puni sve kriposti po vik ne pristaju, 845
 jer jih zlo oprosti, hvale ti uzdaju ;
 svak čas u jedinstvu novu pisan poje,
 ki u svetom divstvu dospije dni svoje.
 Da za jedno i mi slaveći dajemo,
 veseleć se s njimi, ter hvale pojemo 850
 tebi, ki nas stvori, u tvoj duh uzdaše,
 pak svim raj otvori, kad na križ izdaše.
 Za to po sve vrime vazda smo držani,
 hvalit tvoje ime cić tvoje ljubavi.
 Tebi se pristoji u svem da si hvaljen, 855
 kim nebo, svit stoji, i sva ka su na njem ;
 jer tvoja čudesa, ne mnju, da mogu seć
 ov svit, ni nebesa, ni sveti gori steć.
 Tebi svi an'jeli, svaki hvale poje,
 i verni na zemlji svi, ki te se boje. 860
 Trojstvu istinomu slava budi vazda,
 trim bogu jednomu, koji svim oblada.
 Otac, sin i duh svet, ti sam bog jedini,
 ki bi za nas propet, drugoga veće ni ;
 ti nas svih umisti, kako tvrdi kamen, 865
 ki se ne pomisti nigdar u vik, amen.

835 ne pristaju] u rkp. ne pristanu 862 trim] u rkp. trin

Marula Marka toj da je složen'je, znaj
ki štiš, bogu za toj hvalu i slavu daj,
a za me moli ga, da me prime k sebi;
tako bud' taj knjiga na spasen'je tebi. 872
Ki pisah pisma sa, tebe ki čtiš molju,
mol' boga, da mi da od skrušen'ja volju,
da jure omekča kameno srce me,
griha brime tešča, dilja molbe tvoje.

Stumačen'je Kata po Marku Marulu S.

I.

*Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
hic tibi praecipue sit pura mente colendus.*

Dušu je bog stvoril na priliku svoju,
za to bi ti imil stavit pomnju tvoju,
da griha ne učiniš; grih ju će ogrdit,
a da dobro živiš, tim će t' blažena bit.

*Plus vigila semper, nec somno deditus esto;
nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.*

Nemoj spat toliko, da veće bdit nastoj, 5
jer span'je veliko grihom daje ogoj;
vrime z blagom gubi, pameti tančinu
debeliju čini, oblama jačinu.

*Virtutem primam esse puta, compescere linguam:
proximus ille Deo, qui scit ratione tacere.*

Prva ti jest kripost, jazik ustezati, 10
i mučan'ja milost u sebi imati;
priličan je k bogu ki s vrimenom muči,
jere po razlogu govorit se uči.

*Sperne repugnando tibi tu contrarius esse;
conveniet nulli, qui secum dissidet ipse.*

Čuvaj se, ne biti sam sebi protivan, 15
kad ćeš govoriti, da lud ne budeš zvan;
ni s nikimre skladan človik, ki liše inih
sobom je neskladan u ričeh i u dilih.

*Si vitam inspicias hominum, si denique mores,
cum culpas alios, nemo sine crimine vivit.*

Mnozi raskladaju družih, a ne vide,
ča sami zgrišaju, jere se ne svide;

ako ć' razgledati ćudi ter činjen'ja,
nikogar ne ć' najti, ki je brez zgrišen'ja. 20

*Quae nocitura tenes, quamvis sint cara, relinque;
utilitas opibus praeponi tempore debet.*

Kad je ča u tebe, ča no ti drago jest,
odvrzi od sebe, ako će t' škodu sajest;
da ča no t' ne udi, a čini t' počten'je,
ono t' draže budi neg blaga stečen'je.

*Constans et lenis, ut res expostulat, esto:
temporibus mores sapiens sine crimine mutat.*

Usilan, milostiv, kako je tribi kad, 25
da nisi bogu kriv, čini, da budeš tad;
čovik bo je mudar, ki ćud svu promini,
kako u koju stvar potriba namini.

*Nil temere uxori de servis crede querenti;
saepe etenim mulier, quem conjux diligit, odit.*

Ne viruj sve ženi, kada tužbe svoje
ćineć reće: „meni zli su sluge tvoje,“ 30
jer se nahaja toj: ki mužu jest ljubak,
i s kim ima pokoj, ženi da je mrzak.

*Cum moneas aliquem, nec se velit ille moneri,
si tibi sit carus, noli desistere coeptis.*

Kada učiš koga, a ne će s' učiti,
ako t' je drag, to ga nemoj zapustiti;
da kako si počal, u dilje ga soli, 35
dokla bude došal, da umi ča koli.

*Contra verbosos noli contendere verbis;
sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.*

Ričmi prigovarar nemoj se s ričljivim,
ako se ne ć' karat i svadit s takovim;
mnozi u besidu zalihu zahode,
a u svu potribu ludi se nahode. 40

*Dilige sic alios, ut sis tibi carus amicus;
sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.*

Inih ljubi takoj, da prijatelj budeš
i duši sam svojoj, i grišan ne budeš;
dobar dobrim budi, da u nijedno dilo
sebi ne naudi: sebe ti bud' milo.

35 ga soli] u rkp. zazoli, može biti ga toli?

*Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi:
nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.*

Ča ne znaš, ne reci, ni inim sumnjen glas 45
navistit ne teci, da nis' kako tašć klas.
Nikomur ne udi podobno mučan'je,
da mnogim naudi riči ispušćan'je.

*Rem tibi promissam certam promittere noli;
rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.*

Ča t' je obitano, družim ne obitaj, —
dokla t' ni izdano, i stvar u rukah taj; 50
mnogi bo govore, mnogi obitaju,
a u ritko stvore ča se zavitaju. —

*Cum te aliquis laudat, judex tuus esse memento;
plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.*

* * *

*(Officium alterius multis narrare memento,
atque aliis cum tu benefeceris ipse sileto.)*

Kada ti po komu dobro niko imaš,
hvali se svakomu; da hvalit se nimaš,
kada sam učiniš ko dobro inomu: 55
čin' poni da mučiš, ni pravljáš drugomu.

*Multorum cum facta senex et dicta recenses,
fac tibi succurrant, juvenis quae feceris ipse.*

Kada, budući sid, mladih sudiš dila,
pri nere prostre jid srca tvoga sila,
spomen' se, ča s' činil, ča si govorio,
kada si sam mlad bil, kako si živio. 60

*Ne cures, si quis tacito sermone loquatur;
consciis ipse sibi de se putat omnia dici.*

Kada vidiš koga, da šaptom rič pravlja,
ne srđi se s toga, mneć da te raspravlja;
ki bo se ćutiti bude krivac u čem,
vazda t' bude mniti, da govore o njem.

*Cum fueris felix, quae sunt adversa caveto;
non eodem cursu respondent ultima primis.*

Kad si dobrosrićan, protivščine se bljud', 65
da nisi nesrićan; sriće bo je taj ćud,
da malo krat svrší kako počne činit,
i huje izvrši, nere budemo mniti.

*Cum dubia et fragilis sit nobis vita tributa,
in mortem alterius spem tu tibi ponere noli.*

Nestanoviti stan s trudom života žit
buduće človiku dan na saj himbeni svit, 70
spomen' se od takoga življen'ja i stan'ja,
ter u smrt drugoga ne imaj ufan'ja.

*Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus,
accipito placide, plene laudare memento.*

Kada darkom malim dojde te darovat
s ljubve srcem pravim prijatelj nebogat, 75
dobrovoljno ga prim', milosno i rado,
i hvali ga sa svim, gdi je ljudi stado.

*Infantem nudum cum te natura creavit,
paupertatis onus patienter ferre memento.*

Buduće se ti rodil ubog i nag i gol,
s nevoljom se podil na sega svita okol,
uboštva težinu s ustrpin'jem nosi, 80
a raja višinu razmišljaj i prosi.

*Ne timeas illam, quae vitae est ultima finis;
qui mortem metuit, quod vivit, perdit id ipsum.*

Pripravit se nastoj tere se ne č' bojat,
kad dojde konac tvoj, da s ufan'jem stojat;
ufan'je će t' podat od grihov kajan'je,
jer bog di, da će dat kajanim spasen'je.

*Si tibi pro meritis nemo respondet amicus,
incusare Deum noli, sed te ipse coërce.*

Ako te ne ljubi človik, kako ima, 85
ali ti zagrubi, u čem no ne ima,
prostit mu imaš ti, ki te je stvorio,
ako ćeš da t' prosti, ča mu si zgrišio.

*Ne tibi quid desit, quaesitis utere parce;
utque quod est, serves, semper tibi deesse putato.*

S redom trat' ča stečeš, da tvoje stečen'je 90
hrlo ne rastečeš u ludo stračen'je;
i da t' ne pomanjka, vazda tako drži,
kako da ti manjka, a zla se li strži.

*Quod praestare potes, ne bis promiseris ulli,
ne sis ventosus, dum vis bonus esse videri.*

Ča tud'je moreš dat, ne htij prodiljati,

ni dva krat obećat, ni se ujimati,
 tašća i ponosna da te ne budu zvat, 95
 želeć ti milosna da te budu držat.

*Qui simulat verbis nec corde est fidus amicus,
 tu quoque fac simules; sic ars deluditur arte.*

Tko t' ričmi vuhluje, a ni ti srcem prav,
 ljubav mu takuje uz taku ljubav stav';
 za riči rič vrati, za stvari davaj stvar,
 a dara ne krati tomu, ki t' ima har. 100

*Noli homines blando nimium sermone probare;
 fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.*

Dobra ne drž' za to, ki t' slatko besidi,
 ne bude t' sve zlato, ča se svitlo vidi:
 ptičar lipo pišćat pticam se ne lini,
 i cuvitom nišćat, dokla jih prihini.

*Cum tibi sint nati, nec opes, tunc artibus illos
 instrue, quo possint inopem defendere vitam.*

Kad nimaš blaga part, a sinov si dopal, 105
 čin' da se uče art, na ku je ki pristal,
 dâ budu moć živit, tegom se uzdržuć,
 a potribu nimit ništar ne umijuć.

*Quod vile est, carum, quod carum est, vile putato;
 sic tibi nec cupidus, nec avarus nosceris ulli.*

Ča no družu cine, za ono ti ne haj,
 a ča no ne cine, to ti aprežijaj; 110
 tako u svaki kup, ter u trgu svakom
 ne ć' biti vidit skup na saj svit, ni lakom.

*Quae culpae soles, ea tu ne feceris ipse;
 turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.*

U čem no ukoriš ovogaj, onogaj,
 čin' da sam ne stvoriš, ni dopadeš togaj;
 meštru bo je prirok, kada družih ćudi 115
 karajuć, bude uzrok, da sam sebe osudi.

*Quod justum est, petito, vel quod videatur honestum;
 nam stultum est petere id, quod possit jure negari.*

Ča je pravo prosi i ča se dostoji,
 da t' se reče: nosi, jer ti se pristoji;
 mahnitost je pitat stvar, ka mu se može

104 nišćat] u rkp. nischat, može biti višćat ?

- s razlogom denigmat, kad se dat ne može. 120
*Ignotum tibi tu noli praeponere notis;
 cognita iudicio constant, incognita casu.*
 Znanca pri neznanu nemoj ostaviti,
 slobodno u znanu ljubav mož staviti;
 znana bo ljubiti, jer ga s' kušal, možeš,
 neznane osuditi ni hvalit ne možeš.
*Cum dubia incertis versetur vita periculis,
 pro-lucro tibi pone diem quicumque laboras.*
 Ne čini da ležiš; vrime se ne ustavlja, 125
 i za to da težiš, veli ti i pravlja:
 oni si dobil dan, u ki dobro činiš,
 a ne, kako sanan, u ki no lin sidiš.
*Vincere cum possis, interdum cede sodali;
 obsequio quoniam dulces retinentur amici.*
 Prijatelja dobit prem da mož pričan'jem,
 li kad god mu zgodit triba je mučan'jem; 130
 jere protiveći rado mrzak budeš,
 a tiho strmeći prijazan dobudeš.
*Ne dubites, cum magna petas, impendere parva;
 his etenim rebus conjungit gratia caros.*
 Da budeš imati, kad vele uspišaš,
 ne htij se lanjati, da manjša poskitaš;
 ribar na udicu založaj nadije, 135
 da ulovi ribicu, koja se zadije.
*Litem inferre cave, cum quo tibi gratia juncta est;
 ira odium generat, concordia nutrit amorem.*
 Ne potež' se priti, s kim no s' u milosti,
 ni karat, ni riti, noseć oholosti;
 neprijazan parnja, prijazan čini mir,
 tko je, ki ne mrmnja, kad ga naskoči zvir. 140
*Servorum culpis cum te dolor urget in iram,
 ipse tibi moderare, tuis ut parcere possis.*
 Sluga kad sagriši tere ti bude kriv,
 ne čin' da te izniši više razloga gnjiv;
 razumom obladaj naglo rasrjen'je,
 ter s redom pokaraj mlajših sagrišen'je.
*Quem superare potes, interdum vince ferendo;
 maxima enim morum semper patientia virtus.*

Koga možeš biti sam svojom jačinom, 145
 nemoj ga probiti, da svojom tišinom;
 svaki mudar sudi, da podnest človika,
 mej dobrimi čudi kripost je velika.
Conserva potius quae sunt jam parta labore;
cum labor in damno est, crescit mortalis egestas.
 Ščedi ča si stekal i s trudom dobio,
 da t' ne pride pečal, buduć ostario. 150
 Trudno je pod starost moći ča dobiti,
 a smrtua je žalost tad ništar nimiti.
Dapsilis interdum notis et carus amicis,
dum fueris felix, semper tibi proximus esto.
 Zadovoljno bogat kad budeš, pripravi,
 i znance poštovat vele krat ne ostavi;
 tim hoćeš dobiti prijatelj dovolje, 155
 ki će te braniti od svake nevolje.

II.

Teluris si forte velis cognoscere cultus,
Virgilium legito. Quod si mage nosse laboras
herbarum vires, Macer tibi carmine dicet,
(corporis ut cunctos possis depellere morbos).
Si romana cupis et punica noscere bella,
Lucanum quaeras, qui martis praelia dixit.
Si quid amare libet, vel discere amare legendo,
Nasonem petito. Sin autem haec est tibi cura,
ut sapiens vivas, audi quae discere possis,
per quae semotum vitiis deducitur aevum.
Ergo ades et, quae sit sapientia, disce legendo.
 Hoteć zemlju težat, Virgili počni štit;
 hoteći zel'ja znat, Macer će te učit;
 ako l' te deleta slišati batalje,
 Lukan ti jih kanta, počan od Težalje; 160
 ako li ćeš ljubav od bludnih žen imit,
 Ovidija pročtav, hoć' ju steći umit;
 ako ć' razum prijat, ne budi ti muka
 dobro živit i stat, sliš' moga nauka.

145 koga] u rkp. s koga, može biti dobro, jer sr. niže st. 521.

*Si potes, ignotis etiam prodesse memento;
utilius regno est, meritis acquirere amicos.*

Ljudem svim neznanim, kada mož, naprudi, 165
u ništar nijednim nigdar ne naudi;
tim ti je vridnije prijatelja steći,
ner od sve Vlahije kraljem se nareći.

*Mitte arcana Dei caelumque inquirere quid sit;
cum sis mortalis, quae sunt mortalia cura.*

Božastva visinu viruj, a ne išći,
narava nižinu uzdrži i tišći; 170
ča ne moreš doseć, toga se ne hitaj,
ča t' pismo pravlja, šteć toj virom obhitaj.

*Lingue metum leti, nam stultum est tempore in omni,
dum mortem metuis, amittere gaudia vitae.*

Nimaj strah od smrti; da je se ne bojiš,
grihov se isprti, a nastoj da živiš
pod zakon podložan, i ne sustan' prosit, 175
da s' vazda uzmožan duhovno se nosit.

*Iratus de re incerta contendere noli:
impedit ira animum, ne possit cernere verum.*

Od sumnjene stvari srdito se pričat
ostav', i u kari prez pristanka kričat,
u sržbi će t' ostat pamet zaslipljena
tako, da ne ć' poznat, ča bude istina. 180

*Fac sumptum propere, cum res desiderat ipsa,
dandum etenim est aliquid, cum tempus postulat aut res.*

Brez krsman'ja spenžaj, i čin' ča te čeka,
kada je stvar takaj, ka ne će počeka.
Nerazuman j' i kriv, ki sobom ne razmah
i prigodu pustiv, uzgovori: ne mnjah.

*Quod nimium est fugito, parvo gaudere memento:
tuta mage est puppis, modico quae flumine fertur.*

Za šteć niko blago, čemu ti je štentat, 185
veće t' budi drago, malim se kuntentat.
Jer prikrcana nav rado se potopi,
a ka je prazna plav, more ju naskropi.

*Quod pudeat, socios prudens celare memento;
ne plures culpent id, quod tibi displicet uni.*

Od česa te je sram, krij pred rusagom svim,

- da ča ne hvališ sam, ne prikore te tim; 190
 i počni hititi, očistit se toga,
 ča t' more nauditi porugan'ja mnoga.
- Nolo putes, pravos homines peccata lucrari,
 temporibus peccata latent, et tempore parent.*
- Ne mni', da človik hud, zgrišajuć dobiva;
 kada odkriješ sud, znaš, ča u-nj počiva:
 grih ti je sad skriven, ki sada nije znan, 195
 biti će odkriven daj na pokojni dan.
- Corporis exigui vires contemnere noli;
 consilio pollet, cui vim natura negavit.*
- Malahna človika ne pogrđi jakost,
 prem da ni tolika, kolika sipja kost;
 jer kipa nizoka človik drugi bude,
 a uma visoka, kim jazik dobude. 200
- Cui scieris non esse parem te, tempore cede;
 victorem a victo superari saepe videmus.*
- Drugda nejačemu, s vrimenom se podlož',
 a vazdi jačemu ustupi, koko mož;
 vele krat ostane dobitcem, ki je dobit,
 i ki gori ustane, hoće potlačen bit.
- Adversum notum noli contendere verbis;
 lis minimis verbis interdum maxima crescit.*
- S prijateljem tvojim ne htij se ti ričmat, 205
 da on srcem svojim ne bude se dvizat;
 iskra mala požar veće krat izvede,
 tako malahan kar mnogu svadu svede.
- Quid Deus intendat, noli perquirere sorte:
 quid statuatur de te, sine te deliberat ipse.*
- Ča kani bog stvorit, nemoj iziskovat,
 ner u čem on očit htij se je ukazat; 210
 otajna iskati po zlamen'ja nika,
 ali htij čarati, griha je velika.
- Invidiam nimio cultu vitare memento,
 quae, si non laedit, tamen hanc suffere molestum est.*
- Ne htij se ponosit odićom zalihom,
 jer ćeš raspravlj^{en} bit grdinom velikom,
 ka, prem da t' ne uđi, li sram ti će zdat, 215
 kad se svak počudi, ter te bude kazat.

*Esto animo forti, cum sis damnatus inique,
nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.*
Kad izgubiš tvu prav krivim sudom, za toj
človištva ne ostav', ni za zlom voljom poj;
vesel bo ne bude do duga vrimena,
ki parnju dobude dil suda skrivljena. 220

*Litis praeteritae noli maledicta referre:
post inimicitias iram meminisse, malorum est.*
Kara, ki je prošal, spominati nemoj,
ni ča je ki rekal, toj, ovoj, ni onoj;
pokle si se smiril, pridnja privrijen'ja
sva čin' da si zabil i sva zla činjen'ja.
*Nec te collaudes, nec te culpaveris ipse;
hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.*
Ni se sam pohvali, ni se pokudi sam, 225
jer će reć ostali: mahnit je vidit nam.
Po voću se sudi, kakova su stabla,
i kih je tko ćudi, po dila dobra i zla.
*Uttere quaesitis modice, cum sumptus abundat;
labitur exiguo, quod partum est tempore longo.*
Kad tratu mnogu imaš, veće po smokom trat',
čin', da ne zaimaš veće, ner mož požat; 230
u vele ča stečeš, u malo vrimena
kada pak rastečeš, oplasnu t' vimena.
*Insipiens esto, cum tempus postulat aut res;
stultitiam simulare loco, prudentia summa est.*
Čini se da si lud, gdi je tibi i kad,
ter da si prazan sud, budući pripun tad;
jer je mnoga mudrost, kad potriba bude, 235
ukazati ludost, da t' se dobro zbude.
*Luxuriam fugito, simul et vitare memento
crimen avaritiae, nam sunt contraria famae.*
Raskošna traćen'ja i lakoma tokoj
uklon' se skrcanja, u sridovištvo stoj;
trabulja i skupost, dva su protivna zla,
dobra glasa vridnost ka razmiću po tla. 240
Noli tu quaedam referenti credere semper;

exigua est tribuenda fides qui multa loquuntur.

Ča budu pravljati, gdi je ka skupščina,
nemoj ti držati da je sve istina;
dat bo se ne more svim vira, jer mnoga
mnozi svud govore, ni se stide toga.

*Quae potu peccas, ignoscere tu tibi noli;
nam nullum crimen vini est, sed culpa bibentis.*

Kad godir se op'ješ, sebi krivinu daj, 245
oda zla, ko izviješ, sam sebe kaštigaj;
grih bo u vino ni, ni bluda, ni zleda,
da u tom, ki kopni piti ga brez reda.

*Consilium archanum tacito committe sodali;
corporis auxilium medico committe fideli.*

Otajne stvari svit z drugom onim imaj, 250
ki te ne će odkrit, da mučat svaka taj;
a tvojoj nemoći likar ki t' je viran,
čin', da t' da pomoći i ličen'ju biran.

*Noli successus indignos sufferre moleste;
indulget fortuna malis, ut laedere possit.*

Ne čud' se človiku, ki no je pokajan 255
u korist veliku, ne buduć dostojan;
za to t' napridak gre človiku, ki je zal,
da kad ga zlo dopre, veće mu bude žal,

*Prospice, qui veniant hos casus esse ferendos;
nam laevius laedit quidquid praevidimus ante.*

Kad se zgodit more zločestja naloga, 260
mudri ti govore: razmisli pri toga;
laglja su podniti, ka su razmišljena,
al se ukloniti pri, ner su izvršena.

*Rebus in adversis animum submittere noli;
spem retine; spes una hominem nec morte relinquit.*

U vrime nevolje ne htij se desperat,
da u bogu dovolje ufan'ja htij imat;
zimu slidi lito, oblake vedrina,
noći stanovito dan, vitre tišina.

*Rem, tibi quam noscis aptam, dimittere noli;
fronte capillata, post est occasio calva.*

Ne htij upustiti prigodu kad imaš, 265
da htij obrediti stvar, za ku se imaš;

prigodi opći stat na čelo vlas; griva,
za ku se daje jat, zadu je plišiva.

*Quod sequitur specta; quodque imminet, ante videto;
illum imitare Deum, partem qui spectat utramque.*

Ča je bilo, gledaj i misli, ča će bit,
prijinit se ne daj, da pamet htij imit,
podobna ćeš se zvat k Janusu, ki se di, 270
zad i sprid da j' okat, da s obi stran vidi.

*Fortius ut valeas, interdum parcior esto;
pauca voluptati debentur, plura saluti.*

Hoć biti veće zdrav, s redom i s mirom pij
manje jizbin naprav', i priprostije jij,
od grla deletu, sve ča hlepi, ne daj, 275
da t' ne čini šćetu životu slast takaj.

*Judicium populi numquam contempseris unus;
ne nulli placeas, dum vis contemnere multos.*

Nemoj sam pokudit mnogih mnin'je i sud,
jer će ti naudit taj i takova ćud;
nikomur ne ć' drag bit, buduć usilan svim,
i ne hteći zgodit u dil ki godi njim. 280

*Sit tibi praecipue, quod primum est, cura salutis;
tempora nec culpes, cum sis tibi causa doloris.*

Pomnju od spasen'ja navlašnju vazda imaj,
ter dobra činjen'ja vrime ne upušćaj;
vrime s'ono gubi, ko praznujuć mineš,
i kriv si sam sebi, ako tač primineš.

*Somnia ne cures, nam mens humana, quod optat
dum vigilat, sperat: per somnum cernit id ipsum.*

Ča t' se bude sniti, za ono ti ne haj, 285
ni viru imiti u vidin'ja takaj;
jere, ča človik mni al želi imiti,
to t' mu s' u noći sni, to t' bude tlapiti.

III.

*Hoc quicumque velis carmen cognoscere, lector,
cum praecepta ferat, quae sunt gratissima vitae,
instrue praeceptis animum, nec discere cesses;*

*nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.
Commoda multa feres; sin autem spreveris illud,
non me scriptorem, sed te neglexeris ipse.*

Vi, ki verse ove često ćete čitati,
 ča no u njih slove, nastojte činiti; 290
 tko boće obslužit nauke mudrosti,
 on se ne će tužit, da blažen bit dosti.
 Uči se da si umić, nastoj ter se isprav';
 jer tko je neumić, ni človik nego brav';
 ako budeš taki, daj krivinu sebi, 295
 a ne daj meni, ki ovoj pisah tebi.

*Cum recte vivas, ne cures verba malorum;
arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur.*

Kada pravo živiš, krivine se nadaj,
 i kad zlo ne činiš, zlih raspravi ne haj;
 u oblast našu ni, ča će reć ki človik:
 kako ki sam čini, taki t' ima jazik. 300

*Productus testis, salvo tamen ante pudore,
quantum cumque potes, caelato crimen amici.*

Kada si svidok zvan, istinu ne zataj',
 i koko budeš znan, toko tad reći haj;
 da prijatelja grih prid sudei li pokrij,
 ča s' pitan, rec', od njih, ino se ne odkrij.

*Sermones blandos blaesosque vitare memento;
simplicitas veri fama est, fraus ficta loquendi.*

Na riči himbene nemoj se ganuti, 305
 kako su vuhlene, od mnozih mož čuti;
 ki su virovali besidam prihilnim,
 paka su ostali smih i rugo inim.

*Segnitium fugito, quae vitae ignavia fertur;
nam, cum animus languet, consumit inertia corpus.*

Uklon' se linosti tere pultrunije,
 i svake praznosti, i još jutunije; 310
 kako, ki hodi žec, u jamu će se past,
 tako ništar čineć, zlo činit uči last.

*Interpone tuis interdum gaudia curis,
ut possis animo quemvis sufferre laborem.*

311 u rkp. chacho chi hodi xech u yamu chise past

Kad te pečal stavi u nikoj nezgodi,
 a ti se zabavi deletom kim godi,
 ali hval' božji sud, ter ćeš moći bolje 315
 podnesti težak trud od svake nevolje.

*Alterius dictum aut factum ne carpseris unquam,
 exemplo simili ne te derideat alter.*

Nemoj raspraviti družih govoren'ja,
 ni smih napraviti cića njih činjen'ja,
 da i tobom tokoj družu se rugajuć,
 dadu ti nepokoj, ter te ponašajuć. 320

*Quod tibi sors dederit, tabulis suprema notato;
 augendo serva, ne sis quem fama loquatur.*

Od blaga tvojega dobar red učini,
 ne želi tujega, niki mre ne hini,
 pak svoje raspušćaj, kako t' se bolje vi,
 kad svit ostaviš saj, da ti priroka ni.

*Cum tibi divitiae superant in fine senectae,
 munificus facito vivas, non parcus amicis.*

Nakon tve starosti, ako t' ča izbiva, 325
 ne daj lakomosti, da u te pribiva;
 da nevoljnim dili i posad' kon sebe,
 da bog u svom krili prime paka tebe.

*Utile consilium dominus ne despice servi;
 nullius sensum, si prodest, tempseris umquam.*

Da si prem gospodar, ne pogrd' mudar svit
 togaj, ki ima mar veran ti sluga bit; 330
 vele krat izajde od sebra besida,
 da mudrost nadajde plemenita dida.

*Rebus et in censu, si non est, quod fuit ante,
 fac vivas contentus eo, quod tempora praebent.*

Ako nimaš toko ti blaga svojega,
 imao si koko vrimenta pridnjega,
 o tom se kuntentaj, i još od stvari tih, 335
 vazda hvalu podaj bogu, ki shrani svih.

*Uxorem fuge ne ducas sub nomine dotis,
 nec retinere velis, si coeperit esse molesta.*

Gledajuć prćije uz ženu, čuj, ne sed',
 da ćudi čistije ka bude, pros' ju i ved';

331 sebra] u rkp. pogr. srebra.

a s kom ti ni pokoj, ka ti mira ne da,
daleče od nje poj, ako ti crikva da. 340

*Multorum disce exemplis, quae facta sequaris,
quae fugias. Vita est nobis aliena, magistra.*

Ulizi u tempal segaj svita, i vij,
je li tuj exempal potriban tebi ki;
najt ćeš, da činjen'je mnogih će t' skazati,
ko slidit življen'je, ko li t' je ostavljati.

*Quod potes id tenta, operis ne pondere pressus
succumbat labor et frustra tentata relinquant.*

Ča moreš, toj čini; ča ne mož, ostavljaj; 345
sam sobom ne hini, razbor u svem stavljaj:
ludost je podleći, ali povrći njim,
tribi bude leći, brime niko, pod kim.

*Quod nosti haud recte factum, nolito silere,
ne videare malos imitari velle tacendo.*

Kada tko usćini stvar, ka ne dostoji,
ne muči, da ne mni, da mu se pristoji, 350
i da ni viditi, da mućeć taki blud,
namišljaš sliditi i ti hudobnu ćud.

*Judicis auxilium sub iniqua lege rogato:
ipsae etiam leges cupiunt, ut jure regantur.*

Kad inih zloba i moć posida tvoju prav,
od sudca pros' pomoć, a ne muć, kako brav.
Zakona misto daj i pravde razlogu, 355
potrti se ne daj krivine nalogu.

*Quod merito pateris, patienter ferre memento,
cumque reus tibi sis, ipsum te judice damna.*

Težinu nevolje, ke budeš dostojan,
trpi z dobre volje, a ne bud' zlovoljan,
i videć, da s' u toj upal, u čem je blud,
pričati se nemoj, da sam sebe osud'. 360

*Multa legas facito; perlectis, negliges multa;
nam miranda canunt, sed non credenda poetae.*

Nastoj nauk primit starih i novih knjig,
tere ćeš svist imit čistiju, nere snig;
ludost je čtit, s česa vrime s' i trud gubi,
ter poet čudesu, u kih istine ni.

- Inter convivas fac sis sermone modestus,
ne dicare loquax, cum vis urbanus haberi.*
Mej prisidči stola, i gdi je starih zbor, 365
ne imij jazik vola, malo riči govor';
jer hteći viditi deletan ter šaljiv,
prirok ćeš dobiti, kad reku, da s' ričljiv.
*Conjugis iratae noli tu verba timere,
nam struit insidias lacrimis, cum femina plorat.*
Ne boj se i ne haj, kada domaća tva
spravi plač i vapaj i lica bije sva; 370
išće te nadseći, da budeš brigu imat,
nje volju čineći, ter se sa svim pridat.
*Utere quaesitis, sed ne videaris abuti;
qui sua consumunt, cum deest, aliena sequuntur.*
Uživaj ča s' stekal, da trabuljat nemoj,
da ne budeš stekal uboštva nepokoj;
ki svoje rastrate, li hteć trbuh pasti, 375
tujega se late, ni jih sram ni krasti.
*Fac tibi proponas, mortem non esse timendam,
quae bona si non est, finis tamen illa malorum est.*
Odluč', da od smrti ni trib' u strahu stat,
steći će sve strti, sve će biguće jat;
a da prem dobra ni, jer podvraća lonac,
ki svita slastju vri, nevoljam je konac. 380
*Uxoris linguam, si frugi est, ferre memento,
namque malum est, non velle pati, nec posse tacere.*
Ustrp' žene jazik, ka t' čini napridak,
i sržbi glavu odsik, podnes' kako sinak;
ne htit podnesti kvar ni moć mučat us toj,
za isto zla je stvar i srcu nepokoj.
*Dilige non aequa caros pietate parentes,
nec matrem offendas, dum vis bonus esse parenti.*
Roditeljem ukaž' milošću i ljubav, 385
nigdar jih ne uraz', ter ćeš bit bogu prav;
ne čini majci žal, otcu zgodit hoteć,
obima si dopal, obima bud' služeć.

sto slozi će sth

IV.

*Securam quicumque cupis deducere vitam,
nec vitiis haerere animos, quae moribus obsint,
haec praecepta tibi semper legenda memento;
invenies aliquid, quo te nitare magistro.*

Ki smirno živiti i čudi želite

hudob se ukloniti, nauke sej čtite; 390
u njih ćete najti, ka ćete sliditi,
i s česa odajti, hvaljeni hteć biti.

*Despice divitias, si vis animo esse beatus,
quas qui suspiciunt, mendicant semper avari.*

Ne ljubi, ni želi blaga zemaljskoga,

čin' ča t' zakon veli boga svemogoga,
jer, ki ni blaga sit, ništar mu ni dosti, 395
vazda će ubog bit dil svoje skuposti.

*Commoda naturae nullo tibi tempore deerunt,
si contentus eo fueris quod postulat usus.*

Ne će ti manjkati nigdare, čim budeš

život uzdržati, ni o čem pribudeš,
ako se kuntentaš imat toko hliba,
i čim se sustentaš, kako t' je potriiba. 400

*Cum sis incautus, nec rem ratione gubernes,
noli fortunam, quae non est, dicere coecam.*

Nepomljiv budući, i prez razloga stvar

svu gubernajući, ni nje imijuć var,
nemoj se tužiti, nesriću psujuć,
ni slipu činiti, slipa ne budući.

*Dilige denarium, sed parce dilige formam,
quam nemo sanctus nec honestus captat habere.*

Ča t' je potribno, ljub', i ča t' daje korist 405

uzdrži a ne gub', i himbe budi čist;
veće haj biti svet, slideć pravu kripost,
ner zlatim pasom spet, ni imati lipost.

*Cum fueris locuples, corpus curare memento;
aeger dives habet nummos, se non habet ipsum.*

Kada budeš bogat, život svoj ne zapust',
da budeš zdravje imat, pri zdravju blago pust'; 410

ki se da skuposti, pineze li prima,
dukat ima dosti, da sam sebe nima.

*Verbera cum tuleris discens aliquando magistri,
fer patris imperium cum verbis exit in iram.*

Kad hodec na skulu od meštra b'jen budeš
bičem, per lu kulu, ter strpiv zabudeš,
tako strpit sržbu očevu se uči, 415
i ku s' držan službu, čini mu, ter muči.

*Res age, quae prosunt; rursus vitare memento
in quibus error inest, nec spes est certa laboris.*

Čin' stvari ke prude, a čuvat se nastoj
od onih, ke ude, ter ćeš imit pokoj,
i hoć kuntent živit, jer tu imajuć éud,
biti ćeš stanovit, da ti ni zaman trud. 420

*Quod donare potes, gratis concede roganti;
nam recte fecisse bonis in parte lucrorum est.*

Ča mož darovati prijatelju, dopust',
kad bude pitati, a plaće ne izust';
jer naruč učinit tomu, koga si znal
i ki t' je dobar mnit, dobitak je ne mal.

*Quod tibi suspectum est, confestim discute, quid sit;
namque solent, primo quae sunt neglecta, nocere.*

S česa sumnju imaš da će te u škodu vrić, 425
čini da providaš kako će se zavrić;
jer veće naudi onomu, ki zaspi,
ter se ne probudi, kada no tat uzbdi.

*Cum te detineat Veneris damnosa voluptas,
indulgere gulae noli, quae ventris amica est.*

Kada te priteže grih na puteni blud,
ter te volja steže ne hajat božji sud, 430
tad uštegri grla, jer objist i pitje
na taj grih su hrla i na takvoj žitje.

*Cum tibi proponas animalia cuncta timere,
unum praecipio tibi, plus hominem esse timendum.*

Kad ljutu zvir zgledaš, upreš u njoj oči,
ter od straha predaš, da te ne naskoči,
a ja ti hoću dat svita sad neluda: 435
veće s' imaš bojat od človika huda.

Cum tibi praevalidae fuerint in corpore vires,

fac sapias; sic tu poteris vir fortis haberi.

Tko bude imati toj srce i mišcu,
da smi protiv stati konjiku i pišcu,
jaki tere hrabar tada t' veće bude,
kada doteče dar, da sebe dobude.

440

*Auxilium a notis petito, si forte laboras;
nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus.*

Kad ku imaš nemoć, od prijatelj tvojih
svit pitaj i pomoć, ne likari onih,
kih no ne znaš ni viš; likar je najbolji
s kim u ljubav živiš, toj tvojoj nevolji.

*Cum sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
stultitia est, morte alterius sperare salutem.*

Budući krivac ti, za č za se ubit hitiš
telca, ki skrivil ni: tako li boga štíš?
manen je, ki doseć spasen'je duši mni,
hrl buduć i poseć da družim zlo čini.

445

*Cum tibi vel socium vel fidum quaeris amicum,
non tibi fortuna est hominis, sed vita petenda.*

Tovariša imit tere prijatelja,
ki no će t' viran bit, ako te je želja,
ne gledaj, ima li blaga zadovolje,
da meju ostali je li čudi bolje.

450

*Utere quaesitis opibus; fuge nomen avari;
quid tibi divitias, si semper pauper abundas.*

Uživaj ča s' dobil, a ne budi lakom,
i potрати obil, kad je tribi, svakom;
ča ti blago prudi i da s' bogat mnogo,
ako t' se svak čudi, da živeš ubogo?

455

*Si famam servare cupis, dum vivis, honestam,
fac fugias animo, quae sunt mala gaudia vitae.*

Ako ćeš doteći dobar glas i nosit
i više usteći, ne htij se ponosit,
ni se raskoši daj, ni slasti vrimenoj,
sa svakim mir imaj, u svem se boga boj.

460

*Cum sapias animo, noli ridere senectam;
nam quicunque senet, puerilis sensus in illo est.*

Buduć ti pameti razumne dovolje,
ruga'n'ja ne smeti od starih nevolje,

da vazda štuj starost, i nje nos' brimena,
 kad zajde u ludost cić duga vrimena.
*Disce aliquid, nam cum subito fortuna recessit,
 ars remanet, vitamque hominis non deserit unquam.*

Ne htij se oblinit naučit meštriju, 465

tako se ne ć' hinit i zajt u smamiju;
 kad srića odajde, s tobom ostane art,
 ter ti krušac najde i s kom priživeš part.

*Prospicito tecum tacitus, quid quisque loquatur;
 sermo hominum mores et caelat et indicat idem.*

Muče zamirati nastoj, i procini,

ča će t' tko parlati, tere se ne hini; 470
 besida odkriva otajna od ljudi,
 i još ča sakriva, drugda se izludi.

*Exerce studium, quamvis perceperis artem;
 ut cura ingenium, sic et manus adjuvat usum.*

Art ako naučiš, teg za toj ne zapust',
 nastoj da ga činiš, linost od sebe odpust';
 misal inžinj ostri, art tegom veliča, 475
 i tko se često pri, bolje se isprića.

*Multum venturi ne cures tempora fati;
 non metuit mortem, qui scit contemnere vitam.*

Ne haj hōtit znati, kada imaš umrit,

gdi će te smrt strti, ali odkud će prit;
 smrti se ne boji, tko život ne haje,
 a pripravan stoji, jer se grihov kaje. 480

*Disce, sed a doctis; indoctos ipse doceto;
 propaganda etenim rerum est doctrina bonarum.*

Uči se od umića i kad se naučiš,

nauč' ne umića knjigu, ku dobro viš;
 od potrebe bo jest, da knjige množa glas,
 da pomoć bude nest po svit knjižnika klas.

*Hoc bibe quod possis, si tu vis vivere sanus;
 morbi causa mali est homini quaecumque voluptas.*

Kada vino piješ, s mirom i s redom pi', 485

da pamet ne zapiješ, da tobom rugo ni;
 prezredno jist i pit, nemoć ti će natlić,
 ka će t' život saspit, iz kože tvoje vlić.

Laudaris quodcunque palam, quodcunque probaris,

hoc vide, ne rursus laevitatis crimine damnes.

Ča hvalom uzneseš i budeš se čudit,
ako pak potepeš tere budeš kudit, 490
lagahan se hoć zvat, nestanovit u sud,
za to se htij čuvat ne pasti u taj blud.

*Tranquillis rebus semper adversa timeto;
rursus in adversis melius sperare memento.*

U dobrosrićnu stvar protivščine se čuj,
ter bogu imij har, ki ti dal milost tuj;
ako si zla koga dopal i nevolje, 495
uzdaj, posla toga da će t' biti bolje.

*Discere ne cesses; cura sapientia crescit,
rara datur longo prudentia temporis usu.*

Učit se ne pristaj; hoć nastojeć imit
u pismih razum taj, da ćeš pohvaljen bit.
nastojan'je dugo hodeć kami stare,
i orući plugo i strigući škare. 500

*Parce laudato; nam quem tu saepe probaris,
una dies qualis fuerit ostendet amicus.*

Ne uznos' visokó človika, ni hvali,
jer ako nizoko za tim se uvali,
hoće te stid biti da si tad kriv bio,
počan on činiti ino, ner si mnio.

*Ne pudeat, quae nescieris, te velle doceri;
scire aliquid laus est, culpa est nihil discere velle.*

Nemoj se sramovat, ča ne znaš da učiš, 505
i učenik se zvat, dokle se naučiš;
slava je umiti knjige doktoriju,
sramota, ne umiti štit, ča pisma diju.

*Cum Venere et Baccho lis est sed junctā voluptas,
quod blandum est, animo complectere, sed fuge lites.*

Vino ter puti blud i slast je i svada,
slast imat a ne trud naša je svist rada; 510
poni tuj obhitaj, ku t' razlog hvali stvar,
a slasti ne smitaj, kim je pridružen kar.

*Demissos animo et tacitos vitare memento;
qua flumen placidum est, forsā latet altius unda.*

Čuj se prihiljena človika i dobrom

- izvan obnájena kako mido srebrom ;
 mora tiho stanu, da tko se tuj vozi, 515
 trepi, kad ustanu z bukom vali mnozi.
*Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarum,
 alterius specta, quo sis discrimine peior.*
 Kada se uzbojiš trudan domom i van,
 i nevoljan stojiš u noći i u dan,
 nesriće pogledaj družih, jesu l' veće,
 ter se tuzi ne daj, neg trpi mučeće. 520
*Quod potes, id tenta; nam litus carpere remis
 tutius est multo, quam velum tendere in altum.*
 S česa moreš biti, toga se primi ram',
 a ne htij nositi, ča nosit ne mož sam ;
 bolje je, pojamši vesla kraj otirat,
 neg jidra raspamši pučine probijat.
*Contra hominem justum prave contendere noli;
 semper enim Deus injustas ulciscitur iras.*
 Pram onom človiku kričat nitkor nima, 525
 ki hvalu veliku meju ljudi ima ;
 jer ki je nas više, koga je svud slava,
 kara ter pedipše srjen'ja neprava.
*Ereptis opibus noli moerere dolendo,
 sed gaude potius, tibi si contingat, habere.*
 Kada te popline i stan vrgu nica,
 ne čin' da zaline za to plač tva lica, 530
 da u svem hval' boga, ki no je i sam bil
 života uboga, kad je na svit hodil.
*Est jactura gravis, quae sunt amittere damnis;
 sunt quaedam, quae ferre decet patienter amicum.*
 Jest mnoga teškoća iman'ja sve zgubit,
 da veća slipoća svita blago ljubit ;
 ubogo živeći, siguro ćeš stojat, 535
 a blago noseći, vazda ćeš se bojat.
*Tempora longa tibi noli promittere vitae;
 quocunque ingrederis, sequitur mors, corporis umbra.*
 Ludost je obitat sam sebi dug život,
 a na oblast nimat od ure jedan bot ;
 kada spiš i kad jiš, kad sidiš i kad greš,
 slidi te, a ne mniš, ka hoće, da umreš. 540

*Thure deum placare; vitulum sine, crescat aratro;
nec credas placare Deum, cum caede litatur.*

S pokorom i s molbom vičnjega utoli,
a ne hin' sam sobom, bijući skot i voli;
to je bil običaj starih na svit ljudi,
a sad je zakon taj: ostav' se zlih čudi.

*Cede locum laesus, fortunae cede potenti;
ledere qui potuit, prodesse aliquando valebit.*

Uklon' se svakoga koga s' urazio, 545
da veće jakoga, ako s' podražio;
s onim se smirit poj', ki t' more naudit,
misleći, da t' us toj može još napruditi.

*Cum quid peccaris, castiga te ipse subinde;
vulnera dum sanas, dolor est medicina doloris.*

Kada si zgrisió, misli ter se saznaj, 550
od zla ko s' činio sam sebe kaštigaj;
za ranu izličiti izriž' zlo i vrz' van,
ter ćeš odpuditi bolin'jem bolizan.

*Damnaris nunquam post longum tempus amicum:
mutavit mores, sed pignora prima memento.*

Koga si ljubio od vele vrimena,
ter je zagrubio, ne kun' mu imena;
prominio je čud, i zal je, sam budi, 555
li ti ga ne osud, ni njemu naudi.

*Gratior officiis, quo sis mage carior, esto,
ne nomen subeas, quod dicitur, officiperdi.*

Komu časti činiš, da mu si veće mil,
čin', da mu mrzak nis' u stvari tvojih dil;
on će t' inako imat na časti malu har,
a ti se hoćeš zvat imenom: gubidar. 560

*Suspectus caveas ne sis miser omnibus horis;
nam timidus et suspectus aptissima mors est.*

Nemoj od svakoga pram sebi sumnju imit,
jer pokojan s toga ne ćeš nigdare bit;
sumljiv tere strahljiv živeš život trudan,
trpiš smrt, budući živ, u noći i u dan.

*Cum servos fueris proprios mercatus in usus,
et famulos dicas, homines tamen esse memento.*

560 gubidar] rkp. piše gliudi dar

- Kad za tvu rabotu kupiš koga slugu, 565
 nis' kupil ugotu, ni osla, da drugu;
 človek je, kako ti, imij na pamet toj,
 ter kako tribi ni, pogrđit ga nemoj.
*Quam primum rapienda tibi est occasio prima,
 ne rursus quaeras, quae iam neglexeris ante.*
- Kad prigodu vidiš, tud'je ju popadi, 570
 ter ča činit misliš, toj činit napadi,
 da pak vrime drugo ne budeš čekati,
 upustivši prvo, ko ne hti gledati.
*Morte repentina noli gaudere malorum;
 felices obeunt, quorum sine crimine vita est.*
- Nemoj se veselit nagloj smrti zalih,
 da prija dreselit osuda dopalih;
 on blažen i slavan s ovoga svita gre, 575
 ki griha pokajan i spovijen umre.
*Cum tibi sit conjux, ne res et fama laboret,
 vitandum ducas inimicum nomen amici.*
- Ki mladu ženu imaš i s njome pošten glas,
 gledaj, koga primaš, je l' na njem vire pas;
 ne čin', da t' komore tve budu pohodit,
 od kih se reć more ali sumnja ka bit. 580
*Cum tibi contigerit studio cognoscere multa,
 fac discas multa, vita nescire docere.*
- Kada ti se zgodi, da s' vele naučil,
 da jur tvoj glas zvoni veće nere si mnil,
 ne praznuj, ne muči, da ča još ne umiš,
 jošće se nauči i nastoj da umiš.
*Miraris verbis nudis me scribere versus,
 hos brevitatis sensus fecit conjungere binos.*
- Ino ni ostalo, ča bih reć pohotil, 585
 ner, da s riči malo mnogo sam obhitil;
 ke po dva versa pe Kato premudri sam,
 ja po četiri te nauke ispisah vam.
- A da vam naprudi besid ke sbrasmu stog, 590
 otac, sin, duh budi hvaljen, jedini bog,
 na zemlji, na more, na nebo, po vas svit,
 sve dni, kim ne more skončan'ja biti lit.

Lipo prigovaran'je razuma i človika.

Misleć človik tužben vrimenje nevolje,
od kih je moćno b'jen i trujen dovolje,
razum ga susrite, kruna od razloga,
od istine svite noseć u toj doba,
ter ga pitati ja: „Ča s' toli zlovoljan? 5
„ča će reć obraz ta plačan i nevoljan?
„riči reci meni, pri neg se dan nagne,
„lika ću dat tebi, da t' žalost odlagne.“
Sliši svaki sada, ča človik tužiti
plačan uče tada, ča l' razum učiti, 10
ter ćete imati ustrpin'ja jakost,
kada vas tiščati bude koja žalost.
Človik.
Smrt mi je na pamet, mislim da ću umrit,
stojim kako vazet, jer mi je na to prit.
Razum.
Narav je človika, ki se rodiv pride 15
na zemlji ovdika, umrvši da otide.
Još zakon hoće toj: ča vazmeš u zajam,
da povratiš onoj. — Život je zajat nam.
Život ov živiti, a pak imit žalost
da ćeš ga vratiti, nika je neharnost. 20
Človik.
Slišam riči tvoje, li to ti umim rit,
nad sve straha moje strašije mi je umrit.
Razum.
Manenost je mnoga, hotiti strah imit
ter se bojat toga, ča znaš da će t' li bit.
Umrli jesu oni, ki živiše pri nas; 25

20 nika] u rkp. niha, može dobro biti, sr. u Juditi pj. 4 st. 61 s opas-
kom. 22 nad] me rkp.

umrit će i ovi, ki se rode po nas.
 Bolizan je umrit, da tko se još boji,
 pravo ti hoću rit, on bolizan hvoji.
 A straha imati od smrti ne budeš,
 ako se bojati boga vazda budeš. 30

Človik.

Da no me će jati, ki mi zasidaju,
 i rane zadati, pokle me utiraju.

Razum.

Uklon' se ako mož, bolje je da si zdrav,
 ako li li ne mož, raduj se da si prav.
 Pravdenu nauditi ni rane ne mogu, 35
 tilo će razudit, duh će pojti k bogu.
 Ne boj se, samo put ki t' more posiki,
 da ki u oganj ljut dušu t' more vrići.

Človik.

U baščini mojoj ne dadu mi priti,
 a u zemlji tujoj ne bih rad umriti. 40

Razum.

Gdi godire umreš, tribuje, dobro znaj,
 s sega svita da greš u pakal al u raj.
 Baščina tvoja ni na svitu ovomu;
 da kad primineš ti, budeš stat u komu:
 ondi je ljudem stan, gdi jim je uvik bit, 45
 a ne iz koga van tribuje skoro it.

Ne brin' se poni tim, da ne ć' domom umrit,
 da brini se sa svim, gdi ćeš umrvši prit.

U Rim duh pustiše glave apostolske,
 ne gdi se rodiše u strane židovske. 50

Ostali apostoli svi se razidoše
 po svitu okoli, domom ne pridoše.
 Znahu bo, da njih dom gori je u raj,
 vikovnje sad u kom vesel'je uživaju.

Človik.

Evo sam golobrad, u najliplju mladost, 55
 za to umriti sad mnoga mi je žalost.

Razum.

Mnozi su starosti živeći doprli,

plačuć, u mladosti da nisu umrli;
 jer dugo živeći drazih pokopaše
 ter svitu služeći u grih se umotaše; 60
 pokoja nimaše od protivšćin mnozih,
 od gute skučaše, od fibre, od bocih:
 i ti da bi stupil na lita starija,
 brz bi li oćutil zla, smrti teškija;
 još da bi tvu mladost smrt sada ne ubila, 65
 malo za tim starost bi t' ju ogrubila.
 Za to ča trpiti do duga ne more,
 malo pri zgubiti, ka žalost bit more?
 Ne ć' žalit mladosti, ni brigu imati,
 ako zal starosti budeš razmišljati. 70

Ćlovik.

Sridu tujih stojim, ki no me ne znaju,
 ter se jošće bojim, da me ne ukopaju.

Razum.

Gdi godir ležati bude mrtvo tilo,
 crvi ga će znati i biti će gnjilo.
 Kako tilo umre, tako tud'je grdi, 75
 a grob mu se zapre, da živim ne smrdi.
 Ako tve tilo to ne će se ukopat,
 ča je tebi za to? ne ćeš ćuti ni znat!
 Još ki mrtav, studen svrh zemlje počiva,
 ne leži odkriven, nebo ga pokriva. 80
 Ako ležeći van, ptice ga će jisti;
 toko je u greb stan, crvi ga će gristi.
 U kom godir misti mrtac bude ležat,
 put će se izisti, kosti će gole ostat.
 Za to jur ne misli: tilo gdi će biti? 85
 da samo razmisli, kamo će duh iti.

Ćlovik.

Zdravje me ostavi, ne imam pokoja,
 u pećal me stavi nemoć zla ozoja.

Razum.

Ne samo u boju skaže t' se srca moć,
 li samo u broju, da jošće u nemoć; 90

65 tvu] u rkp. svu 88 ozoja] u rkp. kako se čini oszoja ili ostoja 90
 broju] u rkp. brodju, ali je d prevučeno.

na odru poni tvom hvalu će imiti,
 ako budeš u tom hrabro se nositi.
 Kad je put mlohava, tad duša ozdravi,
 bogu bude prava, apostol to pravi.
 Grišnu pohotin'ju uzda jest slaba put, 95
 misli obolin'ju, a ne od griha mut.
 Ako poni trudi dubovnu življen'ju
 nemoć ka te trudi, stav' konac tužen'ju
 ter trpi trujen'je, ko t' šalje gospodin
 za tvoje spasen'je; boga štít ne bud lin, 100
 li priprav' se umrit, ter ti će nemoć taj
 al od tebe otit, al te unit u raj.

Človik.

Daj mi još niki red, jere mnozih viju,
 ki ne znava moju zled, od mene zlo diju.

Razum.

Žao ti bud', ako dobri ljudi zla taj 105
 uskladaju tako; ako zali, ne haj;
 zli bo zloga ljube, zali jim je vičan,
 dobroga glas grube, jer jim ni priličan.
 Paka drugi ljudi razbora ne ima,
 prez razloga sudi, ter rasklada svima: 110
 ti riči njegove toliko scin' u svem,
 koliko kad rove tekuć tovar putem;
 ali kad uzbubnju valove u mori,
 a vitri usšušnju u polju al u gori.
 Ako si prem psovan od luda, ki viska, 115
 ne di t' ča s' dostojan, da ča ga ćud stiska,
 a za tim spoznaj se, tere zla zlimi stav,
 ako s' kriv, isprav' se, boga hval' ako s' prav.
 Tako ti čineće, zloreki uđiti
 duši tvojoj ne će, da hoće pruditi. 120

Človik.

Da vo sam bandisan van patrie moje,
 u tu me utiš' stran rič beside tvoje.

Razum.

Svim je patria svit; ki se na svit rode,
 da putuju sto lit, van se nje ne broje.

124 van] u rkp. nam; mjesto broje moglo bi se čitati zbrode.

- Pače t' rekoh da ni, ni da ti more bit 125
 patria, gdi t' se sni, da gdi ćeš vazda bit;
 gdi t' je vikovnji stan, tuj ti patria jest,
 virnim je u gornju stran, nevirnim doli sest.
 Kako tko bude prest, tako će se odit,
 dila ga će ponest i s njimi će hodit. 130
 A sad je ljudem dom, zemlja, po kom hode,
 pticam ajer, po kom lete, ribam vode.
 Zemlja je poni tva, ne tuja, gdi sidiš,
 iz nje t' je pojti tja, da indi priživiš.
Človik.
 Bolizan pritišće kip i dušu moju, 135
 i toj me sad stišće prosit pomoć tvoju.
Razum.
 Ako ćeš slišati, zadovoljnu pomoć
 od mene ć' imati, ter polahćat nemoć.
 Kada je bol mala, ustrpis', lasno je;
 kad je uzbujala, ustrpis', kratka je. 140
 I ozdrav svoje dni, malo biše tad znan,
 listo ga znajući pohajahu mu stan;*
 kada ga nateče bolizan nevolje
 glas njegov poteče po svitu dovolje.
 I dojde do boga, i bog ga* uznese 145
 u raj cića toga, jer hrabro podnese.
 Ako je malo tih, ki mogu strpiti,
 u družbi moreš njih, ako hoćeš, biti.
 Ako li sliditi hoć tih, kih je vele,
 ustrpin ne ć biti ni misli prognat zle. 150
Človik.
 Jošće je stvar ina, ku ti hoću reći,
 uboštvu težina osadni mi pleći.
Razum.
 Uboštvo teško ni, da za to, neka znaš,
 teško ti se čini, jer mu dobro ne znaš.
 Uboštvo je lahko, veselo, slobodno, 155

140 kratka je] u rkp. lasno je kao i st. 139.

* Ovdje je po svoj prilici od prepisatelja nešto izpušćeno gdje se primjera radi napominje ime čovjeka, koji je uztrpljivo podnosio boli, n. pr. J o b a itd.

tko ga nosi tako, kako je podobno.
 Tiho, poniženo uboštvo u sebi jest,
 od tih ni cinjeno, ki z bogom ne će sest.
 U blagu je oholost, taščina, puti blud,
 objist, kar, zavidost, strah sumnja, misli trud; 160
 onih ki ga ljube, slipoća je mnoga,
 hine, kradu, rube, sami ginu s toga.
 Za to ga diliti bog veli, ne iskat
 ter blago želiti, ko no ne će skončat;
 za to ga diliše Matie i Zakeo, 165
 ter se uzvisiše, gdi no je bog seo.
 Da oni, ki hteći blago teć sa svima,
 na ognju goreći kaplju vode nima.
 Lazara, ki hranu sebi hodeć prosi,
 u pokoja stanu angelski kor nosi. 170
 Ništare nimahu božji apostoli,
 po svitu plitahu bosu tere goli.
 Mnozi njih slideći blago odpustiše,
 duhovno živeći bogu poslužiše;
 sada t' uživaju blaženstvo vikovnje. 175
 Ako ć' pojt u raju, počni sliditi nje.
 Isus ubog biše; ubogo se rodi,
 družu ga hraniše, kad po zemlji hodi.
 Jur poni ne tuži, ni žel' blaga mnoštvo;
 gospodinu služi, ki ljubi uboštvo. 180

Človik.

Nisam jak ni moguć, nimam pinez pun grop;
 nisam barun slovuć, nisam biskup ni pop.

Razum.

Ako s' sebe dobil, Aleksandra s' jači,
 ki biše svit podbil, a zloba ga tlači.
 Malim se podklada, ki ljubi kriposti; 185
 kim skupost oblada, ništar mu ni dosti.
 Bolje ti je časti zvati se dostojan,
 ner časti dopasti, buduć nedostojan.

160 misli trud] u rkp. nerazumljivo mislit tud. 163 ne] rkp. ni. 173
 mnozi] rkp. mnozih

Človik.

Ne budući jaki, ne budući moguć,
psovati me će svaki, i jošće prava tuć. 190

Razum.

Raduj se, da s' nejak nepravde tvoriti,
ter nepravde bud jak moći podnositi.
Ne oni ki biju, da ki budu bjeni
za prav, ku imiju, biti će spaseni;
i tim dobiše raj mučenici sveti, 195
li držeći put taj u narod prokleti,
da za pravdu trpiv trude, muke, bjen'ja,
uzidu, zasluživ, u vičnja vesel'ja.

Človik.

Greduć u naglosti dinare izgubih,
od nike žalosti malo se ne ubih. 200

Razum.

Da bi jih ne zgubil, more bit bi pri njih
tkogodir te ubil, tere t' uzeo svih;
za to se kuntentaj, ako ti je odpal'
z dinari mošnja taj, da si sigur ostal.
O blago si tebi, taska da j' odpala, 205
ako ni pri tebi ni skupost ostala.

Ako li joj si drag ter te se li prima,
još si u tomu blag, da paše ne ima.
Pinezom zasida kursar, gusar i tat,
ubog srid njih rida i ne šćiteći vrat. 210

Poni se ne tuži, dalji ćeš bit u put,
slobodan u luzi, sigur domom i u kut.
Pinez ne ćeš imit, ni ćeš hereda imat,
i to će t' dobro bit, ne ćeš ga se bojat.
Ča stave prid tobom, s mirom ćeš jist i pit, 215
ne ć' se brinut robom, komu ju ćeš pustit.

Srića te izbavi brimena i znoja,
tere te postavi u misto pokoja.
Ako razbor imaš, škoda ti u tom ni,
pokla s toga primaš tolike zgone ti. 220

Još jadaš plakan'jem, plačno je to tobom,
tvojim pomanjkan'jem a ne samo sobom.

211 dalji] *rkp. piše daggli ; može biti laglji ?*

Človik.

Oči sam izgubil, slipoće dopadoh,
dan mi je poskuril, svitline odpadoh.

Razum.

Ne listo dan slači ljudi, ki tuj stoje, 225
da i noć, ka mračí, ima slasti svoje.

U noći mož molit boga vele bolje,
pametju ushodit i bit dobre volje.
Ako s' oči zgubil, utiš' se, zgubiv njih, 230
da s' vrata zatvoril, po ka ulazi grih.

„Oči moje odvrat“, reče David bogu,
„tere jim vidit krat' svita taščad mnogu!“
Tebi to prositi oto jur tribi ni,
nere se nositi kako svist tvoja ni.

Očiju s' odpao i ne ćeš gledati, 235
ča da bi gledao, rad bi jih nimati.

Oči su, ke vode na nečistu ljubav,
kad dekle, ke hode, pogledaju te stav.
Oči na zavidost tud'je te peljaju, 240
kad raskošé lipost u druga gledaju.

Ne bi zasidali razbojnici na put,
ni brode tirali kursari, napan skut;
ne bi tati krali tujega imin'ja,
da bi ne imali očiju vidin'ja.

Vidin'je t' očiju i dobitak ima, 245
da človik vridniju od boga vid prima.

Svitlu mu pamet da, neka misleć vidi
nebeska dobra, ka očima ne vidi;
i ti jur uzbudi oči tve duševne, 250
ter plačan ne žudi te, ke su telesne.

Človik.

Hojme, ča ću sada! Sve sinke pokopah,
imah pri umrit ja, a za svimi ostah.

Razum.

Manenost je plakat umrlih, da umriše,
a prija ne plakat, da se porodiše;
svak na to dohodi, ki se je rodio, 255

234 svist tvoja ni] može biti vi mj. ni? 243 tati] rkp. tachi 245 vi-
din'je] smisao ište gubitak.

da opet odhodi, kad bog bude htio.
 Prez sinov si ostal jeda ti sam listo?
 ki grad to ni imal, al ko na svit misto?
 Otac žali t' sinov, oca sini takoj,
 po stan'ja svih gradov zgaja se često toj. 260
 I kralji i bani tomu t' su podložni,
 ne listo ki zvani jesu malomožni.
 Ni mladost, ni starost toga se ne ujima,
 ni viteška jakost; smrt obali svima.
 Ti s' imal pri umrit? ko biše obećal, 265
 da ćeš naprida prit, a ne bit zad ostal?
 Ako bi pri pošal na on svit onamo,
 a njih totu ošal, sam bi stal i tamo.
 Ako li njih združiti željaše i u smrt,
 za to ne hti' tužit, hrlo će i tebe strt. 270
 Spomeni se za tim, da t' biše zajal njih,
 a ne pridala sa svim bog, otac ki je svih.
 Njegovi bo bihu, ki jih je stvorio,
 k njemu pojt imihu, kad jim je velio.
Človik.
 S fortunom jidreći imil sam nevolju, 275
 vitar me goneći, razbih se o školju.
Razum.
 Kad si tako hodil i ni te pokrila val,
 nis' ništar izgubil, pokle si skapulal.
Človik.
 Utekal jesam gol; ča imih, tuj ojdoh,
 kako no odrt vol svučena domom dojdoh. 280
Razum.
 Došal si zdrav domom, kad zginut mogaše
 sa svimi, kih sobom u brodu imaše.
Človik.
 Gredući dubravom na gusu nastupih,
 jedva z glavom zdravom bižeći odstupih.
Razum.
 Nastupe ti družici na laže, ki svade, 285
 ter čine u uzi stati i u klade;
 a družici na onih, ki no raspravljaju,

tere zloglase svih i boga ne haju.
 Nici na taščine greduć se namire,
 na vuhle, na hince, pun je svit nevire. 290
 Tako ne tuž' na to, da s' bio nastupil,
 da raduj se za to, da s' hrlo odstupil.

Človik.

Neprijatelj imam ne malo mogućih,
 ter svak čas prijimam sumnju i strah od njih.

Razum.

Kako bi stavil moć' vukom se braneć sam, 295
 tako išći pomoć neprijateljem pram.
 Tim ćeš zadovolje njih prite ustavit,
 ali ča je bolje, s njimi mir postavit.
 Neprijatelj imaš, još je gore, ako
 prijatelj ne imaš, tere živeš tako. 300

Človik.

Srce moje dere žalost, ku no imih,
 prijatelja jere srčena izgubih.

Razum.

Da si imil toga, to se zna jur čisto ;
 sad išći drugoga na njegovo misto.
 A iskati ga poj, gdi se najti more, 305
 gdi no je virnih broj, ter virnih komore ;
 gdi su riči prave ter hotin'ja mila,
 i dostojne slave i počten'ja dila.
 Ne išći ondi toj, gdi žeru ter piju,
 ni u loži, u koj taščine ter se pru. 310

Človik.

Li teško mi je to tere žalost mnoga,
 iz sridu srca bo da izgubih toga.

Razum.

Ako si jednoga izgubil, kripi se,
 ako l' jedinoga, grih je tvoj, stidi se.
 Kad fortunom jidro nosit ne mogaše, 315
 za č na jedno sidro privezan sid'jaše ?

Človik.

Smrt mi je vazela dobru ženu vele,
 za to me je spela tuga tere želje.

Razum.

Dobru li s' tad imil, kada ju si pojal, 320
 al dobru učinil naukom, ki joj s' dal?
 Ako s' dobru našal, moreš i drugu najt,
 kad budeš obašal, ne hteći s puta zajt.
 Ako l' dobrotu imit poče pod tobom biv,
 dobra će i druga bit, buduć joj meštar živ.
 Ako t' dobra biše, virna i počtena, 325
 i razum imiše u svemu svršena,
 spomen' se, da mnoge najpri take budu,
 a pak napnu roge i zal glas dobudu.
 Počten'je i viru donikle uznose,
 a pak srama miru zavrgu za kose. 330
 Ostave t' krosna i teg, sulac pričnu zbirat,
 u mladih upru gled, kih no budu sritat.
 Žena je za isto nestanovita zvir,
 stat na jedno misto, ne more imit mir.
 Množih ti ni glas hud, da hvale izvrsne, 335
 li vino u takih sud rado se pribrsne.
 Dobra biše tvoja, da tko mogaše znat,
 po sva lita svoja jednu da će imat,
 da ne će vilovat, da će viru nosit,
 ter te vazda štovat, a inih ne volit. 340

Človik.

Znaše se jur u njoj, da bi do starosti
 trpilo dobro toj, ko poče od mladosti.

Razum.

Dobra tvoja biše, dobra bi i bila,
 tu ćud, da živiše, ne bi prominila.
 Smrt je učinila, da mož potvrdit toj, 345
 a ne njeje dila; — jur tugam daj pokoj.

Človik.

Z ženom toko dobrom smrt me hti rastrti,
 kako mogu za njom žalost ostaviti?

Razum.

Dobru ženu imit mož, ako odlučiš
 inu stvar ne želit, ni misal prilučiš. 350

338 jednu da će imat] jednu *razum.* dobrotu; *ili pak valja citati ćeš*
 330 ne će] ne chi 347 rastrti] *rkp.* rastarli, *m. b.* rast'viti.

Ne žel' mnogu dotu, ni gizdu, ni lipost,
 ner samo dobrotu žensku, tere kripost.
 Zamirat ostavi, koga je simena,
 a tim se zabavi, da j' dobra imena.
 Dobru s' ženu imil, mogal bih ti uz to 355
 pokazat, da bih htil, ne jednoga, da sto,
 ki dobru izgubiv, na svitu živiše
 ter se opet ženiv još bolju imiše.
 Mogla bi dostignut taj srića i tebe,
 za to jure dvignut nastoj žalost s' sebe. 360

Završen'je.

Za svim pak ča s' hotil tužiti i reći,
 ni se na svit rodil ki će svega uteći.
 Smrt, plač, bolizni te, nisu nesriće to,
 da voće zemlje se, ljudem je dano ko.
 Adam kad stvori grih, naš prvanji otac, 365
 bog nas postavi svih u saj suzni dolac.
 Bogu hvala budi i dika i slava
 u svakomu sudi dostojna i prava.

360 s sebe | *rkp.* sebe 364 voće | *rkp.* uoschie 368 sudi | *rkp.* cudi.

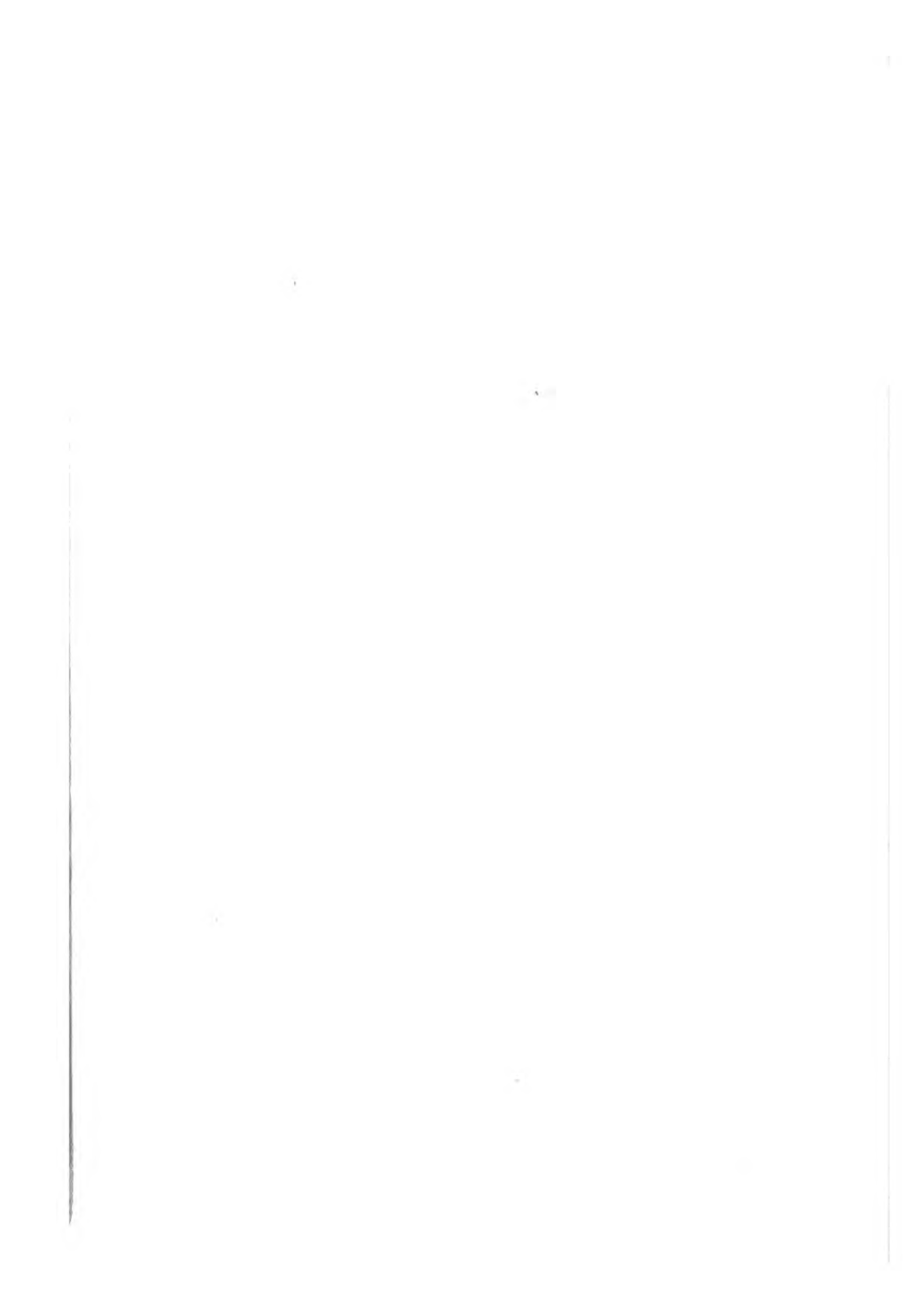
Svit je taščina.

Taščina od taščin i sve je taščina,
 ovi svit je osin, i magla i tmina.

M. M. suprotiva slasti od blaga.

Umril hotih, videć, da ki blago ima,
dobrotom ne sloveć, od svih čast prijima;
i vrlo se uzbolih, da sam nigdar ne stal
slidit stope onih, kriposnih kih sam znal.
Jer, ki ima kripost, ubog buduć, ni znan, 5
da kako zločest gost nigdire nima stan.
Li pa ka poznavši, da bogat, kad umre,
blago odpušćavši nag se u greb zapre,
da sve, ča je stekal, inih bude za njim,
glas ki mu je tekal, da se zatare s njim: 10
ne hajah ubog bit, za dobrotom tekuć,
ka me hoće živit, kada izdahnem mruć.
Jer da bi življen'je ovdi vičnje bilo,
proklel bih trudjen'je, ko trpi me tilo.
Crikvu bih ostavil, svetosti ne hajuč, 15
u pokoj se stavil, slasti uživajuć.
Da jer život ovi malo trpit ima,
za to želim oni, ki konca ne ima.

**RAZLIKE PJESNI O ISUSU, NJEGOVU ZAČETJU, MUCI I
USKRSNUTJU. RAZLIKE PJESNI O MARIJI.**

Počinje pisan bogoljubna na slavu i pošten'je božje i pričiste dive Marije od
začetja Isusova.

O zvido svih liplja, majko, divo čista,
tvom nebo i zemlja čistinjom procvita :
na pomoć te zovu, milost daj, ku prosim,
neka t' pisan ovu od začetja složim.
To t' bi prva radost, koja nas utiši, 5
i velika slatkost; za toj me usliši.

Prislabna divice! ka s' puna milosti,
nebeska kraljice, i svake slatkosti:
ti jesi svršena nada sva stvoren'ja,
kripostmi rešena brez mire brojen'ja; 10
ti s' plemena slavna, divica istina,
ka bi izabrana za božjega sina.
Trojstvo te jedino izabra božastvo,
prija nere imo stvori i zemaljstvo.
Po tom te ukruni krunom od liposti, 15
pričistu učini po svojoj kriposti.
Posluh, umiljenstvo, svršeno t' dopusti;
ljubeć ti uboštvo, iznajde milosti.
Od vičnjega boga po tebi nam dojde
i od ploda tvoga svitlost nam izajde, 20
koji nas prosvitli u tminah stojeći,
i plač nam odili, tužnih nas videći;
tužeći grih veli još s ocem Adamom,
kojim nas uhili i s materju Evom.

1 liplja] lipša *lul.* čista] sveta *lul.* 2 tvom nebo i zemlja] ružica pro-
litnja *lul.* 5 to t' bi] to on' prva 6 i velika] i veća *lul.* 10 rešena] urešena
lul. 11 plemena] pričista *lul.* 14 stvori i] stvori ona *lul.* 15 ukruni] okruni
lul. 21 koji] koja *lul.* 22 u *lul.* izostavljen. 23 još s ocem] sa ocem *lul.*

Uvik bismo stali pod d'javolsku oblast, 25
 a nikad ne imali ni raj ni božju slast;
 po tebi divice bog nas je izbavil
 d'javalske tamnice, a raja dobavil.
 U vrime najlipše od tvoje mladosti
 prihodit počaše vesel'ja i radosti; 30
 u Nazaret divom kada ti stojaše,
 pametju i dilom sa svim boga znaše.
 Človiku čistomu biše zaručena,
 Osibu svetomu zoviše se žena.
 U kući stojeći često uzdihaše, 35
 suze utirući proroštvo čekaše;
 bogu se moleći na molitvu staše,
 milosti proseći, ovoj govoraše:
 „O bože moj mili! ne daj mi umriti,
 „moji oči dokoli ne budu viditi, 40
 „ka će diva postat čista ter istina,
 „koja no će se zvat mati tvoga sina.
 „Da bi mi jur vidit tuj slavnu gospoju,
 „i njoj se poklonit, prignuv glavu moju;
 „ja bih tada pala prid slavne noge nje, 45
 „ter bih celivala još vazda stope nje;
 „još bih se podala vazda bit raba njoj,
 „i verno služila sve vrime život moj.“
 Tako tad misleći željaše istinu;
 pride an'jel leteći, hišu svu prosinu 50
 velikom svitlostju, većome od sunca;
 još većom kripostju, poslom boga oca.
 I došad u kući k Mariji govorit,
 blizu nje budući, poča ovo pravit:
 „Slavno naručen'je svemogoga boga, 55
 „ovo t' je poslan'je gospodina moga,
 „njega riči ove da ti ja navistim

25 uvik] u kih *lul.* 26 ni raj] raja *lul.* 28 tamnice] smrti *lul.* 30 počaše] počeše *lul.* 31 kada ti] kada no ti staše *lul.* 35—38 *stoje u luc. rkp. ovim redom*: 35, 38, 36, 37. 36 proroštvo čekaše] proročastva staše *lul.* 37 na molitvu] na molitvi *lul.* 39 moj mili] svemogi *lul.* 40 moji oči dokoli] dokol oči moji 46 još vazda] odsvuda *lul.* 48 život] u život *lul.* 49 tad misleći] tada misleć *lul.* 50 pride an'jel leteći] anjel pride leteć *lul.* 51 većom od sunašca *lul.* 55 naručenje] navišćenje *lul.* 57 ja navistim] sada pravim *lul.*

„od strane njegove i da te pozdravim.
 „Marija zdrava si! gospodin je s tobom,
 „milosti puna si, s kripostju svršenom. 60
 „Meju žene ine blažena ćeš biti,
 „čuvši tvoje ime, svak će se klanjati.“
 Čuvši Marija toj an'jelsko rečen'je,
 u pamet pride njoj veliko mišljen'je;
 mišljaše, gledaje ča bi ovo dilo, 65
 ovoj pozdravljen'je, ko prija ni bilo.
 Čuvši tada an'jel priča govoriti,
 on isti Gabrijel, divu sloboditi:
 „Ne boj se Marija, iznašla si milost,
 „ovo je rič božja i njegova kripost. 70
 „Sina ćeš začati u tvoju utrobu,
 „koji će platiti človika svu zlobu.
 „Ime tad njegovo Isus hoće biti,
 „kada ga ti divo budeš poroditi.
 „Hoće se on zvati vazda sin vičnjega, 75
 „svak mu se klanjati i ufat u njega.
 „Stol'ja Davidova gospodin mu će dat,
 „u hiši Jakova u vik će kraljevat,
 „svetih od sužanjstva izbaviti otac:
 „njegova kraljevstva ne će biti konac.“ 80
 Reče tad Marija svetomu an'jelu,
 ova govoren'ja tomu Gabrijelu:
 „Ja muža ne poznan, kako će toj biti,
 „da ću ja ne začan sina poroditi?
 „Ja sam obećala gospodinu momu, 85
 „divstvo moje dala bogu svemogomu.“
 Odgovori an'jel prečistoj divici,
 on svitli Gabrijel reče ove riči:
 „Duh sveti će priti, ki će te napunit,
 „vičnjega kriposti hoće te obsinit; 90
 „diva ćeš začeti i diva porodit,
 „i tada ne ćeš ti bolizni oćutit.
 „Boga i človika hoćeš ti začati,

62 će se] će t' se *lul.* 67 čuvši] stavši *lul.* 71 sina] sinka *lul.* 72 člo-
 vika *lul.* do vika *luc.* 83—84 poznan-začan] poznam-začam *lul.* 89 priti će
 duh sveti *lul.* 91 začeti] začati *lul.* 92 i tada ne ć imati bolizni ni ćutit *lul.*

„blažena do vika vazda ćeš se zvati.
 „Slavna i vesela hoćeš ti porodit, 95
 „kad nebo i zemlja hoće se prosvitlit.
 „Svet će se on zvati sin boga živoga,
 „ki će odvezati človika grišnoga.
 „Hoće ga slobodit od d'javalske uze,
 „svršeno oprostit i sve verne duše, 100
 „da pojdu u vesel'je, u velikost stati,
 „a nigdar dresel'je već ne budu znati.
 „Ovoj Isabeta sina je začala,
 „stara tvoja teta; ča pri ni imala
 „u mladosti svojoj, po božjoj milosti 105
 „zgodit se sada njoj, u njeje starosti.
 „Šest misec ovo je od toga vrimena,
 „začala da ga je, ka biše neplodna.
 „Za to ni neuzmožno svaka rič prid bogom,
 „da vse je uzmožno sa kripostju njegovom.“ 110
 Drago bi divi toj an'jelsko rečen'je,
 u srce pride njoj veliko mišljen'je;
 reče ovo ona, prignuv se Marija:
 „Ja sam nedostojna raba gospodinja,
 zbudi se toj meni sve po riči tvojoj; 115
 volja se ispuni gospodinja u toj,
 kako se dostoja; vazda budi hvaljen
 od svega stvoren'ja, u vik vikom amen.“

96 kad] tad *lul.* 100 od uze vernih duše *lul.* 101 da pojde veselje u veliko stati *lul.* 102 ne budu] ne bude *lul.* 103 Ovo Elizabeta *lul.* 109 prid bogom] pri bogu *lul.* 110 da vse uzmožno *bez* je *rkp. luc.*; *lul.* da sve je; njegovom] njegovu *lul.* 112 mišljen'je] ponižen'je 116 gospodinja *lul.*, *u luc* *pogrešno* gospodine.

Od muke Isukrstove.

Človik viran pita Isukrsta propetoga, misleći muke njegove.

Za č pogrjen toko Isuse moj stojiš
na križu visoko, ter se mučan boliš?
Ali srce svoje tako utvrdiš
židove, da tvoje tilo biči biše?
Ni tim zlobu svoju nisu t' ustavili, 5
da na glavu tvoju trn su postavili.
Trnom bodući nju, muku t' veću daše,
angelski kori ku poklonom štovaše.
Ajme ali ne bi ni togaj dovolje,
da još veće tebi pridaše nevolje. 10
Obraz tvoj pljuskami izbiše, pljujući
na lica slinami, a tebe psujući.
Na križ ti rastriš ruke tere noge,
i čavli pribiše, o bolizni mnoge!
Usta napajahu ostom ter gorčinom, 15
ka svim put kazahu spasen'ja s istinom.
Još se ne ustavi ni tim žestina njih,
ljuta veće lavi i divjih zviri svih;
li htiše prsi te sulicom probosti,
te prsi tvoje, ke stan bihu mudrosti, 20
vrućak od milosti tere sud božastva,
hram svake kriposti i shrana otajstva.
Dobrota nesmirna, Isuse, biše ti,
svaka duša virna to spovida i vi.
Ti grišnih k sebi zva, nemoćnih izliči, 25
ne likom od bil'ja, da moćju tve riči.
Ričju listo jednom ti kljastih ozdravi
i hromih objednom, grbavih ispravi,

nimim da govorit, gluhim razumiti,
 slipim oči otvorit i svitlost viditi. 30
 Kih guba grjaše, čistih jih ostavi;
 kih d'javal mučaše, truda jih izbavi.
 Ti život povrati jure mrtvim mnozim,
 milost tvu-ne krati bogatim ni ubozim.
 Za ki poni uzrok tu t' muku stвориše, 35
 ta trud toli žestok? za č te umoriše?
 O nebeska slavo, zgrdiše te sa svim,
 ku no biše pravo štovati nada svim.
 Mi bihomo veće dostojni to podnest,
 i muke još žešće, ako ka žešća jest; 40
 grišnici bo smo mi i puni tamnosti,
 pričisti s' janjac ti, pun svake svitlosti.
 Mogaše tuj čašu prigorku ne piti,
 da za ljubav našu na križ hoti iti;
 mogaše ričju tvom u propast pognati 45
 svih, ki tako tobom jaše se rugati:
 da sve pritrpiti odluči ljubav tva,
 hoteć nas živiti životom vikovstva.
 Za grih naš podnese ta zla sva kolika,
 a nam ti donese dobra privelika; 50
 jer mi ne videći istinu, bludismo
 stran puta hodeći: virni ti ne bismo.
 Ti nam ukaza put vičnjega spasen'ja,
 prostrv krilo i skut obilna smiljen'ja.
 Ti za nas krv proli, i pojde na ubjen'je, 55
 naše ličeć boli, nam dajuć spasen'je;
 u gornjoj polači zovuć nas na svoj stan,
 kada smrt potlači, uskrsnuv tretí dan.
 Milošću toliku, gospodine bože,
 ku skaza človiku, platiti tko može? 60
 Za isto nitkor ni, ni svetih najveći,
 ki hvaleć po sve dni, mogal bi izreći
 njeje velikosti, ne takam platiti,
 ke sva zemlja dosti i nebo puno bi.
 Li neharni t' biti ne ćemo, da tebi 65
 do konca služiti. Ti nas primi k sebi,

i grihe odpustiv, milost nam tvoju daj,
 da svit ovi pustiv, dojdemo k tebi u raj;
 da s tobom propetim uvik pribivamo,
 s ocem, duhom svetim, koga prizivamo, 70
 sveto trojstvo slaveć, boga jedinoga,
 a pomoć li proseć sve vike živoga.

Isus govori človiču.

O človiče umni, ča godire gledaš,
 ljubav je, ino ni, ku s' prijaj i čekaš.
 Ljubav s nebes doli na zemlju mene prit 75
 i trude, ke koli vidiš, čini podnit.
 Ljubav me pripravi tvu put na se vazet,
 na križu me stavi, i hoti me raspet.
 Ljubav na svezan'je prida ruke moje,
 obraz na pljuvan'je, a za grihe tvoje. 80
 Ljubav hti, da trpim pljuske ter rugan'ja,
 oskuben'ja za tim i biči frušan'ja.
 Ljubav me ukruni trnom i trstju bi,
 psosti me napuni i križu me pribi.
 Ljubav hoti, da p'jem žuč ter ocat žajuć, 85
 i da boden kopjem, umrem duh pridajuć.
 Ljubav se ne da rit pram njim, ki me ubiše;
 da za njih se molit, kako tribi biše.
 Ljubav ma, ku tebi, o človiče, nosih,
 pritegnu me k sebi; za to sve podnosih. 90
 Ljubav sama dobit može jakost moju,
 uz toj, ako č' hotit skazat harnost tvoju,
 ljubi, ljubi boga, iskrnjih ljubi svih,
 plaća će t' bit mnoga sa mnom na nebesih.

S vrhmuke Isukrstove versi tako počinju:

Da velu bolizan izreče jazik moj
tere plačnu pisan, gospoje svih gospoj,
uteći ću k onoj, ka me čini peti,
ku vas angelski broj štuje i svi sveti.
Ne daj grihom speti duše, da s tamnosti 5
čin' moj razum zneti, o vičnja kriposti,
kraljice milosti, neka tvoj rečem plač,
i srca žalosti, ko projde ljuti mač.
Jure i ne znam na č, ni kud li poseći,
radosnu ku pritač da bih mogal reći; 10
ner grozno suzeći skupih plač prida se,
gospoju videći s crnim ruhom na se.
Slišće tužne glase, ke majci pravi sin,
on, ki grišnik spase, ki je svim gospodin,
koje prorok istin upisa i pravi, 15
i sveti Augustin u knjige postavi.
Ovako pozdravi sin majku najprija
kada ju ostavi, reče joj: „Marija!“
Ku obujam zgrija prsimi svojima,
a majka ga prija s plačnimi očima. 20
Reče joj: „Majko ma, o divo blažena,
„od mene sva pisma jur su izvršena;
„da znaš, razlučena sa mnom hoćeš biti,
„taj su odlučena, prvo ner htih priti.
„V Hjeruzolim iti, meni je jutri dan, 25
„gdi ću lačen biti, tere na smrt pridan;
„kako no pravedan janjac, ki ne zna plod,
„biti hoću zaklan za človičnji narod.
„Prišal je jure god, otčina odluka,

otčina, odlična 2

- 30 = Rad
- „skupil se je vas svod židovskoga puka ;
 „kako no na vuka svi na me vapiju,
 „cić moga nauka da mi smrt zadiju.
 „Meni se nadiju, jer se rok približa,
 „da me jur ubiju na drivu od križa.
 „Prostrta je mriža, da lati lovinu, 35
 „zdviže se sva hiža protiv gospodinu.
 „Da pravim istinu tebi, majko mila,
 „prvo ner poginu svu bol moga tila,
 „ku znam, nis' zabila, jere s' Izaije
 „proročastvo štila, ko tako upije: 40
 „„Nigder zdravja nije od pet do vrh glave
 „na sinu Marije, kralju vičnje slave.“
 „Sveta pisma prave, i na to htih priti,
 „svih ki u grisih trave, smrti jih skupiti.
 „Za toj ti odkriti hoću muke moje, 45
 „da more tad biti kripko srce tvoje ;
 „i kad vidiš stoje mene u tuzi toj,
 „majko i gospoje, tužiti tad nemoj.
 „Vidiš li vas kip moj lipotom ushranjen,
 „da nigdir sinak tvoj ni, majko, izranjen ; 50
 „do sele jest hranjen od svake pogibi,
 „još na muku stavljen od nikogar ne bi.
 „Neka skažem tebi najpri glavu moju,
 „sama znaš po sebi kako ju ja goju ;
 „ne vidiš v njoj hvoju, ni trohe tolikoj: 55
 „ov dan kad pristoj, promini obraz svoj.
 „Kruna bude na njoj od žestoka trna,
 „savita u prut troj, da pride sva crna ;
 „kako jedna brna, sva krvju polita :
 „ne bi vrgal zrna, kadi bude čita. 60
 „Vlasi lipši svita, ki su mi na glavi,
 „dika uzorita sva od njih oplavi ;
 „na to jih pripravi taj židovska sila :
 „malo jih ostavi na njoj, majko mila.
 „Ta krudela dila kada majko vidiš, 65
 „vazda s' kripka bila, ne čin', da problidiš ;
 „da me ne uvridiš, veću mi bol ne daj,
 „čin', da mi razumiš ter strpljen'je imaj.

travin

- „Pak majko, pogledaj uši, ki slišahu,
 „gdi gredući u raj an'jeli pojahu; 70
 „ki naslajevahu mene glasom svojim,
 „kada dohojahu ondi, kadi stojim.
- „Hajmeh! jutri dan, čim naslajeni budu,
 „kada u Hjerusolim moja majko idu,
 „ter k Pilatu pridu, slišim svake psosti 75
 „očito, po sridu svega puka, dosti?
- „Svak vap'je: ne prosti, ne prosti, vazmi ga,
 „prez svake milosti na križu propni ga!
 „z uze ne pusti ga, Barabu oprosti,
 „umor', umori ga, u svakoj žalosti. 80
- „Ne bismo svitlosti tvojoj ga pridali,
 „da bismo tamnosti u njem ne poznali.
 „On ti se sam hvali, ter se zvati čini
 „krstom, da ostali još vas puk prihini.
- „Svi židovski sini da jesam obratil 85
 „za sobom u tmⁿⁱ, pravi jim put skratil;
 „da nisam ni platil cesaru haraše,
 „da sam mu pohyatil dohotke i paše.
- „Ov se sam činjaše, govoreć, kralj veli,
 „vas puk obraćaše po svoj Galileji; 90
 „po gradih i seli' židovskoga stan'ja,
 „i ki su poseli sva ova držan'ja.
- „Još veća psovan'ja hoću majko čuti
 „od njih nesaznan'ja, ko mi srce smuti;
 „jere pravi puti hotih jim skazati, 95
 „kako no psi ljuti na me će režati.
- „To t' dajem poznati, da se ne uzbojiš;
 „kad budeš slišati, da strpina stojiš.
 „Jer majko, dobro viš, da na to htih priti,
 „i kako u pismu čtiš, porugan ću biti. 100
- „Sad ću t' poviditi od mojih očiju
 „ki, kad te pozriti, veselo se smiju:
 „rubom jih zakriju, da veće veselo
 „ja tebe ne vijū, neg plačno i dreselo.
- „Jur se je počelo to više većati, 105
 „da mene krudelo židovski puk lati.
 „Te, majko, gledati kad budeš nevolje,

- „ne htij se pušćati, da te tuga kolje.
 „Stani dobre volje, sve hotij podniti,
 „jer svitu za bolje moja će smrt biti; 110
 „nanjkoli viditi kad budeš ma lica,
 „ka s' učna ljubiti, da su k zemlji nica.
 „Kako no ružica sada procvitaju,
 „na njih makulica nije, s ke zgrubaju :
 „vidit ćeš, gdi daju po njih poličnice, 115
 „kad me upeljaju v hižu poglavice.
 „Dajuć zaušnice, vidit ćeš, gdi psuju,
 „i na moje lice vele grdo pljuju ;
 „i gdi svidokuju oni na me krivo,
 „a ti, gdi luduju, budi kripka divo. 120
 „Tvrđje, nere drivo, imaj srce tada,
 „gdi vidiš, da gnjivo svaki me uzgleda ;
 „jošće za tim ureda vidit ćeš gospoje,
 „usta slaja meda gdi žuči napoje.
 „Ne smut' srce tvoje, ni se za to skončaj, 125
 „videć tuge moje, plaču se ne podaj ;
 „da strpljen'je imaj, molim te majko ma,
 „veća bol, ovo znaj, bude mi tuga tva.
 „Još dobro očima pogledaj na mene,
 „ke tvoj sinak ima prez truda ramene : 130
 „to brime porene od križa velika,
 „da m' život otegne od truda tolika.
 „Hajmeh tvoja dika, tvoj sinak uljudan,
 „na zemlju dolika s križem pade trudan.
 „To bude jutri dan, za to moja mati, 135
 „molim te, bolizan ne htij prijmati.
 „Hotij pogledati ove moje ruke,
 „ke nigdar imati nisu učne muke :
 „kako strilom luke njih će otezati,
 „k stupu, kako kuke, u klupko svezati. 140
 „Na križ raspinjati hoće jih nemilo,
 „a ne poznavati u meni zlo dilo :
 „mučno moje tilo, ruke probodene,
 „ter čavli krudelo križu prigvoždjene.
 „Tad gledajuć mene, majko ljubezniva, 145

- „već nada sve žene budeš bolizniva;
 „molim te, strpljiva u svem hotij biti,
 „jer ćeš opet živa ti sinka viditi.
 „Noge prigvozditu hoće mi još za tim,
 „ter čavli probiti, neka umru sa svim; 150
 „jur kad smrtno zaspim, rane me još gore,
 „kopjem vele ostrim prsi mi otvore.
 „Kada me umore i svaku vašćinu
 „protiv meni stvore, da ovako zginu:
 „nigdar misal inu ne htij prominiti; 155
 „da lahko priminu, sve hotij podniti.
 „Sad moreš viditi zdravo moje tilo,
 „kako rozu liti, i kako žilj bilo:
 „u tvoje ga krilo hoć mrtva prijati,
 „zranjena nemilo, plačna tužna mati. 160
 „Na njem hoćeš najti ti rane tolike,
 „velik jim broj znati, male i velike;
 „kako no i rike, krvju izvirući,
 „spominak va vike, veće šest tisući.
 „Pilatovi kući tako me izrane, 165
 „bići fruštajući ljuto po sve strane,
 „da mi ne ostane nigdir zdrava uda:
 „to prvo ner stane, sve učini Juda.
 „Cića puka huda, da mu zgodi Pilat,
 „učine me luda i hinca tisuć krat, 170
 „da jedva me poznat hoćeš majko moći,
 „ni me k sebi prizvat, ni kako pomoći.
 „Ča ću veće reći od života moga,
 „vidiš govoreći k sebi sinka svoga,
 „prez truda svakoga živa i vesela, 175
 „jutri vidiš koga mrtva i dresela.
 „Ta bolizan vela, muka tolikoje,
 „i tuga, ka j' spela jure srce moje,
 „po žalosti tvoje ništar me ne zmori,
 „da tvoj plač, gospoje, zada mi trud gori. 180
 „Za to ča t' govori sad tvoj sinak mili,
 „molim te, sve stvori, za manom ne cvili;
 „s toga ne uhili, moja majko, sebe,

- „prem da se razdili tvoj sinak od tebe.
 „Stine mi i zebe duša cića toga, 185
 „misleć, tko pogrebe, majko, sinka tvoga;
 „da kad otca moga toj jest odluč'en'je,
 „molim, cića boga, htij imit strpljen'je.“ —
 Kad to govoren'je majci sin izreče,
 mača poražen'je srce joj proteče, 190
 tere sinku poče tako govoriti:
 „Tako me odteče, kud' li mi ćeš iti?
 „Na to te roditi hotih tužna mati,
 „sama odojiti ter odnigovati?
 „Ča mi da sad znati prislatki sinko moj, 195
 „ku ćeš smrt prijati, jaoh, hajmeh, oboj!
 „To li je moj pokoj, tim li ć' me tišiti,
 „da ta slatki kip tvoj na križ će visiti,
 „ki no unižiti toliko sam bdila,
 „hajmeh! izgubiti nigdar te nis' mnila. 200
 „Kad sam te odhranila u najlipšoj dobi,
 „ljut mač, ostra strila, srdašce mi probi.
 „U nijednoj zlobi vid vim da sinko nis',
 „odkud ta tvoj grih bi, ča li mi tužni diš?
 „Vid dobro sinko viš, da s' moje rojen'je, 205
 „za č od mene bižiš slatko zgovoren'je?
 „Na to l' umoren'je tužna te odhranih,
 „ko nigdar stvoren'je ni u sanji ne snih?
 „Da kada nada svih hoć me oboliti,
 „jednu od ovih trih htij mi se umoliti, 210
 „ako more biti, i ako hoć u čem
 „majku utišiti, ranu ostrim mačem.
 „Prvu da ti rečem, majka te sad moli,
 „da tu milost stečem, da prez tvoje boli
 „mučen'ja svakoli pritrpiš sinko moj, 215
 „u tokoj nevolji i bolizni tvojoj.
 „Prez smrti tolikoj človičji narodi
 „da skupiš, sinko moj, u tom mi ugodi;
 „gdi li u toj škodi tribi t' je umrit sada,
 „bolizni ke godi da t' tva smrt ne poda. 220
 „Al čin', da se zgoda pri tebe smrt meni,
 „jer od svega roda jur žalosnije ni.

- „To sinko učini, molim toliko je,
 „sada ne primini prvo majke tvoje.
 „Srce mi na dvoje puče, toj slišući, 225
 „ne čin' dobro moje, da te vidim mrući,
 „ni podnašajući tu toliku muku:
 „to razmišljajući imam bol veliku.
 Isukrst prid majku kleče poniženo,
 moleć, proseći ku, reče umiljeno: 230
 „Ne bud' raseviljeno majko srce tvoje;
 „to jest odsujeno, to jest brime moje.
 „Tako potribno je sad meni umriti,
 „jer to pismo poje, i na to htih priti.
 „Za to već suziti ne htij, ni se skončaj; 235
 „da mogu jur iti, tvoj mi blagoslov daj.
 Tad reče majka: „Avaj, hajmeh sinko meni!
 „nigdar na svitu, znaj, da te matere ni,
 „u ke je jedini sinak, nje rojen'je,
 „gdi ga želi sve dni, da mu da prošćen'je. 240
 „Za ko bi stvorenje tu rič dopustila,
 „dat na umoren'je mati sina mila?
 „Od svih bi ta bila krudeliija mati,
 „ka bi tu rič htila sinku dopuščati:
 „na smrt ga poslati, na raspetje, na boj, 245
 „u kom zna, skončati da hoće život svoj.
 „Za to sinko nemoj togaj me prositi,
 „na toj blagoslov moj nigdar ne ć jimiti.“
 Opet govoriti poča majci svojoj:
 „Ne htij mi kratiti majko blagoslov tvoj, 250
 „da jure u pokoj dušice počinu,
 „jer ni godišćem broj, od kada sve ginu.
 „U tom svomu sinu htij majko zgoditi,
 „da na križ priminu, hotij me pustiti;
 „jer se otvoriti ne će raj inako, 255
 „da l' ako umriti dopustiš me tako.
 „Narojen'je svako človičje i ljudi
 „živit će opako i u grih zabludi,
 „ako moji trudi na to ne pristanu,

230 umiljeno] *rkp.* humiljeno 240 prošćenje] *rkp.* prosenye 256 da l']
 dagl *rkp.*

- „zamani svim prudi ličit smrtnu ranu. 260
 „Ako sad ostanu, ter mi ne daš iti,
 „nitkor svita stanu ne će spasen biti;
 „jer odkad grišiti hoti prvi človik,
 „od tad zatvoriti hoti se raj va vik.
 „Svim hoće biti lik moje umoren'je, 265
 „spasen bude človik i ljudsko stvoren'je;
 „za to mi prošćen'je daj, da mogu iti,
 „ostavi suzen'je, htij srce kripiti.
 „Tebe utišiti hrlo hoću ureda,
 „tvoj plač uslišiti, da srce ne preda; 270
 „da ti ma smrt ne da slišiti tu žalost,
 „nego da ugleda tebe svaka radost.
 „Čin' majko, da sam prost i slobodan iti,
 „jere moju milost prva ćeš imiti;
 „hrlo ćeš viditi sinka uskrsnuvši, 275
 „ne će sve dni biti ovi dan minuvši.“
 Gospa sinka čuvši tako govoreći,
 na zemlju padnuvši, blagoslov proseći,
 jadovno suzeći, reče mu: „Sinko moj!
 „na to t' ne znam reći, hteći to otac tvoj. 280
 „Vidim, da u pokoj želiš postaviti
 „duše, kim nije broj, a mene ostaviti.
 „Na smrt se spraviti kada želiš tako,
 „kuntenta ću biti, kad ne mogu inako.
 „Drago mi je svako duševno spasen'je, 285
 „jere dobro ljudsko moje je vesel'je;
 „tvoje odluč'en'je kad je cića toga,
 „bud' blagoslovljen'je svrhu sina moga.
 „Ljubav je ma mnoga cić puka božjega,
 „ne šćedim cić toga života svojega; 290
 „za shraniti njega, evo ja, tva mati,
 „hoću više svega na smrt te podati“.
 Još blagoslivljati poče ga suzami,
 srcu privijati bolizan s tugami.
 Tvrđ'ja nego kami učini se diva, 295
 smrtnimi mukami već mrtva, ner živa.
 U ničemur kriva videć da na smrt gre,
 vele bolizniva cić toga majka mre;

- srce joj u tuzi vre, a još smrtnoj zledi
ne će da se opre, ni život da šćedi. 300
- Sa svima odredi dati mu prošćen'je,
tere mu tako di: „Poj na umoren'je!“
O čudno stvoren'je, o vela ljubavi,
gdi to govoren'je majka sinku pravi?
- Još da se proslavi veće nje ljubezan, 305
hoće, da se stavi sama na bolezan;
da nje sinak vezan pozna svaki trudi,
kako tad potezan za spasen'je ljudi.
- „Blagoslovljen budi,“ reče mu, „sinko moj,
„ki nebesa sudi, blagoslov' te otac tvoj; 310
„vičnji Bog tolikoj, ki pri svega vika
„zače te, da s' sin moj, jedina prilika.
- „Blagoslov' velika sveta duha kripost,
„ki ka mni dolika posla svoju milost,
„i toliku radost, da te divom rodih, 315
„da s tebe vas svit prost bude, ki sveza grih.
- „Blagoslovljen viš' svih narodi i ljudi,
„tvoj kip, ki odgojih, i svi njega udi;
„tvoja glava budi sva blagoslovljena,
„smrtni moji trudi, i trnom okrunjena. 320
- „Nu da poljubljena sad bude od mene,
prvo ner zranjena u krvi ovene:
„budite blažene nje rane tolike,
„i blagoslovljene po sve vika vike.
- „Nu da moje dike ličca iscelivam, 325
„s kih tuge velike k srdašcu privijam:
„i njih blagoslivljam, i njih poličnice,
„i kih ne zabivam, još tvoje očice.
- „I tvoje ručice čavli probodene,
„i mučne nožice križu prigvoždjene: 330
„budite blažene, i one tolikoj,
„i blagoslovljene, prislatki sinko moj.
- „Blagoslovljen kip tvoj, ki kada umore,
„ostrim kopjem, oboj, prsi mu otvore.
„Srid maslinske gore na križu umrvši, 335
„ča pisma govore, kad se sve dosvrši:
„svi sveti zazvavši sada kupno k sebi,

- „da blagoslov davši tvoja majka tebi,
 „potvrde u nebi to blagoslovljen'je,
 „i tilo u grebi z dušom razdiljen'je. 340
- „Nu moje rojen'je, sladka diko moja,
 „daj mi zagrljen'je, ja sam majka tvoja.
 „Sladka usta, koja gorkosti napoje,
 „neka celivam ja, sinko dobro moje.
- „Blagoslovljeno je mlako, kim te dojih, 345
 „pelene i poveje, v ke te najpri zavih;
 „i čas, ki te rodih, budi blagoslovljen,
 „vrime, ko te nosih, i ko si odgojen.
- „Da bude dosvršen jure blagoslov moj,
 „na ki budeš stavljen, blagoslovljen križ tvoj; 350
 „i muka tolikoj, ku ć' jutri trpiti,
 „i smrt tvoja, po koj grišnih ćeš skupiti.
- „Još blagosloviti hoću tvoj hip i čas,
 „kada se slišiti bude od tebe glas:
 „svršen je jure vas proročastva uvit, 355
 „da mi je od danas ostavit ovi svit;
- „kad glavu priklonit k zemljici pripustiš,
 „ter tvoj duh plemenit, moj sinko ispustiš;
 „kad željno izustiš, da si sinko žejan,
 „ter žući okusiš i octa priželjan. 360
- „Blagoslovljen on dan, spasen'je svih ljudi,
 „kad odpru rajski stan smrtni tvoji trudi;
 „blagoslovljen budi moj sinko vas koli,
 „od glave svi udi, i do potplat doli.“
- Kad nad njim učini gospa blagoslov vas, 365
 Isus umiljeni zdviže se oni čas.
 Piše sveti Tomas, majku Isus ojde,
 da smrt strpi za nas, v Hjerosolim pojde.
- V jedan vrtal dojde, gdi žalostan steći,
 mnoge misli projde, hajme, ke ću reći; 370
 u sebi misleći muku, ku će trpit,
 gorko se boleći, ja tako govorit:
- „Gdi hoćeš hajme bit, sinu otea Boga,
 „Isuse, koga svit slavi svemogoga?
 „gdi hipa ovoga minuv malo vrime, 375

- „svrh života moga bude smrtno brime.
 „O prislavno ime, o divice sinu,
 „ku bolizan prime moj kip kad preminu?
 „od straha vas stinu, gorka je duša ma,
 „jer smrt, kom poginu, jes mi prid očima. 380
 „Otče, ako ima tva milost smiljen'je,
 „ne čin', da prijima tvoj sin umoren'je;
 „more l' bit spasen'je naroda ljudskoga,
 „a ne bit skončan'je od života moga?
 „Sad od sina svoga su čašu odnesi, 385
 „znam te, oca Boga, da milostiv jesi.
 „Budi u nebesi otče volja tvoja,
 „sada ne podnesi, da bude smrt moja.
 „Ako li otče ja želju protiv tebi,
 „ča se vek dostoja, ti odluč' u nebi; 390
 „ne gledaj, sam sebi ča želju ovdika,
 „jere tva volja bi, poslat me dolika.
 „Za skupit človika od vičnje tamnosti,
 „da ne zgine vika u smrtnoj žalosti,
 „bud' tvoje milosti otče volja u svem, 395
 „prem da sam u gorkosti i da od straha mrem.
 „Stavši naprida grem oče z dobre volje,
 „i da me tuga prem ostrim mačem kolje;
 „ako li za bolje more kako biti,
 „iz ove nevolje htij me oprostiti.“ — — 400
 Tad odluči iti, videć oca volju,
 svaku pritrpiti za grišnih nevolju.
 Najde na tom polju učenike svoje,
 gdi no se snom kolju, i gdi se pokoje.
 Ondi, pol njih stoje, ja Petra buditi, 405
 njemu tolikoje tako govoriti:
 „To li su obiti, ki obitovaše,
 „sa mnom na smrt iti gdi se zaklinjaše?
 „Sad li ne mogaše sa mnom u božje ime,
 „gdi no slatko spaše, pobdit malo vrime? 410
 „tako l' smrtne plime sada se otimaš,
 „tu li viru Šime k tvomu meštru imaš?
 „Ča ričju spominaš, dilom ne skažuješ,

- „vreda t' me vide, znaš, Petre odbiguješ.
 „Tako li duguješ i brineš se za me, 415
 „da ne viš ni čuješ, tko gre, da izda me.
 „Čuj, da vas ne jame ovdí napast nika,
 „jere sada na me grede množ velika;
 „stante se gorika, tere sa mnóm bdite,
 „čekajuć ovdika, devoto molite. 420
 „Jur veće ne spite, duh pripravan stoji,
 „da, kako vidite, put se ova boji;
 „svak vas misal dvoji, pripravní ste reći,
 „da li trudi moji ne ćete podleći.“
 Tako govoreći Isus s učenicí, 425
 ugleda hodeći na njih oružnici;
 mnózi svítilnici, palice i bati,
 kako poludnevi svude se ja sjati.
 Za Isusa jati židove pridoše;
 svi jaše bižati, svi ga odtekoše. 430
 Prišadći rekoše: „Gdi je ta poganin,
 „koga tuj ojdoše, Isus Nazaranin?
 „Gdi je ta gospodin?“ jedním glasom jaše,
 „ki no se božji sin i cesar činjaše?“
 Isus ondi staše tad sam po sridu njih, 435
 a ne poznaváše njega nitkor od svih.
 Ne učinivši grih, neg da se proslavi,
 ostavljen od svojih, židovom se pravi;
 i kad se njím javi, padoše dolika,
 svaki se sustavi, ne bi čuti krika. 440
 O ljubav velika! „Ja sam“ reče, „koga
 „išćete ovdika, on sin svemogoga;
 „jure na inoga ruke ne stavljajte,
 „od ovih svakoga odajti pušćajte.
 „Strahu se ne dajte, ja sam, jamite me; 445
 „veće ne predajte, jur povedite me.
 „Nu uhitite me, to vam svidokujem,
 „svi okrivite me, kriv vam se ne čujem.
 „Ja ako vas štujem mala i velika,
 „nikogar ne psujem od svih vas človika: 450
 ča je ta tolika množ prišla rvati,
 koga l' razbojnika prišla je ujati?

- Davši se poznati Juda Isusu tada,
 gospodina lati, tere mu celov da.
 Židovom ga prida. To Petar videći, 455
 podri mač od jida, ne hti drugo reći.
- Vidivši vodeći svoga gospodina,
 i jednoga steći blizu židovina,
 tad k oružju lina desnica mu ne bi,
 ni k tomu rič ina, vas se smuti u sebi. 460
- Pogleda, kuda bi meštar, kud ga vode,
 reče: ni već tribi gledati mi škode.
 Meu židovske rode smiša se i kliče,
 k jednome dohode, uhō mu usiče.
- Simo, tamo teče, tere meštra brani, 465
 a Isus mu reče, da oružje hrani;
 govoreć: „Tko rani oružjem človika,
 „života ne shrani prid mačem do vika.
 „Ne dojde ovdika sad Juda zamani
 „nu da mu dam lika, prived' toga k mani.“ 470
 Zličivši ga, k Ani bi popeljan u uzu,
 koga on urani mučiti u tuzi.
- Od vesel'ja suzi Ana s oba oka,
 pripodobiv k sluzi gospodina toka;
 ne da mu već roka, posla ga k Pilatu, 475
 da koga priroka ne učini bratu.
- Ne v srebru, ni v zlatu, ni v svilu odivši,
 nego kako k tatu njega priminivši;
 Pilat ga izbivši, sideći na sudu,
 mnogo okrivivši, posla ga k Irudu. 480
- Kako no rič ludu, Irud ga tad prija,
 i kako u bludu, on se njim nasmija;
 gdi se biše prija s Pilatom ratiti,
 za to se poslija hti š njim pobratiti.
- K njemu ga vratiti opet čini na stan, 485
 život mu skratiti hoteći oni dan;
 a pride tad u san ženi Pilatovi,
 da Pilat smrtnih ran njemu ne ponovi.

459 drugom rukom ispravljeno: na oružje 460 drugom rukom ispravljeno: smuti se u sebi 474 pripodobiv] rkp. pripodobih; toka] rkp. toga 477 v srebru] rkp. srebru; v svilu] rkp. svilu

- Kad mu žena povi, ki u sni prija trudi,
 Pilat tada novi priobratu sudi; 490
 prida svimi ljudi čini donit vode,
 govoreć: „Sve budi, ne ću njega škōde.“
 Umi se, tja pojde, ni hti već suditi;
 židovske narode počēše vapiti:
 „Ne ć prijatelj biti cesaru cijē toga, 495
 „ako umoriti ne činiš ovoga.
 „Ne čin' cijē jednoga zledi i vaščine
 „množ puka ovoga da sada pogine;
 „jere gospodine, ako mu slobod daš,
 „cesar do istine zdvignut će se na nas.“ 500
 Tad ne stav hip ni čas, Pilat tako sudi:
 „Hoću, da za puk vas jedan prime trudi.“
 Jaše: „Tako budi“ židove, „vazmi ga,
 za njega zle ćudi na križu propni ga.“
 Pravi sveta knjiga: Van ga ispeljaše, 505
 rivajući svi ga, križ mu nosit daše;
 niki na nj pljuvaše, za njim se rugati,
 a to sve gledaše njega tužna mati.
 Tada se obrati Isus k nebu gori,
 ja željno uzdihati, i tako govori: 510
 „Oće! ki sve stvori u tvojoj kriposti,
 „koji me sad mori, svakomu grih prosti.
 „Svi su u tamnosti, ne znaju ča tvore,
 „za to u žalosti tvoga sinka more.
 „Omrznuše gore, neg zimi mraz i led; 515
 „ako se pokore, prosti njihovu zled.“
 Nimaju u sebi red, razbor, ni istinu,
 rič slaju nere med meću u gorčinu.
 Onud tada minu jedan ubojica,
 ter nazad njim rinu, i da mu uz lica. 520
 K zemlji pade nica; majku već zaboli
 od tuge gorčica, ona pade doli,
 mnoge suze proli, ter počē cviliti;
 oni već oholi i nju jaše biti.
 Poče se moliti oružnikom tada, 525
 jer sinka viditi mnogo biše rada,

da bi ju nazada ne hteli rivati,
 i vanka iz grada za sinkom puščati.
 Ne htihu slišati, ni dati joj blizu,
 jaše raspinjati Isusa na križu; 530
 niki ga rastežu, ne pomilujuči,
 niki krutje vežu, svite mu deruči,
 na nje kladajuči po sriči ždribove,
 za dil karajuči ti hudi židove;
 smrti Isusove sa svim želijuči, 535
 tere muke nove nad njim smišljajuči.
 Gola ga isvuči najprvo hotiše,
 pak čavli goruči križu ga pribiše.
 S njim dva obisiše pored razbojnika,
 koja zlo činiše od svojega vika. 540
 Toti množ velika i vas puk slišaše,
 od Isusa lika gdi jedan pitaše;
 komu govoraše Isus: „To dobro znaj,“
 ter mu obitaše, „sa mnom si danas v raj!“
 Tad gospa reče: „Avaj, gorčija od svita, 545
 „očito ne otaj gdi mu raj obita;
 „a ja tuge sita nimam te milosti,
 „neg me svuda srita bolizan v žalosti.“
 Rascviljena dosti, ja sinku govorit:
 „Tako u gorkosti mene ćeš umorit! 550
 „Ča meni ta obit ne é dati ni pokoj,
 „razbojniku stvorit ki hoćeš sinko moj?
 „Hajmeh tere oboj! komu é' me ostaviti,
 „sinko, majki tvojoj, nu hoti praviti?
 „htij mi se javiti, usliš' molbu moju, 555
 „gdi će udaviti tuga majku tvoju.“
 Tad Isus gospoju s križa doli pozriv,
 dragu majku svoju, reče joj bolizniv:
 „Ne ponavlaj mi gnjiv, mucu mojoj, ženo,
 „jere sam jedva živ, gdi cviliš tužbeno. 560
 „S kim hoćeš družbeno u ljubavi stati,
 „i ki će službeno vazda te štovati,
 „Ivana ću t' dati evo sad mojega,
 „hoti ga prijati za sina svojega.“
 Pak zazvavši njega: „evo tvoja mati, 565

„od meštra tvojega htij se spominjati;
 „čin' se nje sin zvati, a ona mati tva,
 „ne é ti već smakati suzami lica sva.“
 Tu jaše obadva s plačem se ljubiti;
 ja Ivan: „Majka ma odsele ćeš biti.“ 570
 Još veće cviliti gospoja tad uče,
 tako govoriti kad joj Ivan poče.
 Niz lica joj toče potoci suzeni,
 srce joj naskoče svi jadi čemerni,
 govoreć: „Vaj meni, ča sada odluči, 575
 „komu l' me ljubeni sinko priporuči?
 „Ča me ne nauči put, ki bih prijala,
 „tolici jauci da bih ne poznala!
 „Nisam li se zvala vazda majkom tvojom,
 „i tebe imala i rodila diyom? 580
 „Sad me jednom ženom, ne majkom nazivaš,
 „ime za imenom sada mi izdivaš.
 „Ti već majke nimaš, ja sinka mimo te,
 „kako ti dobro znaš, sinko dobro moje.
 „Tužnije sirote nigdir na svitu ni, 585
 „plačnije grubote ni takmene meni.
 „Avaj meni svi dni prez tebe sinko moj,
 „ni u javi ni u sni već ne slišim pokoj.
 „Sad znam u tuzi ovoj, ča mi Šimun reče,
 „da ostar mač oboj! dušu mi proteče; 590
 „sad veću doteče tva majka bolizan,
 „nego kad posiče smrtno mač želizan.“
 Jur Isus smrtnih ran ne moguć trpiti,
 tad „Lama, Zabatan, Heli,“ ja vapiti;
 to će stumačiti: „O Bože, Bože moj, 595
 „za č me zapustiti hti, buduć ja sin tvoj.“
 „Žejan sam tolikoj“, poče govoriti,
 „greduć na smrtni boj, ne daše mi piti“
 Neg poče želiti duš naših spasen'je,
 svrh nas da imiti budemo smiljen'je; 600
 da naše življen'je boljim završimo,
 koga smo stvoren'je, da mu ne zgrišimo;
 da njega slišimo, ki želi našu čast,
 i da se utišimo imijuć rajsku slast.

- Željaše, u propast da mi ne pojdemo, 605
 da svaku hudu vlast na stranu ojdemo;
 da se ne najdemo mi njemu nevirni,
 i da obajdemo zli grisi nesmirni.
- Tad gospa čemerni jadi prolivaše,
 i svi svoji verni na plač k sebi zvaše; 610
 sve željno moljaše vladike i gospoje,
 gdi joj sin žejaše, neka ga napoje.
- Reče tolikoje k sinku tugujući,
 videć dobro svoje tako na križ mrući :
 „Bože svemogući, evo nigdir ne bi, 615
 „ki bi dal žejući kaplju vode tebi!
 „Ne mogu te k sebi sinko moj prijati,
 „ni jest ovdi tko bi htíl ti vode dati;
 „da bih tužna mati daj mogla s tugami
 „tebe napajati, s plačnimi suzami. 620
- „Ti me križu vazmi, ter me jami gori,
 „k sinku priti daj mi, gdi ga žeja mori;
 „gdi jedva govori, već mrtav nere živ,
 „tu mi milost stvori, budi mi milostiv.
- „Hojme, kolik ražgnjiv židoye skažuju, 625
 „gdi moj sin bolizniv vapije, ne čuju;
 „svi mu se raduju, da se tako muči
 „njega ne žaluju, ki jih vazda uči.“ —
- Tad jedan odluči od židov i doni
 osta tere žući, k uston mu prikloni; 630
 okusiv odkloni i ne hti već piti,
 i za tim on poni iz glasa vapiti:
- „Jure svi uviti sada svršiše se,
 „sva pisma na svitu sad doskončāše se;
 „jur domoliše se z limba sveti oci, 635
 „skupa stakmiše se svi sveti proroci.“
- Prišadči jur roci, da imaše umrit,
 stisnuv sveti oči, ja tako govorit:
 „Otče, ki me na svit posla s neba doli,
 „svakomu hti prostit, koji me oboli.“ 640
- Kad tako uzmoli nevoljan i mučan,
 ne budući boli nijednoj naučan,

reče: „Priporučam tebi duh oče moj,
 „svitom se razlučam.“ Tud'je spusti duh svoj.
 Sveti o^čci pokoj iz limba slizoše, 645
 i mnozi tolikoj mrtvi uskrisiše.
 Golini pribiše razbojnikom obim,
 Isusu ne htiše, takmen ne biše njim.
 Jedan slipac Longin k Isusu dohode,
 kopjem vele ostrin prsi mu probode, 650
 odkud s krvju vode ne malo izajde,
 gdi za sve narode milosrd'je najde.
 Sunačce obajde svih grišnih i svitlost,
 svaku zled nadajde smrtju božja kripost;
 pak, kako za rugost, knjigu upisaše, 655
 i za veću žalost, koja govoraše:
 „Ovi se činjaše Isus Nazaranin,
 „tere se kralj zvaše židovski gospodin.“ ---
 Tako po ta način Isus budu^ć mrtav
 Osip Baramatin ganu se na ljubav. 660
 Tu veće ne postav, jer mu biše milo,
 k Isusu se spoznav, sprosi njega tilo.
 Pilat tako dilo Osipu ne brani,
 da ga u nosilo znet s križa urani.
 Osip se ne zani, da to hrlo spravi, 665
 da Isusa shrani i u grob postavi.
 Marijam se javi, ke s plačem pridoše,
 ter sve u ljubavi snet ga pomogoše.
 Tu svemogi Bože, kolik bi plač slišan, 670
 tko sciniti može gospoje bolizan!
 Da bi bil želizan človik, bi prosuzil,
 nanjkoli gdi Ivan za meštrom je tužil.
 Zaviv ga u lancun bil, za veliku milost,
 u grob ga položil Osip, svih grihov prost.
 Za to božju kripost molim, da ta plamen, 675
 prosja našu tamnost, va vik vikom amen.

M a r u l tumači toj, na slavu gospoje,
 zemlja i nebo koj svak dan hvale poje.
 Molite za njega, ki koli štite toj,

647 golini] rkp. golina stihovi 677—688 stoje u rkp. pred samom pjesmom; po svoj prilici nisu svi od našega pjesnika.

da Bog s truda sega stavi ga u pokoj. 680

Složi riči ove Marko Marul, znajuć,
da ga jnr Bog zove, t i l o s e s t a r a j u ć ;
na pamet jih imit na konac tko bude,
on će milost primit, da z Bogom pribude.
Zginut ne će moći, jer ga će braniti 685
sve angelske moći, Bog ga će-shraniti.

Od muke Isusove.

Konopom vezana, vojena tiskajuć,
svuda popljuvana, vlase, bradu skubuć,
po licu udiruć, pri stupu stojeći,
vezana fruštajuć, trnom te kruneći;
trstju udareći, krunu pobijaje, 5
na križu viseći gdi mraše od žaje;
žuć s ostom ti daje, skončano je upiješ,
kopjem probadaje, gdi dušu pušćuješ.
tako ti umire, za č moj gospodine,
ali me odkupljuješ, kralju od istine? 10
ja sam pun taščine, za to imam umrit,
i još svake tmine i doli u pakal sit.

Odgovara Isus.

Ljubav učiniti sve mene čini to,
gorku smrt trpiti, ne ću ino za to
srebro ni još zlato, nego samo ljubav: 15
toj mi je prijato, i tim mi budeš prav.
Na zemlju s nebes prit mene čini ljubav
i sve trude podnit, budući u svem prav;
muci se podložih za ljubav i smrti,
ljubav, ku ti nosih, griha te isprti. 20

5 udareći] udirući *lul.* pobijaje] pobijaše *lul.* 6 u *lul.* gdi od žeje mraše 7 u *lul.* žuč s ostom ti daše ; žajan budući pi 8 u *lul.* kopjem probodoše, dušu puščajuć ti 9 u *lul.* za č tako umireš ti moj gospodine 12 i još] jošće *lul.* 17—32 u *luc.* izostavljeno, te je ovdje dodano iz *lul. rukopisa.*

Tko će utvrditi srce kako i lav,
 a ne procviliti, videć taku ljubav?
 vezan'je, pljuske, trn, rugo, popljuvan'je,
 kim modar bih i crn, cić bičev frušan'je.
 I trst, kom me biše, i križ na kom *noge* 25
 i ruke pribiše, i bolizni *mnoge*,
 i kopje, proboden kim buduć, krv prolih:
 da bude *oslobojen* puk moj, sve to trpih.
 Ljubav vela sve toj čini mene podnit,
 hteć vernim dat pokoj i grih s svita odnit: 30
 ljubi boga nad svim, a kako sam sebe
 iskrnjega za tim, i u raj stavim tebe. amen.

27 kopje] u rkp. kopjem 28 bude] u rkp. budu 30 u rkp. svita

Versi od križa.

Zdrav križu prisveti, zdrav ufan'je naše!
 on, ki no propeti na tebi izdaše,
 dobro te *umnožaj* dušam vernih tvojih
 a grišnim odpuščaj grihe i zlobe njih.
 Čudnovato trojstvo, jedini bože moj, 5
 ki po križa otajstvo privodiš u pokoj,
 milost nam ne krati, da vazda nam ju daj,
 k sebi nas obrati i primi nas u raj.
 Za to moj Isuse, prosvitli svist moju,
 da vazda u suze razmišljam smrt tvoju; 10
 da život i pamet razbira m' do vika,
 kako si ti *raspet* za mene grišnika.
 Za toj se umolit daj *slatki* Isuse,
 da se budem prolit vas u gorke suze;
 daj, *srcem* da plaču, dan i noć, hip i čas, 15

U lul. rkp. naslov: počinju versi od svetoga križa. 3 vernih tvojih] vernim tvojim *lul.* 6 privodiš] dovodiš *lul.* 9 za to] slatki *lul. nk.* 10 u suze] suzami *lul. nk.* 11 razbira] razdira *lul. nk.* 14 daj da se prolju ja *lul. nk.*

dokle se oplaču od grihov mojih vas :
 koji su tolici, koji su brez broja,
 kojim se prilici ne najde svist moja.
 Dodijah sam sebi, zgubih sve ufan'je,
 nego li u tebi, ki s' moje uzdan'je. 20
 Za to krv prolita ka bi za me bože,
 sve zlobe od svita oplakati može ;
 a za to gdi leži ma pamet studena,
 gorko ju ražeži tva iskra ljuvena :
 da plače, da bisni za tvojom prijazni, 25
 za tvojom ljubezni, Isuse prikrasni ;
 ki jesi dobar vas, ki jesi dobrostiv,
 komu se daje glas, da si sam milostiv ;
 da si ti sam sladak, da si sam medeni,
 ti s' litnji moj hladak i živac studeni ; 30
 koga se napiti želiju brez mire,
 napivši vapiti dan i noć tve ime.
 A za to ozovi momu se životu,
 misal mi ponovi za tvoju dobrotu ;
 za tvoju bolezan, koju si očutil, 35
 za našu ljubezan, kada se s' uputil.
 Jošće te togaj rad molim ja ljubeno,
 razdri me srce sad, koje je kameno :
 neka te ja želim, neka te ja slavlju,
 neka se ja velim tvoj, zovem i pravlju ; 40
 i neka ja tebe u mukah sadružu,
 koji si sam sebe za me dal i dušu ;
 za mene grišnika, na križ se s' dal propet,
 ljubavi velika! opoj mi sad pamet ;
 opoj mi tač dušu, da ina sva tlaču, 45
 a tebi da služu, a tebe da slaču ;
 da ljubim ja tebe veće nego sebe,
 i neka sam sebe razapnu za tebe.

16 oplaču] operu *lul. nk.* 17 ki jesu toliki, ki jesu brez broja *lul. nk.*
 18 kim najti ne more prilike svist moja *lul. nk.* 21 ka za me bi *lul.* 22 opla-
 kati] oprati *jur* 24 ljuvena] ljubena *lul. nk.* 26 ljubezni] ljubavlju *lul. nk.*
 32 tve] tvoje *lul.* 37 i 38 *stoje u luc. istom nakon 40 stiha* 37 molim] molju
lul. ljubeno] ljubveno *lul.* 38 razdri] satri *lul. nk.* 43 propet] raspet *lul. nk.*
 45 tač] sad *lul.* 47 nego sebe] neg sam sebe *lul. nk.*

Prislatici Isuse, slatko te ja molim,
 daj mi plač i suze, zled moju da bolim, 50
 koja vid zaslipi od moga života;
 a za toj pokripi tvoja me dobrota,
 ter meni daj razum, ter meni dopust' moć,
 ter meni ukaž' drum, kako ću k tebi doć;
 kako ću doć k tebi, prislavni moj bože, 55
 jer toj steć po sebi život moj ne može.
 Za to sam vas grišnik, za to sam vas zloban,
 za ku se stvar človik nisam zvat podoban;
 ter kako jur krivac, koji sam zal dosti,
 teku ja na živac od vičnje slatkosti; 60
 neka se ja opiju tve ljubve i tebe
 opiv se vapiju na sve me potrebe:
 pomiluj, pomili, pomiluj bože moj,
 paklenoj ter sili tva me vlast dat nemoj.
 Vapiju bože moj iz dubin prid tvoj sud, 65
 zgrišen'je me nemoj gledati, ner tvoj trud,
 ki za me oćuti tva ljubav velika,
 kada se uputi za mene grišnika;
 neka sam ja jedan, koji su u broju,
 za kih ti pravedan prolil si krv svoju, 70
 ter kako svoju stvar pomozi moj bože,
 po sebi ka nigdar pomoć se ne može.
 Da slatki Isuse, slatko te ja molim,
 jur na me smili se, neka te proslavim.
 Za ku tvu krivinu, Isuse spasu moj, 75
 na križa visinu trujen je život tvoj?
 Za č narod prokleti fruštajući izrani
 taj kip tvoj prisveti i probode dlani;
 probode i noge čavli gvozdenimi,
 i od glave mozge dračami oštrimi? 80
 Žučju još i ostom žedna te pojiše,
 i sulicom oštrom prsi t' otvoriše.

stihovi 49- -64 zametnuti su iz lul. , jer ih nema u luc. rkp. 58 u rkp. ovako : za ku stvar zvat človik nisam zvaa podoban 73 da slatki] doslatki rkp. luc. i lul. 74 dopust' mi tuj milost, da te ja proslavim lul. nk. Ovdje prekida pjesan u oba rkp. lul. i nk. Čini se zbilja , kao da ovo ostalo ne spada k istoj pjesni

- Ka je u tebi stry igdar griha bila,
 za ku bi tvoja krv tako se prolila?
 Budući ti kripost izvrstna dobrostva, 85
 buduć svita svitlost, kralj vična gospodstva;
 buduć svet od svetih, trpiš pogrjen'ja,
 ter muke od kletih od tvoga stvoren'ja:
 kako no da bi bil razbojnik i gusar,
 ter svako zlo imil, i svaku hudu stvar. 90
 Za to t' je ljubav tva, a grih je, Isuse, moj,
 dostojan trpit ja toj bih, a ne kip tvoj.
 Tva milošća mnoga ne more se scinit,
 za grišna ovoga sve trude hti primit;
 trpit nisi bil lin pravden za grišnika, 95
 za slugu gospodin, i bog za človika.
 Htil se s' izraniti, da mene izličiš,
 htil se s' umoriti da mene oživiš;
 u tej stvari dilu krstom nas pritvori,
 pribi d'javlju silu, a raj nam otvori. 100
 Tuj toliku ljubav čim ću t' odvratiti,
 ali da t' budu prav, kako ću t' platiti?
 Ljubav tva nadhaja svaku svita službu,
 po ku puk ushaja na angelsku družbu.
 Li da ti sa svima neharan ne budem, 105
 služit ću t', dočima na zemlji pribudem;
 sve ću ostaviti blago svita sega,
 a tebe slaviti, ki si stvoril njega.
 Uboštvo ću ljubiti, posluh ter čistoću,
 svitu ću se grubiti, tebe slidit hoću; 110
 da, to moja slabost spunit ne će moći,
 ako tvoja kripost ne će ju pomoći.
 Za ljubav, tebe ka na križ čini iti,
 hoti u dila ta pomoć moja biti,
 slatki Isuse moj, kad se budu riti, 115
 tada za mene stoj, tobom ću dobiti.
 I ja ću primiti, kad napast dobudem,
 a milost imiti, da s tobom pribudem;
 da budem gledati svitlo lice tvoje,
 s koga ć' ishajati sve blaženstvo moje. 120

Od uskrsa Isusova.

O priveseli dan, svim vernim prisveti,
u kom iz groba van usta krst propeti!
Sve nebo zračno bi vazmenom vedrinom,
sjat se počaše dni željenom svitlinom.
Sunce s' uzvišiva u nebesih gori, 5
tere hvale zdiva bogu, ki ga stvori;
u jutro prosinu, zvizde se zasjaše,
žalost svaka minu, radosti nastaaše.
Tada togaj lita zemlja obil'je da
ul'ja, vina, žita, roditi voćem ja; 10
polja se urešije razlikovim cvitjem,
gore se odiše sve zelenim listjem.
Pčelice zućeci svuda oblitahu,
med činit hiteći, cvitju sok spijahu:
ptice žuberiti jaše slatko pojeć, 15
tere gnjizda viti, ploditi se hoteć.
Slavići pojahu glasom privrtajuć,
slastju zalijahu uši, poslušajuć.
Niz livadu vode tecihu mrmnjajuć,
pastiri dohode pjahu jih žejajuć. 20
Tisi vitri hladom gonjahu toplinu,
polju tere gradom dajući lahćinu.
Toj lito takovo tad je svidočilo,
da tilo Isusovo biše uskrisilo.
Za to sve stvoren'je poča se radovat, 25
njega uskrišen'je hoteći poštovat.
Paklu vrata razbiv, Isus gori pride,

U lul. naslov : Od Uskrsnutja Isusova. 4 željenom] željinom *lul.* 13 zućeci] *luc.* zucechi *lul.* zucechi 14 med čineć, hiteći *lul.* 23 tad je] *po lul. ruk.*; *u luc.* da je 25 poča] poče *luc.*; poča *lul.*

nebesa otvoriv, više zvizd uzide.
 Nebo, zemlja, more, tad se veseljahu,
 tomu, ki sve more, hvaljen'ja činjahu; 30
 ki bo umri propet, evo sad kraljuje,
 nada sve svete svet, jur ga svaki štuje.
 Svita stvoritelju, očevo rojen'je,
 svih odkupitelju, svih v^{ir}nih spasen'je!
 rič si oca boga, jednak u svem njemu, 35
 kripost svemogoga, i slavan u svemu.
 Ti vidiv, prvi grih da nas u smrt poni,
 pomilovavši svih, pokoru svih podni;
 hteć pomoć človiku, človik hti biti sam,
 milost priveliku pripravljajući nam. 40
 Ti prijam put našu, griha nas isprti;
 muke popiv čašu, izbavi nas smrti.
 Ti uze razdriši paklene tamnosti,
 a puk tvoj uzviši u vičnje svitlosti.
 Otide smrtna noć, tobom prosinu svit; 45
 oca si boga moć pri vika i svih lit.
 Tvoji se moliše i kad bi treći dan:
 uskrsni jur, riše, ostaviv groba stan;
 jer se ne dostoji, da sveto tilo tve
 u grob veće stoji, ali u zemlji gnije. 50
 Podobno vidit ni, da tolika vridnost,
 kom svit odkupljen bi, leži u grob priprost;
 ter ki jednom šakom nebo obhićuje,
 pod maljahnom rakom da skriven stanuje.
 Jure grob ostavi, gospodine, ter sam 55
 pod noge postavi smrt, ka no priča nam;
 duše svitih odriš', ter jih iz uze izved',
 visoko se uzviš', ob desnu oca sed'.
 Ukaž' nam obraz tvoj, blaženih nas učin',
 po nebi i zemlji svoj svitlost tvoja prosin'. 60
 Hvala t', hvala t' budi, ki si sve toj stvoril,

30 činjahu] davahu *lul.* 36 kripost svemogoga] kripost svemoga *lul.*,
može biti : kriposti svemoga 47 tvoji] u *lul* nad ovom riečju kao ispravak
nadpisano : oci 47 treći] treći *lul.* 50 gnije] gnje *lul.* 54 pod maljahnom rakom]
 u *lul.* bijaše : pod malahnom parom, pak je ispravljeno : pod malim kamikom.
 57 odriš'] slobod' *lul.* 60 tvoja *lul.* tvoju *luc.*

ki s' svakomu čudi početje, konac bil.
 Iz tamnice s' izvel oce svete sobom,
 u raj jih si povel, da pribudu s tobom.
 Pakao poče bljuvat duše, ke žeriše; 65
 ovce janjac čuvat, kih no vuk deriše.
 Usta se z greba sam, dviže s' u nebesih,
 moć svoju kažuć nam u mnogih čudesih;
 tim skaza, telesa da opet vazam mi,
 dvignut se u nebesa imamo, gdi si i ti. 70
 Evo, u ime tvoje svit se ja krstiti,
 tere blude svoje sa svima grditi;
 idole pustivši, idoše za tobom,
 krstom se krstivši, upraviše sobom.
 Prijaše viru tvu, ufan'je si ti njih, 75
 pridaše t' dušu svu, sam si spasitelj svih.
 Od zla jih obrani, milost jim tvoju daj,
 spasi jih i hrani gori u vičnji raj. Amen.

62 početje *lul.*; u *luc.* *pogr.* poštenje. 64 povel] priveł *lul.* 66 kih] ke
lul. 67 z greba] z groba *lul.* 70 gdi si i ti] *luc.* gdi i ti. 71 u ime] va
 ime *lul.*

Naslidovan'je Isukrsta.

Hoć jimit vični raj, blažen i svet biti,
 Isusa razmišljaj, i htij ga sliditi;
 nauk bo nam je bil, u pismu toj štimo,
 kako je on činil, tako da činimo.
 Ako ćeš nasludit poni život njegov, 5
 slišaj ter ćeš vidit, ki je bil i kakov,
 i ča tribi tebi jest i duši tvojoj,
 da te prime k sebi on u vičnji pokoj. Amen.

I.

Ponižen'je.

Najprvo ponižen čin' da si u svemu,
 ter ćeš bit uzvišen i priličan njemu. 10
 On buduć božji sin, sajti se dostoja

sa nebeskih visin, i put našu poja.
 On buduć bog velik i svita stvoritelj,
 učini se človik, i bi naš spasitelj.
 U Betlem se rodi, u gradu primalu, 15
 takoj mu bi godi, u jaslach i u štalu;
 a ne u polači zemaljske oholosti,
 koju ki no tlači, bogu je u milosti.
 On od sluge svoga hoti se krstiti,
 a svita ovoga časti pogrđiti; 20
 i reče: „Ne dojdoh ovdi gospodovat,
 „kad nebesa ojdoh, ni gospodin se zvat,
 „da služit i obslužit očeva velin'ja,
 „podnit a ne tužit sva teška trpin'ja.“
 Ribare zva k sebi da su družu njemu, 25
 nauk dajuć tebi nižen'ja u svemu;
 i tim istim noge, ruke tad oprашe,
 ke no su svemoge, ke no svit skovaše.
 U svet grad ulize na tovarcu jašuć,
 ne iska farize, a svit sobom pasuć; 30
 i kad za nas umrit odlučil jur biše,
 smrt križa hti podnit, jer grje ne biše.
 Taj misleć, ne hti' se rodnom ponositi,
 da prija hoti' se nižnjim podložiti.
 Svih nas je bog stvoril, on sam je otac nam, 35
 svim je roditelj bil, pak Eva i Adam.
 Jedne smo naravi, jednim krstom vire
 učinjeni pravi, svak žive i umire.
 Razluka t' ina ni svih na svitu ljudi
 pri tom, ki svaka vi, ner dili ter čudi. 40
 On će t' bit uzvišen veće gori pri njem,
 ki veće ponižen ovdi bude u svem.

II.

Posluh.

A sada posluh prim', kakov je u njem bil,
 posluh bo nada svim bogu je drag i mil.
 Kada ga iskali roditelji bihu, 45
 pita, ča pečali iskat ga jimihu.

„Ne znahote li vi“, reče jim on tada,
 „da je triba meni oca slušat sada?“
 U tom ti da znati, da ti bogu svomu
 posluh imaš dati, pri nere inomu. 50
 roditeljem za njim, jerbo Isus uz toj
 podložan biše njim, vangelj'e pravi toj.
 Ništar manje kada zapovid tko stavi
 protiv božjoj, tada spunit ju ostavi.
 Ako l' još ne bude u krivom veljen'ju, 55
 da patit li bude duhovnu služen'ju:
 k bogu se obrati, službu ne odhituj,
 bogu duge plati, inim se izvituj.
 Di: „tko bude ljubiti roditelje svoje
 „nad mnom, hoće zgubiti taj milosti moje.“ 60
 Nuka nas jošće tim, ča di: „pića je ma,
 „da volju učinim oca mojega ja;
 „ter svršiti hitim dilo, ko naručal
 „jest meni taj, ki vim, da je mene poslal.“
 Ocu se pak moli, moliv se reče: „tva 65
 „volja bud', ča koli ti hoćeš, ne ča ja.“
 Ki u red svet stojiš, spomen' se riči sih,
 ne čin' da se svojiš, jer nisi svoj, da tih,
 ki redom vladaju i mistom, ki su to,
 ki više sidaju u koru i za sto. 70
 Ča oni uzvele, toj stvorit ne bud' lin,
 ako samo žele, hlepin'ja tva ne čin'. —

III.

U strpin'je.

Jošće se nauči, prem ako budeš prav,
 ustrpiti muči, a za božju ljubav.
 Isus tvoj strpiti hoti hudih smin'ja, 75
 moguć jih zgubiti ganutjem hotin'ja:
 podnese rugan'ja, kletve tere psosti,
 ka klondi vezan'ja, gdi fruštan bi dosti,
 šakami udiran, trnom bi ukrunjen,
 gnjiva puk neviran budući napunjen. 80
 Lica popljuvaše, ruke, noge njega

čavli prikovaše, izraniše svega;
 žedna ga pojiše žučju tere ostom,
 prsi mu otvoriše, smrtju zgubiše tom.
 Tad od njih trpljaše, ter pram tomu za svih 85
 ocu se moljaše, da jim odpusti grih.
 Pon'•ako Isus prav takova jest trpil,
 ti bogu li neprav za č si se rasrdil?
 Ti grišan, ti li kriv, na vraždu nastojiš,
 toko zla ne primiv, koliko dostojiš! 90
 Prosti, prosti onim, ki ti zla zadaše,
 a ne daj plaću njim, kom tebi zajaše.
 Ako prostiš, prosti tokoj će tebi bog,
 iz duše t' odnosit brime grihov i stog;
 ako l' užežeš rog, li ne hteć prostiti, 95
 grihe prostiti bog tvoje će ne htiti.
 Odvrat' za zlo dobrim, za njih se htij' molit,
 ki t' zgrišiše, i tim boga ćeš utolit.
 Svaka su strpili, toj ti knjige prave,
 ki su pak jimili krunu vičnje slave. 100

IV.

Uznošen'je.

Još dobrom, ko činiš, ne htij se uznositi,
 al se činit, ča nis', tere se dičiti.
 Isus kad ozdravi gubavca nikoga,
 reče mu: „ne pravi, da ti ja dah toga.“
 Slipim vid kada da, reče: „da ne znaju 105
 ljudi čudesa ta, činite, ni naju.“
 Reče inim mnozim, kim zdravje poskita:
 „mene, svih vas prosim, ne čin'te očita.“
 Mladicu od smrti povrativ, toje njoj,
 da taji, napriti, njega, ki stvori toj; 110
 samo nas učeći ne iskat svita čast,
 da boga hvaleći, govit njegovu slast.
 Nici još zemaljski riše mu: „jur ustan',
 „ukaž', ča si i ki, da budeš svitu znan.“
 A on hteć skazati, da tašće hvaljen'je 115
 ne dojde iskati, ner svita spasen'je,

reče: „ne iščem ja slavu mu od ljudi,
 „za isto da jest ta, ki ju išče i sudi.“
 Pravo cića tebe reče, buduć človik,
 drago cića sebe, budući bog velik; 120
 slavu bo ne htiše, ki dojde trpiti,
 a on ju hotiše, ki ga hti skrisati.
 I tako ponižen bil je človičastvom,
 a pako uzvišen li bil je božastvom;
 za to ga sad štiju ljudi vernih zbori, 125
 gdi koli ga čuju ter angelski kori.
 Ki poni imati slavu hoće njega,
 ne nastoj iskati slavu svita sega.

V.

Uboštvo.

Ako ć' obslužiti još ovdí uboštvo,
 za blaga jimiti nebeskoga mnoštvo, 130
 od Isusa prijat nauk toga moreš,
 listo se htij pojat, da skupost primoreš.
 Bog buduć, ki žive, hoti se roditi
 od uboge dive, i ubog hoditi;
 ka no ni imila mista gdi stanuje, 135
 i stan nje bi štala, gdi se skot spraćuje.
 Rodiv sinka stavi na slami u jasla,
 — ki sinka opravi, ka nas jesu spasla;
 ki reče: „lisice jamu svu imaju,
 „i nebeske ptice gnjizda ka svijaju: 140
 „nima sin človika gdi glavu prikloni;“
 a boga velika budući sin oni! —
 On nima čim platit, ča pita portinar,
 i čini uhvatit ribu, ter š njom dinar.
 Zadovoljna sa svim za učiniti har 145
 učini njemu tim, o čudnovata stvar! —
 Dobitak slušaše zapovidi njega,
 a ništa nimaše gospodin od svega!

118 ki ju išče] u rkp. bez ju 119 pravo] to je samo naslućena rieč po prvom i posljednjem slovu. 122 rkp. piše : schrisati, može biti : koga hti skrisiti. 145 zadovoljna] rkp. zadovoljno

U taj stan stanova, kad po zemlji hodi,
 ki no svit osnova, tako t' mu bi godi; 150
 i njega t' hraniše onej žene svojim,
 ke često hodiše postupajuć za njim.
 Nag se rodi na svit, nag na križ obisnu,
 tujim letom povit, u tuj se grob tisnu;
 a prvo t' je rekal: „blaženi ubog jest, 155
 jer, ko bude čekal, kraljestvo će posest.“
 Veli li, apostoli da ne nose uz put
 šćap, dvanjke, postoli, ni kruha još u skut:
 „ne htijte“, reče, „imit pečal, ni govorit:
 „ča ćemo jist i pit, čim ćemo se pokrit; 160
 „sva će taj imati, božje tko kraljestvo
 „pri bude iskati i pravdu njeg uz to.“
 Poni komu godi s Isukrstom trpit
 uboštvu jest godi, viku će bogat bit.
 O vridno uboštvu! kim no se kupuje 165
 nebesko gospodstvo, ko se ne scinjuje.

VI.

P i ć a.

O tisknoj još pići človik kuntent bude,
 ki će svit odvrći, da z bogom pribude;
 zadovoljan će bit, duhovno služeći,
 život listo kripit, Isusa slideći: 170
 dan četrdeset ki nije pil, nije jil,
 za tim vangel'je di, da je pak lačan bil.
 I d'javlje napasti on ti dobi tako,
 učeći, upasti ni ti ne ćeš kako;
 kad bo te rve put, da je jaka manje, 175
 pridaj joj posta prut, neka t' prede tanje.
 On hteći blagovat, pri ter posli mnogu
 općaše podavat hvalu vazda bogu:
 da ga hvališ i ti; jer pića život ov,
 koji imamo mi, nije li dar njegov? 180
 Kad mnoštvo nasiti, ozimčen kruh biše,
 za kim se pohiti, ča i sam jidiše.
 Vode se napiti prem tada cripane,

žedan ja prositi od Samaritane.
 Ti poni zamiraj njegovo toj žitje, 185
 tere ne pribiraj jistvine, ni pitje.
 Ne pišu t', da je jil on meso, razmi kad
 s apostoli jest sil, vazmeni dan došad;
 drobnjahne ribice, diju, da jidiše,
 ke mriže al udice u moru zadiše. 190
 Ča se ne sramuju raskošno kuhati,
 ki se zavituju uboštvo uzdržati!
 Ča prudi, zlo se odit, na odru spat golu,
 a bogatih hotit jistvine na stolu?
 Nudir pamet otvor', žuč s ostom pominuć, 195
 tere ne prigovor', stol priprost jimijuć;
 da bud' zadovoljan, listo da ne budeš
 ni žedan ni laćan, a drag bogu budeš.
 Još gdi pomenuje, na pamet htij jimit:
 „blažen ki gladuje, jere će biti sit.“ 200
 I protiv tomu di: „oboj! vam će se pet,
 siti ste sada ki, jer vas će glad opet!“

VII.

Ljubav.

A sada išćimo nauke ljubavi,
 Isusa molimo, da nas k njoj upravi.
 Za ljubav človika s nebes dojde doli, 205
 ter svita selika trpi trud i boli.
 Za našu načinbu na se križ naprti,
 pojde pak u limbu, živ usta od smrti.
 Na nebesa pojde, z desne oca side,
 i nam sebe ojde po njega beside. 210
 Jer reče, kad hoti u vičnja it stan'ja:
 „s vami ću bit toti do svita skončan'ja.“
 Ništare rekal ni, ništare učinil,
 po čem da bismo mi spaseni, ni hotil:
 ki biše užurar, po njem svet pohaja; 215
 po njem raju vratar bi, ki ga zataja.
 Pavla, ki no dilnik bil biše nevere,
 čini, da svitilnik bude svete vere;

razbojnika s križa u raj gori zaja,
 jerbo se poniža, ter od griha kaja. 220
 „Ne dojdoh pravednih“, reče „na pokori
 „zvat, da nepravednih, ter jih shranit gori.“
 S tom milošćom hti prit pastir ljubeznivi,
 li hlepeći umrit, stada sva da živi.
 Kih ljubi, ljubi njih do konca ne pušćav; 225
 tako, tko ljubi svih, bogu će biti prav.
 „Kako otac mene tako t' ja ljubih vas,“
 tej riči blažene reče, ki skupi nas.
 Govori još za tim: „tko me bude ljubiti,
 „on će ljubljen sa svim od oca moga bit.“ 230
 A ljubimo tada mi njih, oni naju,
 obslužimo kada, ča zapovidaju;
 tere koga zgrišiv, jesmo urazili,
 pokoru izvršiv, budemo tolili.
 On buduć velil nam, protivnik ljubiti, 235
 tuj ljubav hoti sam sobom učiniti.
 Bijen od kih je bil, od kih rane prima,
 za tih se je molil, da se prosti njima.
 „Oče sa visine! pomiluj, molim, njih,“
 reče, „jer ča čine ne znaju, ni ki grih.“ 240
 Isusov slidnik pon', al njemu podoban,
 ne bude t' človik on, ki ni dobrohotan;
 ki ne će odvratiti za zlo, ko je prijat,
 dobrom, ni moliti za nj, ki ga je tiral.

VIII.

Pripovidan'je.

Božjih dili šten'je trud nosit uči nas, 245
 za družih spasen'je, a ne listo za nas.
 Učec svaku kripost, na dobro potičuć,
 da doteku milost, g bogu se utičuć:
 Isus hodi učec po zemlju žudijsku,
 da spase svih hoteć, i po galilijsku; 250
 po grade, po sela učeci neumićih,
 ozdravljajuć tela nevoljna nemoćnih;
 da zdravjem obojim budu izličeni,

i hotin'jem božjim paka uzvišeni.
 Apostole svoje učil je na goru, 255
 a inih takoje nizoko pod goru;
 da ka su duboka, učiš razumnijih,
 a ka su mioka, neumitelnijih.
 A da toj za časti ni za ino činiš,
 ner samo za spasti duše, ke no učiš, 260
 gospodin naš mili reče: „ne skrčite;
 „stunje ste imili, stunje i dilite.“
 A da ti držati ne budeš, da t' je grih
 almuštva primati, uspotribuješ kih,
 za to govori pak u sveto vangel'je: 265
 „dostojan je težak plaće za trujen'je.“
 Ne plaće, kom lotar bude obistovat,
 da kom no ubogar more životovat.
 I sam biše kako hodeć pripovidal,
 apostolom tako jest pak zapovidal: 270
 „pojte, ter ča godi učih vas, učite
 „sve ljudske narodi, i tako živite.“
 Pravo t' nasliduju stope Isusove,
 puku navišćuju ki riči njegove;
 ako se ne hine da budu t' činiti, 275
 ča nauče ine, ter boga hvaliti,
 rekuć: „ča zasiju kriposnim učen'jem,
 „opet ne rasiju hudobnim činjen'jem.“

IX.

Čistoća.

Ki nosiš manipul, čistoću t' je nosit,
 Isusov discipul ako hoćeš hodit. 280
 Divac je, diva je, ka ga je rodila;
 od divca ruka je, ka ga je krstila,
 Cića divstva čista drag mu nad sve biše
 Ivan vangelista, sobom ga svud htiše.
 Kad sidiše za stol, na krilu mu drima 285
 ovi sam apostol, ter otajstva prima.
 Divcu bit veće jest, ner udovcu biti;
 udovičtvo pronest, nere se ženiti.

Prvo sime onoj, ko sto ploda čini,
 a drugi nosi broj šezdeset veće ni; 290
 trideset se daje tretomu brojen'ja,
 a toj ti poznaje, ki no šti vangelj'a.
 Ki jaganjca slide, Ivan ti pravlj'a toj,
 kuda godir ide, divci da su onoj.
 Novu pisan poju, hvalu dajuć bogu, 295
 ini peti koju, tako di, ne mogu.
 A toj ti su oni, ki skopci htiše stat,
 kako vangelj'e di, za kraljestvo prijat.
 Slobod od ženjen'ja zavitom svezaše,
 i čista življen'ja bogu obećaše; 300
 da s angelskom družbom budu pak živili,
 ki su čistom službom angele slidili;
 ki no ne će, to su, odavat ni ženit,
 tada da kako su, angeli hoće bit.
 U tom Isus jošće slugam ja veliti, 305
 da čistinja voće budu pronositi,
 ča di: „pripašite boke, bratjo mila,
 „u ruke dvížite noseći svitila.“
 U rukah su dila, u bocih napasti;
 božja nam daj sila, u njih ne upasti. 310

X.

Molitva.

Napokon Isus tvoj htil te je učiti,
 i nauk dati svoj, kako ćeš moliti.
 „Čin' molbu“ govori, „u skrovito misto,
 „pamet dvignj gori, božja misleć listo.“
 U skrovito t' moli, da prem svak gleda to, 315
 ki slišan bit voli, ner da ga hvali tko;
 ništar manje kada od ljudi daleče
 moliš, molba tada veće čista teče.
 Isus družbu ojde, kada sam moliti
 na vrh gore pojde, hoteć nas učiti; 320
 i di: „dokolu ja pojdu molit otuj,
 „od vas odašad tja, vi posidite tuj.“
 Na goru moljen'je kaže, da išćeš ti

gorika spasen'je, ne ovdí gdi ga ni.
 U selu pak, koje na ravninu moli, 325
 ti moleć takoje poniži se doli.
 Za to nigda kleknuv, da prida moljen'je;
 nigda nica legnuv, govori vangeli'je.
 A kad oćca moliv, „budi volja tvoja“
 k njemu se obrativ, reće: „a ne moja,“ 330
 hoti, da kad moliš u svako prošén'je
 božje volje voliš ner tvoje spunjen'je.
 Jednu molitvu triš činil je, hoteći,
 jednoć moliv ne mniš da ć' milost doteći.
 U zoru, Marko di, u pustinji nikoj, 335
 a Luka, zore pri, na gori maslinskoj
 da se je on molil: tim vrime podobno
 molitve jest učil, i misto ugodno.
 A da dugo molit tebi se ne grusti,
 boga često tolit misal'ju i usti, 340
 vangeli'je govori: da steći u nikoj
 duha rogoberi, u gori sta daljoj.
 Jošće di vangeli'je: k nebu oči dviže,
 čineći moljen'je, i ča hti dostiže.
 I ti poni oči dvigni, kako s' slišal, 345
 ter k bogu potoći kip, rići i misal.

XI.

Završen'je.

Svaku stvar po sebi dugo bi pravljati,
 ku gospodin tebi hoti napravljati;
 poni toj dobro znaj, da u njem kriposti,
 ke te vode u raj, najti ć' i milosti. 350
 On je sva istina, on je svaka mudrost,
 spasen'ja jistvina, a božastva svitlost.
 Ki su zgor i ki zdo, on je svih gospodin;
 on je alfa i o, početak tere fin.
 On je od svetih svet, on je svaka stvoril; 355
 puku, ki biše klet, on je raj otvoril.
 Ča godi je rekal, ča godi je činil,

346 potoći] rkp. poteci.

tim je človik stekal život, i shranjen bil.
 Njemu tad služimo do smrti poti ove,
 i njega slidimo, ki nas k sebi zove. 360
 Za mirisom tekuć pomasti njegovih,
 u pismih ke s' slovuć i starih i novih :
 dare pominajmo, ke nam je ostavil,
 a onih čekajmo, ke nam je pripravil ;
 ne zabiv mudrosti njegova učen'ja, 365
 ni zabiv milosti njegova činjen'ja.
 U kih, ako ćemo sada se truditi,
 poslija hoćemo utišeni biti ;
 dil hteći trpiti truda tere znoja,
 dil ćemo primiti njegova pokoja ; 370
 dil njegove slave, dil neizrečeni,
 u kom koga stave, u vik je blaženi.

Molba k Isusu od človika.

Zdravo si prisveto Isusovo tilo,
 ko za nas propeto na križu si bilo ;
 ne za hudo dilo, da za ljubav moju,
 prolil si nemilo Isuse krv svoju.
 Molim milost tvoju, živi slatki kruše, 5
 u tvomu pokoju bud' mi sitost duše ;
 koju grisi suše, napoj jur milosti,
 pri neg se razruše u greb moje kosti.

Isukrst govori grišnikom.

Ki minuješ ovda, rane moje pozri;
smišljaj dan od suda, nazadu se ozri.
Tvojimi suzami peri rane moje,
velimi tugami plači grihe tvoje.
Vidiš krunu britku, kojom me pokriše, 5
i sulicu jitku, kom me probodoše.
Moćno me fruštaše privezana k stupi,
bijući sustaše; krv teče po puti.
Vidiš t̃ilo moje, da je izranjeno;
tim je t̃ilo tvoje d'javla izbavljeno. 10
Šest tisuć šez deset i šest ran sam imil,
a zakoni deset ti nisi obslužil.
Ruke moje bile konopom svezaše,
koje bihu mile, a obraz popljuvaše.
Propni! propni! propni! glasom vapijahu; 15
klećeć na kolini, mno^m ti se rugahu.
Noseć križ na rame, nic padoh za mrtva,
cića vas krstjane, vam otvorit vrata.
Ruke i noge moje na križ prigvozdiše,
nesaznan'je tvoje muku mi zadiše. 20
Na križu viseći plakah grihe tvoje,
o tebi misleći: stvoren'je si moje.
Na križ viseć za dan tvojega spasen'ja,
ljubom tvojom vezan: učini skrušen'ja.
Zučí i ljuta osta mene napojiše, 25
dajuć muku dosta, na križ umoriše.
Gledaj prsi ranu, s krvju vode plove,
koju vam ne branju oprat vaše zlobe.
Veća je muka ma, ne ć se privratiti,

2 nazadu se] *rkp. pogr.* nada su se

da s' ne trudim zaman; lita ću t' skratiti. 30
 Pokori se listo, k meni se obrati,
 ne daj d'javlu misto, ja te ću prijati.
 Uzmi križ na rame tere pojdi za mnom,
 smišljaj moje rane, imit ćeš dil sa mnom.

Od uzvišen'ja Gospina.

Divice pričista, majko umiljena,
 kom svita sva mista biše prosvitljena:
 k tebi kad dohodi angel, božji pošal,
 ti boga porodi, kim no je svit postal;
 krsta, stvoritelja svakoga stvoren'ja, 5
 ter odkupitelja človičja zgrišen'ja.
 A to jest božji sin, plod tvoj, o Marija,
 ki, sašad sa višin, od tebe put prija.
Obra te, da budeš njegova majka ti,
 a divom pribudeš: toj virujemo mi; 10
 jer za svetost tvoju tere ponižen'je
 da ti milost svoju i svak' uzvišen'je.
 I svršiv činjen'je, buduć doli došal
 za naše spasen'je, na nebo jest pošal
 u nebeskoj slavi, gdi no pak i tebe 15
 radostnu postavi na pristol kon sebe;
 od zemlje uzdvignu gori u višini:
 togaj ti dostignu. O gospe učini
 z dostojanstvom tvojim i s tvojim moljen'jem,
 mnogim grihom mojim da budeš prošćen'jem; 20
 tere da hodeći putem od kriposti,
 inud ne bludeći, vidim tve svitlosti.
 Tebi se usćudiše svi angelski kori,
 kada te vidiše ushodeći gori,

*Naslov po rkp. lul.; u luc. Slavna gospoja zača Isusa 12 svak']u lul. svako
 17 uzdvignu] lul. uzdvignuv 18 dostignu] lul. dostignuv; učini] učin' ti lul.
 19 i tvoje moljen'je lul. 20 da bude prošćen'je lul. 23 angelski] an'jelski lul.*

suncem odivenu vikovnje svitline, 25
 zvizdam ukrunjenu nebeske višine.
 I riše, pitajuć: „Ka je toj kraljica,
 „ka se sva sja greduć, kako no danica?
 „Neg misec liplja, neg sunce, ko čini dan,
 „a jača, neg šereg, ki s tabora gre van.“ 30
 Tad odgovoriše angelom angeli,
 ki tebi služiše na zemlji veseli;
 a najme Gabriel, užgan od ljubavi,
 tečiše vas vesel s krunicom na glavi;
 zvoneći violom prislatko pojaše, 35
 tere svim an'jelom tako govoraše:
 „To je, ku pozdravi Gabriel, poslan k njoj,
 „a da se pripravi, navišćujući njoj,
 „roditi onoga, koji no nju stvori,
 „človika i boga, ki sad stoji gori, 40
 „z ocem, z duhom svetim, ki su tri bog jedan,
 „i jedan gospodin, ne svim jednako zvan;
 „da, ki ga viruju, i tim je pripravil
 „da se tuj raduju, gdi je nas postavil.
 „Poni njim i nam toj gospoja hoće bit, 45
 „pokol je to dal njoj, ki može sve činit.
 „A toj su proroci vazda govorili;
 „tomu su sad roci, toj su svi želili.
 „Po njoj su spaseni, u limbu ki bihu,
 „po njoj su ispravljani, ki bludeć živihu. 50
 „Po njoj se otvoriše taj vrata od raja,
 „ka se zatvoriše onom, ka ne haja
 „zapovid pristupit, ner pojti bi hrla,
 „gdi nimaše stupit s pohlepom od grla.
 „Svi ljudi cić one prokleti bihu tad, 55
 „a svi su cić ove blagoslovljeni sad.“
 Nakon te beside radost velika sta,

25 vikovnje] vikomnje *lul.* 26 zvizdam] zvizdami *lul.* 29 liplja] lipša je *lul.* 30 i jača neg zastav, s tabora kad gre van *lul.*, *stihovi 33—36 dodani su iz lul. rukopisa.* 37 pozdravih buduć ja poslan k njoj *lul.* 42 jedan gospodin svim *lul.* 45 poni] dakle 46 dal] *u luc.* da; *u lul.* pokle je da to njoj ki more sve činit. 48 su] smo *lul.* 54 s pohlepom] sa hlepom *lul.* 57 nakon] nakom *lul.*

da pram njoj izide stavši se družba sva.
 Bog otac nju poja, Isus ju zagrlj,
 a svu ju obuja duh sveti u hrli. 60
 Tote ju okruni sve trojstvo jedino
 krunom slave vičnje vele ljubeznivo;
 tere ju posadi poli sebe sedit,
 gdi će proslavljena va sve vike život.
 Videć serafini toliku slavu nje, 65
 od ljube užgani prominiše petje.
 Ostavivši: Svet! svet! — Sveta! sveta! pojahu,
 i organe zvoneć slatko privrtahu.
 Za tim kerubini sa svom jerarkijom
 prislătko pojahu hvale bogu i njoj; 70
 zvonjahu organe, citare i viole,
 ter slătko pojahu nove pisni ove:
 „Zdrava virenice i hći sinka tvoga,
 „prislavna kraljice dvora nebeskoga!
 „Zdrava, ka radosti puna si, vesel'ja, 75
 „ter svake sladosti nada sva stvoren'ja!
 „Zdrava si divice, majko milosrja,
 „nebeska kraljice, slavom okrunjena!
 „Zdrava si divice, ka boga rodi,
 „čista golubice, ki no svaka stvori; 80
 „s kim ćeš kraljevati u vičnje vesel'je,
 „tere radovati nada sve stvoren'je.
 „Ti jesi meu svimi ženami blažena,
 „ti si nada svimi kori uzvišena. —
 O gospe! cić tvoje tolike radosti 85
 usliš' molbe moje, podil' mi milosti,
 da vidim slavu ja, u koj pribivaš ti;
 to želi duša ma, ti znaš to i bog vi.
 Pričista s' divica, sina s' božja mati,
 nebeska s' kraljica, daj mi se poznati. 90
 Viditi mi se daj, sluga tvoj da uživa,

58 stavši se] dvignuv se *lul.* Stihovi 61—84 dodani su iz *lul. rkp.*; *luc.* ima mjesto toga samo ova dva stiha:

Sveti se klanjahu s angeli, ki us to
 prislătko pojahu, slaveć boga isto.
 85 cić tvoje] cića te *lul.* 86 usliši molbe me *lul.*

gledajuć obraz taj, kim nebo prosiva.
 Mislim sada za tim, kako te bog stavi
 uzvišenu sa svim u tolici slavi;
 zahvaljujuć njemu da prida nj pokleče, 95
 umiljena u svemu, tere tako reče:
 „Veliča duša ma hvalom gospodina,
 „vesela vazda sta, kad njega spomina.
 „Duh se uzradova u bogu spasu mom,
 „ki nebesa skova, i zemlju, svaka š njom. 100
 „Jer koga višinu misal ne more seć,
 „pozri na nizinu rabe se, gori steć.
 „Ki to budu znati, sinovi od žene,
 „blaženu će zvati od sad evo mene.
 „Meni bo velika stvoriti će moguć, 105
 „komu ni prilika, toliko je slovuć.
 „Milosrd'je svoje od roda do roda,
 „svim ki ga se boje, davat mu je goda.
 „Svršeno mogućstvo u mišcu svu sagna,
 „a srđac oholstvo dostojno razagna. 110
 „S pristolj uzvišenih potišće dolika,
 „uzviši umiljenih vrh nebes gorika;
 „lačnih ter ubozih u dobro postavi,
 „a bogatih mnogih isprazniv ostavi.
 „Izraela prija slugu svog, i njemu 115
 „obitan'ja izda, istinan u svemu;
 „kako reče našim roditeljem on sam,
 „Abramu i ostalim, da će dat sebe nam.
 „Ocu, sinu hvala i duhu svetomu,
 „do konca od počala, ter bogu jednomu.“ 120
 Te izustiv beside, gdi te bog posadi,
 toti ti priside, toti se usadi,
 u vičnjem počten'ju, u svitliji, lože,
 ner u govoren'ju izreći se može.
 Smislit svist zemljena ne more meu nami, 125
 koliko s' blažena žena meu ženami.
 Blažen je plod oni, ki je od tebe izišal,

93 kako] kada *lul.* Sa 96. stihom prekida tekst ove pjesni u *lul. rkp.* sve do stiha 120. 122 toti tuj priside, totuj se usadi *lul.* 123 u višem počten'ju *lul.* 127 izišal] izišal *lul.*

na kom se uslonj svit, ki biše zgibal.
 Njega za nas moli, ki no da toj tebi,
 da mu bude koli prijati nas k sebi; 130
 da tebi i njemu brez svake pakosti
 služimo u svemu po njega milosti.
 Ufan'je sve moje postavljam u vaju,
 ter milosti tvoje proseć ne sustaju.
 Grišnik sam, gospe ja, i moja činjen'ja, 135
 da gdi je ljubav tva i tvoga rojen'ja?
 Za grišnike side sa nebes dolika;
 da jih dvigne, pride od zemlje gorika.
 Za grih njih podniti hoti sve nevolje,
 pravdi učiniti božjoj zadovolje. 140
 Za dati život nam, na križ se hti prostrit,
 na križ umriti sam, mrtav se u greb zaprit.
 Uskrsnu tretí dan, i pojde u višin,
 i side ob desnu stran oca koga je sin.
 Tolike ljubavi budući majka ti, 145
 prem da smo nepravi, u tebe ufamo mi:
 ti nas pomagati dostojaj, kako viš,
 bog nam će sve dati, kad godir ti uželiš.
 Tebi slavnoj divi priporučam sebe,
 ti me krip' i živi s tim, ki obra tebe; 150
 komu se sad klanjam, podvijajuć ramen,
 i glavu priklanjam, vazda slaveć, amen.

131 brez] prez *lul.* 135 grišnik] grišan *lul.* 136 ljubav] milost *lul.*
 142 greb] grob *lul.* 148 ča godir ti veliš *lul.*

O gloriosa domina.

O slavna gospoje, ka si svrh zvizd više,
 svete prsi tvoje onoga dojiše,
 koga sveti sliše, ki vele pomnjivo,
 kako pismo piše, stvori tebe divo.
 Dobro, ko nam krivo Eva zgrišiv skрати, 5
 ti ga vele živo obilno povrati;

plač njim se obrati, da u rajske kore
 ulize brez rati, kroz tvoje prozore.
 Vrata od komore sveta duha jesi,
 svitlija od zore, ka je na nebesi; 10
 smrtni grih odnesi ti od nas gospoje,
 z d'javljih ruk otresi virne sluge tvoje.
 Gdi no sveti stoje, daj nam stan i pokoj,
 milosti nas svoje napitaj i napoj.
 Kraljica svih gospoj ti jesi prozvana, 15
 ti s' slatki od pčel roj, ti s' nebeska mana.
 Ti s' pića i hrana metoda svakoga,
 rod bi i obrana človika i boga:
 cića trojstva koga spasen'je pozna svit,
 ki stan pak onoga biše od mnogo lit. 20
 Ti s' roza, rumen cvit, ti si žilj pribili,
 naša brana i šćit protiv d'javljoj sili.
 Na grišne se smili, ki se griha kaju,
 sirot ne rasevili, ke drazih nimaju.
 Učin' da poznaju tebe svi narodi, 25
 gdi no zore sjaju, kud sunce obhodi;
 da ne ć našoj škodi, da i milost svaka
 nam grišnim ishodi iz tvojega zraka.
 Čin', da nas s nejaka tvoj sinak iznese,
 koga mišca jaka ovim svitom trese; 30
 da od nas odnese svaki skuk i oboj,
 tere nas prinese, gdi je vićnji pokoj.
 Nakloni obraz tvoj svrhu tvoje vire,
 zapustit nas nemoj, pakal nas požire.
 Brez broja, brez mire ginemo svaki čas, 35
 za to nam umire od straha život vas.
 Ti gospoje svih nas po tvojoj milosti
 hrani, pomozi, spas', uzdrž' u kriposti;
 znemi nas tamnosti, stavi nas u pokoj,
 gdi no u svitlosti kraljuje sinak tvoj.* 40

* Ovaj himan prispodobio sam sa latinskim izvorom što se nalazi u zbirci crkvenih himana (Hymni Ecclesiastici), koje godine 1582 zajedno sa talijanskim prievodom tiskom izdade u Florenciji Serafin Rozzi, fratar reda sv. Dominika, za porabu svoga reda. Nu izvorna pjesma mnogo je kraća od Marulićeva prievoda; s toga mislim da je M. drugu polovicu pjesni sam sastavio.

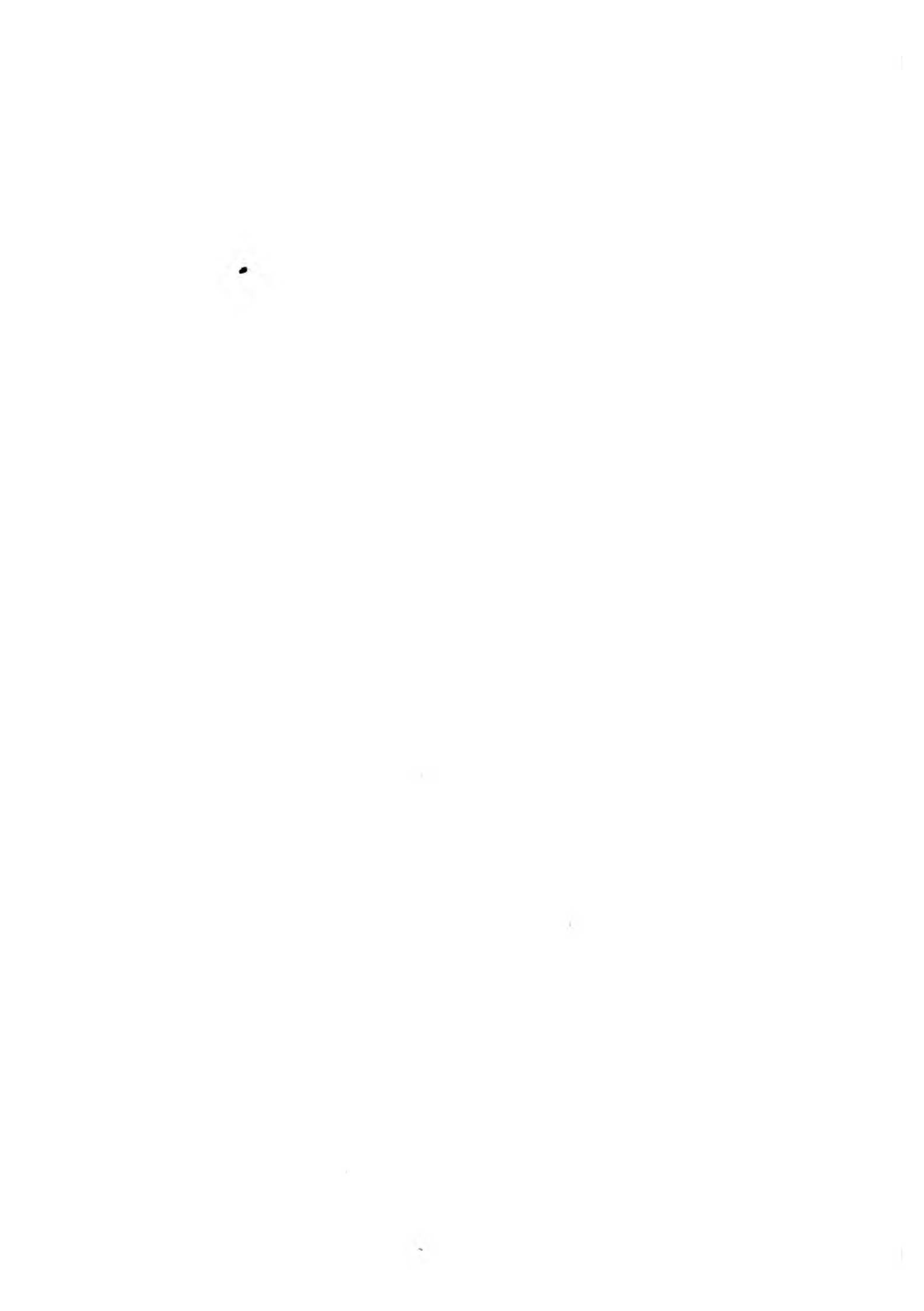
Divici Mariji.

Zdrava si Marije, zdrav žilju pribili,
ki u prsi krije tvoj sinak premili;
na grišne se smili, puna si milosti,
duša k tebi cvili, čuvaj nas žalosti.
Da nam tvoj sin prosti, moli ga kraljice, 5
sunčene svitlosti, prisvitla Danice;
božja nevistice u trojstvu božjemu,
dobra odvitnice pri sinku tvojemu.
Uzdahu mojemu priklon' uši tvoje,
u grihu mojemu gdi cvilim gospoje; 10
neka srce moje vazda želi k tebi,
gdi no sveti stoje, da najdem stan sebi.

Utečen'je k divi Mariji.

Skrušeno svi dosti pojmo se uteći
od vičnje milosti fontani, moleći
majci slave vičnje, Mariji divici,
i dobrote slične nebeskoj kraljici.
K velomu hladencu, ki mnozih napaja, 5
k živomu studencu vesel'ja od raja:
umiljeno velmi njoj se klanjajući,
od angela s ričmi nju pozdravlajući.

RAZLIKE PJESNI DUHOVNE.

Od svetih divic i udivic.

Ke čisto hoćete na svitu živiti,
ter bogu išćete na puni služiti,
otvorte pameti, ter slišav to mućeć
pisan, ku ću peti, sad prid vami sideć;
pisan će ova bit od pričistih divic, 5
s kimi će skup hodit počtenih udivic.
A ti gospodine pozri slabost moju,
ka prez tebe stine, daj mi pomoć tvoju:
da počnem i svršim, kako bi ugodno
i prudno bilo svim, i spasen'ja plodno. 10

Diva je divica prisveta Marija,
mirisna ljubica, od sunca svitlija,
lipja lipa evita; dostojna bi rodit
spasitelja svita, i divom vazda bit.
Nju t' počaše slidit, govorit ću od kih, 15
kako budem umit; ne dim ti oda svih;
jere svih počitat, koja bi mogla moć,
al imena ispisat po vas dan i svu noć?
Petronila mlada i lipa budući,
ki Rimom oblada, dojde ju proseći; 20
ona se tim boli, budući silan ta,
gospodina moli, da joj život skonča;
i voli umriti, životom se rastav,
ner divstvo zgubiti, bogu ga obećav.
Katarina biše kraljevskoga roda, 25
divice ne biše lipje u toj doba;
diva hoti biti, i bog joj da milost,
da može dobiti knjižnih ljudi mudrost;

21 silan ta] u rkp. silna ta

da joj još, da stane kripka protiv lavu,
 krunjena ostane vikuvičnju slavu. 30
 Brizida blažena uzdržat divstvo hti,
 budući prošena, za muža pojt ne hti;
 i bi opatica, i čini čudesa,
 toga nevistica, ki zgradi nebesa.
 U miru počinu, vesel'ja uživa, 35
 ka su u višinu, gdi Isus pribiva.
 Od ostalih divic dugo bi govorit,
 za to sad udovic red ćemo otvorit.
 Judita obudovi, muža večé ne hti,
 bogata, mlada bi, bogu služit hoti. 40
 Urehe sve svučé, ter ostar na sebe
 cilicij navučé, bože, ljubeć tebe;
 a ti joj da kripost, ter zgibe od nje ruk
 Oloferna jakost: tim oslobodi puk.
 A sad na nebesih u tebi počiva, 45
 za dila ta, od kih po svitu glas siva.
 Helena, ke no sin rimskoga vladan'ja
 cesar bi Konstantin, primoguća stan'ja,
 udovičtvo čisto jer hti uzdržati,
 bog u sveto misto hoti joj dar dati. 50
 Isusov križ išćuć na zemlji iznajde,
 od zemlje minujuć, na nebo uzajde:
 gdi z bogom pribiva u vičnje komore,
 ter dobro uživa, ko s' izreć ne more. Amen.

Od ljubavi božje človiku.

Prija će svit biti prez pravde i suda,
 i ljudi živiti prez muke i truda;
 pri će gorak bit med, sladak jad i nalip,
 i vruć snig, mraz i led i oči steći slip;
 prija će sva mora prisahnut na sviti, 5
 i ribe vrh gora počét se ploditi;

pri će plod rodit panj osičen i suh vas,
 i studen bit oganj kako led ali mraz ;
 prija će natrag moć sve rike uzvrnut,
 i svital dan u noć mrklu se obrnut; 10
 prija će prez gora sve zviri živiti,
 i ribe prez mora počēt se ploditi ;
 prija će brda projt s mista i otiti
 i sunce kripost ojt, da veće ne sviti ;
 prija će biti mir u paklu i pokoj, 15
 imati gorska zvir u vodah stanak svoj ;
 prija će sunce zajt ondi, gdi ističe,
 i smrti lik se najt, ka mori človiče ;
 prija će nebesa i zemlja s' sastati,
 i mrtva tilesa nepokoj prijati : 20
 neg li će nikadar na manje prit ljubav,
 ku nosi vičnji zgar človiku ne pristav ;
 a sve to svoje rad milosti nesmirne,
 ka usknit ne ć' nikad pomoći privirne.
 Tim nitkor ne zgubi ufan'je do vika, 25
 jer vičnji bog ljubi do smrti človika.

24 ka] ku *rkp.*

Deset zapovidi.

Zapovid je prva, Boga
 virovati jedinoga.
 Druga, njega u taščadi
 ne spomenut časti radi.
 Treta, blagdan počitati ; 5
 teg pustivši, boga zvati.
 Četvrta je, da rojen'je
 roditeljem da počten'je.
 Peta veli: ne ubiti.
 Šesta: tuje ne želiti. 10
 Sedma: putju ne zgrišiti.
 Osma: škodno ne lagati.

Ženu ne htij, jest deveta,
 ka ni tvoja; al deseta,
 tuje blago ne želiti, 15
 ko t' ne more s pravdom biti.

Od deset zapovidi božjih.

(Početka nema.)

Sabatha sanctifices.

3 **B**lagdane sve slavi, i brži dan dive,
 neka te ne stavi na sudu stran live.

Habeas in honore parentes.

4 Pak mater i otca i ki no jur sida
 pronose rioca, poštuj jih prez stida.

Non occisor eris.

5 Ne bud' ubojica iskrnjega tvoga, 5
 da kako no dica meštra, boj se Boga.

Non furtum facias.

6 Čuvaj se ukrasti, jak i ljuta zmaja,
 ako želiš slasti uživat od raja

Non mочhaberis.

7 Ženom tuja muža nigdar ne prigriši,
 u d'javljoj da duša ne splete se mriži. 10

Non facias falsum testimonium,

8 Kriva svidočastva ne izvod' suprotiv
 onomu, ki znaš da pravden jest, a ne kriv.

Non concupisces filiam vel uxorem proximi.

9 Tuju hčer i ženu želiti još nemoj,
 ako ćeš blaženu slast imit i pokoj.

Nec rem cupies alienam.

10 Iman'je i blago tuje nemoj hlepit, 15
 ako ti je drago u paklu ne trepit.

I tako čineći, Bog ti će dati sve,
 ča bude želeći srce trepiti tve;
 pak će ti dat vični oni stan od raja,
 gdi nigdar tamnost ni ali ka toraja. 20

Od sedam smrtnih grihov.

Svaki dan ističe sunce ter zahodi,
 tim vrime utiče, a starost dohodi:
 ki si sad mlad i zdrav, ča dobro ne činiš,
 da budeš bogu prav; umriti li ne mniš?

Oholost.

Cvitje premaliti cvate pak opada, 5
 voće zrijuć liti s' stabla na tle pada;
 a ti glavu dvižeš, ter se velik činiš,
 više sebe sižeš: umriti li ne mniš?

Lakomost.

Hipa se ne ustavlja vrime, hrlo tekuć,
 nagli se i spravlja svit skončati hituć; 10
 a ti blago zgribaš, koga sit nigdar nis',
 ubogih ne pitaš: umriti li ne mniš?

Puteni grih.

Drivje sahne i gnje, kamen pomanjkava,
 gvozd rja ji, grize, vrime sve skončava;
 a ti puteni blud li sliditi hitiš, 15
 tvu pustit ne ćeš ćud: umriti li ne mniš?

Zavidost.

Zemlja se prosida, a gradi se ore,
 stin'je se odkida, tere pada z gore;

2 utiče] odtiče *glag.* 3 ča] za č *glag.* 5 premaliti] protulitje *glag.*
 6 zrijuć] zrije *glag.*; tle] tla *glag.* 9 kot rika nestaje vrime brzo tekuć *glag.*
 13 gnje] gine *glag.*; kamen] kamik *glag.* 14 železo rja ji *glag.*

a ti si tvrji njih, jere panjke tvoriš 20
od iskrnjih tvojih: umriti li ne mniš?

Žrlstvo.

Premalitje, lito, jesen, zima dojde,
sve toj stanovito kako munja projde;
a ti o tom variš, da se op'ješ, objiš,
za ino ne mariš: umriti li ne mniš?

Rasrdjen'je.

S vrimenom teče smrt ter se približa k nam, 25
kako no k zecu hrt, da život strgne nam;
a ti kuneš, psuješ, biješ, srdit stojiš,
starijih ne štuješ: umriti li ne mniš?

Linost.

Človik će svak umrit, star, mlad, ubog, bogat,
kad će toga doprit, on ti ne more znat; 30
ti si se lastu dal, da dobra ne činiš,
od boga si odpal: umriti li ne mniš?

Svakim smrt obali, ni toko uzmožan
na svit, ki se hvali, da joj ni podložan.
a ti ne č' ostavit grihe, ke li činiš, 35
ne ćeš čud ispraviti: umriti li ne mniš?

Gdi su, s kimi s' živil, s kimi si hodio,
s kimi si jil i pil, s kimi si s' ljubio?
Na svit jih ni sada, a ti tako živiš,
kako no i tada: umriti li ne mniš? 40

18 odkida] *rkp. luc.* odsida; *glag.* kamen'je zmanjiva, doli pada z gore
19 njih] tih *glag.* jere panjke] i opaku *glag.* Mjesto žrlstvo piše *glag.* gutunija
21 protuletje, leto *glag.* 22 vse toj vim očito *glag.* 23 a ti več ne pomniš.
neg da se napiš i najiš *glag.* 26 strgne] stare *glag.* 30 a kad će na to prit
glag. 31 ti se lenosti dal *glag.* 32 odpal] upal *glag.* 33 toko] tulko *glag.*
34 ki će se pohvalit, da ni njoj podložan *glag.* 37 gdi su, s kimi s' hodil ili
s kimi s' živil *glag.* 38 i s kimi si s' ljubil *glag.* — *Ima i drugih razlika u*
glag. rkp., koje još manje vriede, nego li ove.

Od svete pokore.

Vapiju Isuse moj iz dubin prid tvoj sud,
grihe moje nemoj gledati, neg tvoj trud,
ki za me oćuti tva ljubav velika,
kada se uputi, za iskupit ćlovika.
Neka sam ja jedan, koji su u broju, 5
za kih ti pravedan prolil si krv tvoju.
Pomiluj me, molim, sinu boga moga!
tere s nebes doli pozri rabu tvoju
za ljubav, ka s nebes čini te doli prit,
ter nakon svih čudes za puk na križ umrit. 10
Bludnici htij prostit, ka no se hotiše
kamen'jem tad pobit, jer muža imiše;
i onoj, ka slasti svita pribiraše,
ka prid tobom stavši, noge umivaše.
Matiju si prostil i k sebi ga si zval; 15
on je trge pustil i tebi služit jal.
Zake ju s' odpušćal ožure grih očit,
ter si se dostojal tad k njemu nastanit;
ki zataja tebe, na milost ga prija,
ter na misto sebe vernim svojim prida. 20
Razbojniku s' prostil i stavi ga u raj,
jer te biše molil, na križ viseć tadaj.
Prosti sada meni, mili gospodine!
dušu moju primi, ne daj da izgine.
Stvoren'je sam tvoje, k tebi sam utekal; 25
vidj uzdahe moje za grih, ki sam rekal.
Istini s' janjac ti, ki grihe odnimaš,

*U naslovu dodano : šten'je lipo i korisno 8 rabu tvoju] iz prva bijaše
zu celo raba tvoga, kako sejedoći predjašnji stih. Po svoj je prilici prenapravio
kasnije Marulić ovu pjesan za svoju sestru.*

ki skrušeno moli, smiljen'je na nj imaš.
 Smiluj se, tere sprt' grihov brime s mene,
 evo pristupa smrt, vas mi život vene. 30
 Evo će se dilit iz tila duša ma,
 dostojaj se primit nju k sebi ljubav tva.
 Milosije prosim od tebe, moj bože!
 tvoj krst na se nosim, ufan'je si moje.
 Ti promisli manom, duhom me zlim ne daj, 35
 ki me išću s tobom rastavit u ljubav.
 Pošlji njih u propast, ki mene nevolje,
 a čin' da ćutim slast tvoje dobre volje.
 Ne daj, da me tlače d'javlje vele moći,
 pošlji milosrd'je, ko me će pomoći. 40
 Pošlji posla od zgor, ki me će utišit,
 dušu moju u tvoj dvor iz zemlje primistit.
 Čin', da strah ne imam ovi svit pustiti,
 a želju da imam s tobom se združiti.
 Molim te, ne krzmaj, prislatici bože moj! 45
 milosrd'je imaj, primi me u skut tvoj;
 da kad ojdem kosti na zemlji dolika,
 vidim tve svitlosti na nebi gorika,
 ku svaki, ki gleda, pun jest tve radosti,
 strah nima, ni preda, zabi sve žalosti. 50
 U ruke ja tvoje pridam dušu moju,
 ti ju prim' u svoje, usliš' molbu moju.
 O ka si rodila svega svita svitlost,
 od sinka tvojega isprosi nam milost.
 Odvitnica si ti gospe grišnikov svih, 55
 kih svist grize i ji dilja grihov svojih.
 Svih se grihov kaju, ti kajan'je moje
 očituj u raju s molbom riči tvoje;
 da mi prosti, moli, sinak stvoritelj moj,
 ter na vičnjem stoli sesti čini duh moj. 60
 Riči na svitu ni, ku ne ćeš sprostiti,
 za tu, ku gospe ti budeš ga moliti.
 Grišnica sam vela ja, ti s' grišnikom mati,
 grihe svoje kada budu ostavljati:
 grihe sve ostavljam, ter se za grih bolju, 65
 za tim se pripravljam činit božju volju.

Ako se produži na zemlji život moj,
 listo da me združi milostiv sinak tvoj :
 komu slava budi, hvala, tere dika,
 u svakomu čudi, po sve vike vika. Amen. 70

Človik na punat od smrti.

Človik govori.

Evo ti umirem, poklon' mi desnicu,
 Isuse, sada prem shrani mu dušicu.
 Ja nosim na čelo krsta viru tvoju,
 za to ti veselo primi dušu moju. 5
 Evo ti umiru, tebe divo zovuć
 Marije, utiru suze gorko plaćuć ;
 da po tvojem sada moljen'ju oružje
 pogine, ko vlada d'javal i orud'je.
 Evo ja umirem, Mihovile hodi
 angele, sada prem mene ti pohodi ; 10
 da neprijatelji meñe ne primogu,
 duše raspitelji, priporuč' me bogu.
 Evo ti umirem, Krstitelju mene
 pomoz' sada prem, jer tilo jur vene ;
 da Isus s pameti nečista mišljen'ja 15
 odrene propeti, poda utišen'ja.
 Evo ti umiru Petre sveti, sada
 prim' dušu u miru, ka je bogu rada ;
 da stane prid bogom u nebeskom dvori,
 z družbom svetih mnogom, ti joj raj otvori. 20
 Evo vam umirem, sveti mučenici,
 pomoz'te sada prem i ispovidnici ;
 da smrt bude moja ugodna i draga,
 i da milost božja čuva me od vraga.
 Evo vam umirem svi sveti, kih siti 25
 stol božji sada prem, dostojte se priti ;
 da mene grišnika Isus pomiluje,
 i s vami do vika da me utišuje.

Evo vam umiru sveti kojih u strah
 stojeći u miru, ja zdrav često moljah; 30
 čuvajte me sada od d'javlje napasti,
 duša je ma rada rajске čuti slasti.
 Evo vam umirem svi fratri, molite
 za mene sada prem, i ruke dvignite,
 da mi prosti grihe bog vele i male, 35
 i poda utihe, da pristanu vale.
 Evo vam umirem, svim prašćam srčeno,
 uhilno sada prem i vele skrušeno.
 I vi tolikoje prostite, vas molim,
 meni grihe moje, jer se od svih bolim. 40
 Evo ti umiru, d'javal me smućuje,
 stanovit u viru, ništar manje čuje.
 Evo ti umirem, ne ufam plaćen'je,
 ni krunu sada prem, za dobro činjen'je;
 da ufam prošćen'je cić muke Isusa, 45
 ki daje vesel'je, gdi pribiva duša.
 Evo ti umirem, bili su velici
 grisi u meni prem, i mojoj dušici;
 da opran u krvi Isusa mojega,
 kako človik prvi, ufam imit svega. 50
 Evo ti umirem s teškimi mukami,
 trudim se sada prem velimi tugami;
 da hoću pak pokoj u vike imiti,
 strpljeno sad ovoj jer hoću podniti.
 Evo ti umirem, daj mi ti milosti 55
 Isuse sada prem, jer sam u žalosti.
 Evo ti umiru, krst po smrti gorkoj
 na nebo u miru uzajde u pokoj;
 tako po žalosti ufam uzajti ja,
 uživat svitlosti, gdi pravo sunce sja. 60
 Evo ti umirem, umri krst za mene,
 za to ufam sad prem da me ne odrene.
 Evo ti umirem, ki sam pet naučan
 pisni božje, sad prem u pokoj primučan.
 Evo ti umiru, da smrt je umriti, 65
 a ja ću u miru u vike živiti.
 Evo ti umirem dobrovoljno sada,

i tamo jure grem, gdi je duša rada.
 Evo ti umirem put na dugo, pamet
 vesela sad je prem, neka tilo umre t' ; 70
 jur neka počineš prid božje pristol'je,
 da se jur podvigneš gdi no pravi stoje.
 Evo ti umirem, pobigni jur satan,
 boga hval'te sad prem, jer grem u rajski stan.
 Evo ti umirem, k tebi moj Isuse 75
 odrišen sada grem, slatkost moje duše.
 Evo grem moj bože, krste, čin' da sada
 angeli polože, gdi je duša rada.
 Evo ti sada grem, nimam strah od suda
 strašnoga, jere prem učuvah se bluda. 80
 Evo ti jure grem, želim vesel muku,
 ka malo trpi prem po božju odluku.
 Oboje kriposti, pravda, milosrd'je,
 ispuni milosti daj Isuse tvoje.
 Muke ne hajem se, ku pravo meni daš, 85
 za č tom um'jem se, pak pokoj mi podaš.
 Da čin', milosrd'je da mene pomože,
 i tvoje ufan'je, primi ovcu bože.
 Sad po smrti svojoj ufam, da vičnji daš
 život duši mojoj, Isuse moj danas. Amen. 90

 Od suda versi.

Sudac gnjivan od zgor priteći govori:
 „Ne će dojt u moj dvor, ki se ne pokori,
 „mučan će vazda bit.“ — Toj slišaš tere štíš,
 a ne ćeš podobrit; umriti li ne mniš?
 Eto bog pripravlja dan suda strašnoga, 5
 budi da ne pravljja, kad je rok od toga;
 li kaže t' zlamen ja, a ti se ne bojiš,
 ni pušćaš zgrišen ja, umriti li ne mniš?

Stihovi 1–4 izostavljeni su u glag. rkp. 6 ali ti ne pravi glag.

Vidiš, da rat mnoga po svitu nastaje,
 da puk veran s toga u zgibil ostaje; 10
 kuge, gladi za tim kažu se, oto viš,
 a ti ne haješ tim; umriti li ne mniš?
 Na tom je, da zajmu, da ne daje svitlin
 sunce, da tme obajmu, da ne sjaje s visin;
 misec se obrati u krv, a ti tvoriš 15
 ka no zakon krati; umriti li ne mniš?
 Na tom, da ustane sa svit ognjem gorit,
 ča živo zastane, sve hotće umorit;
 a ti to ne smišljaš, nego tilo gojiš,
 svita slast pribiraš; umriti li ne mniš? 20
 S nebes će glas dati trublja, zemaljski stan,
 tada će zdrhtati, mrtvi se ustat van,
 strahi ki no tada hoće bit, dobro viš,
 a ne haješ sada; umriti li ne mniš?
 Dojti će da sudi Isukrst, i plati 25
 činjen'ja svih ljudi, ka ondi provrati,
 svitu da su očita; ti se liniš i spiš,
 praznujuć sva lita, umriti li ne mniš?
 Sajti će š njim od zgor angelske kriposti,
 i vas nebeski dvor izvrsne svitlosti; 30
 ti ćeš viditi toj, ter oto još sidiš
 u griha nepokoj; umriti li ne mniš?
 I pokol razluči naše te nasenje,
 ča godir odluči biti će vikovnje;
 a ti li vrimeno dobro imit hlepiš, 35
 ne haješ vikovno; umriti li ne mniš?
 Ki budu z desnu stran, reć jim će: „Hodite
 „gori u božji stan, ter se veselite,
 „jer ne ljubiste svit.“ A ti u svit sidiš,
 ne išćeš u raj prit; umriti li ne mniš? 40
 Ki budu od live, reć jim će: „Pojdite
 „o vi duše krive, u ognju gorite

10 u zgibil] u pogibel *glag.* 11 skazuje to sam viš *glag.* 12 ne haješ] ne mariš *glag.* 13 na tom je da počnu zvizde padat z visin *glag.* *Može biti i u luc.* začmu zvizde ne dat svitlin? 14 sunce tme obajdu da ne dadu svitlin *glag.* 16 ka no] ča no 17 na to mi je, da počne vas *glag.* 22 tada će] tad oće *glag.* 29 zajti ote š njim *glag.* 30 svitlosti] milosti *glag.* 33 i pokli razluči naše se činjenje *glag.*

„u paklenu propast.“ — A ti se ne bojiš,
 ner išćeš svita slast; umriti li ne mniš?
 S kolicim veseljem pojdu z bogom sveti, 45
 s tolicim dreseljem ostat će prokleti
 u paklu dolika. — Kako ti ne trepiš
 od straha velika, umriti li ne mniš?
 Umrit ćeš, neznaš kad, a to t' biti more
 za jutra ali sad; nestoj, čin' pokore, 50
 jere, u čem umreš, u tom se hoćeš najt.
 kad ustan, greb odpreš, ter na sud budeš stat.
 Za to se jur pojat dobro hotij činit,
 ter u grisih ne stat, tako se ne ć' hinit.
 Rado se prihini, ki čeka vrimenta, 55
 a sam se oblini, sprti se brimena.
 Jer smrt, kak ono tat, ukredom dohodi,
 ne da hipa postat; u čem te nahodi,
 s tim ti veli da greš; a ti ne stoj ni čas,
 u grih da ne umreš, odpusti ga danas, 60
 i počni činiti dobra, koko moreš,
 jer dugo živiti na svitu ne moreš.
 Dokla si živ, nastoj milosrd'je prosit,
 paka se pravde boj, pravda će poslibit.
 Plakat ne će valjat poslija, ni molit, 65
 kada budemo zjat, i z dili odhodit;
 imij poni sada cića griha žalost,
 da te prime tada gospodin na milost;
 ter dobro čineći prime te k sebi u raj,
 u milosti steći njegovoj hoćeš znaj, 70
 gdi no je svetih stan, ter angelski kori,
 gdi no je vazda dan, na nebesih gori,
 Bog nas od zla obran, nam milost tuj stvori.
 Amen.

45—46 s kulikim — s tulikim *glag.* 50 zjutri ali danas *glag.* 53 za to jur počni ti dobro činiti *glag.* 54 u grisih ne stoi ter se ne ć hiniti *glag.* 57 ukradeno hodi *glag.* 60 u grihu ne umri *glag.* 61 dobro kako *glag.* 64 paka] a pak *glag.* 66 zjat] ishajat *glag.* 67 poni] za to *glag.* 68 na milost] u radost *glag.* 69 bogu hvalu podaj *glag.* 70 da te on milujući prime k sebi u raj *glag.* 73 a milost nam stvori *glag.* *Ima još i drugih razlikosti u glag.*

Glava mrtaška govori.

Ostavi svitu svit, tko pozri na mene ;
jere je kako cvit, ki procti ter svene.
Razberi život svoj ; ča je zled, parjaj tja,
misleći, da ovoj biti ćeš, ča sam ja.
Jere sam nikada ovi bil ja isti 5
toj, ča si ti sada ; za toj se osvisti,
ter tvori, ča drago znaš da će bogu bit.
Jere je toj blago, ko ne mož izgubit,
jer se sva svitovna skončaju u on hip.
netom smrt jadovna iskusi svoj nalip. 10
Za toj ti velju još, otvor' svist i razum,
ter božji, dokle mož, sliditi hotij drum.
Jere dan, ki mine, opet se ne vrati ;
a da nas pogine, smrt stoji za vrati,
ter ne da ponesti, ner dila ka s' stvoril, 15
ka te će dovesti, gdi budeš zadvoril.

Duša iz groba ove riči nam govori.

Nu malo potrpi putniće ter postoj,
o sino pristupi ter smisli konac moj.
I ja sam provodil oholo moje dni,
ovdi priti ne mnil, a smrt me li odni.
I ti hoćeš biti ono, ča sad ne mniš, 5
smrt će te dobiti, pomisli ča činiš.
Dika od liposti i jina taščina,
to su sve ludosti svitovne i hina.

Skoro hoćeš biti zemlja s tašćim grobom,
 već ne ćeš poniti, ner dila za sobom, 10
 ka će t' protiv biti u dne i u noći,
 a opet vratiti već se ne ćeš moći.
 Ostavi svitu svit, ter pozri na mene,
 jere je kako cvit, ki procvit, ter vene.
 Razberi život svoj; ča je zled, parjaj tja, 15
 misleći, da ovoj biti ćeš, ča sam ja.
 Ča prudi živiti sto, ali veće lit:
 li konac, ki ć' biti litom na ovi svit!
 Kada konac dojde, ništar se meni mni
 sve vrime, ko projde, jer ga veće ni. 20
 Dni naši hrlije proticu ner vitar
 kada prahom vije, ali konj pribistar.
 Učer sam dite bil, sad me skljuća starost,
 nitkor se nij vratil opet na svu mladost.
 Ča sam ino na svit, po kom noge steru, 25
 ner jutrom trgan cvit, uvenul k večeru.
 Ki si sad živ i zdrav, skoro ćeš zemlja bit,
 da s' jaći ner je lav, hoće te smrt dobit.
 Hoć' smrti strah nimit: dokol vrime imaš
 svako dobro činit, čin' da ne počivaš. 30
 Jere sam nikada ovi bil ja isti,
 toj ča si ti sada; za toj se posvisti,
 ter tvori, ča drago znaš da će bogu bit.
 Jere je toj blago, ko ne mož izgubit,
 jer se sva svitovnja skončaju u oni hip, 35
 netom smrt jadovna iskusi svoj nalip.
 Za toj ti velju još, otvor' svist i razum,
 ter božji dokle mož sliditi hotij drum.
 Jere dan, ki mine, opet se ne vrati,
 a da nas pogine, smrt stoji za vrati, 40
 ter ne da ponesti, nere dila, ka s' tvoril,
 ka te će dovesti, gdi budeš zadvoril.
 Smrt je huda onim, ki u grisih stoje,
 a blažena je tim, ki se boga boje;
 a ki služi njemu, verno boga slavi, 45
 milost da on temu, a pak u raj stavi. Amen.

Govoren'je duše osujene i odgovor Isusov.

Duša osujena govori.

Ajme, ajme meni, koliku imiju
bolizan u meni jer boga ne vijū!
A d'javla da gledam, ki li na zlo hlepi,
prid kim svuda predam, sve mi srce trepi.
Drhćem kako no prut, ali kako no list, 5
kad puše vitar krut, nimiv u sebi svist.
ljubeći svit, koga pri ner mnjah ostavih,
tim zla se svakoga i truda dobavih.
Ajme nevoljni ja, ča ću učiniti?
koga li ću sada na pomoć vapiti? 10
Vičnjega boga gnjiv od sebe me odagna,
jer grišan bih i kriv, ter me doli zagna
u paklenu propast ognjena jezera.
Uživah svita slast, sad sam pun čemera,
pun svake gorkosti; teška muka moja 15
ne ufa lahkosti imit, ni pokoja.
Tužni, nesrićni ja, nigdar ne mnjah umrit,
ni s' svita pojti tja, ni doli u paklu prit;
da na sramotu mu, s tilom se razdilih,
s tilom onim, komu sve na volju činih. 20
O pamet manena, ka slasti pribiraš,

U glag. rkp. naslov: Plač duše ka je u pakal osujena 1 ajme, i jo glag. 2 jer] da lul. glag. 3 ki li na zlo] ki na zlo li lul. ki vas na zlo glag. 4 svuda] kruto lul. 6 nimiv] nimih luc. nimav lul. nimajuć sebi svist glag. 7 pri ner mnjah] ne mneć ja lul. 8 tim] a luc. tim lul. *Poslije 8 stiha umetnuta su u lul. i glag. ova dva:*

Življen'je pakleno i velo dreselje
toj mi bi za ono svitovno vesel'je.

11 odagna] zagna glag. 16 ne ufa lahkosti] ne ufam blagosti glag. lakosti lul. 18 ni v pakal doli prit glag. 19 na sramotu moju glag. 20 s onim komu vse dni glag. 21 pameti nevoljna glag.

s kolika brimena budu t', ne zamiraš.
 Hod' poni, tere vi', žitak ter slatkosti
 kolike mi navi na dušu gorkosti.
 Življah u raskošē, štovahu me sluge, 25
 sad je zlo i loše bolizni ter tuge.
 Davah puti mojoj svaki svita sulac,
 za to me jami ovoj pravden prida sudac;
 u kojoj nebogu vazda je goriti,
 vazda, kako mogu jačat i vapiti. 30
 Ufan'ja ne imam da će kad konac bit;
 nevolju ku imam, u njoj mi je živit,
 ne sto tisuć liti, ni sto krat toliko,
 da nitkor zbrojiti ne more koliko.
 Pomoći vapiju, od nikudar je ni, 35
 vučjim glasom vijū, ajme, teško meni.
 Sini, roditelji i slug mojih moći,
 bratja, prijatelji ne mogu pomoći,
 Proklet bud' oni dan, ki sam se rodio:
 proklet bud' oni stan, gdi sam se dojio: 40
 Prosed'te se puti, po kih sam kad hodil.
 i mista i kuti, gdi sam stal i sidil;
 pokol živih na toj, da kad živit stanu,
 muku, trud, nepokoj, trpit ne prestanu!
 Izgubih vrimenju i vikovnju radost, 45
 a dobih vikovnju tugu tere žalost.
 Ajme, koli lip bih, koli se jak rvah,
 mlada lita imih, umrit nigdar ne mnjah.
 Smrt mi slomi jakost, crvi ogrdiše
 u grobu mu lipost, uda se usmrdiše; 50
 dušu bog osudi, u svem pravden dosti,
 tere ju propudi u vičnje tamnosti.
 Ajme, za č ne stvorih za grihe pokoru,
 pri, ner se podložih smrtnomu zatvoru.

22 budu t'] buduē *glag.* 23 hodi sada i vij pohot te slatkosti *glag.*
 26 bolizan i tuge *lul.* 28 za to me postavi ovde pravden sudac *lul.* za to me
 osudi v pakal pravi sudac *glag.* 29 u kojoj] u ku mi *lul.* u komu *glag.*
 36 vučjim] tužnim *glag.* 39 rodio] porodil *glag.* 40 v kom sam se zadojil *glag.*
 43 pokli živih na to, da kad živih v stanu *glag.* 47 jak] jako *lul.* kuliko se
glag. 49 jakost] kosti *glag.* 52 u vik joj je biti u večnoj tamnosti *glag.* 53
 ne stvorih] ne učinih *lul.* ne činih *glag.*

Plači tere tuge jur mi ne valjaju, 55
 i sve moje druge zaman se sad kaju.
 O vi, gori ki ste još na zemaljski stau,
 kad će bit, ne viste, vaš napokonji dan;
 za to vazda stojte pripravnⁱ umriti
 tere se ne bojte ovdi doli priti. 60
 Probud' se, ki sad spiš, hiti podobriti,
 jer do noći ne viš, hoćeš li živiti.
 Sada, sad ostavi grihe, ter se boli,
 k smrti se pripravi, vruće boga moli.
 Rado se prihini, ki je na dobro mlak, 65
 tere se oblini, govore: „hoću pak“;
 smrt bo se ne ustavlja, tekuće s vrimenom
 zlim tim, kih zastavlja sa griha brimenom.

Isukrst duši osujeni govori.

Neharna duše ti otidi prokleta,
 gdi no svitline ni, jer si z grihom speta; 70
 u grih se s' slacila, nimajuć strah ni mal,
 za tva huda dila pojti t' je u pakal.
 U tamnost gorčiju od svita i u trud,
 gdi je plać očiju tere škripan'je zub,
 družba će tva biti zmije, vuci, lavi, 75
 ki će te daviti, jer se zla ne ostavi.
 Paklenim plamenom gorit hoćeš u vik,
 jer nisi s vrimenom pokore iskala lik.
 Iz ognja u ledu d'javli te hoće vlić,
 i ke s vitrom gredu, krupe će tebe tlić! 80
 Vazda ćeš ćutit smrad, smrad mnogi, ozoja
 u on prokleti grad, u kom ni' pokoja.
 Tamo ti je otiti na stan nevoljni taj,

55 tuge] tužbe *glag.* 56 i sve moje družbe *glag.* 60 ovdi] simo *glag.*
 61 htij se podobriti *glag.* 62 živiti] živ biti *lul. glag.* 68 zlim] *luc. i lul. zli;*
glag. zlim; zastavlja] *lul. nahaja, glag. ostavlja;* sa griha brimenom] pod griha
 brimenom *lul. glag. Naslov u lul. i glag.* Isus odgovara duši osujenoj. 71 u grih
 se sladila *glag.* 72 za huda tva *lul.* 73 u tamnost gorčinu, gdi ćeš trpeti trud
glag. 79 te ote vleć *glag.* 80 te ote tleć *glag.* 81 vazda ćeš ćutiti smrad velik
 i vonju *glag.* 82 S d'javli se mudeći za jedno u ognju *glag.*

jere ne hti služiti meni, ki t' davah raj.
 Čekah te vele lit, da bi se kajala, 85
 a ti ljubeći svit, za raj nis' hajala.
 Hoti srce tvoje da se k meni vratiš,
 a ti volje svoje li nehti da skratiš.
 Tebe sluge moje učeći vapiše,
 a ti blude tvoje pustiti ne htiše. 90
 Da bi se skrušila bila, ostaviv grih,
 sva tvoja zla dila prostiti tebi htih ;
 da jere tvrja bi driva i kamika,
 teško, teško tebi po sve vike vika.
 Slast, ku s' uživala u svaki svita blud, 95
 malo je trpila, trpit će t' vazda trud.
 Tako sama hoti, jer moguć podobrit,
 nigdare ne hoti; zaman bi govorit.
 Poj poni, tvoja ćud kamo te sad kljući,
 i moje pravde sud, ki se ne prilučī. 100
 Vrata joj otvor'te d'javli, da k vam slize,
 s vami ju zatvor'te, da nigdar ne izlize
 iz te klete jame, ka muke zadajuć
 tugom svakom da me, nigdar ne pristajuć.
 A sada tko želi tim zlom ne biti spet, 105
 čini ča bog veli, otac, sin i duh svet :
 tko će toj činiti, vire noseć zlamen,
 blažen će živiti u vik vikom, amen.

87 hoti] *luc.* tako t', *lul.* tako ć' ; *glag.* tako. 90 pustiti] pustit li *glag.*
 94 teško i jo *glag.* 96 trpit ćeš *lul.* trpeč ćeš *glag.* 99 kljući] lući *lul.* *Mjesto*
stiha 103—104 dolaze u lul. i glag.ova dva : mućeći nevirne i svake (zale glag.)
pogane u muke neizmirne (i za jedno š njimi glag.) i zale krstjane.

Stumačen'je psalma:

Miserere mei Deus.

Pomiluj me bože, jer sve grihe moje
pomrsiti može milosrd'je tvoje;
pomrs' nepravdu mu, operi ckvrne me,
za mnogu ljubav tvu skaž' mi milošće tve;
jer znam krivinu mu, imam na pamet grih, 5
uvridiv svitlost tvu veće grišnikov svih.
Uzdahoh u sebi i jah se moliti,
jere zgriših tebi, a ti mi ć' prostiti;
sam bo si obećal, da će milost primit,
tko bolest i pečal za grih bude imit. 10
Ki budu suditi obitan'ja tvoja,
njih ćeš svud dobiti, odpustiv zla moja.
Srce moje plače, jer u duše škodi
mati me ma začē, i z grihom me rodi.
Istinu s' ljubio, ter otajna tvoja 15
meni s' otvorio vičnjega pokoja.
Oškropi me krstom, tere ću biti čist,
i skrušeno po tom tebe ću pit i jist.
Tad ću biti bilji, ner je snig na gorah,
ali ner su žilji, ki restu pri vodah. 20
Slihu momu radost kada daš, me kosti
ćutiti će jakost, utišene dosti.
Odvрати ličce tve od nepravad mojih,
smrsi sve grihe me dilja dobar tvojih.
Srce mi daj čisto, duh u mni ponovi, 25
i na svetih misto opet mene zovi.
Nemoj me odagnati od pristol'ja tvoga,
da raći mi dati slast duha svetoga.
Vesel'je mi povrat' iznutrnjih dili,

k sebi me svega obrat', gospodine mili! 30
 Tad će riči moje puku počitati,
 k tebi pute svoje kako će upravljati.
 Ki no sada blude, istinu će znati,
 pustiv stvari hude, tebe će čtovati.
 17 Krv me oslobodi ljudske, ku prolivah, 35
 s kimi kada godi boj bijah, dobivah.
 Pokol me oslobodiš od sve krivine me
 ter mi milost stvoriš, peti ću hvale tve.
 Otvor' usni moje, jezik da spovidi
 sve milošće tvoje, da jih svit vas vidi. 40
 15 Jer ako bi hotil, da ti dam sžežen'ja,
 stada bih ma pobil dilj tvoga počten'ja.
 Da to ne ljubiš ti, i tvoje sžežen'je
 jest, kad imamo mi u srcu skrušen'je.
 Ti ne ć' pogrditi posvetilišće toj, 45
 a nas ćeš primiti u vikomnji pokoj.
 Milosne bud' volje crikvi tve svitlosti,
 da sazije bolje zide od kriposti.
 Tada ćeš primati pravde prikazan'ja,
 na oltar skupljati telce sveta znan'ja. 50
 Slavu vazda imaj, jedini bože i troj,
 a nas uzviš' u raj, ki resi pogled tvoj.

Te Deum laudamus.

Tebe mi hvalimo bože, ki s' svemoguć,
 s istinom pravimo, gospodin si slovuć.
 Oca si vičnji sin, zemlja te sva čtuje,
 da si svim gospodin, stvoren'je kažuje.
 Tebi svi angeli, tebi serafini, 5
 tebi arkangeli, tebi kerubini,
 tebi sve, ke stoju na nebu kriposti,
 svet, svet, vazda poju, svet bože od milosti.
 Neba i zemlje okol tvojom slavom zvoni,

skup svetih apostol tebi hvale kloni; 10
 i svitlih prorokov broj, ki se verno riju,
 dojdóše u pokoj, za te proliv kriju.
 Hvali te u vike na svaku svita stran,
 tebi steruč dike, vas crikve sveti stan.
 Svi te spovidaju gospodstva velika, 15
 da reći ne znaju ni mogu, kolika.
 Sina jošće tvoga, po kom smo spaseni,
 i duha svetoga, kim smo ukrunjeni.
 Ti si krst od slave, ti s' oca vičnji sin,
 shrani duše prave, Isuse ne bud' lin 20
 Ti ne hti gledati svita grih ni zlobu,
 dojde put prijati u dive utrobu.
 Oblast odni smrti, krstom nas potvori,
 pokle nas isprti, a raj nam otvori.
 Ti ob desnu sidiš slave oca boga, 25
 dojti ćeš, da činiš sud svrhu svakoga.
 Poni te molimo, htij se dostojati
 pomoć, ku prosimo, slugam tvojim dati;
 krvju svojom ti nas odkupiti u raj,
 s svetimi primi nas, i s tobom stati daj. 30
 Spasi gospodine puk i blagoslovi,
 ne daj da pogine, gor' ga k sebi zovi.
 Kako no znaš i viš, slug tvojih ne ohoj,
 da vladaj i uzviš' u vikovnji pokoj.
 Tebe od dne do dne moleći zovemo, 35
 bud'te ti ugodne pisni, ke t' pojemo.
 Počitajuć tebe tere tvoje dike,
 pridamo ti sebe po sve vikov vike;
 a ti se dostojaj čuvat nas zalih dan,
 da pamet naša ovaj ne sajde s puta van. 40
 Tebe smo poznali, ti sad pomiluj nas;
 kako smo ufali, tako ti bože spas'.
 Ufamo ufajuć, ne smuti se misal,
 tebi hvale dajuć, ki s' svaka nadašal.

Tužen'je grada Hjeruzolima.

Hjeruzolim sam ja, oni grad prisveti,
u kom sin božji sta; sad stoje prokleti.
Poganska sila mnom vlada sa sve moći,
a ni ga, sam sobom ki me će pomoći.
Za to potribu mu plačući očitam, 5
o bože, milost tvu u tom punu pitam.
Daj mi, daj izreći sve moje nevolje,
je da mogal steći budu stan'je bolje.
O puče krstjanski kako mož trpiti,
da će puk poganski vrhu mene biti. 10
U mni se rodivši spasitelj i bog tvoj,
nebesa pustivši, pride u tempal moj.
Za tebe odkupiti, ovdi se je rodil,
ovdi je umriti, ovdi uskrsnut htil;
ter se ne kaješ ti, da me posvojiše 15
tuji ljudi, ner ki na križ ga umoriše!
On tebe slobodit u mni je tada htil,
a ti se zlom bolit mojim nisi hotil.
O ko li niče zlo z dobra simena jim!
vržen bo sam po zlo; kad ću se ustati ne vim. 20
U mni je čtovano groba misto cilo,
u kom pokopano Isusa bi tilo;
stal je u zemlju mu križ oni prisveti,
na kom proli krv svu Isukrst propeti,
za nas izbaviti truda i žalosti, 25
tere nas staviti u vičnje radosti.
U mni majka njega pribiva vele lit,
pak raja božjega bi gospa, pustiv svit;
na kome jesam ja, stan je blaženi oj,

19 Rkp. ima : ocholi nochie zlo itd. 28 raja] u rkp. majka.

izvrši čuda sva nebeski kralj u koj. 30
 Sad v polače moje narod kleti hodi,
 ki no blude svoje nigdar ne ohodi.
 De, puče kršćanski, pomisli i gledaj,
 tere skot poganski da vlada mnom, ne daj.
 Ti, ki ključe nosiš vičnjega kraljevstva, 35
 ki Petrov brod vodiš, dileći blaženstva,
 uzbud' jur pamet tvu na izvrsno dilo
 ter slišec tužbu mu, budi t' mene milo.
 Tebi se pristoji taj početak smini,
 a pak se dostoji, da te slide ini. 40
 Prijal si bakitu gospodinju odzgar,
 da po božjem svitu narediš svaku stvar.
 Postavljen s', da bljudiš svrhu krstjani ti,
 da ča znaš, mož i viš, ukaži sad u mni.
 Otmi sveto misto, u kom je dio bog tvoj 45
 oblast ni listo to, da umi jošće svoj.
 Zovi na dilo to hrabrena česara,
 da zlo ja ne patim, ko ne daj da s' stara.
 Pak zovi od Španje kralja primoguća,
 za time ne manje božjom voljom vruća; 50
 pokol Granate vlast bog mu je dal dobit,
 dat mu će jošće čast i ostalih pobit.
 Zov' France kralja, pak zov' i Inglitere,
 svaki je od njih jak prognat puk nevere.
 Čehe zov' i Ugre, svi da s tobom budu, 55
 poganin da umre, a ti da dobudu.
 Zov' latinske kneze, prit će u družbu tu,
 ne dim za pineze, da svi za veru svu.
 Bnetku gospodinu tere t' je s timi doć,
 po moru i po kopnu, ki no su smini poč; 60
 morem gospoduju, na kopno s vojskom steć,
 viteški vojuju, vazda pravdu čineć.
 Slišati će tebe napulitanski kralj
 i pridati sebe i kraljevstva sandalj.
 Milan na pomoć tvu i Ferara će doć, 65

29—30 u rkp. ovako: na chome yesam ya stanye blaxeno toy, izuarsci
 čuda sua nebeschi kragl u toy 36 dileći] u rkp. dile ti 45—46 Tako su ova
 dva stiha u rkp. napisana; očevidno je nešto pogriješeno.

i Fiurenca moć svu skazati ne će oć.
 Mantua s Ferarom, i Pjemont jošće vas
 z družbom će biti tom, kad ti rečeš, taj čas.
 Popove i tvoj dvor, za mene slobodit,
 zvat će pomoć od zgor, ter će bogu hodit. 70
 Listo ti, ki vladaš crkvom, oče sveti,
 ne cknij, da odagnaš time narod kleti.
 Skupi sve krstjane, ter se počni rvati;
 to vidiv pogane, jati će bigati.
 Ako te tužba ma ne giblje, prigni te 75
 daj sveta crikva tva, ka di: „pomozite“.
 Turci me progone sa svih četirju stran,
 na me se razgone, jer sam stablo prez gran.
 Vernih mojih vode vezanih u sinžir,
 tako t' stada hode, od kih si ti pastir. 80
 Od tih nicih kolju, a nike prodaju,
 a nikim nevolju, trudi, muke daju:
 s Turci da pušćaju krstjansku veru i ćud
 tere da primaju tursku veru i blud.
 Nigdar nisu siti puti božje pit krv, 85
 ni zakon grditi, u kom ni himbe stry.
 A sad znaj, kad gori suseda tvoga stan,
 na tom je, da zgori i tvoj od onu stran.
 Ja mnju ti, ni šala, kadi je Petrov hran,
 bit će konjem stala, a Rim stanišće vran. 90
 Poni ćeš ti rob bit, a ne crikve vojniki,
 tako će t' grom ubit, ne znajuć gromu lik;
 razbluda ti otit raskošna življen'ja,
 blago na manje prit crikvena iman'ja.
 Na te će se razbit, priti će takov trisk, 95
 okolo te tada bit puka skukor i višk.
 Jer kada nestane glave od ostalih,
 skončan'je nastane i velih i malih.
 Da neka tvoja vlast turske jača bude,
 i steče svita čast, pokol boj dobude: 100
 poj jure protiv njim, z božjom pomoćju poj,
 ugodno t' će bit svim, tebe slidit u toj;

89 u rkp. Ja mglju ti ni sada 90 stanišće vran] u rkp. stanišće nam.
 93 ti] u rkp. tih.

pojti će za tobom rado na stvar taku,
 svoju svaki sobom vodeć vojsku jaku.
 A ti ćeš po svitu svuda slavan biti, 105
 ter krunu savitu dobitja nositi.
 Svak će t' blagoslivljat dilo tvojih čudes,
 i tebe uznosivat hvalom više nebes.
 Poni hod' — — — — — (nema kraja).

Molitva suprotiva Turkom.

Svemogi bože moj, kim svaka postaju,
 odvrati jur gnjiv tvoj, ter pomiluj naju.
 Ostavi zlu volju, pozri na virni puk,
 gdi trpi nevolju svak čas od turskih ruk.
 Luge, sela, grade popliniv s'žegoše, 5
 muže, žene, mlade svezav povedoše.
 Ubiše junake, koji se rvihu,
 a ine nejake u sinžir vedihu.
 Sinke porubiše od krila materam,
 i jošće činiše njih vašćine kćeram. 10
 Daleč rastavljaju od draga miloga,
 tih tamo prodaju, a simo inoga.
 Evo još oltari tvoji raskidaju,
 i sve svete stvari tlačiti ne haju.
 U temple sve svete konje uvajaju, 15
 prilike propete pod noge metaju.
 Svište, u kih tebi služba se činjaše,
 raskrajati sebi u kovadih jaše.
 Pehare kovaše od kaležev tvojih,
 i još pokovaše pase sabalj svojih. 20
 O to, ča je gore, divstvo oskvrniše
 divic, ke pokore čineći, služiše;
 ter dicu neumiću obrizav, tiskoše
 u veću nesriću, ner kih posikoše!
 Eto jur potvrši mnoge gospode stan, 25

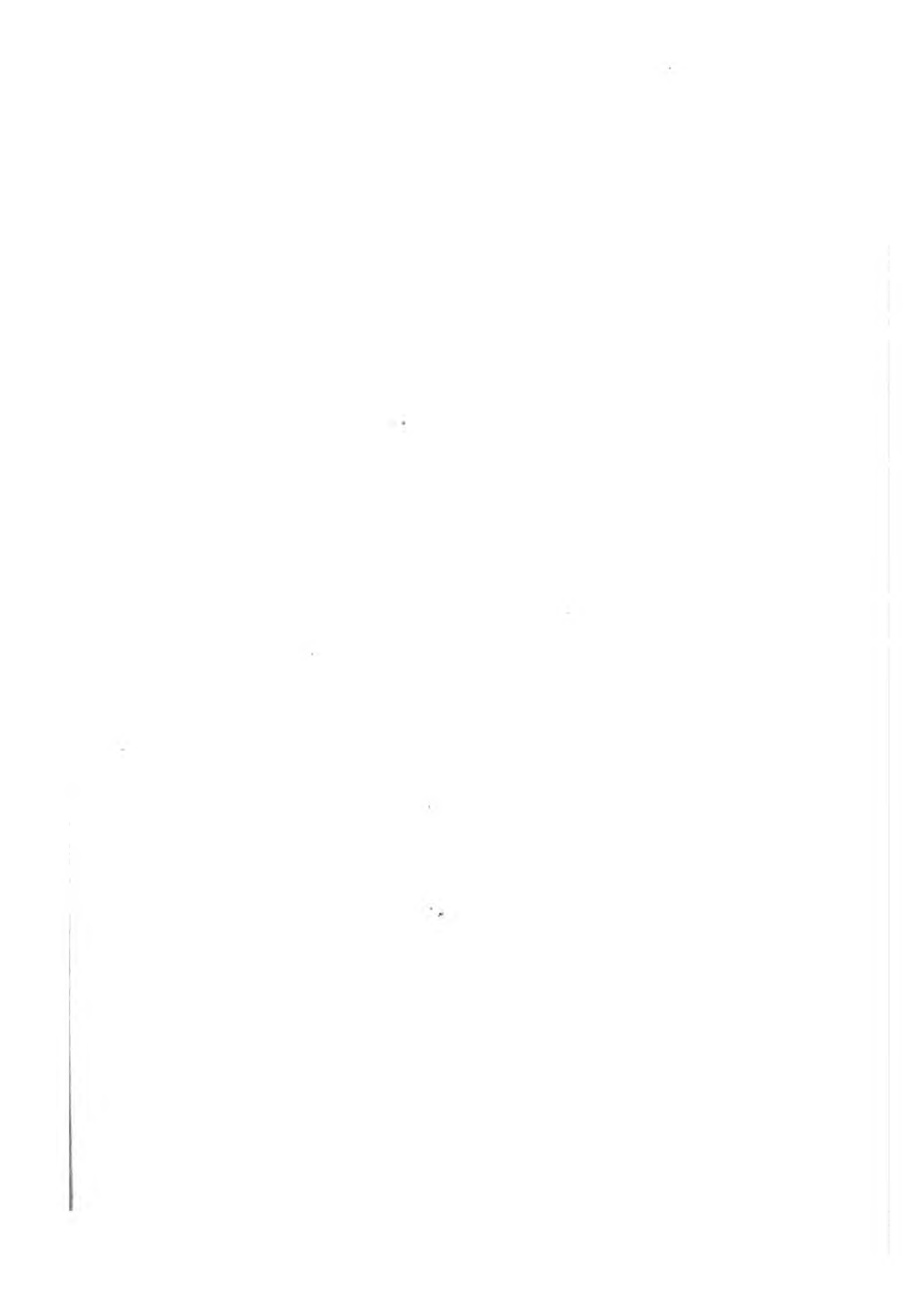
hite ne ustrpivši ostalih dati van.
 Sve dni ter sve noći nigdir ne sustaju,
 nastojeć primoci krstjan, ki ostaju.
 Tako je sila njih jure objačala,
 da moći ni u svih, ka bi jim pram stala. 30
 Nastupaju na nas, a nas je strah ubil;
 jur puk tvoj gine vas, a ti si odstupil.
 Oni nas tiraju, vežu, biju, deru,
 za te se ne haju, ni za tvoju veru,
 složiti pod noge ku su odlučili; 35
 moćju sile mnoge svih su jur sključili.
 Li kako no plami, kad pada u gori,
 ostane crn kami, i brez listja bori,
 inako t' ne ostaju gradi tere mista,
 ka no opuščaju, plinujuć sva lita. 40
 Boj su bili š njimi Hrvati, Bošnjaci,
 Grci ter Latini, Srbli ter Poljaci.
 Eto još boj biju nici, a nikih ni,
 a druzi ne smiju, jer jim si gnjivan ti;
 rit se ča bo prudi, al vojske kupiti, 45
 ako, ki svih sudi, ne će se smiliti.
 A ti gospodine grihe jur odpusti,
 da puk tvoj ne zgine, jur milost na nj spusti.
 Rači se smiliti, slomi mač poganski,
 ne daj pogubiti ostatak krstjanski. 50
 Evo smo rojen'je, da ti s' naš spasitelj;
 proda nas zgrišen'je, da ti s' odkupitelj.
 Dostojno jest, da mi za grih zla patimo, 200
 da milosrdan si ti, za to te molimo:
 „E Bože, odnesi jur taj bič od naju, 55
 „a na njih nadnesi, ki no te ne znaju.“
 Tebi vapijemo, tužeći u plaču:
 „Tvoji smo, a ginemo, pogani nas tlaču.“
 Radi su svih požrit, nigdar krvi siti;
 sve će, diju, podrit, a puk tvoj pobiti. 60
 Ispunit toj hteći, nigdar ne pristaju,
 jednih zavodeći, druzih pobijaju.
 Bijuci primaju kasteli, gradove,
 tako t' sve obladaju priljuti lavove.

Uteći prid njih zlom jur nimamo kuda, 65
 ner pod tvojim krilom, ki kraljuješ svuda.
 Lahko sve njih sile ti moreš ustavit,
 ke su odlučile s tobom nas rastavit.
 Ako s nami stati budeš gospodine,
 hoće se odrvati narod, ki sad gine; 70
 ter će vazet sminost, udrivši potirat,
 ako tvoja kripost bude nas podpirat.
 Jur dovolje budi, jur budi dovolje,
 slobodi tve ljudi od toke nevolje.
 Oto vidimo mi, da svih krstjani moć 75
 biti se uzmožna ni, nimajuć tvu pomoć.
 Narodi prijaki izgubiše jakost,
 jere u boj taki nimaše tvu milost.
 Eto bile polja od kosti vitezov,
 kim no nije broja, i vojvod i knezov; 80
 i ki s malo ljudi razbijahu množstvo
 buslomansko svudi, zgubiše hrabarstvo:
 ne mogoše branit listo državu svu,
 ni sebe još shranit, uzmak ti ruku tvu.
 Jer ti buduć srdit za grihe naše nam, 85
 tko će moć osidit u grad, ter stati pram?
 Maći ne valjaju, ni ščit s oklopljami,
 ni ki upravljaju strilom ter puškami;
 jake konje toko ter kopja napravit
 na nas buduć gnjiv tvoj, ča ćemo opravit? 90
 Kako poni za grih puk tvoj je za zginut,
 tako ne zgubi svih milosrd'jem prignut;
 ostavi srditost tere se jur smili,
 učini nam milost, k tebi smo pribigli.
 Rasrjen činjaše, da tvojega puka 95
 pod oblast stavljaše patarinska ruka;
 umiljen puk paka tebe uzmoljaše,
 i tva desna jaka njih oslobojaše.
 Molimo se sad mi, b'jeni turskom silom,
 da nas jur otmeš ti jakosti tve dilom. 100
 Ne htij već odiljat; čini, da poznaju,
 da grih naš pobijat ja, ne oni, naju.
 Onako ukaz' njim moć i jakost tvoju,

kako no i onim, ki skupiv moć svoju,
 s koli ter s vojskami za pukom udriše 105
 putem meu vodami, ter se potopiše.
 Tako, kako ukaza sionikom onim,
 kih oganj nakaza i da jim smrt savim;
 rasrjen ti, platit hoti njih s uzroka,
 jer htihu uhvatit Iliju proroka. 110
 Onako još, kako ukazal jes' onim,
 ki sedoše jako pod gradom Dotajim,
 radi tu uhvatit Elizeju tvoga,
 i ne jaše vidit s uzroka takoga.
 Ukaž' gospodine, kako s' ukazao, 115
 asirske jaćine kada s' nakazao;
 mnoštvo kad veliko s vojvodom oholim
 došad, sve koliko sta pod Jerozolim.
 Tej sile i tuj moć razbil tada tko bi,
 ner on, ki jednu noć toko tisuć pobi? 120
 Ukaž' još Bože moj, kako no i tada,
 kad Ksara kralj u boj vojask vodi stada,
 rat čineć puku tvom, puku Izraila,
 s oružjem i s mnoštvom sminim u taj dila.
 Kih deset sto tisuć, tri sta koles biše, 125
 posla ti strah moguć i pleći obratiše.
 Ozrit se ne smiše, a sam kralj za njimi,
 s kim jih malo biše, sikuć prosti svimi.
 Ruke tve još kripost nevirnu narodu
 ukaži tva milost, ki nam čini škodu: 130
 ukazao s' kako, kad sile prez broja
 ročiše se tako, vazet mista tvoja;
 mista izraelska pod sobom podbiti,
 vojska idumejska i s njom Moabiti.
 S njom još Amoniti, ki totu skupiv se, 135
 ne jaše grad riti, meu sobom svadiv se.
 Ub'jeni legoše, svojih svoji b'jući,
 i tad izlizoše grajani tekući;
 rvanje ne činiv, okol razgrabiše,
 i blago popliniv, hiše napuniše. 140
 Pokaž' gospodine, da kako sržba tva
 za naše krivine nas u nevolju da,

onako smiljen'jem da nas mož obranit,
 tere s utišen'jem slobod nam povratit;
 Turke sve podvratit za blud njih nevere, 145
 njih silu pokratit, ka nas koljuć dere.
 Evo plačne k tebi majke tužne hode,
 da ne plode sebi, jer njih plod odvode.
 Niki su prognani iz baščine svoje,
 a niki pognani u sužanstvo stoje. 150
 Taj plače dićicu, taj muža, taj žene,
 plače brat sestricu, a sesta bratca nje.
 Jur dopre do tebe vapaj i suze njih,
 ne daj da povede neviran Turak svih.
 A ti, ki s' propeti bog gospodin naju, 155
 nam si dal krst sveti, ne ki te ne znaju:
 iznesi od bluda nas, tere od d'javljih ruk,
 na križ pridav uda, odkupi viran puk.
 Ne daj, da nas dave pogani nogami,
 ali da nas strave, sikući sabljami. 160
 Fruštan'ja taj i boj od nas jur odvratit,
 ter silu, koj ni broj, nevirkom skratit.
 I ti gospo mila, moli sinka za nas,
 koga si rodila, ne zgubiv divstva glas;
 ne pristan' moleći za sve duhe svete, 165
 da bog nas mileći, odbije proklete,
 i tvrdost pribije priljutih srdac njih,
 ali jih pobije, da ne ginemo s njih.
 Ti nas gospe brani pridav sinku tvomu,
 u vas smo ufani, a ne u inomu; 170
 a paka odbivši od nas nevirkike,
 gori nas primivši, spasite u vike. Amen.

**PJESNI ŠALJIVO-SATIRIČKE (CONTRASTI); PRIKAZANJA
(RAPPRESENTAZIONI).**

Anka Satira.

Baba Rada reče Anci:

„što se gospo ne udaš?
„da skačemo jur u tanci,
„veseleći tebe i nas.

„Nevistica jure budi 5

„da ti venac nav'jemo:
„tako ti se dobro zbudi,
„ko ti svak dan zovemo.

„Mnozi ti su radi tebe, 10

„ki po pjaci šetaju;
„dali bi ti same sebe
„i što na stan imaju.

„Ober' sebi tih jednoga, 15
„od svih ho si prošena,
„radih ljubiti ličca tvoja
„bila tere rumena.“

Nasmihnuv se Anka reče:

„Babko Rade ma mila, 20
„vijū da te pečal peče
„od togaj takaj dila.

„Jere bo mi ljubav nosiš,
„veće ner sama sebi,
„pristati ću, na č me moliš,
„i ugodit ću tebi.

„Listo da mi najdeš, ki je 25
„čitovat i mlad i lip;
„ki natrunjen zlobom nije,
„ki razabrat stvar ni slip.“

Rada reče: „Hoću t' reći, 30
„da jih možeš uznati,

- „kih iskusih s njimi steći
 „u ložah na markati.
 „Nici ti su s ruse kose,
 „mladi ter uzoriti;
 „ini su ti s noge bose, 35
 „da vele govoriti.
- „A druzi su veće uzresli,
 „vijaju se gizdajuć;
 „da vas dan bi rukom tresli
 „sideć tere žarajuć. 40
- „Još su nici lipa glave,
 „lipa rila i nosa;
 „da proside jure brade
 „i ohola ponosa.
- „Jesu t' veće tih gizdavi, 45
 „ki ulice prohode;
 „da pametju nisu zdravi,
 „u ludosti zahode.
- „Niki uči mudru knjigu,
 „a tim ti se uznosi; 50
 „da dobiti nima brigu,
 „malo domom donosi.
- „Još nikoga zazrih steći
 „meu mnozimi drugami,
 „pričajuć se tere preći 55
 „jazikom ter rukami.
- „Niki od tih dobre volje,
 „solicit i živ u svem'
 „jak i bogat zadovolje;
 „da istine ni u njem. 60
- „Vidih druzih pahajući
 „rukavmi širocimi,
 „uz funestre gledajući
 „z beritami krivimi.
- „Vidih inih, ki kraguja 65
 „gladeć na ruci nose;
 „od tih ludost nije luja,
 „veće trateć ner snose,
 „Druzi od njih pojeć hode,

- „u leutu zvoneći ; 70
 „kripost pravu mimo hode,
 „li u tom bludu steći.
- „Još su nici jur prizrili,
 „ki se ženit čekaju ;
 „navraskani, osidili, 75
 „a zubi jim klapaju.
- „Dobre volje, da zle moći
 „pohlepni hode svuda ;
 „zli joj danci, gore noći,
 „ka no se za njih uda.“ 80
- Anka reče : „Hajme, viju,
 „da babko povidaš ti,
 „muža, koga ja želiju,
 „nijednoga totu ni.
- „U toj rpi ni bob, u kom 85
 „crni žižak ni zašal ;
 „ni oraha na stablu tom,
 „ki se šupalj ni našal.
- „Bolje mi je jure stati
 „u kalujere misto, 90
 „tere bogu hvalu dati,
 „vazda živeći čisto ;
 „ner se uvalit u nesriću,
 „oprtev se brimenom ;
 „toga se ni moć uvrići 95
 „razmi smrti vrimenom.
- Reče Rada : „Budi takoj,
 „o pridraga Anka ma ;
 „a ti tuj stvar izvršit poj,
 „kako odluči misal tva.“ 100
- A vi sada tašća mladost,
 saznajte dila vaju ;
 ne mogoste imit milost
 polag žen, ke vas znaju.

Poklad i korizma.

(Nema početka.)

Trбуška viteza porazi fra Dezun,
šakom ga poveza i oboti mu kljun.
Jerbo ne odkloni s trбуha udorca,
za to ne razlomi obraz od udorca.
Tad udren posrnu i krvju izbljunu, 5
očima zavrnu, i zube van pljunu.
Dezuna naskoči sladolik Katunar,
i ražanj protoči kroz njegov brevijar,
da njega ne rani; on cokulom zamah,
udri ga po rami i tišće njim u prah. 10
Ležeći ja ga bit, kako mlatac klasje,
a paka potišćit, uhitiv za vlasje.
Fra Bobok udari Kulina po panću,
on mu potopari goruč suk pod branću,
bradu mu pripali; on njega rukami 15
zgrabivši obali, i trepa nogami.
Moćno ga gnječaše petami trepljući;
on pod njim ječaše, dušu pušćujući.
Fra Sutil Grozoga po trбуhu lјusnu;
trбуh bubnu s toga, šćap na poli hrusnu. 20
Ubi fra Posturad cokulom Svejila,
i jošće šakom tad viteza Grizila.
Razbi fra Suhojil Radopeku glavu,
ki biše tad pojil oba stegna pavu.
Udri ga po kotal i zveknu sve polje, 25
i kotal, na tle pal, zazvoni još bolje.
Glava gola osta, opet ga udirat
uće i ne posta, da krv ja izvirat;
pade se i prostri, ter iz ruk odpusti

on ražanj svoj ostri, i tuđje duh pusti. 30
 Tada fra Vodulja tira Vinogriza,
 on kako jegulja simo tamo gmiza,
 braneć se parsurom, ku biše ponio
 a zad i sprid sturom biše se povio.
 Vodulja na konac klopci se hitaše, 35
 i razbi mu lonac, ki na glavu staše;
 ċripi poletiše, a njega krv proli,
 kom se erljeniše od vrha do doli.
 Drimuši fra Bdilo, fra Hrlac Linoti
 pribi šćap o rilo, fra Sanjać Uhodi.
 Bižat jaše ini, od sebe odmićući, 40
 ċa sobom tko prini, batalje išćući;
 ležahu masuri rastrkom i sture,
 kopanje, taljuri, kotli ter parsure,
 ražnji ter varjaće, komostre, gradele, 45
 popećci, strgaće i glavnje debele;
 jošće i gostare, kimi napijahu,
 i one bokare, u kih no trubljahu.
 Barili rasuti ki bihu, nakare
 ležahu po puti, ne valjajuć ništare; 50
 horuge s ubrusi, razdrte na poli,
 sir, meso i krusi, trispide i stoli:
 sve se to smisilo s prahom, zemljom biše,
 jer zemaljsko dilo svaki njih hlepiše.
 Mnoga još telesa krvava ležahu, 55
 a gavrani mesa u kljun raznašahu.
 Tako će raznosit d'javoli dušice,
 ke no ne će postit ner jidu masnice.
 Ne mnite krstjane, da besidin ċanče;
 ni kralje, ni bane, ne iskupe bolanče. 60
 Jednak će biti sud svim, na svit ki staju;
 pōjti će u viċnji trud zli, a dobri u rajū.

Da recmo još, poklad kako ja bigati,
 kako korizma tad put mu priticati.
 Za se se obziraje, bižaše najbrže, 65
 Ćistosrid hitaje cokulom dovrže,
 ne griši mu boka; on se na tle hiti,

40 ? Za-
stigne - ab

POKLAD I KORIZMA

omu ne bi roka, korizma ga uhati.
 joj se moljaše, da ga ne ubije,
 i straha drhtaše, pot ploviše s' šije. 70
 tiv ga za pas korizma gospoja,
 kaže: „Rec' mi si čas, ča t' prudi moć tvoja,
 li raskoša tva, buduć ti knez Poklad;
 budući žena ja, pod mu si oblast sad.
 ćeš li trpiti sve žežine moje, 75
 a jistve pustiti, ke su bile tvoje?
 ti život prostim i da te nahvalim
 jur prid rusagom svim, prid velim i malim.“
 da se bojaše, li mrsko mu biše,
 i ona veljaše, da reći ne htiše; 80
 e obzirati kako pas u uzi,
 orko uzdisati i stati u tuzi.
 pas ga potegnu, da jure izusti,
 pas se otegnu, prejica popusti:
 se padoše, ke u nidra stavi! 85
 ad se razbigoš, kad ga svak ostavi,
 ča izreći“, ja vapit korizma,
 ne htiše mućeći“, i šćapom ga krizma;
 i ga za kular, na zemlju njim hiti,
 i grlo nogom zgar poč, ga daviti. 90
 učat kako vo, kad je palicom bjen;
 e bi dovolje to, ne biše još ubjen.
 ase ja hrlo korizma i savi,
 zgnete u grlo, tako t' ga udavi.
 o t' će se udavit, ki dobro vikovnje 95
 e haje pribavit dilj slasti vrimenje.
 ti su svitovne, ke od nas odgone
 iposti duhovne, ter nas u zlo gone.
 i njih ne haje Adam bogu služit,
 za to iz raja izagnan ja tužit; 100
 Evom u družbu kad voće grizoše,
 zakon i službu božju pritrgoš.
 i njih omrže židovom mane kruh,
 i s neba bog vrže, kim pasihu trbuh;
 e želiti, hodeć po pustinju, 105
 , bi jim initi egiptsku kuhinju:

njede 2 poje
 voda - kope bje...

jata doletiše jarebic brez broja,
 kojih se najiše : ubi jih moć božja.
 A sada učin'mo sud, bolje je trpiti
 na saj svit svaki trud, ner milost zgubiti. 110
 Ako t' će tko reći : „trud mi je postiti,
 „večer lačnu leći, suh obraz nositi,“
 pomisli, koli je on teži trud bio,
 skup svetih koji je na svitu trpio :
 pecihu, varahu na ognju tila njih, 115
 na kuse rizahu, mućeći moćno svih.
 Ne bihu žalosni tej muke trpeći,
 da bihu radosni z bogom bit želeći,
 i sa Isusom njih, komu se svak moli,
 jer za spasen'je svih na križu krv proli. 120
 I korizma od tad svećena veće bi,
 četrdeset dan kad ne ji on i ne pi.
 Hoć poni da tebi tvoj post lastan bude,
 pomisli u sebi, ke t' počitah trude ;
 i još ka plaća jest na nebi dobrim svim, 125
 i koli huda čest muka u paklu zlim. .
 Mi poni počnimo korizmu štovat sad,
 s njom se veselimo, jerbo zgibe poklad ;
 i družbe njegove sagnane i bjene
 glas jur manje slove, ner cvitak ki vene. 130
 Ona gre veselo hvale bogu pojuć,
 a za njom sve selo raduje se greduć ;
 u crikvu ulizoše i kleknuv dolika,
 ruke podvigoše u nebo gorika ;
 riše : „Hvala t' bože, ki si nas pogledal 135
 „sa nebeske lože i nam dobitje dal ;
 „hvala t' sada budi, vazda i u vike,
 „ki si prognal sudi naše protivnike.
 „Daj nam dojtj gori viditi tvu svitlost,
 „gdi su svetih zbori i anjelska radost. 140
 Prid oltar pak posta, tere posveti lug,
 lužit po čelu ja svakoga od božjih slug,
 govoreć : „Memento homo quod cinis es,
 „et parvo momento u lug se razliješ.“
 Od tada korizma poče gospodovat, 145

nima misto šizma i svak ju ja štovat;
 i mi joj služimo, ter počam od danas,
 ča će bog, činimo, a ne ča satanas;
 i nosmo na sebi sveta križa zlamen,
 da Isus na nebi nastani nas, amen. 150

Spovid koludric od sedam smrtnih grihov.

Opatica gospa Bona
 zvonila je u sva zvona;
 i povivši valom rami
 izidoše vrvijami
 koludrice svekolike, 5
 pustiv cele i konike:
 gospa Goja, gospa Stanka,
 i s Jelenkom gospa Anka,
 Zana, Žuva, Mira, Mara,
 Dobra, Draga, Vidra, Vara, 10
 Agnesina, Slada, Ljuba,
 Nikulina, Cvita, Gruba;
 paka Vlada, pak Dobrulja,
 kojoj grede pade mulja;
 dokle odiva ona kose,
 dojde Niža s noge bose; 15
 pak dojdoše sve ostale,
 stare i mlade, vele i male,
 i prid Bonom dvorno staše,
 čekajući ča veljaše. —
 Ona družbi, ka se steče, 20
 podviže se paka reče:
 „Sestre drage! tuj vas zazvah
 „cić naukov, ke vam davah,
 „da jih opet ponovimo;
 „jere dobro ovoj vimo, 25
 „da človiku vele udi,

„ne ponavljat ča mu prudi.
 „I za to vas zazvah samo,
 „naš običaj da tiramo; 30
 „slišav poni riči moje,
 „rec' mi svaka grihe svoje,
 „tere spovid svoju čini
 „umiljeno, a ne hini,
 „s ponižen'jem i skrušen'jem, 35
 „i s boljšan'ja odlučēn'jem;
 „jer je zakon, kako viste,
 „opatici da spoviste
 „misli, riči tere dila,
 „ka je koja učinila, 40
 „od nedilje do nedilje,
 „da vam budu duše bilje,
 „cića moga naučen'ja
 „i našega pokoren'ja;
 „pak posniku praviti dila, 45
 „ka je koja kad stvorila,
 „da budete odrišene
 „i u raju uzvišene.
 „Kim no srcem k popu tada,
 „s tim pristupte k meni sada; 50
 „ka no ne će reć očito,
 „a taj otaj reci listo.“

Oholija.

Ka starija od svih biše,
 glavu više svih nosiše;
 kleknu tada u tom dili, 55
 poniži se i umili,
 reče: „Gospe! u tom skrivah
 „jer se oholo uznosivah;
 „druzih grdeć, sebe hvalih,
 „i u taki se grih obalih.“ 60
 Opatica odgovori:
 „Znaj, da oni, ki je gori,

„ponižen'je u svem ljubi;
 „tko se oholi, toga zgubi.
 „Kako se tko više dviže, 65
 „tako toga tisne niže.
 „Lucifera s nebes doli
 „vrže u paklu, jer se oholi;
 „više nebes majka diva
 „pojde, jer se poniživa: 70
 „a ti za grih, koji stvori,
 „u kuhinu pojdi gori,
 „ter se veće ne večeri,
 „pod pometi, sude operi,
 „i poboljšaj u pokoru, 75
 „da ti ne dam drugu goru“.

Lakomija.

Pride druga, ka hodeći,
 ide gori skut noseći,
 bojući se, da ne izdere
 suknu, čim se naprid vere. 80
 Bud da biše nadrizana,
 da mnju, tvrdo opasana,
 li pristupiv onde kleče,
 ter s uzdahom tako reče:
 „Nika sestra dojde prosit 85
 „stari sklop,ar, hteć ga nosit;
 „a ja joj ga ne poklonih,
 „na skupost se tuj naslonih.“
 Bona reče: „Sestro mila!
 „skupost taku ne bi imila, 90
 „da bi često razmišljala,
 „ča s' se Bogu zavećala:
 „ubog život nosit, imit,
 „potribljivi naruč činit.
 „Misli, da je toj stvar huda, 95
 „ne čuvat se taka bluda.
 „Skupost zgubi bogatoga,

81 nadrizana] rkp. nadrixana

„ki Lazara ubogoga
 „ne milova, kad prošaše,
 „i na vratih laćan staše; 100
 „priminuvše, pojde ubogi
 „k mistu, gdi je pokoj mnogi:
 „pojde u mukah on bogati,
 „gdi ne more vode imati,
 „kom bi jezik ohladio 105
 „tere manje mućan bio;
 „jer u ognju vas goraše,
 „a pokoja ne imaše.
 „Taj t' je konac lakomije,
 „ka ne pušća, ća zadije. 110
 „Za to skoplar, ki ti nosi,
 „daj ga onoj, ka ga prosi;
 „i još bićve i postole,
 „da joj nisu noge gole.
 „Ako budeš tako davat, 115
 „taj grih ne će tobom vladat,
 „i uboštva sve nevolje
 „podnesti ćeš vele bolje,
 „ufajući vazda u bogu,
 „da će t' dati plaću mnogu. 120

Nenavidost.

Za tim dojde treta, Lada,
 blida, suha kako klada;
 jer se rado uzboljaše
 tujim dobrom, ko vidjaše.
 Došad poni ondi tada, 125
 „zgriših“, reće, „ovdi sada;
 „lipu suknu nje vidih
 „ter joj u njoj pozavidih;
 „da bi mi ju moći svući,
 „tere sebe u nju obući, 130
 „jer je nova, netaknuta,
 „a moja je omaknuta.“

Opatica reče: „Šten'je
 „nisi čula u van'jel'je:
 „ki se mekim odivaju, 135
 „da pri kraljih pribivaju ;
 „poni bogu on ne služi,
 „ki se odićom ružnom tuži.
 „Ako ć' služit samo bogu,
 „i prijati plaću mnogu, 140
 „tva odića čin' da bude
 „ćudi, ke no duši prude:
 „sveti posluh i pošten'je,
 „iskrnjega poljubljen'je,
 „i ostale sve kriposti, 145
 „ako ć' biti u milosti,
 „boga stvorca od svih stvari,
 „a ne svita, ki zlom vari.
 „Svita ostra biše Ivana,
 „od strun zvirnjih, ne od pana; 150
 „od svih, kih no žena rodi,
 „nikor njega veći hodi.
 „Hti toj Isus svidočiti,
 „jer se od njega hti krstiti.
 „A sad, jer te tvoja ludost 155
 „pogna i prignu na zavidost:
 „tri dni hodeć, zemlju gledaj,
 „a inamo ne pogledaj;
 „li misleći, da je taščina
 „svaka gizda tere hina; 160
 „misleć, bludne oči bistre
 „da su vrata i ponistre,
 „po ke k duši smrt uhodi,
 „otvorenih kad nahodi:
 „raskošam jih svita zatvor', 165
 „svetu duhu vazda otvor',
 „ter kad bude grih te riti,
 „tebe t' ne će moć dobiti.

151 kih no] *rkp.* ki no 154 jer se] *rkp.* yose ; *može biti* još se

Sržba.

S tim naukom ova pojde,
 a četvrta za njom dojde; 170
 spustiv grundu strašne oči,
 tere takoj riči toči,
 reče: „Nika prez uprosa
 „tače mi se prstom nosa;
 „rasrdih se u naglosti, 175
 „opsovah ju; ne bi dosti,
 „htih joj dati zaušnicu,
 „ter ju brčih po usnicu.
 „Jer bi hrla umaknut se,
 „ter je listo dotaknuh se, 180
 „ne hti ona tebi tužit,
 „da ustrpljen'je hoti obslužit;
 „i takoj se taj stvar zgodi:
 „daj pokoru, ku ti je godi.“
 Opatica reče tada: 185
 „Toj ča s' rekla meni sada,
 „da bi ona potužila,
 „u klade bi ti sidila,
 „ni bi iz nje išla vanka
 „do tri noći i tri danka. 190
 „Ne zgrišivši božju sinu,
 „tu t' bih dala dišiplinu;
 „da pokol si sama htela
 „osvadiť se za taj dila,
 „hoću, da te svi tuj biju 195
 „šibom po nos i po ušiju,
 „svaka jednom, a ona i triš,
 „ku s' udrila, kako ti diš.
 „Gdi je očito sagrišen'je
 „trib' je očito kaštigan'je. 200
 „A ti prijam ruke, steći
 „poniknuvši i mućeći,
 „misli Isusa ustrpljen'je
 „i njegovo ponižen'je:

- „ne odudri, kad ga biše 205
 „i propinjaše i umoriše,
 „da za puk se još moljaše,
 „ki mu svaka zla činjaše.
 „On je pravden toj trpio,
 „ter se nije rasrdio, 210
 „a mi ćemo srce imiti
 „kleti, psovati tere biti,
 „kada nas se tko dotakne,
 „ali jošće nami makne ;
 „buduć pravo, mi da bismo 215
 „vazda b'jene, jer zgrišismo,
 „sagrišismo tomu, ki nam
 „svaka daje, i sebe sam.
 „Ako budeš toj privraćat,
 „neć nikomur zlom odvrćat, 220
 „da hteć bogu prava biti,
 „svaka hoćeš podnositi,
 „želeć dobro još i onim,
 „ki zlo čine tebi i tvojim ;
 „i molit ćeš boga za njih, 225
 „da smiljen'je ima na njih ;
 „oni od griha da se kaju,
 „a on jih prime k sebi u raj.“

Linost.

- Dojde peta, postupajuć,
 lino noge prostirajuć; 230
 venjajuć se dojde onde,
 kako t' pravljah sada ovde.
 Nadslonit se banči pelja,
 i kad kleče, popostenja ;
 nakaniv se, usta otvori, 235
 tere tako progovori:
 „Lino mi se bi ustati,
 „jer mi slatko biše spati ;
 „meka biše posteljica,

- „a od maha blazinjica ; 240
 „pod gubicom flandriotom
 „vrat mi mokar biše potom.
 „Probudiv se, opet zaspah,
 „na jutruju tad se ne ustah.
 „Pride nika, ja me budit, 245
 „ja se bojah, ne nastudit ;
 „ispod svit joj odgovorih,
 „glave vanka ne odklonih ;
 rih: „Sestrice, čuju, čuju,
 „da ovo ti se nič zlo čuju. 250
 „I slagah joj tako tada,
 „a ti gospe, odluč' sada
 „dat pokoru i nauke
 „da u vičnje ne idu muke.“
 Opatica nju pogleda, 255
 i uzdahnu, kad ju zgleda.
 „Ajme!“ reče, „ča se liniš
 „ter neboga sobom hiniš,
 „ne znaš linost da je huda,
 „svakoga je uzrok bluda. 260
 „Kad se liniš i praznuješ,
 „tašće misli ne minuješ ;
 „lin ne more dobit napast,
 „za to u svaki grih će upast ;
 „lin milosti ne će doteć, 265
 „jer k molitvi ne će poteć ;
 „lin spasen je ne će dobit,
 „jer za trudom ne će hodit ;
 „s trudom bo se u raj grede,
 „ne s linostju, ka ne prede. 270
 „Misli, ki su raj dostigli,
 „kolike su trude imili !
 „Apostoli ne ležeći,
 „da tekući i učeći,
 „po sva mista prohojahu. 275
 „i mnozi jih progonjahu.
 „Jakov, ki se zove mali,
 „hteć, da vazda Boga hvali,

„toko često poklecaše, „cića plaće ku čekaše,	280
„da kolina, nigdar cila, „bihu žuljmi obotila.	
„Tako li se grede gori, „gdi su svetih svitli zbori?	
„na blazinju tu sideći, „a ništare ne čineći,	285
„no praznujuć po sve lito, „ali ležeć na žepito?	
„Ako ć' poni imit milost, „ne utunjči se u tuj linost,	290
„da te span'je ne primaga, „moja ćerce mila i draga.	
„Čin', kad budeš gore ustala, „da se ne zna, gdi s' ležala.	
„Bolje ti je na dasci spat, „neg jutarnje ćerce ostat.	295
„Ajmeh! kad su ine u koru, „kako ostat mož na odoru?	
„kako li te svist ne budi, „videć svaku, gdi se trudi?	300
„Misli, da se ne gre u pokoj, „ner po trudu, pečal i znoj!	
„A za tvoj grih taj od span'ja, „i još za grih od lagan'ja,	
„osam dan ćeš na tle spati, „pri se inih gori ustati;	305
„a onoj vrime, ko t' izbiva, „da te praznost ne dobiva,	
„nos' kamenje, ko je kon vrat, „i čin', inđi da bude stat,	310
„dokla izneseš svu gomilu, „i linosti strgneš žilu.“	
S tim osudom tja otide, laglja, nere kada pride;	
i poče se veće čudit, kako je vridno grih spovidit.	315

283 tako li] u *rkp.* tako ti 288 žepito] *rkp. piše* xepito -- *talj.* zibeto ?

Žrlost.

Dojde šesta pak vladika,
 masna, tusta, i velika;
 i pristupiv, tad govori:
 da sideći u komori, 320
 tajno biše kokoš jila,
 tere pila iz barila.
 Ni ova grih svoj ne zataja,
 dobra biše opasaja,
 tako, da se ne tajaše 325
 ni na obrazu, ča činjaše
 Opatica nju očima
 pozri, glavom pak pokima:
 „Ba ba,“ reče, „tvoje tilo,
 „ja mnju da ti ne bi bilo 330
 „od jiden'ja vele mala;
 „da pokle si u toj upala,
 „triba ti je taj red podat,
 „da se budeš manje stovat,
 „a veće se usiliti 335
 „dušu spasit i umiliti.
 „Spomeni se, da obist grla
 „narod ljudski jest zatrla;
 „jer kad pusti božju volju
 „Adam s Evom, ču nevolju; 340
 „i kad zgrišit on ne haja,
 „bi izagnan van iz raja.
 „Svi, ki od njega izidoše,
 „u raj božji ne pridoše,
 „dokla Isus sam ne pride, 345
 „i trpivši gori uzide.
 „Spomeni se, da zgiboše
 „u pustinju ki jidoše
 „meso, kim se oskvrniše,
 „manu božju pogrdivše. 350
 „Spomeni se, ako s' štila,
 „ča j' rič božja govorila:

350 pogrdivše] u rkp. pogrdiše.

- „Jao vam, ki ste sada siti,
 „pak hoćete glad trpiti! — —
 „Glad trpljahu i poščahu 355
 „sveti, dokla ovdi stahu;
 „sada z bogom pribivaju,
 „svake slasti uživaju.
 „Vodu p'jaše, ne sok lozja,
 „ki no krsti sina božja; 360
 „ne jidiše kokošćice,
 „da mladjahne kobilice.
 „Ča jdihu otcu sveti,
 „kih poljubi krst propeti,
 „ner koren'je tere zel'je? 365
 „u vičnje su sad vesel'je.
 „Tako ustezat svoga grla,
 „moja hćerce, budi hrla;
 „usiluj se žežinati,
 „i u svem bogu slavu dati. 370
 „Kratak život za č ne more
 „podnositi tej pokore,
 „buduć konac hrl pokori.
 „a prez konca plaća gori?
 „Sve će s' slasti ured skončati, 375
 „da prez konca muku imati:
 „toj usloni srcu i ćuhu,
 „ter neh' volje dat trbuhu.
 „A sad za grih, ki s' stvorila,
 „išćuć slasti, ke bi jila, 380
 „tri dni posti, ne tač jiduć
 „ner kruh samo, vodu pijuć.

Blud.

- Pojde ova, dojde sedma,
 zavrđši se malo ledjma,
 kipa prava, duše gobe, 385

375 dodano po smislu s', u rkp. samo sve će slasti 377 ćuhu] rkp. piše chuhu 378 ne h' volje] rkp. neh vogli 384 ovaj stih piše rkp. ovako: zauarsise malo ledna

noseć na se svitle robe.
 Srebrn pasac, srebrn nožić,
 urešena kako božić.
 Svilni traci i vrićica
 spravna, kako nevistica; 390
 ne, ka no se božja zove,
 da ka gizdom tašćom slove.
 I poče ju stid obhodit,
 za to lako ja govorit:
 „Gospe, prozrih žuliziju, 395
 „li da koga mladih vijū;
 „jedan biše mlad u panu,
 „za njim mi se pamet ganu.
 „On ti tamo mimo projde,
 „da ob noć mi u san dojde. 400
 „Sad me napast vele trudi
 „od tih tacih bludnih ćudi;
 „a ti daj mi nauk i red,
 „da ne upadem u niku zled;
 „daj pokoru tacih dila, 405
 „kaj rih, da sam učinila. —
 „Ajmeh!“ reće opatica,
 „znaš li čija s' nevistica?
 „Nis' li onoga, ki te stvori,
 „kralja slave, ki je gori: 410
 „ki pogrđi bludi hudi,
 „a čistinju vazda ljubi;
 „ki se od dive hti roditi,
 „i sam divstvo obslužitī? —
 „Nis' li onoga, koga sudi 415
 „tope u paklu one ljudi,
 „ki nečistu misal nose,
 „i očima svud zanose;
 „koga sudi kupe gori,
 „gđi su an'jelski svitli kori, 420
 „onej duše, ke grih puti
 „pogrđiše, kako ć' ćuti.
 „Pogrđi ga Katarina,

400 ob noć mi] rkp. ob noći

„Cecilija i Justina, „Margarita i Lucija,	425
„i s Agatom Dorotija, „i Ursula š njeje družbom, „i Barbara s vernom službom.	
„Agnes, Tekla, Petronila ; „i ostale, kih ni sila	430
„kralji može pripraviti, „Isukrsta ostaviti, „ni tokoje k mužu pojti, „a čistinju svoju ojti.	
„Jere znahu, da čiščene, „angelom će bit takmene ; „da će biti Isusove „nevistice i drugove	435
„u nebeskoj slavi, u koj „svako dobro jest i pokoj.	440
„Tamo misal htij zvišati, „a k ponistri ne ticati ; „ter ćeš napast odagnati, „i blud puti ne ć poznati.	
„Ne ćeš gizdom sebe odit, „da u priproste halje hodit ; „snet ćeš pasac i s nožićem, „a opasat se konopčićem.	445
Da li kad ne ć svite odvrći i voliš se sjat u vrići :	450
„iznutrnje ć gizde brati, „a izvanske odpušćati. „O koliku ć imat radost, „kad ti reče božja milost :	
„Hodi k meni, nevistice, „moja čista golubice ; „zima z dažjem jure projde, „premalitje za njom dojde, „projde napast i nje sila :	455
„evo t' pokoj, ki s' želila.	460

430 kih ni] *rkp.* kih je (chihie) 435 čiščene] *rkp.* cich mene 448 u *rkp.*
glasi ovako : i uolit se surt u urichi

„Ča s' u veći htila trud stat
 „veću plaću sad ćeš prijat.“ —
 „Poni misli hčerce moja,
 „kolika je plaća tvoja,
 „ako budeš kripko stala 465
 „s virom, ku si bogu dala?
 „a tuj napast ako ć' dobit,
 „ovim putem hoćeš hodit:
 „sve razblude pusti na stran,
 „priproččinu primi na stan; 470
 „napast kad te bude gostit,
 „a ti veće počmi postit;
 „kad oćutiš puti pakost,
 „a ti od Boga prosi jakost,
 „hoćeš jaka vazda biti, 475
 „kada budeš ti moliti.
 „Jošće za tim ovo stvori:
 „s mužmi ne stoj, ni govori,
 „ner koliko tribi bude;
 „da ti duši ča ne pride. 480
 „Ne sliš' tašće pripovisti;
 „jerbo ude dobroj svisti,
 „ne hod', pisni gdi kantaju,
 „ni gdi tanci ki jigraju.
 „Ako l' budeš tako činit, 485
 „napast ne će tebe slidit;
 „od čistoće krunu ć' prijat,
 „i s Isusom u vike stat.
 „A za taj grih, ki spovidi,
 „u celicu tvoju sidi; 490
 „pet dan žežin tuj čineći,
 „boga moleć, a ne speći.
 „Reć će druga, post mi ni drag,
 „a ne misli, da tanta vrag;
 „ni izgoni se van kolinom, 495
 „da molitvom i žežinom.
 „To t' Isusa jest rečen'je,
 „u njegovo evan'jel'je,
 „kad izagna nima i gluha

„iz človeka zloga duha.“ — 500
 Opatica svršiv govor
 s ostalimi pojde u kor ;
 jer večernje vrime biše.
 Da li prvo, nere štiše,
 učini jim svim zapovid, 505
 da pak dojdu sve na spovid ;
 da se dojti ne omrže,
 kad oficij jure svrše.
 Taj ispovid dotla plove,
 bogu hvala, ki sud slove. Amen. 510

Omazah ti medom kraje
 ovej čaše, da ti je slaje ;
 jeda po tom budeš piti,
 ča će t' nemoć griha odbiti.
 Smih ustaviv, tuj ćeš najti, 515
 po čem ne ćeš s puta zajti ;
 i vidit ćeš: Marko Marul
 toj ućeći da ni zarul.
 Na svem hvala svemogomu,
 gospodinu bogu momu. Amen. 520

Prikazanje historije svetoga Panucija kako moli boga, da mu očituje ko-
mu biše takmen na zemlji.

*Najprvo jedan angel ima izajti i tako puku
govoriti:*

V_{erni}, ki želite dobro neizmirno,
slišite ter vi'te dilo prihvaljeno
milošće smiljen'ja, u komu tko bude,
na konac življen'ja bog ga ne zabude;
i napokon tako ljubvom ga ovrući, 5
samo boga kako uželi, zovući
Toj ćete poznati, čuvši, ča se zgodi,
komu veće stati u grih ne bi godi.
A toj dim nikomu, razbojnik ki biše,
dobrota u komu ka godi živiše; 10
za to gdi se moli pustinjak Panuci,
slišat ki će koli, bit mu će nauci
od božje milosti, ki nigdar ne ostavlja
toga, ki žalosti drugoga izbavlja.
Nada sve činjen'je drago bo jest bogu, 15
kad imaš smiljen'je svakomu nebogu.

Sveti Panuci pokleknuv moli se bogu:

O bože svemogi, o gospodine moj,
pozri na trud mnogi, ki trpi sluga tvoj;
ki tebi želeći ugodit po ovoj
pustinji hodeći, tilu ne da pokoj. 20
Pozri ter uslišaj molbe česte moje
i znat mi jure daj, takmen meni tko je?
Tko je bože tebi veran, kako sam ja?
tebe samo sebi želi sad duša ma.
Čin' poni angel tvoj da s nebes tuj došad, 25
objavi, tko je moj druga na svitu sad.

Angel govori Panuciju :

Vičnji bog na nebi z goranje svitlosti
 posla mene tebi, da t' skažem milosti ;
 slišal je moljen'ja od srca priprosta,
 dilj tvoga služen'ja, molitav i posta. 30
 A da se umili srca tvoga sminost,
 i da te ne uhili jur nika oholost :
 u toj prvo selo ki sviri sad sebi,
 i poje veselo, priličan je tebi.

*Toj rekši, angel pojde tja, a Panuci postav nikoliko, čudeći se, ja sam
 sebi govoriti :*

Aj, aj nebore moj, Panuciju, jur viš, 35
 da dojde život tvoj, ki tiskan li činiš!
 Eto nis', ki se mniš, hini te ljudski blud ;
 ča se poni ne sviš, poznavši božji sud ?
 Ali ti u mni ni, ča ljudi uznašaju,
 al svirac on čini, ča ini ne znaju. 40
 Poni va ime boga stan ovi ojdimo,
 i najti onoga najbrže pojdimo.
 Hoću iziskati, ka su njega dila,
 tere ću poznati i ma, ka su bila,
 u spili sideći, uzdišuć, plačući, 45
 pokore čineći, pokoj nimajući.
 Za isto duša ma sumnji, ter se boji,
 dokle ne vidim ja, kako taj stvar stoji.

Pojde Panuci i najde svirca, ki tako pojaše :

Žive človik dosti, ki stoji s vesel'jem,
 usušuje kosti primisal z dresel'jem. 50
 Ako ćeš imiti na sreću tvom pokoj,
 pravedno živiti i prez griha nastoj.
 U grihu ki stoji, kada se zamisli,
 grize se i boji, o dobru ne misli ;
 a ki dobro tvori, vesel će hoditi, 55
 kad ga smrt umori, z bogom će živiti.

Toj čuvši Panuci, svircu govori:

Pomoz' ti bog mili, o dragi brate moj,
 u svakom tvom dili i doved' u pokoj:
 prišal sam tuj k tebi, a toj da isprosim
 jednu milost sebi za ljubav, ku t' nosim. 60
 Jer ako me hoćeš pečali izbavit,
 samom ričju moreš, listo mi htij pravit:
 ka jesu dila tva? to spovij sad meni,
 jer znati prud je ma, a škoda tebi ni.

Svirac odgovara:

Dobro došal budi slugo boga moga! 65
 pamet se ma čudi od pitan'ja tvoga,
 da išćeš poznati dila ma tere ćud,
 ku listo slišati tebi će biti trud;
 da kad si li htio znati, ka je ma stvar,
 zločinac sam bio, razbojnik i gusar; 70
 a sad se hranim tim, pojuć i svireći,
 kako znam tere vim, po selih hodeći.
 Vrime tim minuju, ne hteći da gorim
 dilom sagrišuju, i toj ti govorim.

To čuvši Panuci vele se ja boliti i plačući ja govoriti svircu:

De, rec' mi za boga, ki na križu za nas 75
 prida sina svoga, reci mi toj danas,
 tako t' svaku milost Isukrst vazda daj:
 činiš li ku kripost sada u život taj?
 ali kad življaše u pridnja činjen'ja,
 jeda ča činjaše dostojno spasen'ja. 80
 Otajna otvorit hotij mi o sebi,
 i prošnja ma će bit utišen'je tebi.

Svirac odgovara:

Ino t' dobro ne znam, da sam kad učinil,
 samo se spominam, kad sam razbojnik bil,
 čeljad niku robeć z drugami mojimi, 85
 mladicu jednu steć vidih meju njimi.
 Tužbeno jačeći uhiona staše,

i njih se bojeći, suzami ronjaše ;
 biše koludrica, čista, lipa, mlada,
 toga nevistica, ki svitom oblada. 90
 Upala u ruke gusarom uspreda,
 kako meju vuke ovca kad se ugleda ;
 i tuj obstraniv nju, svaki ju gledaše,
 pošten'je nitkor, mnju, njoj ti ne mišljaše.
 Meni se ražali, ob noć ju izvedoh, 95
 ne videć ostali, i gdi hti, dovedoh.
 Stran puta s njom hodih, da nigdi ne zgine,
 tako ju uklonih griha i vašćine. —
 Drugovja, li buduć razbojnik pustinjom,
 vidih ženu greduć, nitkor ne biše s njom. 100
 Zlovoljna grediše, usiona hoda,
 da viditi biše plemenita roda.
 Rekoh joj: „ča bludiš tuda trudeć sobom?
 „ča ti je, ča tužiš, ča nitkor ni s tobom?“
 Reče: „ne pitaj me, jer počan govorit, 105
 „bolizan ma ajme! hoće me umorit.
 „Da kad nesrića ma tajat se ne more,
 „prid dugom bižim ja općinske komore ;
 „muž moj u tamnici moćno vezan stoji,
 „i sa tri ditićci, njegov i moji ; 110
 „nevolje su vele, a platit ne mogu,
 „za to jur smrt žele, moleći se bogu.
 „I mene t' iskaše, a ja jim ubigoh,
 „u pustinjske paše tuj sama pribigoh.
 „Da se grem tukući, ovo je dan treći, 115
 „jiduć ni pijuci, ti znaš bože sveti.
 „Smiljen'je na me imaj, jer poniram nici ;
 „ali mi jisti daj, ali me posici,
 „da veće ne živem u toku nevolju,
 „jer evo gladom mrem, a jadi me kolju.“ — 120
 Kad od nje toj sliših, moćno žalit počah,
 žaleć ju utiših, i k stanu vodit jah.
 Posadih ju za sto, jistvin joj poklonih ;
 pak libar trikrat sto ondi joj odbrojih,
 i odpravih ju s tim. Ona domom pošad, 125
 odkupi muža tim, i svoje sine tad.

Oto sad oče vij, otajna ka su ma,
a ino zapovij na mene milost tva.

Tomu se čudeći sveti Panuci, dvignuv oči, ja govoriti:

O Isukrste moj, po kom je stvoren svit,
je l' u mni ča tokoj, čim bih pohvaljen bit? 130
Ovi zločinac, steć meju prokletimi,
božanstvena ne hteć, ni općeć svetimi,
dila je učinil izvrsne ljubavi,
još ina brž imil, ner listo ka pravi;
jer se ponižuje, umiljenstvo nose, 135
a ne uzvišuje, hvalu niku prose.
Za to nitkor ne sud', toj, ovoj, govore;
misal, otajnu čud, sam bog znati more.
Ako je prem soldat, težak, al artizan,
ter da pas nosi zlat, i ohol da je zvan, 140
iz nutra more bit inak, ner vanka jest,
i bude u nj živit, ča ga će u raj dovest.
U svaki ljudski red najdu t' se kriposti,
ne bude t' u svih zled, bog dili milosti.

Panuci svircu govori:

Brate, mnju t' si slišal Panucija ime: 145
od koj' si tuj prišal, odvrg griha brime,
pravim ti, da si drag bogu, koliko ja;
zove te, ki no nag na križu za nas sta.
O poni ostaviv svit za njegovu ljubav,
njega sliditi htij t' u svetom redu stav! 150
Isusu služiti ako samo budeš,
blažen hoćeš biti, s njim u raj pribudeš,
gdi se svak veseli, prid božjim licem steć,
sve ima, ča želi, po sve vike živeć.

Svirac odgovara:

Oče, budući ti Panuci zvan svudi, 155
i hvale, ča se ští od prisvetih ljudi:
s tobom pojti živit volju sam mu prignul,
i tako učinit, kako me s' potaknul;

pokol božja kripost, ka svitom oblada,
 tuj mi daje milost, s tobom da me sklada. 160
 Za ljubav jur njega, tebe ću sliditi,
 a svita slast sega ništar ne sciniti.
 Obitam jur sa svim posluh i čistoću,
 i još uboštvo s tim uzdržat da hoću,
 ufan'je sve moje postaviv u bogu, 165
 zapovidi tvoje brguć kako mogu.

Panuci govori :

Hvala mi ti budi, o slatki bože moj,
 da človika ćudi priteže svet duh tvoj,
 pamet prosvitljjuć svim tvojim obranim,
 a pak posvećujuć u raj u sazvanim. 170
 Ti bože ne gledaj priproščinu moju,
 da u svem prigledaj i daj milost tvoju.
 Tebi hvala na svem, bože vičnji naju,
 bože mili u svem, svim drag ki te znaju.
 Oni te ne znaju, ki ljube blago i svit, 175
 i slast onu haju, ka trpi malo lit.
 Da ti jur brate moj, pogrdiv svaka taj,
 sa mnom zajedno poj, a za ino ne haj;
 kolina priginji moleći se bogu,
 živeć u pustinji, na stanu ubogu: 180
 pustinja ubog stan za isto jest vele,
 da raj onim je dan, i blago ko žele,
 ki no služe u njoj kralju vičnje slave,
 nigdar ni konac koj, sva pisma toj prave.
 Ku no ti koli krat pametju uzhodeć
 razmisliš, toli krat na zemlji biti ne ć'; 185
 da s angeli gori ter z bogom, i za toj
 u trud i pokori ćutit hoćeš pokoj. Amen.

Ovo jest skazan'je od nevoljnoga dne od suda ognjenoga, napokonji koji ima biti.

*Najprija hoće izajti s nebes jedan angel, tere će govoriti svemu puku
ove riči tako :*

Prav jest nauk mudrih ljudi,
da ime njega, ki sve sudi,
prizivati nam se mari
u počelu svake stvari,
s bogoljubnim srcem mole 5
boga oca, ki sve more,
a pres koga stvar ni jedna
reć se more da je sredna.
Tebe poni svemogoga
zovem kralja i boga moga, 10
dostoja' se tvoja svitlost
dat nam pomoć tere milost,
skazat i reć strahe suda ;
da ostaviv grihov bluda,
budu svoju volju brići 15
a od zla se vazda strići
svi, ki skupom ovdi side,
da slišaju tere vide.
Poni otc i bratjo moja
zatvorite usta svoja ; 20
i vi majke i sestre mile,
ke ste totu skupom sele,
muče slište, uši napan :
sud je božji vele strašan.
U vik će se veseliti, 25
ki se ostane zlo činiti,
ter zapovid spuni boga

5 mole] u rkp. molbe 21 sestre] rkp. sestrice 27 spuni] rkp. ispuni

gospodina spasa svoga ;
 kl li bude li zlo činit,
 osujen će vazda cvilit. 30
 Viditi će božja sina,
 ki je istina a ne hina ;
 dojt bo će s neba naš krst
 a ne od zemlje kako antikrst,
 s božastvenom voljom, vlastju, 35
 službom svetih tere častju
 i s angelskom družbom mnogom,
 ka će dojt tada s bogom :
 stat će s desne njega i s live,
 a on će sudit mrtve i žive. 40
 Poni srca ponižite,
 tere vite i slišite,
 ča će Isukrst sad činiti
 i ke odluke govoriti ;
 ko će biti razlučen'je, 45
 zlih od dobrih razdilen'je ;
 ka je muka u vik zalih,
 ka li radost vike dobrih.

Jedan angel trubljom zatrubi i poča govoriti :

Glas velike trublje ove
 mrtvih z greba vanka zove : 50
 ustante se z grebov sada,
 i odluku slište, ku da
 kralj nebeski, bog i človik,
 ča će trpit vazda u vik :
 veselte se, ki cić boga 55
 trpili ste teška mnoga ;
 a vam jao, ki zbiraste,
 slasti svita uživaste,
 zakon božji ne hajući,
 ime njega ne štujući. 60

Drugoć zatrubi i reče puku riči ove :

Dvignite se, drugoć trubi
 trublja sveta; svih vas budi,
 da vikovnji sud slišite,
 plaću dili da primite:
 hod'te gori u rajsku radost, 65
 ki ste griha imili žalost;
 a ki ste se nasladili
 vazda u svakom hudu dili,
 sada ćete gorci biti
 i u goruščem paklu vriti. 70

Tretom zatrubi i reče puku riči ove :

Gori, gori na glas treti,
 ki ležite smrtju speti,
 da slišate trublju suda,
 i primite vaša uda,
 s kimi ste se 75
 * * *
 da najveće tebi udi
 nečistoća tila i trudi.

Obrativ se dite k ocu srdito govoraše :

O prokleti otče i hudi,
 gore t' budi od svih ljudi!

Riečima s kimi ste se stih 75, počima nastavak pripoviedanja na novom listu, koji je istrgnut sa još dva druga, kao što to dokazuje već sama starinska paginacija. Poslije lista 233 dolazi odmah 237, a nestade listova 234, 235 i 236. Sadržaj onieh listova bijaše ovaki: Na glas trublje angjelove skuplja Minos mrtve: jedan će se djavo staviti na čelo onieh, koji imaju biti osudjeni. Arkangjel Mihovil rastavlja po zapoviesti Isukrstovoj dobre oda zlieh, al medju pobožnimi ugleda nekoga licemjera, kako se pribio uz jednoga svetog biskupa te mu dovikne: ti ne spadaš ovamo, tebi je mjesto medju osudjenimi. Licemjer poziva se na svoje pobožno pretvaranje, na polazak crkve itd. Mihovil mu odgovora: poznam ja tvoje srce, ono se ne slaže s tvojim vanjskim držanjem. Ne hoteći ipak licemjer nikako odstupiti, mora ga angjel silom odvući medju varalice. Čađa Trajana vodi Mihovil, ne mareći za prigovore djavolje, medju odabranike na desnu stranu. Neki dječak iz hrpe grješnika moli arkangjela, da ga primi medju dobre a da mu oprosti ono nekoliko malieh grieha. Mihovil odgovara, da nijesu maleni griesi, koji dječaka osudiše, već jedan veliki i teški grieh »nečistoća tila« — i tu nastavlja sama pjesan.

cića tebe nisam spasen, 80
 da u pogibil jure vržen,
 jer me ne hti pokarati,
 ni od igre ustavljati;
 jer me bludi potolicom,
 da se mišam meju dicom 85
 s tovarištvom, ko me učaše
 na zla svaka: ti mučaše.

Jedan otac dobar od desne strane reče sinu svomu :

Sinko gledaj, bići moji
 koliki su prudi tvoji.
 Onoj dite majka mila 90
 da bi bila ne rodila,
 vele bi mu bilo bolje,
 ner u vičnje stat nevolje.
 Da tebe su moji kari
 odvratili od zlih stvari, 95
 a potakli dobro činit,
 da s' svetimi budeš živit;
 s družbom dobrih jer hoti stat,
 krunu veću sad hoć' prijat.

Odgovara sin svomu ocu umiljeno ovo :

Isukrstu budi hvala 100
 i tebi otče, ki me kara!
 Pokaran'je kripost množa;
 ne objistuje bjena koža.
 Nauk časti tere bjen'je,
 to je moje sad spasen'je, 105
 i još dobrih tovarištva
 moga su uzrok sad blaženstva.

Jedan od desne strane pristraši se, poče govoriti :

Prem da s desne strane stojim,
 li sudca se boga bojim ;
 kada srdit on pogleda: 110
 od straha mi srce preda.

94 tebe] rkp. tebi

Strah mi pride, jer za isto
 grišno živih i ne čisto;
 da na konac jah se kajat,
 milost prose, gorko plakat. 115
 I svak ki se za grih boli,
 milosrd'je božje toli;
 kaj se, dokla s' živ na sviti:
 pak se kajat ne prudi ti.
 Bog je pravden nekajanim, 120
 milosrdan pokajanim.

*Sveti Mihovil vidi mudroga Salamuna, gdi stoji na sudi meu livom i des-
 nom stranom, i reče :*

Salamune prirazumni,
 da u dilih maloumni!
 podloži se ženskoj vlasti,
 ter idolom čini časti; 125
 nečistoćom takih dio
 boga s' mnogo rasrdio;
 bio s' bogat, moguć, slavan
 a paka ćeš bit pečalan;
 naukom si mnozim dal slast, 130
 sam ćeš za grih past u propast.

Salamun odgovara svetomu Mihovilu ovo :

Ča govoriš o angele?
 ja imam bit blažen vele;
 zidah tempal slavan dosti,
 knjige pisah od mudrosti, 135
 kralj i prorok jesam bio,
 od griha se pokorio;
 s mirom živih vazda i puk moj,
 prez rvanje stah u pokoj.
 Česa poni veća rekal, 140
 da ću pasti doli u pakal?

124 vlasti] u rkp. uarsti 140 veća] u rkp. uechia, može biti cića, a čitav stih glasio bi: česa s' poni cića rekal.

Sveti Mihovil odgovara Salamunu ovako :

I Balan je bio prorok,
da osujen'ja ima uzrok,
jer za idoli i on bludi;
s toga i tebe bog osudi. 145

Za isto bi t' bil prostio,
da bi s' prvo pokorio;
da kako diš, da s' se kajal,
pokol u grisih nisi hajal;
njih oltare ne razvrže: 150
za to s liva hod' najbrže.

Salamun videći se osujen uzvapi govoreći :

O putene nečistoće,
koliko ste hudo voće!
nasladite ljudsku volju,
smrtnu daste pak nevolju! 155

mao hip trpi naslajen'je
a pres konca je osujen'je.
Jer sam žene bil obljudil,
i za bozi njih zabludil:
ojme za to grem u jami, 160
gdi no gori vičnji plami.

Ča mi prudi jur kraljevstvo,
slava, blago i umitelstvo,
i dohotki nescinjeni?
sve to zgubih, ojme meni. 165

Ne zovte me mudra veće,
jer razumu obrnuh pleće,
i pod noge stavih razlog,
steći vazda u griha brlog;
zovite me, da sam lud bil, 170
pres pameti ništar ne umil.

Za tim sveti Mihovil povede Salamuna me(j) krivimi, i tada poče jedan od popov, ki bihu s live strane, za svih poča govoriti svetomu Petru ove riči tako :

O pastiru crikve, Petre,
otče pravi i naš meštre,

pogledaj nas, jer meu krive
 stavljani smo strane live; 175
 pogledaj nas, jer za malo
 evo nas je zlo dopalo.
 U boga nas rač' isprosit,
 ki no tebi hoti prostit,
 ki ga biše zatajao; 180
 a naš grih je pri tvom mao.

Sveti Petar srdito popom odgovara ovako:

Fariseji novi hudi,
 licimire vaše ćudi
 ništare vam sad ne prude,
 da veće vam škode i ude. 185
 Razbludno ste svi živili,
 i u tom bogu sagrišili.
 A ja ako li zatajah,
 pak se grih svoj plaćuć kajah.
 Ja žalostan bih cić toga, 190
 da zatajah boga moga;
 a vi se ništar ne kajaste,
 ni se od griha pokajaste;
 da bihote vuci vazda,
 ne pastiri božja stada. 195

Popove odgovaraju svetomu Petru ovako:

Mnjabomo imit tih odgovor,
 a ne sržbu ni opogovor,
 i da s' pastir miloriki,
 a ne da si sionik niki.
 Mi pojući sveto pismo 200
 oficije govorismo;
 mi služismo mise svete,
 odrišismo duše svete,
 krstom svetim, ispovidom,
 riči božje pripovidom. 205
 Kako poni, ki smo inih
 odrišili od grihov grišnih,

ostali smo u docu suznom
meju d'javli s družbom hudom?

Sveti Petar odgovara popu ovako :

Puni stumak kad je poznan, 210
ne krije se, bluže sve van.

Dobro riste sveti oficij,
da za imit beneficij ;
ni za boga, ni za stvari,
nije, nego za dinari. 215

Skupost vaša mnoga dosti
progna vami u žalosti ;
za to nazad otidite
ni me veće zazovite.

Ubozi od live strane mole se svetomu Nikuli i svetomu Francisku govoreći ovo :

O Francisko ubogaru, 220
nas nevoljnih pozri zgaru :

mi smo ubozi na svit bili,
zlo smo jili, gore pili ;
oderanih nas spovaše
mnozi, kad nas pogledaše. 225

Za to m(n)ismo, da po smrti
bog nas toga zla isprti ;
a sada nam huje priti,
u pogibil svih odvrići.

Za to mol' se za nas živo, 230
da ne učini on nam krivo.

Sveti Francisko odgovara ubogarom ovako :

Mogahote bit spaseni,
u uboštvo postavljeni ;
da oholi htiste biti
nikomur s' ne podložiti. 235

Tko vas spova, odspovaste,
ponižen'ja ne imaste,

210 puni stumak] to je tek naslućeno iz pokvarene u rukopisu rieči Postumtanach 234 i 236 u rkp. piše se jednako spovati mjesto psovati

jazik dugo prostirući,
 srcu volju svu dajući.
 U tih grisih vi zaspaste, 240
 za to s live strane staste,
 od grihov se ne kajući,
 ni ka bogu upijući,
 ki prošćen'je tomu daje,
 ki se od grihov prvo kaje. 245

Ubogari odgovaraju svetomu Francisku:

Poni naša muka mnoga
 ne će imit plaću od boga?
 da ki s' na svit nas vridjali,
 za č su oni s desne stali?
 Krudela je stvar, da ubozi 250
 poginemo sad nebozi!
 Mi mnihomo, da uboštvo
 dovede nas na blaženstvo;
 a u paklu da će stati,
 ki su blagi i bogati. 255

Sveti Francisko odgovara ubogarom ovako:

Ki se trude cića boga,
 biti jim će plaća mnoga;
 ki li silom trud podnosi,
 plaću od boga ne ponosi.
 Ne bi plaćen Simun oni, 260
 ki križ sveti silom poni;
 ako s desne sad su sili
 ki no vam su pri vridili:
 svi su grih svoj spovidali
 i prvo se pokajali. 265
 Vaša pamet slipa biše,
 ka se inako shranit mniše,
 ner se od grihov pokajavši,
 ustrpljen'ja u svem imavši.

247 ne će]u rkp. nerchy 248 u rukopisu ovako: da ki su na svit nas utišali.

Svi se trgovci priporučuju svetomu Nikuli:

O Nikula Baranine, 270
 gledaj narod, ki sad gine,
 božjemu se moli lici
 za nas, jer smo trgovnici.
 Obašli smo mora i polje, 275
 za da bude ljudem bolje;
 rizikasma život i blago,
 da svak kupi, ča mu drago.
 To čineći mnozi robu
 zatravimo, mnozi kožu.
 Ti čin', da nas Isus poni 280
 pomiluje a ne odgoni.

Sveti Nikula odgovara trgovcem tako:

Nikulom me zvaste od Bara,
 ki vas gledam sad od zgara;
 ma baština u Grcih biše,
 gdi se Mira grad zoviše. 285
 Vi ste bari zaisto bili,
 ki ste hinbu svud činili,
 lažom, rotom obznanuje
 mrhe, ke no bihu huje.
 Riste, da je dobra roba, 290
 ka ne biše vridna boba.
 Trudili ste, ne za učinit
 naruk ljudem, ner za dobit
 od svakoga, ča ki more,
 prohodiste mora i gore. 295
 Li ožuru čineć mnogu,
 dosmrdiste jure bogu;
 protiv vam je sržben dosti
 cića vaše te skuposti.
 Bolje biše blago ne imit 300
 ner u ognju uvik gorit;
 glavu izgubit bolje biše
 ner li dušu, ka uzdiše,

*Stihovi 278 i 279 stoje u rkp. poslije stihova 280 i 281 288 obznanuje]
 u rkp. obnauye 291 boba] u rkp. toga*

da se u grisih prti brime,
i u zlobah strati vrime. 305

Sve bratišćine priporučuju se svetomu Hjerolimu, govoreći tako ove riči:

Oče skule, Hjerolime,
ka se skupi u božje ime:
evo ti smo s live svi mi
postavljeni meu zlimi.
Hvaljahomo u dne i u noć 310
boga, mneći da će pomoć;
dišipline i tunike
da će prudit nam u vike.
Pojahomo vele milo,
kako nam je, što se zbilu? 315

Sveti Hjerolim odgovara svim brašćinam:

Svete skule, toj ne haju,
da pojući privraćaju,
ni tunike da pronose,
ni da gredu s noge bose;
ner da uzdržu srce čisto 320
hvaleć boga u svako misto.
A vi biste grisi speti
ter kazaste, da ste sveti;
hvale vaše biše mani,
jer iskaste bit štovani 325
i hvaljeni meu ljudi:
za to bog vas tako sudi.
Jer nikomur ne će prudit
dobro činit a zlu mislit.

Sve bludnice priporučuju se svetoj Mandalini, plaćući tako govore:

O blažena Mandalina, 330
ka u ljubav ne bi lina,
pomiluj nas, jere slabost
puti naše da nam žalost.
U bludu smo pri živile,
naslajen'ja svita imile: 335

svit, put, d'javal, ljudi mladi,
u tom grihu nas posadi
i svede nas u zle brodi.

Ojme na č nas mati rodi!
Da li moli boga za nas, 340
da ni toko sržben na nas.

Sveta Mandalina odgovara bludnicam :

Grih činiti vam ni sila,
da volja je vaša bila.
Napastem se podložiste,
a to same vi hotiste, 345

ne hteći jim protiviti,
da u njih se nasladiti;
u oskvrnjen'je vaše puti
ne hajući zal glas čuti,
ner na tance potičući 350

pisni tašće začinjući ;
gizde vaše, igre i gledi
vrgli vas su u se zledi.

Tko će živit u čistinju,
ne pogleda na tašćinu; 355

uši odklanja, gdi no vidi
da vašćinu tko besidi;
tovarištvu hudu ne će,

s pobožnimi rado steće. 360

Post, molitve, tere bdin'je
puti ustežu pohotin'je:

vi se za toj ne mariste,
za to sebe ne shraniste.

*Toj čuvši muž jedan od desne strane poča govoriti ženi svojoj, ka staše
na livu stranu, govoreći joj ove riči tako :*

O nečista ženo huda,
skužavan'ja tvoja luda 365
ne valjaju, jer ti sila
živodistva nije bila ;

351 pisni tašće] pismi tašći u rkp. 359 pobožnimi] u rkp. pobožimi

da zgajala s' svojoj volji,
 za to s' sada u nevolji.
 Sad su grisi tvoji očiti, 370
 za ke u ognju hoć goriti;
 nepošten'ja biše rada,
 to bi meni briga i svada;
 vazda karah tve činjen'je,
 ti ne haja za pošten'je. 375
 Svite moje i nauke
 pogrjiva: sad u muke
 paklene t' je vazda stati,
 pokoj nigdar ne imati.

Žena svomu mužu odgovara ove riči:

Da bi bio toko mudar 380
 koko s' bio, mužu, dobar,
 jeda li bih ja učinila
 taj tolika huda dila?
 Da svagdanje me zabave
 prignuše te, da gizdave 385
 svite meni kupiš, cić kih
 nepošteno i zlo živih.
 Ne uzdržec' tebi viru,
 zla se učinih u svu miru;
 da najveće na toj mene 390
 potaknuše hude žene,
 ke no sa mnom li općahu,
 glase o družih donošahu.
 Tim se užga srce moje,
 ter ne hajah kare tvoje; 395
 ni počinut mislit veljah,
 dokla izvršim, ka no željah,
 želju li hteć ispuniti,
 a uvik se sad mučiti.

382 ja učinila] u rkp. ja ne učinila.

Svi grišnici napokon obratiše se ka gospi slavnoj i blaženoj, moleći s plačem govorahu ove riči tako :

O kraljice vičnje vlasti 400
 i dobroto svake vrsti :
 za naša se moli dila
 boga, koga s' porodila,
 da nas čini zlo nimati ;
 ča uspitaš, sve će t' dati. 405
 Ti si majka od milosti,
 ne pusti nas u žalosti ;
 sinkom svojim umiri nas,
 da u vike ne osudi nas.

Gospa blažena odgovara svim grišnikom :

Sina moga gnivna vidim, 410
 moliti ga za vas ne smim ;
 danaska će na sud sidit,
 i vas za grih svih osudit.
 Općila sam molit za vas,
 da vrime je prošlo danas ; 415
 ja milost vam ne ću isprosit,
 da vam budu veće udit.
 Da će sud bit, svi poznaste
 a ništar se ne kajaste ;
 strah i ljubav ne imiste, 420
 za to tamo jur odliste.

Počāše svi grišnici vapiti govoreći :

Ojme zgibe svih ufan'je,
 za mani je sve čekān'je,
 da se na nas jur tko smili,
 ni milosti nam podili, 425
 od smiljen'ja pokol potok
 prisahal je, a mi smo uzrok.
 Sad jur znamo pomankan'je,
 ko je naše gorke stan'je.

Bogu vele privridismo, 430
 sami sebe ne svidismo.
 Ča nam prudi znana svuda
 objist naša i razbluda?
 Slast vrimenja hrlo otide,
 muka vičnja za njom pride. 435
 Gorci naši i bidni stani
 vazda li će biti znani,
 gdi grišnike oganj prli
 a crv grize neumrli;
 gdi je tamnost crnja lonca 440
 i zlo svako, a pres konca.
 Da bi bog rok postavio
 zlu ovomu niki bio,
 sto tisući i još tokoj
 godišť: bil bi nigda pokoj; 445
 li konac bi bil kad godi
 našoj mucu i našoj škodi;
 da od muke još mućenije
 mislit, da joj konac nije.

Isukrst srdit glasom strašnim govori onim, ki su s live strane, ove riči:

O neharni zli krstjane, 450
 vidite li moje rane?
 Prijah za vas put i tilo,
 jerbo mi vas biše milo;
 muke, trude, progonjen'ja
 od mojega porojen'ja, 455
 za vas trpih dobrovoljno,
 i krv proliah zadovoljno;
 umrih za vas na križ sveti,
 jer bihote grihom speti;
 s otcem bogom ja vas smirih, 460
 blud idolov zemlje stirih,
 i skazah vam viru pravu,
 da ulizete u vičnju slavu.
 To l' je plaća mojih dari

i scinjen'je božjih stvari, 465
 da se u grihu umnožaste
 a poboljšat ne hajaste?
 Pri zgodiste svitu svemu,
 ner zakonu vi božjemu,
 oholiju svuda steruč, 470
 slasti tila vazda žeruč.
 Božje vazda, kako htiste,
 zapovidi pogrdiste ;
 od zla poni, ko hti obrati,
 tko se more ispričati? 475
 Za to s pravdom, ka je u meni,
 bit imate osujeni.
 Nadahnuh vas, da činite
 dobro svako, zlo ostavite :
 nadahnutje odpustiste, 480
 grih vrh griha naprtiste ;
 ne ostaviste zla činjen'ja,
 dostojni ste osujen'ja.
 Od toga vas pogibila
 ustavljahu svetih dila, 485
 svetih otac pripovisti :
 vi ne imiste u sebi svisti.
 Pokol htiste krivo živit,
 vazda ćete u paklu cvilit.

Oholi grišnici obranomu umiljenomu govore :

Brate dragi, reci meni, 490
 za č ste s desne vi dozvani,
 a mi s live, buduć s vama
 i mi od Eve i od Adama?
 Taj razluka nam skazuje,
 da nič dat vam odlučuje 495
 Isus, ča nam ne će dati,
 kim no veli s live stati.
 Da vi, ki ste bratja naša,
 otvorite usta vaša,
 ter molite, da bog i nas 500
 s desne zove kako i vas ;

jer sumnjimo, da smo zgibli,
 pokol smo se s live zbili.
 Od straha nam trepe uda,
 bojeći se božja suda: 505
 vi hodite njega molit,
 jeda nam će milost stvorit.

Obrani umiljeni odgovara oholim tako:

O nevoljnici svi koli,
 tko t' je, da se za vas moli? 510

Da se bogu ponížite,
 a oholiju ostavite!

Koko naše govoren'je,
 da pustite zlo činjen'je?

Poniženih bog pomaga
 a oholih odnemaga, 515

ki no išću nike vlasti,
 ljudske hvale tere časti,

progoneći dobre ljudi,
 ne hajući božjih sudi.

Više inih htiste biti, 520

za to vam je niže iti
 u onu propast najstrašniju,
 gdi je škrip zubi, plač očiju.

Zavidljivi grišnici govore ljubeznivim:

O ki ste se s desne stali,
 niste li u grisih vi upali? 525

I vi na svit biste oholi,
 pustiv uzdu tila volji:

za č nimate biti i vi
 osujeni, kako i mi?

I još su tuj мноzi od vas, 530
 ki zgrišiše veće od nas.

Ka je pravda tih božjih dil,
 da je listo vam grih prostil?
 ter vas prijal na milosti,

a nas pustil u žalosti? 535
 Teže nam je dobro vaše.
 ner zlo trpit u vik naše.

Odgovaraju obrani ljubeznivi zavidljivim :

Živit na svit ne zgrišaje
 ne more se, istina je ; 540
 da pri smrti tko grih pusti,
 a ufan'ja ne popusti,
 tere počne dobro činit :

milost mu će bog poklonit ;
 pokajanu ispovidi
 reći mu će: „ka mni pridi, 545
 „hod' se sa mnom veseliti,
 „jer si ostavil zlo činiti,
 „i za meni jošće zgodit,
 „pravim putem poče hodit.“

Da vi vazda u razbludi 550
 žijuć na svit u zle ćudi,
 ne htiste se pokajati,
 ni od griha ustavljati.

To je uzrok, da prokleti
 bit hoćete, a mi sveti. 555

Bolite se dobrom našim,
 tim je teže mukam vašim ;
 taj zavidost vas i trudi :
 vas zlovolja nam ne udi.

Srdit grišnik govori obranomu tihomu ovako :

O ki biste na svit tisi, 560
 kako dite, ko još sliši :
 pri trpiste naše gnivi,
 sad ste vidit veće živi,

kako da b' vam drago bilo
 zlo, ko trpi naše tilo; 565
 naša duša tolikoje,
 ka ne ima jur ogoje,

da večma se boli, jer svih
 sad vas gleda tuj veselih.
 Mi imamo žalost mnogu, 570
 vi ste u milost jur pri bogu ;
 da za ljubav iskrnjega
 pomolite za nas njega.
 Ini li smo narod ner vi,
 da ne imamo s vami stat mi? 575

Obrani tihi odgovara grišniku ovako :

O sržbeni puni jida,
 da nimate vi još stida,
 protiv nam se li srditi
 i osorno govoriti!
 kako ćete da bog sliša 580
 rič srditu, ka ne tiša ?
 Protivni ste nam i bogu,
 jer nosiste tvrdost mnogu.
 Mi smo s bogom jedne volje,
 ki nam daje dobro i bolje. 585
 Ča je ugodno gospodinu,
 nam je drago u istinu.
 Drago mu je osudit vas,
 za to i nam tuj vidit vas.
 I ako se vi zlovoljiste, 590
 jer veselih nas vidiste,
 to je vekša vaša muka,
 ka vas gorko svih sad skluka
 cića srca stanovito,
 ko je u vas prisrdito. 595

Lini grišnik govori obranomu hrlomu :

U nepomnji ter linosti
 pasihomo naše kosti,
 na rabotu vazda mrzli,
 a na praznost vele hrli ;
 u perene meke speći, 600

češuć trbuh ter ležeći,
 drugda sideć za trpezom
 miniše obid i s večerom.
 Toko dobra htismo imati,
 jisti, piti ter ležati, 605
 ne misleći mimošasna,
 ni sadanja ni došasna.
 Za to u bogu ne ufasmo,
 za spasen'je ne hajasmo.
 Planita nas na toj sudi, 610
 pod kom no nas mati rodi.
 Svaki bo je one ćudi,
 ko mu zvizda sva prisudi.
 Naša poni ni krivina,
 da je naša duša lina. 615
 Molite se poni za nas
 ki stojite s desne od nas;
 jere vas je bog poštoval,
 jeda da bi nas pomogal.

Obrani na dobro hrli odgovara linim:

Bogu, sebi ter istini 620
 protiveći, sobom hini
 svaki od vas, ki planitam
 uzrok daje, da ni svistan
 u dobroti dila, koga
 jest na nebi plaća mnoga. 625
 A gdi je slobod zla i dobra,
 ku vam da bog s nebes zgora,
 da morete učiniti,
 ča budete sami htiti?

Inako bi dobri i zali 630
 jednu plaću svi imali.
 Za mani bi pisma sveta,
 da bi zvizdom duša speta;
 silom dobro da bi činil,
 ne bi plaće dostojan bil. 635
 Protiv volji da bi bio zal,
 ne bi nigdar muku bog dal.

da jere svim slobod poda,
 dobrim dobro, zalim zlo da.
 I za to ste s live stali, 640
 ki ste vrime upušćali,
 dobra nigdar ne učinivši,
 ner v linosti priživivši ;
 izvit imit ne morete.
 kuda htiste, tuda grete, 645
 u pakleno donje stan'je:
 moliti se za vas man je.

Lakomi grišnik govori obranomu milostivomu :

Nepravo je sad izgubit
 sve, ča iskasmu s trudom dobit,
 u kvatirnih svu noć i dan 650
 pišuć razlog; sve bi zaman.
 Pate s vami, kako htiste,
 činili smo, dobro viste,
 kad je bila vam potriba
 pinez, robe ali hliba, 655
 ali koje stvari ine ;
 vam podasmo bud i cine,
 ča naj draže mogahomo,
 jer dobiti hlepljahomo.
 A da vam je manja muka, 660
 čekasmo vas vrh poruka ;
 ali zaklad vazam jure,
 da ne zginu naše ožure.
 Za to sržben nima biti
 bog sad, ni nas osuditi. 665
 Dovolje smo mučni bili,
 na svit malo jili i pili,
 račun čine u svako vrime ;
 to ni bilo malo brime.
 Ostavismo mnogo blago, 670
 sad je naše tilo nago.
 Blago naše uživaju,
 ki nas jure zabivaju.
 Dobro inim ostavismo,

sebi ništar ne opravismo. 675
 Za to molte, da nam ne da
 veće muke jur bog sada.

Obrani milostivi odgovara lakomomu ovo :

Za to blago odbigoste,
 jer ponit ga ne mogoste ;
 nazih pokri greba spila, 680
 sobom noseć listo dila.

Nikomure ne činiste
 dobra, koga ne hiniste ;
 od svakoga kupeć dosti,
 glojuć meso der do kosti. 685

Blago vaše bog vaš biše,
 srce vaše ko želiše,
 koga nigdar ne bi sita
 volja vaša po sva lita.

Za inih se vi trudiste, 690
 sami sebe osudiste.

Taj trud biše od skuposti,
 za to hodte u tamnosti.

Jer kajan'je ne činiste
 zla stvoren'ja, ko činiste, 695
 pinez vazda li želeći,
 bogu časti ne čineći.

Žrlac grišnik govori obranomu triznomu :

More l' biti, da će i nas
 osuditi Isus danas
 cića pitja i jiden'ja 700
 tere grla nasićen'ja ?

Za isto tilu nastojasmo
 a za dušu ne hajasmo ;
 da ini ni grih u nas bil,
 to zna on, ki je tad na sud sil. 705

Da vi, ki ste polag njega
 s desne strane, molite ga,

da nas s vami ne razluči,
 pokol sud svoj on odluči.
 Budi da se pokajati 710
 i od toga se spovidati
 ne hajasmo, držeć da grih
 to je najmanši oda svih.
 Li vi, ob desnu ki sidite,
 vi nam milost isprositate. 715

Obrani trizni odgovara žr'ocu ovako:

Ti pritili vaši boci
 zaslipluju duše i oči,
 kako i tada kad užancu
 imahote pasti pancu. 720
 Tej trbušne vaše vriće
 pripune su svake piće,
 ter vas čine u tom erat,
 držeć mao grih mnogo žerat;
 i čudno vam jest viditi 725
 da će bog vas osuditi.
 Da nudir se spomenite,
 tere dobro razumite,
 kad cić grla u raskoš
 ne hajaste živit loše,
 svaku kripost pogrdivši, 730
 svaku tamnost obljubivši;
 jer zaliho piti i jisti
 ki će čovik, nima svisti.
 Na č ga godi volja pride,
 kako i prase u brlog ide; 735
 od boga se ne spominja,
 jere ino ne pomina,
 ner kako si jio jarebice,
 tusto meso i kobasice.
 Jistve i vina svake slasti, 740
 to su vam bile dike i časti;
 u tom vaše vrime projde,
 za to s live bog vas ojde.
 Jisti, piti tere spati

a ne htiti žežinati, 745
uzrok jesu vaših trudi,
ke godi vam bog osudi.

Bludnik puti govori čistomu ovako:

Od puti nas bog je stvoril,
i pokol je tako hotil,
nismo veće sagrišili, 750
ki smo puti hot slidili.

Ne mogosmo protiviti
volji njeje ni se riti;
sila j' veća nje ner kralji,
papi jošće i gardinali. 755

Za to molte za nas boga,
znajuć puti moć je mnoga.
Mnozi su od vas toj skusili;
da bi se oni daj smislili,
moleći se bogu za nas, 760
da odvrne gniv svoj od nas.

Čisti obrani odgovara bludniku puti:

Bog ki vas je u put stvoril,
zakon vam je dati hotil;
i toj kaže crikva mati,
muž i žena da ima stati, 765
matrimonij svet štjujući,
viru vazda uzdržući

Za to nima sad skužan'je
puti naše pritezan'je.
Ako sili nje protivit 770

ne mogoste, da njoj zgodit:
mogahote oženit se
i zakonom priživit se.

Tim ne biste sagrišili,
nere manju plaću imili 775
od onihe, ki cić boga
ostaviše taj i mnoga;

i ako je ki od naših,
 ki je drug bil dilom vaših,
 prvo je spovid učinio, 780
 nere je svita priminuo,
 pokajao se i bolio:
 za to mu j' bog oprostio.
 Da vi steći u brlogu
 i u nečistoću vašu mnogu, 785
 jer se nigdar ne kajaste,
 za to s live sad ostaste.
 Za to ćete ognjem gorit,
 komu konca ne će jur bit.

Angel jedan govori svetomu Bernardinu :

Od tih sedam grihov, ki su 790
 smrtni zvani i smrtni su,
 svi ostali grisi i ishode,
 ki se u ljudeh zlih nahode.
 Za to sveti Bernardine,
 ki govoreć dobro čine 795
 pripovida uzročeci
 zlobu a kripost uznoseći,
 hteć da budu sve blažene
 ljudske duše, muži i žene,
 sve uzroke sada spovij, 800
 osujeni ki su ovi,
 ki no s live strane steći
 ne pristanu li tužeći.

Sveti Bernardin govori grišnikom ovako :

Ki čineći zlo i gore
 priminuste pres pokore, 805
 sudac pravden bog istini
 sudom svojim vas ne hini.
 Dostojni ste zla svakoga,
 jer srdiste vazda boga,
 grihe vazda li čineći 810

a od grihov se ne boleći.
 Hude misli, zla činjen'ja
 uzrok jesu osujen'ja.
 Progoniste nejačega
 bijuć, moreć iskrnjega; 815
 sela i grade obrubiste,
 ni tim skupost nasitiste;
 svake smetnje i neskladi
 jeste bili vazda radi;
 krv pravoga prolivaste 820
 a smiljen'ja ne imaste.
 Mnoga huda još činiste,
 nepravde se ne ukloniste.
 Protivnici biste dobrih,
 osudiste krivo mnogih; 825
 sila vaša i nepravda
 rasap biše svega grada.
 Opsovaste boga i svete,
 sad su duše vaše klete.
 Puti vaše nečistinjici, 830
 u svem božji nevirnici.
 Vaše ožure, vaša skupost,
 svu oslipi u vas mudrost;
 zabludiste još od vire,
 poluvirstva li prostire. 835
 Rugaste se svetim pismom,
 smih činiste božjom crikvom.
 Da vele t' je bog ustrpljiv,
 ki vam onda ne sla svoj gniv;
 ner vas čeka vele milo, 840
 jeda pustiv hudo dilo
 pomolite njega svitlost,
 da prošćen'ja da vam milost.
 A vi li u zlo nastojaste,
 boga ništar ne hajaste. 845
 U vas hinbe ter izdan'ja,
 u vas kriva prisegan'ja;
 kriva mira, krive kvarte,
 žara, igre tere karte;

licimirstvo, rufijanstvo, 850
 laža, objist tere pjanstvo,
 i krivine sve ostale
 do smrti su u vas stale:
 sad su ovdi svim očite,
 ka je plaća tomuj, vite. 855
 Tarat vam je jur` zamani ;
 na zlo biste vazda dani.
 Za to ki ste sada livi,
 gorit ćete u oganj živi.
 Ne ufajte nigdar izajti, 860
 ondi vam je sve dni stati.

Isukrst govori onim od strane desne:

O vi s desne strane stali
 i blagoslov jur imali
 otca moga, da kraljevstvo
 uzdržite, gdi blaženstvo, 865
 jer obrani biste meni,
 svi kripostju urešeni,
 pomagaste vazda uboge,
 a sad plaće primte mnoge.
 Lačna mene napitaste, 870
 žadnu meni piti daste;
 prijaste me na stan gosta
 a naga me odiste dosta;
 nemoćna me pohodiste,
 i od uze odkupiste: 875
 za te stvari i dila takaj
 stati ćete sa mnom u raj.

Odgovaraju obrani Isukrstu ovako:

Dragi mili gospodine,
 pri ner ovo vrime mine,
 povidu nam, kad vidismo 880
 tebe lačna i nasitismo ?
 kad li žadna napojiti
 htismo i gosta nastaniti ?
 kad k nemoćnu hojahomo

al od uze odkupljahomo? 885
 Toj nam povij, jer ne znamo,
 po čem plaću tu imamo.

Isus odgovara obranim s desne strane :

U istinu govoru ja vam,
 te dobrote sve vaše znam :
 ča činiste komu mojih 890
 najmanjšemu miluje njih,
 sve ono meni vi činiste ;
 tim su duše vaše čiste.
 Milosrd'je sada vaju,
 prijat ćete plaću u raju. 895

Isukrst govori grišnikom s live strane :

A vi, ki se grihu oteti
 niste hteli, o prokleti,
 ki ste s live sada strane,
 jer su smrtne vaše rane :
 otidite jur daleče, 900
 da vas oganj vičnji peče,
 ki je pripravljen crnim d'javlom
 i nevernim zlim krstjanom.
 Jere dila vaša huda
 dostojna su toga osuda : 905
 ne daste mi lačnu paše,
 ne daste mi žadnu čaše ;
 gostom hodih meju vami,
 da ne imah stana s vami ;
 naga mene ne odiste, 910
 ni nemoćna pohodiste ;
 u tamnicu trudno življah,
 od vas pomoć nigdar nimah.
 Tvrđi srca, oto danas
 osveta je došla vrh vas. 915

Odgovaraju osujeni Isukrstu ovako :

Gospodine, kada gladna
 vidismo te ali žadna ;

ali gosta, ali naga,
 ter ti ne dasmo svoga blaga?
 ali nemoćna u uzi, 920
 ter ne bismo tvojoj službi?
 Nigdar t' u tom ne vidismo,
 i za to te ne služismo
 Da bismo te u tom vidili,
 pomoć bismo t' učinili. 925

Isus odgovara grišnikom osujenim ovako:

A ja u isto đim to vam svim:
 ča ne daste manjšim mojim,
 toj ne daste meni tada;
 za to u paklu greste sada.
 Toj su sada sudi moji, 930
 da otidete svi u trudi,
 gdi su muke vele gore,
 nere človik izreć more.
 Jere u vas ni smiljen'ja,
 tvrji driva i kamen'ja. 935
 Na tuj tvrdost vašu mnogu
 smiliti se ja ne mogu.
 Otidite od mene poni,
 kamo no vas sud moj goni.

*D'javal Kalabrin vodeći osujenih govori ovako Dminosu i
 ostalim d'javlom:*

O Dminosu, sej zlo sime, 940
 ko ne štova božje ime,
 hote od boga hti odpasti,
 dobih hinbom i napasti.
 Evo grede stati, gdi no
 ne čuje se ništar ino, 945
 nego jauci i žugori,
 plači, muke i umori.
 I mi ćemo s njimi stati,
 a ti im ćeš misto najti;
 kako ki dostojan bude, 950
 takov u stan da se zbude.

924 u tom vidili] u rkp. u tom mi vidili 946 žugori] u rkp. sechugori.

*

Dminos odgovara Kalabrinu ovako :

Znate, da su mnoga mesta
 od naroda prinečista,
 razlućite muke i stvari:
 ki se peče, ki se vari; 955
 druzih krupe primlaćuju,
 druzih u led svih smrzuju.
 Za to jur tih kih peljate
 odvedite kamo znate.

Jedan d'javal govori oholomu osujenomu:

O ti oholi, ki se više 960
 svih hotiše, bit ćeš niže:
 hodi doli na dno pakla,
 na dno doli deri do tla.

Drugi govori zavidljivomu ovako :

A ti, ki no biše vesel 965
 zlu tujem, dobru dresel:
 hod u mukah, u ke si zvan,
 gdi je kajanj'je svako zaman.

Treti govori srditomu osujenomu :

Ti srditi i osorni
 i svakomu li zlotvorni
 veli t' srce, ko te smami, 970
 da ulizeš u taj plami.

Četvrti govori linomu osujenomu ovako :

I ti tamo poj linčino
 gdi s' dostojan, ne čin' ino,
 gdi no t' ne će bit pokoja,
 da rabote der do znoja. 975

Peti govori lakomomu osujenomu ovako :

A ti, ki no želeć blago
 čini ožuru i ča t' drago,
 činit ću te pineze pit
 jere jih nigdar ne bi sit.

Šesti govori žrlcu osuđenomu ovako :

A ti žrlče sladokusi, 980
 oplasnuti će ti trbusi ;
 kad se kusa budeš hvatat,
 kus od tebe bude skakat.

Sedmi govori bludniku osuđenomu ovako :

A ti prasče prinečisti
 ki no nima u sebi svisti 985
 da se ustaneš od brloga,
 griha i bluda putenoga ;
 skoči doli u toj jami,
 is ke ishodi modar plami,
 u koj no je oni kotal, 990
 u ki sumpor vre i pakal.

An'jel govori puku ovako :

Sestre i bratjo bogu mila,
 ki ste došli vidit dila,
 ka će biti tad iznita,
 kada dojde konac svita. 995
 Vijte onih s desne steći,
 gdi se gredu veseleći
 sa angeli u vičnjoj slavi,
 jer su bili bogu pravi,
 od grihov se pokajali 1000
 i popom jih spovidali.
 Bog jih prija svih na milost
 i vikovnju da jim radost.
 Paka vijte, kako plaću,
 ki dobrotu svaku tlaću, 1005
 svako vrime zlo živeći
 a kajan'ja ne čineći.
 Pognani su u muke pakla,
 gdi su guste tmine i magla ;
 gdino oganj vazda gori, 1010
 ki jih žeže ljuto i mori.
 Te razmisli u pameti,

ponizi se i budete sveti ;
 od toga se li spominte
 ter zapovid božju činte. 1015
 Od grihov se li spominte,
 ni se hinit d'javlu dajte,
 ki svakomu daje napast
 i u smrt mnogih čini upast.
 U zlo svako najpri upadu, 1020
 ki se bludu i grlu dadu.
 Ti dva griha ki uzopći,
 trudno ih će pustit moći ;
 jer ča ih veće pogafljuju,
 to se većma naslajuju ; 1025
 ki li se u njih jur zavikne,
 o koliko trudno odvikne
 od te čaše, ka te truže
 i vašćinom svakom spuže.
 Čuj se moćno togaj sada, 1030
 da te ne ponese d'javal tada ;
 jer takove človik čudi
 pogrjen je meju ljudi.
 Za tim jerbo vele trati
 žarom jure rad igrati, 1035
 od te igre sve nezgode,
 sve hudobe, grisi ishode :
 nenavidost, zlo hotin'je,
 svade, sposti i ubjen'je ;
 lupeščine i deran'ja 1040
 skončan'je svega iman'ja.
 Ostavimo riči ine,
 duša najveće u tom gine ;
 za to ki su u toj mriži,
 d'javlje zanke jur obriži 1045
 i počni se boga bojat,
 boga ljubiti, boga štovat ;
 i gdi budu ini igrati,
 ne htij ondi ti gledati,
 vazdi od igre grih pogrđi 1050
 a u dobrotu srce utvrđi.

A na konac svim općeno
bud vam ovo sad rečeno,
od višnjega boga strane:
svak se čuvaj take skvrne, 1055
čuvajte se u pakal pojti
a nastojte k bogu dojti
u kraljevstvo, gdi je svitlost,
gdi je svako dobro i milost.
A sad vas ću s blagoslovom 1055
svih pustiti pojti domom,
da križem se zlamenajte
i kolina prigibajte,
tere svaki rec' oće naš,
da se on smili na grišnih vas; 1060
i još zdravu s tim Mariju,
od svih svetih milosniju,
neka moli za vas boga,
da vam prosti griha mnoga, 1065
i na milost prime gori,
gdi su angelski svitli zbori.
Pojte i budi s vami zlamen
sveta križa u vik amen.

Govoren'je sv. Bernarda od duše osujene.

Počinje Bernardo sveti svrh suda jedne duše.

Sliš^{te} dobro ljudi umrli,
ki ste na zlo vazda hrli,
ki činite, duša tilo
da posluša na zlo dilo,
na priliku koju stvori
vični cesar, ki je gori,
i za koju jošće dojde
i umriti na križ pojde: —
svi vi sliš^{te} čudo sada,
dušam vašim bit će tada, 10
ko duhovno vidih speći,
na molitvi svetoj steći;
a to od jedne duše i tila
osujena na zla dila.
Na molitvi svetoj steći 15
vidih telu mrtvo ležeći —
u grob novo položeno,
mnogih grihov napunjeno.
Malo postav po tom toga
pride duša tela onoga; 20
polag groba poč^e stati
ter ga s plačem nadjidati,
tužeći se, da cić toga
osujena jest od boga
u d'javalske pravo ruke 25
i u večne gorke muke.
Po milosti božja dara
tilo duši odgovara;

*Opći naslov iz Lucičeva vrtla; posebni iz rkp. „Nauči sv. Bernardina.“
Stihovi 1–10 izvadjeni iz „Nauka sv. Bernardina,“ jer su u „vrtlu“ dva lista
istrgnuta. Ovaj je rukopis vrlo pogrešno pisan, s toga i tekst dosta nepouzdan.*

osujen'ja da ni bilo
uzrok njeje prazno tilo, 30
da slobodna njeje volja,
ka je od puti u svem bolja.
Tada videć skazan toga
s pomnjom slište u ime boga,
ter se grihov svak vas boli, 35
da bog grihov vas slobodi.

Svršivši govoren'je sveti Bernardin, tada dojde duša k telu z dvimi d'javli i poča vele gorko plakati i telo nadjidati, govoreći njemu ovako :

O nevoljna puti moja,
kako prostri uda tvoja?
već svet ljubi nego boga,
i tebi je sada škoda. 40
Jeda t' se svit ne podloži,
al ti blago sve ne loži;
sve vladan'je i sve blago,
cić kih leži telo nago?
Sad dvorani kamo t' biše, 45
ki ti verno svi služiše?
Brzo brzo za istinu
tvoju jakost smrt dostignu!
Nisi sada u kastilih,
ni u polačah tvojih bilih! 50
Tvoje blago i tvoja kruna,
sad tva kuća crvi puna!
Ča t' polače prude i hiže,
tvoj grob sedam nog ne siže!
Veće sada krivim sudom 55
ne ć' suditi ni hudobom;
kuća tvoja, to smim reći,
svi hoćemo u nju leći.
Jere ja sam stanovito
tve stvoren'je plemenito; 60
bog me stvori na priliku
svoju, — dajmo njemu diku —

58 rkp. očemo; va nju 62 rkp. dam njem diku.

i od boga u te dana,
 svetim krstom izaprana
 opet, puti o prokleta, 65
 svimi grisi ka si speta.
 I za to sam sad pritužna
 s mojim bogom ja razlučna,
 da reć mogu po nezgodi:
 ajmeh za č me mati rodi. 70
 Ajme iz tebe za č ne izidoh,
 on dan, kada u te pridoh :
 neka bismo ne upali
 u živ oganj, ki me pali.
 Toj spovidam, nije čudo, 75
 o prokleta tilo hudo :
 dokle živih na svit bludno,
 ne da činit dilo prudno ;
 da vazda me na zlo svako
 ti potica vele jako. 80
 Za to ćemo vazda stati,
 vični oganj uživati.
 U velikih mukah stoju
 za hudobu, tilo, tvoju ;
 i vazda ću u njih stati, 85
 nigdar konca ne imati.
 Znaj, jazici i svi ljudi
 ne bi izrekli moji trudi,
 ke u paklu trpim doli,
 gdi su tuge i sve boli. 90
 Gdi su t' zemlje s vinogradi,
 turne, kuće, ke sagrađi ?
 Gdi su t' perle tere oka
 mnoge cine od istoka ?
 Gdi su t' zlati sad prsteni, 95
 gdi kolajne ali venci ?
 Gdi su t' pinezi sad mnozi,
 koji bihu tvoji bozi ?
 Gdi su sada tve postelje

bile tere priperene?	100
Gdi su t' haljin sad promine svake vrsti tere cine ; gdi li kupe ter bacili srebrnoga kova cili ?	
Gdi su t' drage sad pomasti ali specje svake slasti, kim jizbine načinjaše a ubozih zabivaše?	105
Nisu t' ptice sad ni vina na stol, ribe svake cina : pića sad si gnusnih crvi, tvoje tilo u prah leži.	110
Toj bo božja jest odluka, taj zgrišen'ja čeka muka : viku krit se u toj komori, u ku ležiš nosom gori.	115
Pokrov, ki t' je pri tve usnice, nosa ti se mal ne tiče ; oči tvoji sad prilipi zatvoreni stoje slipi ;	120
jazik mući, ne govori, koji grihov mnogo stvori. Ni nijedno tvoje udo ko ne plače, tilo hudo !	
Koja godi ti po zlobi krivo skupi tere dobi, sve toj jedan hip jedini tebi vaze ter poplini.	125
Prijatelji svi otidu ter od tebe svi pobignu.	130
Tvoja žena draga i mila plač je jure ostavila ;	

99—100 u nauci Bern. glase oba stiha drugčije: Gdi su t' postelje i žepita, sve te minu po sva lita. 104 cili] oba rkp. cini. 105 gdi su t' sada drage masti Nbern. 106 ali specje] ali miris nbern. 110 svake cina u vrtlu ni sa svima nbern. 112 u prah] v prahu nb. 115 viku krit se] rkp. vrt. uicne-lytse, nbern. uich nehtise 117 i 118 nema u nbern. 129 i 130 u nbern. prijatelji otidoše ter od tebe pobigoše 132 jur je tebe pozabila nbern.

njojzi sega svita radost,
 hoće odniti svaku žalost.
 Ne ufaj u rod, da te iskupi, 135
 komu blago tvoje pristupi;
 tvoji pinezi, zemlje i hiže,
 cića kojih plač se stiže.
 Žena s sinmi ka je ostala
 sada, ne mnju, da bi dala 140
 sedam vreten zemlje iz ruk,
 da iskupi tebe iz muk,
 ke trpiti mi imamo
 u paklenom ognju onamo.
 Rec' mi puti tužnovita, 145
 jes' li u čem stanovita?
 Ka je hinba i nepravda
 sega svita tašća slava,
 ka mnogimi čudni grisi
 oskvrnjen'je t' poda, gdi si? 150
 Ne odiva tvoga kipa
 sad nijedna halja lipa,
 dva pineza prodal ne bi
 halje, ke su sad na tebi.
 Ne prinose t' sada vlasti 155
 tve dohotke tere časti;
 oda svega blaga i slave
 poni sobom kus postave,
 kom si sada ti zavita
 pićo crvi gnusovita! 160
 To je plaća sada tvoja
 sega sveta ku dostoja.
 Budi sada da ne ćutiš,
 da hoć paka, kad se uzmučiš
 u paklenih mukah doli; 165
 a to kad se ov svit skoli.
 To proroci prorokuju,
 sveta pisma svidokuju.

133 u oba rkp. njoje. 147 nepravda] u rkp. vrtlu ne prava. 150 u vrtlu oskvrnjen'je bidan gdi si; nbern. poda meni puti trudni. 161 i 162 nema u nbern.

Jur te ne ću nadbijati,
ni već s tobom totu stati. 170

Tada ustavši se tilo srdito po božjemu dopušten'ju reče duši ove riči tako :

Tko me ovo napastuje,
na mom stanu tere psuje ;
ali ima smin'je u ruke,
da me goni van iz kuće ?
Jeda s' duša moja mila, 175
ka si tako besidila ?

pokazati hoću čisto,
da ča praviš, nije isto.
Jednim dilom pravo kažeš,
a družime čisto lažeš : 180

mного krat t' činih zgrišiti,
u istinu ne ću skriti ;
i da pustiš dobra dila,
prikosa je moja bila.
Da na dilo ako hudo 185

dušu vodi put, ni čudo ;
jer svit ovi i hudobe
čini zgrišit puti mlobe
ter bi bolje ne rodit se
na svit ovi ne hinit se 190

i da u družbi hinbe budu
potaknuti put priludu ;
tad vašćinom, cić kih stvari
dušu svoju put privari.
Jere tud'je put zlo slidi, 195
kako i vol kad travu vidi.

Tako i ti reče toliku,
bog te stvori na svu priliku
dobru, mnogo plemenitu,
i razumnu, izvrstitu ; 200
da me, da sam raba tvoja,
a ti da si ma gospoja.

172 psuje] *vrtal piše i opet spu*je. 188 *uzet iz nbern ; gdje se čita : čini* zgrišit duše mnoge ; *u vrtlu glasi ovako : pun je sada do istine 189 i 190 nema u Nbern.*

A ti, ako moja biše
 ti gospoja, znat imiše,
 da me imaš ti vladati; 205
 za č mi u zlo hti zgajati?
 Za to meni bi podobna
 vazda u dila nepodobna.
 Umrlo se nima tilo
 uzročiti u zlo dilo, 210
 nego duša, služiti koja
 hti, njegova bit gospoja.
 Gladom, žajom ter nespan'jem,
 čistim srcem ter fruštan'jem
 duh put ima kaštigati, 215
 ako hoće kraljevati:
 koja jošće čim življaše,
 pomoći se još mogaše.
 Ako duša put ne mori,
 tud'je tilo tad uzgori; 220
 tud'je moćno još se smami
 sega svita raskošami.
 Put, koja se rasrjuje,
 sama ne zna zlo ni čuje.
 Ki se uzrok u mni najde, 225
 vid' po tebi najpri izajde.
 Kad put pozna, ča duh hlepi,
 toj stvoriti tilo trepi;
 po tom tilo uzrokuje, 230
 tko ju u tom nasliduje.
 Od zgrišen'ja uzrok bi duša,
 ka misliti najpri kuša,
 ča god tilo kada mlobom
 stvori grišno ter hudobom.
 Veće s' dake ti zgrišila, 235
 pohotin'ju slidiv tila,
 ko je grdo i nejako
 i prignuto na zlo svako.
 Već se ne ću prigovarati

207 podobna] u rkp. nbern. pogodna. 231 i 232 nema nbern 233 mlobom] rkp. nbern. mlobno 134 hudobom] nbern. hudobno.

ni se s tobom naprid karat, 240
 jer me crvi grizu ovoj;
 pojdi tja, jur veće ne stoj.

Tada duša odgovori tilu srdito govoreći ovo :

Još ću s tobom ja postati
 i vrh toga desputati. 245
 Tko te nauči tilo umrlo
 govoriti tako vrlo?
 Od kud ludo tere smamno
 i u svakoj himbi tamno,
 ništar manje za sve ukori
 pravo u mnogih odgovori? 250
 Da imaše t' meju ine
 vladat tvoje pohotin'je;
 prignuše te tve mlobščine
 na blud svaki i taščine,
 i podložne sa svim svitu 255
 ne trpiše mu bakitu,
 kad te htijah nejiden'jem
 pedipsati ter nespan'jem.
 Da da sega svita bludost
 primagaše tvoju ludost: 260
 svakoj jošće ti taščini
 nastojaše i vaščini.
 Pa ta put ti za istinu
 uze meni gospoštinu,
 i po tvojoj ti oblasti 265
 prignu mene na sve lasti;
 i u gorku jamu hiti
 is ke veće ne ću izlisti.
 U ovom se kriva čuju,
 to ti očito svidokuju: 270
 ja budući tva gospoja
 pohotin'ja ne uzbih tvoja.
 Da ti, ki me u grih steže,
 mnju, da zgriši vele teže.

Da bi, puti, d'javla bila skaževan'ja pogrдила, kako one ljute zinjje zaklinjavač kih pobije; i nauke da bi bila rado božje obslužila :	275 280
onda bismo rado gori meu svetimi stali zbori. Ova, ka ti svit zgajaše i dug život obitaše, od boga se ne pomnjaše, jer umriti ti ne mnjaše : za toj tebi smrt donese, kad se u grih ti ponese. Himbeni je jere ljudi, dim za isto, ov svit hudi.	 285 290
Ki ga ljudi veće dvori, tih zlom smrtju pri umori i poda jim za raskošje smrad i crve vele loše. Prijatelji ki ti biše, na svitu oni kad živiše, viditi će sada veće s crvi u grebu tom ležeće.	 295

Tada tilo umiljeno duši govoraše ovako :

Koji mnogim zapovidah i u Rime kuće zidah ; ki pineze mogoh skupit, oka, perle, zemlje kupit ; ki mnjah jošće sudit ljudi, dokle na svit živih hudi :	300
mníš li, da mnjah u greb pojti a sve blago drugu ojti? Ajme ne mnjah stanovito ; da sad vidim to očito,	305

280 rado božje] tako u nbern ; u vrtlu : volju božju 283 ka ti svit] u rkp. nbern. : vrtal dodaje na : na svit. 287 donese] oba rkp. odnese. 288 u grih] rkp. nbern. u greb. 304 živih] u rkp. život.

da ni blago, ni gospodstvo,
 ni plemenito moje rodstvo 310
 tu sad mene ne obrani,
 da me gorka smrt ne rani.
 Obima se, imaš znati,
 griha uzrok ima dati;
 ne jednako, da smim reći, 315
 od griha uzrok ti si veći.
 Mož li mi ti kazat čisto
 te mi stvari, da je isto?
 Svaka pamet, ka ni luda,
 more znati toj bres truda; 320
 i ti dobro vele toj znaš,
 jer od toga razum imaš:
 da kripostnih veće stvari
 komu višnji kralj objavi,
 od togaje veći razlog 325
 vičnji bude pitat vas bog.
 Život i razum da tebi,
 da gospodin, ki je gori,
 u kih ljubav imaš' vidit
 tere dobro svako slidit; 330
 da hotijuć prijat kriposti
 nimaše slidit me ludosti!
 Toj očito svim zapiši,
 da od mene t' nisu grisi.

Dospivši tilo ovo govoren'je, tada poča duša sama sebi govoriti:

Meju stvarmi od naravi 335
 ajme za č me bog postavi?
 Za č dopusti moć vičnjega,
 da stvoren'je budem njega,
 pokle znaše njega svitlost,
 da ću trpit vičnju žalost? 340
 Čestita je živim bitja,
 kojih duša nima žitja;
 kad njih tila smrt obali,

318 isto] u rkp. pogr. čisto. Stihovi 289—334 istrgnuti u nbern.

vičnji oganj njih ne pali.
 Da bi hotil vičnji otac, 345
 da je grišnih taki konac!

Opet tilo priča plačući govoriti duši onoj :

Rec' mi jošće dušo brižna,
 ča pres tebe put jest vridna?
 jeda vidi, da se kreće,
 al govori mrtva veće? 350

Očito je svim toj poni,
 da ki žive, duh jest oni;
 a put svaka malo prudi,
 pokle jure nju bog sudi.
 Da bi Isusa ti ljubila 355
 veće boga u sva dila,

nigdar ne bi mlobno tilo
 tvoju jakost pridobilo.
 Da bi ubozih ti tišila,
 prave pravde ti sudila, 360
 i da bi ne bila u bludi
 prikladala zlimi ćudi:
 ne bi slasti tebe otrovne
 prihinile, dim, svitovne.

Ništar manje, jer moja gnjila 365
 za jedno je s tobom živila,
 stvari ovde sve koje su,
 od boga nam dane jesu:
 smrad i crvi u ovoj kući,
 ki no totu put glojući, 370

dokle s' na svit živ ustanu,
 i opet se s tobom stanu.
 Jer znam, da imam uskrsnuti
 i s tobom se opet stati,
 kada pride bog da sudi 375
 slavom svojom mrtve ljudi;
 kada s tobom živi plamen
 imam trpit u vik, amen.

- O prokleta smrti jaka,
 ti pod oblast imaš svaka. 380
- Ovo mi se dušo smili:
 jes' li bila u paklu doli?
 Rec' mi, tamo ča s' vidila,
 koje stvari, ka li dila?
 imaju li ko ufan'je 385
 u pakleno doli stan'je,
 da će vidit kada gori
 Isukrsta u rajskom dvori,
 ke se časti u tej strane
 plemenitim ljudem hrane? 390
 Hoće li jim odkup dati
 zemlje, kuće i dukati?
 Nigdar nitkor ne pomisli,
 da će veće van izlisti;
 da vazda se mučit doli, 395
 gdi no jesu svake boli,
 kojim ne će biti konac,
 mučiti se u ov dolac.
 Pod zemlju će sada ovde,
 dok im sudac bog tad dojde; 400
 ča bog odluči, to će biti,
 i to ćemo svi trpiti.

Duša odgovori i reče tilu vele gorko plačući:

- O nevoljna puti moja,
 tve pitan'je bres razloga.
 Pokle ulizu jednoč doli 405
 u paklene duše boli,
 ke u grisih jesu umrli
 i paklenih muk dopali:
 za sve blago, ko pušćaju,
 odkupljen'ja ne imaju. 410

381 smili] *rkp. nber.* umoli. *Mjesto st. 391—402 dolaze u nbern. ova četiri:*

Ter te otme d'javlom time
 i u raj te gori prime;
 ne će li jim odkup dati
 zemlje, kuće i dukati.

Njim ne prudi molbe mnoštvo,
 puti žežin ni almoštvo.
 Da bi virni svi molili,
 popi, fratri svi postili;
 i da b' htili dat sve blago, 415
 sve koliko srebro i zlato:
 ne bi mogli jednu samo
 iznet dušu, ka je tamo.
 Prošćen'ja bo božja nima,
 kih paklena muka prima; 420
 jer pakleni ljuti d'javal,
 jedne duše ne bi prodal
 za vas kolik saj svit ovi,
 iz njihovih pojt okovi;
 ne bi pustil u pokoji 425
 za mal hipac da postoji.
 A ča pitaš vele vlasti
 ke njih čekaju tam časti,
 stanovita u tom budi,
 pravda božja da osudi: 430
 da našega svita okolu
 ki na najvišem sidi stolu,
 vržen doli na vrat trupī,
 volju božju kad pristupi,
 veće nego za nevolju 435
 ki ne čine božju volju.

— *Dospivši duša govoren'je dojde jedan d'javal i poča nju biči fruštati, go-
 voreći njoj:*

Hoć viditi i kušati,
 ke ću t' muke zadavati,
 jer od boga pomnjil' nisi,
 za to sada tim se utiši. 440
 To t' jizbine, to t' pinezi,
 to t' oholstvo, sideć s knezi:
 a toj s njimi kad sijaše
 a za boga ne hajaše.
 Sada trpi ove muke 445
 i udorce od me ruke.

*Sada dojde drugi d'javal s ministrami pakla i udri onu dušu u obraz
i reče ove riči:*

Ovako se oni štiju,
ki naš posluh oblužuju;
ovu plaću svi dostoje,
ki u grisih vazda stoje. 450
Svi čekaju ove časti,
ki zbiraju svita slasti;
ki se dobru na svit daju,
a za boga li ne haju.
Ni još ne znaš ti sa svime, 455
koliko smo harni time,
tko god virno naju dvori,
od grihov se ne pokori;
jer od naših jošće ruku
sto krat veću trpi muku. 460

Kako d'javal dospí govoren'je, tako duša zavapi k Isusu s plačem i reče:

O Isuse, pomozí me,
za prislavno tvoje ime:
ti me otmi d'javlom iz ruku,
za ku s' trpil na križ muku.
Izbavi me ove boli 465
za krv svetu, koju proli.

*Dospiv duša nevoljna, pride treti d'javal imenom Kalabrin s ognjem
oko duše i reče njoj govoreći ove riči:*

Odašlo je jure vrime
zvat na pomoć božje ime,
d'javlom tebe iznet iz ruku,
da ne trpiš našu muku. 470
Pravda hoće sada tako,
da to trpiš, ne inako;
na t' za vele tvoje slasti
tere čudne vele časti.
Jere posluh naš obluží 475
a z bogom se sad razdruží:

za to voli s nami stati
 i pokoja ne imati.
 Jer za svita svaku radost
 uživat ćeš vičnju žalost, 480
 da ti nije nitkor takmen
 po sve vike vikom, amen.

*Tada duša li vapijaše Isusa i majku njegovu i svetoga Ivana krstitelja,
 plačući govoreći ovo:*

Još te molju ja Isuse,
 pozri na me gorke suze,
 ne daj mene razdrit sa svim 485
 prinečistim d'javlom ovim.
 Milosrd'je gdi je tvoje,
 ko nadhodi grihe moje?
 Za sve jer sam grišno živil,
 li tvoju sam viru imil. 490
 Ime tvoje ne zatajah,
 ako prem se s tobom svajah ;
 tvojoj slavi nije dika
 nijednoga smrt grišnika,
 navlastito kada s kriva 495
 milosrd'je tve priziva.
 Od sebe me ti sad poni
 Isukrste ne odgoni ;
 da otmi me ovim lavom,
 ki me dile s tvojom slavom. 500
 Molim tebe slavna divo,
 pozri na me milostivo ;
 moli za me sinka tvoga,
 da me izbavi truda ovoga,
 jer će t' milost svaku dati, 505
 ku god budeš ti pitati.
 Ne srdi se daj ti na me,
 pomol', gospe, sinka za me ;
 grišniku mi pomoć daj ti,
 ti, koja si božja mati. 510
 I ti Ivane krstitelju,
 priporuč' me spasitelju,

da se na me on sad smili,
 ter me otme d'javljoj sili.
 Jer od njega i ti moreš 515
 sprositi milost, ako hoćeš ;
 pomoli ga za me sada,
 jer se duša ma raspada
 od bolizni tere muke,
 ku mi daju d'javlje ruke. 520

Tada blaženi sveti Ivan odgovori duši onoj :

Žal ti mi je dušo tužna,
 da si z bogom ti razdružna,
 i da d'javlja tebe sila
 muči za tva huda dila.
 Da kako ćeš, da t' ja stvoru, 525
 al njega da za te molju ;
 on se meni ne umoli,
 ni mi za te milost stvori.
 Jur je tebe osudio
 za tve grihe, ke s' činio ; 530
 ne će opeta pritvoriti,
 svu odluku pričiniti.
 Nišće manje cića toga
 ja ću kušat molit boga,
 jeda kako božja svitlost 535
 tebi novu stvori milost,
 ter te otme d'javlom time
 i u raj te gori prime.

*Tada sveti Ivan obrati se k Isusu, pokleknu na kolina moleći se Isusu,
 govoreći ovo :*

O prislatki Isukrste,
 koga moći nije vrste, 540
 ovu milost sad te prosim,
 a za ljubav, ku ti nosim,
 i za kumstvo sveto i mило,
 meju nami ko je bilo,
 kad te krstih u Jordanu, 545
 tad krstjanom bil dan svanu —
 na dušu se ovu smili,

ka vapijuć tebi cvili,
 koju mnoštvo d'javal dave,
 kako jedni ljuti lave, 550
 za sve da u grisih priminu
 i po pravdi u istinu:
 kako no se ti Trajanu
 milosrd'jem tvojim ganu,
 ki bres krsta u istinu 555
 i svih grihov pun priminu.
 Svaka bo su tebi uzmožna,
 tvojoj moći i podložna;
 svako tvoje, bože, dilo
 u svemu je pravo i milo; 560
 jer si pravden i dobrostiv
 i podnosit ti svaka htiv.

Odgovori Isus svetomu Ivanu ove riči:

Jur stanovit imaš biti,
 da t' sam u svem rad zgoditi;
 da za to me već ne moli, 565
 milost pitat nije koli,
 jer se sud moj ne pobija:
 biše za nju molit prija.
 Sad je tribi, da za dila
 dam joj plaću, ku je htila; 570
 jer je znala na to dojt,
 a grih nigdar ne hti ojt.
 Za to dragi moj Ivane,
 kako t' pravda da me gane,
 da joj prostim nje tamnosti? 575
 tvoje molbe jur bud' dosti:
 sad ćeš čuti i viditi,
 kako ju ću odpraviti.

Videći diva blažena, da Ivan ne more milost imati, pade na gola kolina prid sinkom svojim, njemu slatko, umiljeno govoreći:

Čudno mi je toj viditi,
 da se ne hti umoliti, 580
 sladki sinko tvomu Ivanu,

učeniku izabranu ;
 ki te moli kako i ja t',
 ufajući milost prijat.
 Milosrd'je steže mene 585
 cića duše te novoljne ;
 ja te molim, da joj prostiš,
 ako ljubav meni nosiš.
 Za to sinko htij se smilit,
 ako majku ne ć' uvridit. 590
 Ovu dušu meni daruj,
 paklenih ju muk obaruj,
 za prislatko ime tvoje
 ne uhili majke svoje,
 i za mluko prsi mojih, 595
 kojim tebe sinko dojih,
 i za suze, ke ja prolil,
 i za muku, kom se bolil,
 kad te vidil križ noseći,
 pak raspeta na nj viseći. 600
 Sad ću vidit ljubav tvoju,
 i poznati svu moć moju.
 Nu se veće ne zadržuj,
 molim, sinko, jur se smiluj ;
 dopusti mi, ča te prošu 605
 za onu ljubav, ku ti nošu.
 Milost ovu njoj učini,
 ku učini Mandalini,
 razbojniku i tolikim,
 prosti grihe svim kolikim ; 610
 ki su s tobom sad u raju
 i vesel'ja uživaju.
 I za ku si prijal muku,
 ti učini jur odluku :

582 učeniku] krstitelju *nbrn.* 583—612 *nema u nbern., nego mjesto toga dolaze samo ovi stihovi :*

i za kumstvo sveto i milo,
 meju vami ko je bilo,
 hotij mu se umoliti,
 duši ovoj raj podiliti.

583 *u rkpisu. pisana rieč nerazumljiva yaat, ako nije i ja t'.*

da ne bude d'javlom dana, 615
 ni njih vlasti prikazana.
 Tu te milost, slatki sinu,
 majka prosi, a ne inu.

Tada Isus odgovori majci svojoj ovako :

Majko draga, stani gori
 ter mi na ovo odgovori: 620
 bih li pravi sudac bio,
 da bih ja toj oprostio ?
 Prineharna duša ova,
 koja boga ne poštova,
 kad zapovid božju zabi, 625
 da vazda ona grihe čini,
 da u raju bude stati,
 ka dostojna ni ga znati ?
 ka bi pravda svetih bila
 za njih mnoga dobra dila ? 630
 ki se dopustiše prija umriti,
 nego bogu sagrišiti.
 To dostojno nije slišat,
 da se s njimi bude mišat.
 Znaš li, majko, koje muke 635
 prijale su moje ruke,
 prsi, noge i vas kip moj,
 za njoj dati raj neharnoj ?
 Koja za to i ne haja,
 mneći da muk ni, ni raja. 640
 Vas vik živi, zabiv boga,
 ne bi sita griha svoga ;
 da neka se sad pokori
 za nje dila, koja stvori.
 Za nju, majko, na križ propet 645
 dopustil bih se moguć opet ;
 da ovo ti moji sudi :
 za nju molit već ne prudi,

621 bio] ja bil *nbern.* 622 oprostio] duši prostil *nbern.* 631 dopustiše]
nbern., u vrtlu dopustile

jer ni vrime sad moljen'ja,
 ner za dila osujen'ja. 650
 Za to gledaj tere muči,
 gdi sin božji pravdu luči.

Tada blažena diva sinku odgovori ovo :

Pokle pravda hoti tako
 i ne more bit inako,
 ner da bude osujena 655
 u mučen'ja taj paklena,
 ka dostojna jest za grihe
 nigdar imit već utihe,
 jere tvoje zapovidi
 ne hajavši grihe čini: 660
 a ono budi sve to tako,
 kako hoćeš, ne inako;
 ti odluči, ti osudi,
 kako hoćeš, tako budi.

Sada Isus ima dati sentenciju ovoj duši srdito i reče ove riči tako :

O neharno me stvoren'je, 665
 za mani t' je sve moljen'je.
 Sada li je prišlo vrime,
 zvat na pomoć božje ime,
 od koga se zabivaše,
 dočim na svit pribivaše? 670
 Čin' da tebe sada iskupi
 blago, koje krivo skupi ;
 pinez zlatih mošnje mnoge,
 ke držaše za tve boge,
 meni hvale ne uzdajuć, 675
 ni uboge pomagajuć ;
 ne scineći nikogare,
 me milosti tere dare,

Poslije stiha 664 i prije 665 umetnuta je u rkp. nbern oduža epizoda, kako grješnici mole djevicu Mariju, a ona im odgovara; napokon se sklanja na njihove molbe, da im bude zagovornicom pred sinom svojim; za tiem kako ona zbilja moli sina svoga za grješnike, dok se napokon i umoli — a to sve svršuje sa hvalom, koju djevici Mariji grješnici pjevaju. Ovaj umetak valjda ne spada ovamo; i za to je straga naštampan o sebi.

obilato kih za dosti
 podah tvojoj neharnosti. 680
 Na priliku mu te stvorih
 i na križu za te umrih,
 i znan'je ti svete vire
 dah i blaga svrhu mire.
 Zlobe i grihov tvojih brime 685
 trpio sam dugo vrime,
 budući mi sa svim milo
 osuditi tvoje dilo;
 da kad vidih jur sa svima,
 da grih ojtí volju nima, 690
 bi potribno, znaj, za isto,
 pravdi mojoj dati misto.
 Za to ča si sama htíla
 sad uživaj za tva dila;
 milosrd'ja vrime projde, 695
 moje pravde zakon dojde.
 Ti si zbiral' slasti svíta,
 dojde konac tvojih líta,
 da d'javalskih trpiš ruku
 brez pristanka gorku muku. 700
 I ki na svit sve nevolje
 trpi cíca moje volje,
 da nebeskih pak radosti
 vazda uživa izvrsnosti.

Kako gospodin da sentenciju, tako d'javli počaše mučiti onu dušu. Tada jedan d'javal poče govoriti ovako:

Neka trpiš u sem misti, 705
 iz ke nigdar ne ć' izlisti;
 rabi ne stoj Kalabrine,
 ne čin' hipa da počine
 priprokleta ova duša,
 koja boga ne posluša: 710
 tuci, žeži nju i pali,
 pak ju mrzlom vodom kali,
 neka plače ter pripiva
 slasti svíta, ke uživa.

Tada d'javli oni čas profundaše onu nevoljnu dušu u muke paklene.

Za tim sveti Bernardin poča puku govoriti ove riči tako:

Vidili ste i slišali	715
svi, koji ste totu stali,	
ča je naša put pritužna,	
kada z dušom jest razlučna:	
smrada tere gnusa vrića,	
i nečistih crvi pića;	720
koju jošće vrhu toga	
plaću prima ona od boga,	
koja tilu svomu zgaja,	
a z bogom se svojim svaja.	
I za to vas svih, krstjane,	725
sad od božje molim strane:	
ostavite jur taščine	
svega svita, ke vas hine;	
blago grišno ne ljubite,	
jere dušu svi gubite,	730
ner Isusa draga, koji	
nag na križu za vas stoji;	
u njem ljubav postavite	
i njegovo ime vi slavite;	
da po smrti duše vaju	735
vičnje muke ne kušaju,	
kako i ova grišna duša,	
koju sveza d'javlja ruka.	
A ja hoću molit ovoga	
Isukrsta propetoga,	740
da zaradi svoje muke	
oslobodi vas d'javlje ruke;	
i skrušen'je ko kažete,	
ako vi sad ne lažete,	
u napridak da potvrđi	745
Isus naš milosrdni;	
da dostojni vi budete	
u radosti priti svete	
na nebeske strane gori,	
gdi angelski jesu kori;	750
i gdi sunce ne zahodi,	

gdi se dobro sve nahodi,
 gdi ni tuge ni žalosti,
 nego slatke sve radosti,
 u koje vas rač' staviti 750
 otac i sin i duh sveti.

(Dodatak iz rukopisa „Nauci sv. Bernardina.“)

I totu grišnici počеше moliti blaženu divu Mariju govoreći ovako:

Zdrava divo, božja mati,
 lica tvoja k nam obrati;
 obrati se majko mila,
 vik si radost naša bila.
 Milosrdni oči tvoji, 5
 usliš', gospe, glasi moji:
 vas te ov puk, divo, moli,
 ti žalosnih nas utoli.
 Gospoja si sega svita,
 milost daješ, gdo ju pita; 10
 ki su u te verovali,
 griha su se varovali.
 Iz nemoći i tamnice
 pomози nas o divice;
 pomози nas, pomiluj nas, 15
 i žalosnih utiši nas.
 Ne htij grihov ti gledati,
 tvoju milost k nam obrati.

Odgovori blažena diva i reče grišnikom:

Nesaznani puče ki si
 i neharni mene ti si, 20
 kolike su udovice
 tužne ostale i device
 svita blaga izgubile,
 nesaznane za č' su bile?
 Al pravedan moj sin znaje, 25
 on po delih plaću daje.
 Dobro svi vi toj poznaste,
 milost njega mnom imaste,
 ku ti ne hti zatajati,

neg obilno tebi dati; 30
 svaku milost ki je prosil,
 od mene ju j', znajte, imil;
 k meni su se uticali,
 o nevoljah ki su stali.
 Ja vam sad to svim govorim, 35
 sinka za vas vazda molim.

Odgovoriše grišnici blaženoj divi Mariji umiljeno i rekoše :

O prislavna divo ka si,
 milosrd'je nam ukaži;
 kad te an'jel pozdravljaše,
 ove t' riči govoraše: 40
 Zdrava Marje, divic kruna,
 milosti si božje puna ;
 da milosti ti si mati,
 za to nam je hotij dati.
 Ti si diva nad sve dive, 45
 blaženo je tvoje ime;
 kraljica si ti nebeska,
 radost svetih i an'jelska.
 Ti si grišnik advokata
 i čista si veče zlata; 50
 ti si puna duha sveta,
 dobrotom si svom začeta.
 Ti si majka od milosti,
 u tebe su sve radosti;
 ti si dika tvoga sina 55
 a našega gospodina.
 Za to gospe usliši nas
 i žalosnih utiši nas;
 jer nimamo tužni kamo
 ni ovamo ni onamo, 60
 nere k tebi, divo slavna,
 ka s' od sinka uslišana:
 ovu milost htij nam dati,
 blagoslov nam pokazati.
 Sinka tvoga moli za nas, 65
 da smiluje on se na nas.

Gospoja blažena odgovori grišnikom i reče ovako:

Nu pomisli o grišniče,
 od kuda ti sunce stiče;
 oči, srce ti otvori,
 pamet, misal obrat' gori. 70
 Saznat budi, hvali boga,
 gospodina svemogoga,
 nebo, zemlju ki je stvoril
 i krv svetu za te prolil.
 Cića tebe na svit pride, 75
 z nebes doli i sam zide,
 rajsku diku da da tebi,
 za č će slavu podat sebi,
 Ptice i zviru svake stvari
 pod noge ti svaka stavi, 80
 i u dubinah morske ribe,
 za č on znaše ča je tribe.
 Ti se ne hti saznavati,
 hvalu ni čast njemu dati;
 zapovidi ne obsluži, 85
 za to na te on se tuži;
 neg u grisih vazda stati
 ne htijuć se pokajati.
 Ja sam sinka održala,
 na te nisam postidala. 90
 Mene ne htij zabivati,
 ako pokoj hoć imati;
 ako mene ne zabudeš,
 dobro mnogo imit budeš.
 Ja ću biti tvoj odvetnik 95
 sade vazda jošće uvik;
 još ću sinka molit za vas,
 da smiluje on se na vas.

Tada blažena diva pokleknu pred sina svoga i reče:

O preslatko me rojen'je,
 tva sam mati i stvoren'je, 100
 ovo klečuć sad te molju,
 odvrat' s sebe tvoju volju:

usliš' sinko me moljen'je
 ter jim podaj svim prošćen'je ;
 za nje s' prišal na svit doli, 105
 ter si trpil smrt i boli
 Za to imaj jur smiljen'je
 ne pogublaj tve stvoren'je.

Odgovori Isus materi svojoj i reče :

Slatka majko i divice,
 vazda meni družbenice : 110
 otac večni, ki svim vlada,
 ti znaš njega ča je pravda,
 sad se na puk srdi dosti
 cića griha i tamnosti ;
 njega psuju i s njim mene 115
 muži, dica i još žene.
 Ništar oni to ne haju,
 da mnogo se još rugaju,
 ali ričju ali virom
 čineć vazda se nevirom ; 120
 puni sržbe i oholosti
 psuju svetih vele dosti.
 Za to pravda jest svemoga,
 da njih čeka žalost mnoga ;
 za to majko ne htij molit, 125
 jer se na nje ne ću smilit

Opet blažena diva li moljaše sina svoga :

Od milosrd'ja s' spomeni
 ko si rekal stvorit meni,
 kad te budu ja moliti
 milost mi hoć učiniti. 130
 Ovo sada tebe molju,
 s tobom kaj sam u nevolju
 na svit bila i u mukah
 noseći te još na rukah.
 Nadojih te mojim mlikom, 135
 budući kralj u vik vikom ;
 bižah s tobom ka Jejiptu,

kad se rodi ti na svitu,
 da te sinko ne zadave,
 kad te iskahu Irud'jane. 140
 Za to sinko moj Isuse,
 pozri majku i nje suze,
 gdi te klečec ona moli
 s ovim pukom ki se boli,
 kajući se gorko plače 145
 i sve grihe svoje tlače.
 Blagoslov jim podaj sada
 tvojom rukom, ka svim vlada.

*Tada Isus odgovori materi i da blagoslov puku svomu umiljeno
 i reče ovako :*

Slavna divo, draga majko,
 stvorit ne ću ja inako, 150
 nego volja tvoja budi,
 pokle moliš za te ljudi :
 ne mogu ti zatajati
 ča me moliš, hoću t' dati,
 videć tvoje umiljen'je 155
 i preslavno još moljen'je.
 Blagoslov' te otac dragi
 ki istini jest bog pravi,
 blagoslov vam moj sad budi
 svi, koji ste virni ljudi 160

Tada grišnici zahvališe gospoји blaženoј i rekoše ovako :

Hvala t' bndi o gospoje,
 ka usliša naju molbe,
 hvala t', hvala t' milostiva,
 jere nam si dobrostiva. 165
 Tebi slava i pošten'je
 tebi radost i vesel'je,
 ti si naše sve ufan'je,
 ti nam podaj dobro stan'je.
 Jer blagoslov tvoga sina
 a našega gospodina 170

činila si nam podati,
sveta divo božja mati.
O Isuse budi hvaljen
po sve vike vikov, amen.

512430

